

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

SUÇLU MU?
SUÇSUZ MU?

Bir
Izdırap
Hikayesi

FRATER
TACITURNUS
Tarafından
Kurgusal
Bir
Psikolojik
Deney

SØREN
KIERKEGAARD

SUÇLU MU? SUÇSUZ MU?

Bir Izdırap Hikayesi

FRATER TACITURNUS
Tarafından Kurgusal Bir
Psikolojik Deney

SØREN KIERKEGAARD

Danca aslından çeviren NUR BEIER

PINHAN

PİNHAN YAYINCILIK
Litros Yolu, Fatih San. Sitesi No: 12/214-215
Topkapı/Zeytinburnu İstanbul
Tel: (0212) 259 27 60 Faks: (0212) 565 16 74
www.pinhanyayincilik.com
info@pinhanyayincilik.com
Sertifika No: 40676

SUÇLU MU? SUÇSUZ MU?
Bir İzdırıp Hikayesi
FRATER TACITURNUS
Tarafından Kurgusal Bir Psikolojik Deney
Søren Kierkegaard

© Pinhan Yayıncılık, 2021
Türkçe çeviri © Nur Beier

Birinci Basım: Kasım 2021

Genel Yayın Yönetmeni: Mahmut Sever
Kapak Tasarımı: Mahmut Sever
Dizgi: Özlem Sümbül

Teknik Hazırlık, Baskı ve Cilt:
Yaylacık Matbaacılık San. Tic. Ltd. Şti.
Litros Yolu Fatih San. Sitesi No: 12/197-203
Topkapı-İstanbul Tel: (0212) 567 80 03
Sertifika No: 44865

Pinhan Yayıncılık | 293
ISBN: 978-605-7768-81-0

Bu kitabın tüm yayın hakları saklıdır. Tanıtım amacıyla, kaynak göstermek şartıyla yapılacak kısa alıntılar dışında gerek metrin, gerek görsel malzemenin yayınevinden izin alınmadan herhangi bir yolla çoğaltılması, yayımlanması ve dağıtılması 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'nun hükümlerine aykırıdır ve hak sahiplerinin maddi ve manevi haklarının çiğnenmesi anlamına geldiği için suç oluşturur.

SUÇLU MU? SUÇSUZ MU?

Bir İzdırıp Hikayesi

FRATER TACITURNUS

Tarafından Kurgusal Bir Psikolojik Deney

Søren Kierkegaard

Danca Aslından Çeviren

Nur Beier

İçindekiler

Sahibi Aranıyor | 7

Okura Mektup | 233

§ 1 | 240

Mutsuz Sevgi Nedir, ve Deneyin Varyantı Nasıl Bir Şeydir?

§ 2 | 252

Deneyde Yararlanılan Trajikomik İlke Veçhile Yanlış Anlama

§ 3 | 274

Trajik Unsurun Tarihselliğe Komik Unsur İçin Olduğundan Daha Çok İhtiyaç Duyması; Bu Farkın "Deney"de Gözden Kaçışı

§ 4 | 284

Pişmanlık Kendini Oluşturmaktan Diyalektik Olarak Alıkonulmuş Durumdadır; Estetik ve Dinsel Arasındaki Son Hudut Psikolojik Unsurda Yatar

Ek Bölüm | 290

Shakespeare'in Hamlet'ine Kısa Bir Bakış

§ 5 | 292

Kahraman — İzdirap — Trajedi, Korku ve Merhamet Vasıtasıyla İhtirasları Arındırmak İster — Seyircinin Sempatisi Farklı Dünya Görüşleri Çerçevesinde Farklılık Gösterir

Ek Bölüm | 303

Kendinden Kaynaklanan İzdiraplar — Kendine Eziyet

§ 6 | 313

Hiçbir Şeye Pişman Olmamak En Yüksek Hikmettir — Mağfiret

Son Söz | 325

Sahibi Aranıyor

Søeborg Şatosunun bugün Sjælland adasının kuzey yakasında, sahilin yaklaşık yarım mil uzağındaki aynı adlı küçük bir kasabanın yakınında bulunan bir kalıntı olduğunu her çocuk bilir. Şato çoktan harabeye dönmüş olsa da, halkın zihnindeki yerini yine de korumuştur ve koruyacaktır, çünkü zengin bir tarihi ve tarihi bakımdan şiirsel bir geçmişi vardır. Bir bakıma aynı şey şatoya ait olan Søeborg Gölü için de mevzubahistir. Çevresi aslen yaklaşık dokuz mil ve derinliği birkaç kulaç olmuş olan göl henüz tamamen kayıplara karışmamıştır, ve ana kara onun geçici sınırlarına birbiri ardına el koymakta ve bu suretle onu korku içinde büzülüp kalmaya sürüklemekte olsa bile o bir göl olarak varlığını muhakkak bir süre daha savunacaktır.

Geçen yaz Helsingør şehrinde eski bir dostla karşılaşmıştım, kendisi doğa bilimcidir, deniz bitkilerini incelemek için Kopenhag'dan kuzeye doğru deniz yoluyla gelmişti. Niyeti bilahare Søeborg civarına da bir uğramaktı, incelemeleri açısından çok verimli olacağı kanaatindeydi. Bu gezide ona refakat etmemi teklif etti, ben de kabul ettim.

Göl fazla yaklaşılabilecek gibi bir yer değildir, zira çevresi bataklık bir alanla kaplıdır. Burada gölle ana kara arasında gece gündüz bir sınır çekişmesi süre gider. Bu ihtilafta hüznülü bir şeyler vardır, ama bu yine de tahribatın izlerini taşımaz, zira karanın zamanla gölden kazandıkları, güleç yüzlü ve son derece verimli bir ovaya dönüşür. Ne var ki, zavallı gölcük böylece kuruyup gidecektir! Ona kimse acımaz, kimse anlayış göstermez, zira bir tarafında köy papazının arazisi, öbür tarafında köylülerin ekip biçtiği alan uzanır ki, hiçbirinin toprağına toprak katmaya bir itirazı yoktur! Zavallı gölcük, her iki taraftan da kaderine terk edilmiştir!

Göle daha da bir içine kapanuk hava veren şey bataklığın

gür sazlarla kaplı olmasıdır; Danimarka'da herhâlde başka bir eşi yoktur, en azından çevre bilimci dostum böyle demişti. Sırf bir yerinde açılmış olan küçük bir kanal vardır ki, düz tabanlı bir kayak bunun ucunda ikimizi bekliyordu, sevgili dostum bilim ve merak namı hesabına, bendeniz de dostluk namı hesabına, atlayıp küreklere asıldık. Kayığa yol aldirmek için canımızı dişimize takmamız gerekiyordu, zira kanalda suyun derinliği bir fit ya var ya yoktu. Buna karşılık sazlık, bir orman gibi sık ve kesifti, yüksekliği rahat dört arşın vardı; böyle bir yerde insana âdeta tüm dünyadan ebediyen gizlenmiş, sessizliğin içinde unutulup gitmiş gibi gelir; ve bu sessizliği, sadece bizim kayıkla cebelleşmemiz, ya da bir balaban kuşunun yalnızlığın ortasından yükseliveren tarudık sesi kesiyordu, üç defa ötüp duruyor sonra yine başlıyordu. Garip kuş, neden öyle ağlayıp sızlarsın, tek istediğin yalnız kalmak değil midir!

Sonunda sazlığı aşabildik, ve göl billur gibi karşımıza çıktı, öğleden sonra ışığının altında şıkır şıkırdı. Her taraf sessizdi, göle derin bir sükût hâkimdi. Sazlığın arasından kayıkla zar zor yol alırken kendimi Hindistan'ın yemyeşil bereketi içinde gibi hissetmiştim, şimdiyse sanki sakın bir okyanusun ortasında kalıvermişim gibiydi. Adeta korkuya kapılmıştım: insanlardan böyle sonsuz uzakta, koskoca bir denizin ortasında bir fındık kabuğunun içindeymiş gibiydim! O anda feci bir yaygara koptu, envai tür kuşun feryadıyla harmanlanmıştı, ve ardından yine bir sessizlik, neredeyse korku raddesinde, kendini gösterdi, ışığın birden kesilip de insan kulağının sonsuzluğun ortasında kendine bir dayanak noktası bulup yakalamak için boş yere çabalaması gibi bir histi.

Doğa bilimci dostum deniz bitkilerini söküp çıkarmak için gerekli alet edevatı çıkardı; suya fırlattı ve işe koyuldu. Ben de o sürede kayığın ucunda oturup, doğanın ortasında hayale daldım. Bir hayli bitki toplamıştı bile, şimdi harıl harıl onlarla meşguldü, aletini ondan ödünç istedim. Eski yerime geçtim ve elimdekini suya fırlattım. Hafif bir şıprırtıyla suya çarptı ve doğruca dibe çöktü. Sanırım işe vâkıf olmadığımından olacak, sonra tekrar yukarıya çekmek isterken bana sanki bir şey onu şiddetle geri çekiyormuş gibi geldi, öyle ki zayıf taraf olma

korkusuna kapılır gibi oldum. Ha babam geri çekerken, dipten bir hava kabarcığı yüzeye doğru yükseldi, bir an öylece durdu, sonra patladı, ve de iş başarıya ulaştı. Yüreğim kalkmıştı ama bulduğum şeyin niteliğini zerre kadar da olsa tahayyül edecek gibi de değildim. Şimdi bunları düşünürken, şimdi her şeyi bilerek bunları düşünürken, şunu iyice anlıyorum, evet anlıyorum ki, dipten yükselen şey bir ahlamaydı, *de profundis*¹ bir ahlamaydı, onu birikiminden ettim diye, içine kapanık gölden kopup gelen bir ahlamaydı, içine kapanık ruhtan kopup gelen bir ahlamaydı, sırnını zorla çekip ondan aldım diye. Bunları iki dakika önce bilmiş olsaydım, geri çekmeyi göze alamazdım.

Doğa bilimci dostum kendi işine dalmıştı, sadece bir kere lalettayin bir soru yöneltti, bir şey bulup bulmadığıma dair, ama cevap beklemeyen, nida misali bir şeydi bu, zira benim avcılığımı ilimden saymadığı kesindi. Sonra onun aradığı şeyi de bulmamıştım, bulduğum şey bambaşka bir şeydi. Ve böylece oturduk kayıkta, o kendi ucunda, ben kendi ucumda, ve kendi bulgumuzla meşgul olduk, o ilim namı hesabına, ben-deniz de dostluk ve merak namı hesabına.

Muşambaya güzelce sarılmış ve bir alay mühürle mühürlenmiş, pelesenk ağacından bir kutu bulmuştum. Kutu kilitliydi ve zorla açtığımda, anahtarı içindeydi: işte, içine kapanıklık her zaman bu şekilde kendine dönüktür. Kutuda bir cilbent vardı, içinde de gayet kaliteli dosya kâğıdına son derece itina ve muntazam bir el yazısıyla yazılmış bir müsvedde dosyası. Katıksız bir düzenlilik, bir titizlik ve sanki her şey Tanrının gözü önünde olup bitmişçesine bir ululuk göze çarpıyordu. Burnumu sokup ilahî adaletin arşivlerini karıştırmak hiç bana düşer miydi! Ama artık iş işten geçti; Tanrı katından ve bilinmedik olandan af dilerim. Saklanacak yerin iyi seçilmiş olduğu inkâr kabul etmez; Sæborg gölü en ulu ahitten bile daha itimada şayandır: orada kesin sükût vaat edilir; zira o bu vaatte bulunmaz. Ne gariptir ki, mutluluk ve mutsuzluk birbirinden ne kadar farklı da olsa, ara sıra bir temenniye binaen birliktirler: sükût. Kısmetin ödülleri dağı-

¹ (Lat.) *derinlerden kopup gelen*. Bkz. Eski Ahit, Zebur 130: 1—çn.

tan piyangocu, kismetlinin adını gizli tuttuğu vakit övgü alır, kısmeti o kişinin başına dert olmayacak diye; lakin bütün servetini kumarda saçıp savuran da adının gizli tutulmasını ister.

Kutunun içinde bir miktar kıymetli eşya da vardı, hatta birkaçı bayağı değerliydi, mücevherler ve değerli taşlar, ah! sahibi onları kendi muhafaza etme iznini haiz de olsa, o da onlara değerli taşlar derdi, nadide, pahalıya alınmış şeyler. İşte ben kendimi bu değerli buluntuyu ilam etmekle mükellef sayıyorum, ki bunlar, içine tarihi kazınmış sade bir yüzük, ve ucuna pırlanta taç geçirilmiş mavi ipek kurdeleden bir kolyeden ibaretti. Öbürleri pek öyle değerli şeyler değildi, her biri ince parşömen kâğıdından bir zarfın içine itinayla yerleştirilmiş olan, bir güldürünün ilan afişinden bir parça ve Yeni Ahitten koparılmış bir sayfa, altın yaldızlı bir kutucuk içinde kuru bir gül ve buna benzer bir iki şey daha, yani ancak sahibinin gözünde o her biri iki karat pırlanta kadar değeri olabilecek şeyler.

Bu vesileyle burada, 1844 yazında Søbørg gölünde bulunmuş olan bu kutunun sahibine hitaben, Reitzel Kitabevine üzeri F.T. rumuzlu ve mühürlü bir pusula göndererek benimle temas kurma çağrısında bulunuyorum. Her türlü laf kalabalığı ihtimalini vakitlice kesmek amacıyla da el yazısının, sahibini hemen ele vereceğine, ve ayrıca, beni böyle bir notla onurlandırmış olup da hiç cevap almayan her kim olursa olsun bundan, el yazısının aslına uymadığı, ancak aksi takdirde bir cevap talep edilebileceği sonucuna rahatça varabileceğine parmak basmayı da kendime mübah görüyorum. Buna karşılık yazı sahibini teselli babında söylemek gerekirse, ben ona ait olan kitap müsveddesini yayımlama cüretinde bulunmuş dahi olsam, el yazısının niteliği itibarıyla, böylece kimseyi açığa vurmuş olmadığım gibi, el yazısı olsun, pırlanta haç ve geri kalanı olsun hiçbirini kimseye, bir tek kişiye dahi, gösterme cüretinde de bulunmadım.

* * *

Beşeri bilimler yüksek lisanına sahip Bay Bonfils² belirli tarihlerden yola çıkılarak yılı bulmayı mümkün kılan bir tablo yayımlamıştı. Onun bu husustaki katkılarından ben de yarar-

² Carl Joseph Julius Bonfils (1814 - ?)—çn.

landım; hesapladım da hesapladım, ve sonunda belirli tarihlerle örtüşen yılı buldum, 1751 yılını, yani Greg. Rothfischer'in Lüteriyan Kilisesine geçtiği yılı, ki bu yıl derin hikmet sahibi birinin gözünde dünya tarihinde dev bir mucize addedilmesinin yanı sıra, Yedi Yıl Savaşının çıkışından tam 5 yıl önceki yıl olmak hasebiyle dikkate şayan bir hususiyeti de hâizdir. O halde insan bilgilerde veya benim hesaplarımda bir şeyin yanlış olduğunu varsaymak istemez ise, zamanda epey geriye gitmeye mecbur kalır. İnsan böyle bir mecburiyet karşısında kalmamış olsa, psikolojik deneylere ve gerçeksiz kurgulamalara karşı ancak bir nebze sempatiyi hesaba katmayı gözü yiyebilen zavallı bir psikoloğun buna romanımsı bir hava vererek herhangi birini özendirmeyi denemiş olduğunu herhâlde o vakit *mir nichts, dir nichts*³ varsayabilirdi. Zira, böyle bir insanın yaşamış olup olmadığına soru işareti koymayan, psikolojik açıdan doğru bir tasvir, şiiriyatın bile gerçeklik etkisi bırakma yoluna başvurmaya meram etmiş olduğu günümüzü herhâlde daha az meşgul eder. Tabii insanın bir parça psikolojiye, bu türden sözümler ona gerçek insanları gözlemlemeye bir diyeceği yoktur ama bu bilim yahut sanat kendi arzusunun peşinden gidince, gerçekliğin sunduğu ruh hallerinin yetersiz ifadelerini göz ardı edince, kendine, kendi bildiği gibi bir kişilik edinmeyi ve bu kişilikte kendine bir gözlem hedefi bulmayı elinden kaçırınca, çoğu insanın üzerine bıkkınlık çöker. Yani gerçekte durum şöyledir; ihtiraslar, ruh halleri vs. ancak bir yere kadar kaimdir. Bu psikoloji için de geçerlidir, ama bununla birlikte, ihtirasın aşırısına götürüldüğünü görmek de onun için bir başka keyiftir.

Yayın hakemlerine binaen temennim, niyazımın, basit şekliyle ve tam kelimesi kelimesine, samimi kanaatim olarak, anlaşılabilmesi ve çıkarılacak neticenin de bu niyazın temennisine uygun olabilmesidir: yani bu kitabın hiçbir zaman, ister tasdik, ister takdir, ister tekzip edici olsun, herhangi bir tenkide bahis mevzuu olmamasıdır. İnsan bir başkasının kadirşinaslığına böyle kolay yoldan hak kazanabiliyorsa, o vakit ona gayet tabii müsamaha gösterebilirdi.

F. T.

³ (Alm.) *ezbere, düşünmeden—çn.*

Norveç'in zengin çiftçisi kazandığı her bin kron için kapısının üstüne yeni bir bakır güğüm asar, ve meyhane sahibi borçlu daha borçlandığında kırıse bir nişan daha koyar; ben de aynı misal, zenginliğimi ve muhtaçlığımı dikkate aldığım her sefer yeni bir söz ederim.

*Periissem nisi periissem.*¹

¹ (Lat.) Mahvolmamış olsam (yani ilahî/manevi, ebedî anlamda) mahvolurdum (yani beşerî, dünyevi anlamda). Johann Greg Hamann'ın Johann Gotthelf Lindner'e hitaben yazdığı 2 Mayıs 1764 tarihli mektubunda kullanmış olduğu bir ifade. *Hamann's Schriften*, I-VIII (Berlin, Leipzig: 1821-43, ASKB 536-44), III, s. 224—çn.

Velhasıl, onu bir yıl önce bugün ilk kez görmüştüm, yani ilk kez kararlı bir ruhla. Hayalci değildim, büyük laflarla ve kısa rüyalarla kendimi sarhoş etme alışkanlığım yoktu, dolaşısıyla bu kararlılık hâliyle benim için, eğer o benim olmasa ölürdüm anlamı taşıyordu. O benim olmasa hayat benim için tüm anlamını yitirir, ruhum tarumar olur gibi bir kanaat de taşıyordum, bunu yapamayacak kadar çok inançsal ön koşul vardı. Kararlılığımın benim için anlamı şuydu: ya onunla evlenirsin ya da hiç. Mevzubahis olan buydu. Onu sevdiğim hususunda ruhumda hiçbir şüphe yoktu, ama şunu da biliyordum ki, bu yönde bir adımın, onu benim için en zor vazife hâline getiren bir sürü mahzuru da vardı. Benimki gibi bir kişilik pek kolay adım atmaz; birçoğunun pek rahat aklına gelen şu faraziyeyle benimseyecek cesaret bende yoktur: kişi her zaman makbuldür, yeter ki karşısındaki de ona layık olsun. Kendi hesabıma vurgu başka bir yere yapılmalıdır — benim her halükârda hayatıma, evliliğin icap ettirdiği gibi bir ifade vermeye muktedir olmuş olup olmadığımı. Ben de en az herkes kadar sevdalıydım, birçoğu şu hususu idrak etmek istemeyecek de olsa, ben, şayet kendi görüşüm bu adımı atmama izin vermemiş olsa, sevgimi kendime saklardım. Ben ya onunla evlenirim ya da hiç evlenmem.

Sınır görevlisi bir asker evli olsa iyi mi olurdu? Sınır görevlisi bir asker böyle en ileri hatta, yalnız Tatarlarla ve İskitlerle değil, tam bir bunalım içindeki o ilkel eşkıya sürüleriyle de gece gündüz çarpışırken, gece gündüz çarpışmasa da, uzunca bir süredir barış hüküm sürüyor da olsa, savaşın tekrar ne zaman kopacağını hiç bilemezken, bu huzur havasına ateşkes demeyi bile gözü yemezken, evlenmeye ruhi bakımdan cesaret edebilir miydi?

Bunalım benim yaratılışımda vardır, doğru diyorum, lakin bu şekilde elimi ayağımı bağlamış olan o güce şükürler olsun ki, bana bir teselli de vermiştir. Bazı hayvanlar yaratılış itibarıyla, düşmanları karşısında hiç atik ve usta olmasalar da, doğa onlara bir sinsilik bahşetmiştir, ki bu onları korur. Böyle bir sinsilik bana da bahşedilmiştir, bu sinsiliğin verdiği güç beni, güç denemesi yaptığım herkesin karşısında aynen onlar

kadar güçlü kılar. Benim sinsiliğim bunalımlı yapımı gizleyebilmektir; bunalımum ne kadar derin ise, hilem de bir o kadar sinsicedir. Bu hiç de öyle sudan kazanılmış bir kanaat değildir. Bu benim kendimi yetiştirmiş olduğum ve her gün de idman ettiğim bir şeydir. Vaktiyle Esplanaden'de görmüş olduğum küçük bir çocuk sık sık aklımdan geçer. Koltuk değnekleriyle yürüyordu, lakin o değneklerin tepesinde hoplayıp zıplıyordu, öyle ki en sağlıklılarıyla bile yarış edebilir bir hâli vardı. Ben kendimi daha gencecikken yetiştirmeye başladım; onu görüp sevdalandığımdan beri, ben kararlılık göstermek mevzubahis bile olamadan önce, kendimi en zahmetli idmanlara tabi tuttum. Ben günün hangi saatinde olursa olsun bunalımumdan sıyrılabilir, veya daha doğrusu, hilemi kuşanabilirim, zira bunalım öylece beni bekler, ben yalnız kalana kadar. Eğer orada biri varsa, kim olursa olsun fark etmez, ben hiçbir zaman, olduğum gibi değilimdir. Savunmasız bir anda gafil avlanırsam, o vakit işi lafa döker, icraatıma hedef olan kim olursa olsun, allem edip kallem edip bu izlenimi yarım saatten kısa bir zamanda ondan koparırım. Benim hilem sulu-luk şamata değildir. Bunalıma gelince, bu doğaya özgü bir hiledir, öyle ki kişiyi en vasat müşahidin gözünde bile derhâl zanlı durumuna düşürmek ister. En emin hile akliselimlik, soğukkanlı tefekkürdür, ve her şeyden önce, açık bir yüz ve açık kalpli bir yaratılıştır. Bu aldatici kendinden eminlik ve hayata güvenin ardında uyanık ve bin bir dilli bir tefekkür yatar, ki bu, ilk tutum mütereddit olursa, her şeyi keşmekeşe çevirir, ta ki muhalif taraf ne yapacağını bilemez hale gelene dek, ve sonra yeniden emniyetine kavuşur. Ve işte o vakit bunalım benliğinin en derininde kalır. Evet doğrudur, o geride kalır, ve benim sefaletim olur ve olmaya devam eder. Ben bu sefaleti bir başka insanın sırtına yüklemeyi elbette arzu etmem. Benim evlenmek istememem kesinlikle bundandır.

Acaba kendime karşı bir parça sofistike olabilir miydim? Mademki sevdalıyım, o vakit beni buna muktedir olduğum hayaline kaptıran şey sevdanın tutkusu olabilir miydi? Ama ben yıllardır bunun idman ediyorum, ve şimdiye dek asla yanıls etmedim. Babam hâliyle evliydi, lakin tanıdığım en bunalımlı insandı. Bütün gün boyunca neşeli ve huzurluydu;

içini boşaltmak için gecenin bir saatini o da Loki gibi, burukluk kâsesi diye kullanırdı¹, ve sonra yine şifa bulurdu. Benim o kadar bile zamana ihtiyacım yok. Benim sırf bir ana ihtiyacım var, o da vaktine ve icabına göre, sonra her şey düzenle sürer gider. Bunalımın burukluğundan bir yaşama sevinci, bir anlayış, bir iştihak süzülür, ki bu elbette kimseyi hayata küstürmez. Benim, bazen yüreğimden âdeta taşacakmış gibi coşan sevincim kâmilten ona bağlıdır, benim Tanrının her günü alın teri ve emekle rızık savaşı vermem onu memnun etmek içindir, ben sırf arızı karanlık anları kendime saklarım, bunların ceremesini ona çektiğim.

Mesele şudur. Muhayyilemde canlanan tüm kahramanlar için mevzubahis olan şey, onların biriyle paylaşamadıkları ve paylaşmak istemedikleri derin ve gizli bir keder yüklenmiş olmalarıdır. Ben diğer bir insanı kendi buhranına kul köle etmek için evlenmem. Benim onurum, gururum, coşkum, içine kapanık olanı içine kapanık olarak muhafaza etmek, onu mümkün olduğunca en kıt doza indirmektir; benim sevincim, saadetim, ilk ve tek dileğim ona, kanımı ve carımı her pahasına feda etmeye hazır olduğum, kendi ezalarımın ortak ederek acze düşürmek ve perişan etmek istemediğim o kişiye bağlı olmaktır.

Ya onunla evlenirim ya da hiç kimseyle. Sırf sevdanın büyleyici bir iştiham katabildiği onca zahmete bir kereden fazla katlanılmaz. Zira ben evliliğin benim için en zorlu görev olduğunu, en yüce dileğim bile olsa, hassas bir durum olduğunu gayet iyi idrak ederim.

3 Ocak. Gece yarısı.

Yeisli kimse bir manastırda huzur bulmak için yaşamın bir yan sokağına tam hız dalacağı vakit ilkin, o sırada içinde bulunduğu hayat koşullarında onun için bağlayıcı olan ve bir başkasını, eğer ki bu başkası korunabilecek gibi ise, su üstünde tutmaya çalışmayı onun üzerine kılan bir durum olup olmadığı üzerinde bir düşünürse herhâlde iyi eder. Hayatında

¹ (Norveç Mit.) Loki'nin karısı, yılanın altına bir kâse koyar ki zehri içine aksın — çn.

şövalye olamamış dahi olsa, karşı taraf için yapabileceği her şeyi yapmıştır, Orta Çağın Skolastiklere öldükleri vakit bahsettiği şerefi: şövalye gibi gömülmeyi, ummuştur. Onun için sakın ol. Mühim olan mümkün mertebe uyuşuk ve kararsız kalmaktır. Ben ne de olsa bir katilim, ne de olsa bir insan hayatının vicdan yükünü taşıyım! Ama o vakit insanın manastıra sığınmaya hakkı olabilir mi? Hayır! Bir katilin yargı hükmünden başka bekleyeceği bir şey yoktur, ben hakkımda verilecek yargı hükmünü beklerim, benim katil olup olmadığıma hükmedilmesini, zira o ne de olsa hâlâ hayatta, yaşıyor. Ah! Bu kelimeyi onun ve onun muhitindekilerin dudaklarından döken, bir mübalağa, anlık bir ruh hâli, aczin isyanı olduysa bu ne kâbustur! Tüm dünyada benden başka hiç kimse bu kelimeyi ciddiye alamamış olsa, bu yaşama karşı ne derin bir hakarettir! Şüpheler zihnimden peş peşe geçer, kahkaha iblisi habire kapıya vurur, ne ister bilmem, hokus pokus yapar gibi onu fırl fırl döndürerek kapıp götürmek mi ister! Defol git, seni murdar cin! Şerefim, gururum benden ona inanmamı buyurur; bunalımım, bir şeyden kaçınmaya hakkım olmasın diye, orada en mahrem düşünceyi arayıp durur. En korkunç şeyi söylemiş olmak onun ve diğer söz sahiplerinin sorumluluğu, benim sorumluluğuma, söze sımsıkı bağlı kalmamak olur. Ben ne de olsa müşahit değilim, günah çıkartan papaz da değilim, ben eylemde bulunanım: suçlu olanım. Dolayısıyla, hayal gücümün onu tüm perişanlığı içinde canlandırmasına, bunalımımın kıssadan hisse çıkarmasına izin var: Sen katilsin. Eğer ayrılış anında kendi kendime demiş olduğum o ilk söz hakikat olur ise: o feryadı seçer, ben acıyı seçerim — hiç hakikat olur mu, bunu şimdi bilmek istemem, ve hiç hakikat olup olmayacağını da bilemem.

Ah! o her şeye rağmen ölememiş olsaydı, ah! o her şeye rağmen sararıp solamamış olsaydı! Bu mümkün olmuş olsaydı, yüce Tarım, elbette ki biliyorsun, elbette ki benim tek temennim de buydu ve budur — ah, eğer o vakit bu mümkün olabilmiş olsaydı ve eğer o vakit iş işten geçmiş geçmemiş olsaydı!

Dün öğleden sonra yolda onu gördüm. Nasıl da solgun, nasıl da boynu büküktü, nasıl da insanı ahiret yolculuğuna

çağırmaya gelmiş gibi bir görünüşü vardı. Adeta buz gibi o bakış, ruhumdaki o ürperti, mezarımın üzerinden ölüm geçirmiş² gibi. Ve yine de ben hiçbir şeyi unutmak istemiyorum, hiçbirini, ben sadece bana emanet edilmiş olanı, daha korkutucu olarak bana geri veren o korkulu hayalin sadakatine, suça yüksek faiz bindiren baskıcı vicdani şuurun anısına, ancak böyle bir doğruluk ve dürüstlüğe kendimi emanet etmek isterim ve buna cesaret edebilirim! — O ölür. Ve benim o anda aklın kurnazlığına inanasım gelebilirdi, veya kahkaha iblisine az daha kulak verebilirdim, ne iğrenç!

Ve yine de o belki beni gördüğü için o kadar solgundu. Belki! Bu kelime nasıl da menfur bir musibet barındırır? Küçük bir çocuğun kelebeğe yeterince eziyet edip de, kelebek her an ölecek gibi bir hale gelince, çocuk onu tekrar dürtüklediğinde, kelebeğin bir an tekrar hayata sarılışı, hürriyetine kanat çırpışı gibi.

Ama o ölürse ben yaşayamam, bunu yapamam. Ama ölümüm ona karşı, hayatımı ondan uzak kalmak için feda etmek istediğimin izahı olmasın diye tam o anda, bir an bile önce değil.

Velhasıl soğuk, sakın, temkinli, sebatkâr. Ne garip ki, ona evlenme teklif ettiğimde, biraz dalavereci olmaktan kaygılıydım, şimdi ise öyle olmak mecburiyetindeyim.

5 Ocak. Gece yarısı.

Suskun Yeis

Swift³ ihtiyarladığında, gençken bizzat kendisinin kurmuş olduğu tımarhaneye konmuştu. Rivayete göre, orada sık sık aynarın karşısına geçer, şehvet düşkünü kadınlara özgü bir azim ve sabırla — ama tabii onların kafalarındaki düşüncelerden uzak olarak, öylece durup kendini seyreder ve şöyle dermiş: Zavallı ihtiyar!

Bir zamanlar bir baba ve oğul varmuş. Bir oğul babasının

² Elde olmadan ürpermek anlamına gelen bir deyim — çn.

³ İrlandalı yazar ve din adamı Jonathan Swift (1667-1745) Dublin şehrinde ülkenin ilk tımarhanesini kurdu — çn.

kendisini seyrettiği bir ayna gibidir, ve bir baba da oğul için, gelecekteki hâlini seyrettiği bir aynaya benzer. Yine de bu baba oğul birbirine bu şekilde bakmazmış, zira günleri şen şakrak sohbetlerle, neşeli bir hava içinde geçermiş. Ama sadece birkaç kere de olsa, babanın bir duraksayıp, yüzünde kederli bir ifadeyle oğlunu seyrederek şöyle dediği de olmuş: Zavallı çocuk. Suskun bir yeis içindesin. Ancak bu ne kadar doğru da olsa, ne şekilde anlaşılacak olduğu hususu aralarında hiç mevzu edilmemiş. Ve baba oğlunun bunalımının suçlusunun kendisi olduğuna inanırken, oğlu da babasının böyle dertlenmesinin kendi suçu olduğuna inanırmış — lakin aralarında buna ilişkin bir söz teatisi hiç olmamış.

Sonra baba ölmüş. Ve oğlu çok şey görmüş, çok şey duymuş, çok şey yaşamış ve birçok nefis sınavından geçmiş ama onun hasretini çektiği tek şey, içine dokunan tek şey, babasının demiş olduğu o söz ve babasının bunu derkenki sesiymiş.

Sonra oğul da ihtiyarlamış; ve hasret ve yoksunluk ona belki, sevginin her şeyin yolunu bulduğu gibi, ebediyet aleminin sükûtundan haber koparmayı öğretmemiş ama babasının sesini, aradaki benzerlik oğul için bir hayal kırıklığı olmayacak raddede taklit etmeyi öğretmiş. O vakit o, ihtiyar Swift gibi aynada kendini seyretmemiş, zira ne de olsa artık ayna yokmuş, lakin o, babasının: Zavallı çocuk; suskun bir yeis içindesin, diyen sesini dinleyerek, kimsesizliğinin içinde kendine bir teselli bulmuş. Zira baba onu anlamış olan tek kişiydi, ve yine de onu anlayıp anlamadığını bilmiyordu; ve baba onun mahremi olan tek insandı, ama bu, baba yaşamış da olsa ölmüş de olsa aynı kalan bir mahremiyetti.

8 Ocak. Sabah.

Bir yıl önce bugün, onunla beraber gittiğim bir davette onun amcasını gördüm. Sevdam üzerinde nasıl da böyle gizli kapaklı düşünür dururum, sevdanın gıdasını nasıl da gizlice içime çeker dururum! Ve niçin böyle gizli kapaklı? Hakikate bakılırsa sevginin hiç de gizemliliğin teşvikine ihtiyacı varmış gibi bir durum hasıl değildir; lakin bu *tentament rigorosum*⁴ bir

⁴ (Lat.) sıkı sınav—çn.

kere bende geçmişten ve de özellikle hazırlık devresinden kalma bir alışkanlıktır, ve sonra ben bunu ona borçlu olduğumu da düşünürüm. Yine de bir erkeğin, diğer cinsle arasındaki, koşullarımız çerçevesinde nispeten hür bir münasebeti, karşı tarafa asılma fırsatı sayarak istismar etmesi mazur gösterilemez. Böyle bir askıntılığın bir genç kız ya da onun günün birinde bağ kuracağı kimse üzerinde nasıl zedeleyici bir tesir yapacağını önceden kestirmek imkânsızdır. Sevdanın ufak tefek endişeleri izale ettiğini iyi bilirim, ve yine de eğer ben bir kıza sevdalı olsaydım, onun bir kadın düşkününün ilgi odağı olmuş olduğunu bilmek bana her zaman acı verir, içime dokunurdu. Bizatihi nişanlanmış ya da evlenmiş olsa çok daha evlaydı, zira erotiğin nispeten daha ciddi herhangi bir ifadesi bir insanı bu müphemiyet kadar izaç etmez, ki askıntılık sayılması tam da bunun içindir. Ben bir başkasının bana karşı böyle bir tavır sergilemesini isteyebilirdim, ve ben de ona karşı böyle bir tavır sergilemek isteyebilirdim, zira bende, onun bana ait olacağını ezbere varsayacak çılgınlığın zerresi yoktur. Lakin o benim olacak olsun ya da olmasın (ki lisan-dil böyle kestirip atar, ve yine de lisan-ı dil sair zamanda kederin şümullüğüyle sevecen bir anlayış içindedir), benim hükmüm değişmez kalır. O başkasına ait olacaksa, o vakit temennim, düşüncemin, bir çırpıda katledilmiş olarak, ta içime gömülüp gözden kaybolabilmesi, ve hariçte hiç ama hiçbir iz bırakamaması olurdu.

Ben öyle içine kapanık biri değilimdir, ancak benim temennim onu bir gizem havası içinde gafil avlamaktır. Bunun bana yararı ne olurdu? Ne de olsa o vakit onu kolayca mutlu edebilecek dört dörtlük bir delikanlı olduğumu farz etmem gerekekti, o makbul biri olsun yeterdi. Bu kabîl bir düşünce sevdalı birinin dimağında uyanabilir mi bunu bilmem, benim dimağımda buna yer yoktur. Ben sorumluluğu fazlasıyla hissederim, ve o vakit sinsilikle gafil avlamak, sonra da — sorumluluğun ağırlığını sinsice kendi üzerine almanın ne anlamı olurdu? Şayet o benim olmuş olsaydı, ve ben ona karşı ince zekâmı kullandığımı kendime itiraf etmek zorunda kalmış olsaydım, o vakit tüm mutluluğumun içinde yıkılmış gibi olurdum, çünkü mazi değiştirilemezdi, evet hatta, hayal gü-

cüyle bile kurgulanamazdı, o vakit hâliyle onun kendi yorumunda bile, bu böyle olmamış olsa, her şeyin nasıl da farklı olmuş olacağına dair hiçbir şey yer almazdı. Sinsilik erotikle hiç bağdaşabilir mi bunu bilmem, ama bir insan Tanrıyla ve kendisiyle mücadelede olduğu vakit, sevda el sallasa peşinden gitmeye *cesaret* edebilir mi, göz tutkusuna ve gönül arzusuna sımsıkı sarılmaya cesaret edebilir mi bunu bilirim, o vakit insan böyle yoldan çıkmaktan kendini korumuş olur. Velhasıl ben bu yüzden o kadar dikkatli, son ana kadar dikkatliyimdir, ah, ama ya ta içimden bir karşı emir gelmiş olsa da, ben o vakit haddimi bilmeyip, izaç edici bir şekilde müdahale etmeyecek olsam, ve bahtsız sevdanın acısı içinde olmakla kalmayıp, pişmanlığın ricat harekâtını icra etmeye de mecbur kalacak olsam ne olurdu. Onu bana kazandıracak bir sihirli kelime olmuş olsa, bir tılsım olmuş olsa, bilemem, erotik bakımdan yeterince istekli olur muydum, her yöntemin ne yakışksız olduğunu görecektik kadar duyarlılığa, ondan imtina edecek kadar güce sahip olur muydum, ama bilirim ki, insan benim kadar bağlı ise, ayartılamaz.

Ancak vakit kemâle ermek üzere. Onu ilk kez görelî beri herhâlde artık bir yıl oluyor, ona sevdalı olduğumu görelî beri (zira onu bundan önce de görmüştüm), kendimi bu sevdaya hiç hissettirmeden ve gizlice vakfedeli beri. Ben onu topluluk içinde görmüştüm, onu kendi evinde de görmüştüm, göze çarpmadan onun yolunu izlemiştim. Sonuncusu benim için bir bakıma en tatlısıydı, bu kısmen sevdanın mahremiyetini tatmin ettiği içindi, kısmen de biri fark eder de, bu onu rencide edebilir ve beni de tecrübe okulundan zamanından önce, müteredditken, koparıp alabilir diye korkuya kaptırmadığı içindi. Bu yılın, bu tatbikat yılının, benim için kendine has bir büyüleyiciliği var. Tensel sevginin ipek ipliği, giriştiğim her şeye Amerikalıların çapa halatında olanı⁵ gibi sımsıkı dola-

⁵ İngiliz deniz kuvvetlerinin kullanılan, özel örülmüş halat ve organlara gönderme yapıyor. Halatlar içine kırmızı bir iplik katarak örülürdü. Bu ipliği halatı veya organı tamamen çözmeden çıkarmak imkânsızdı. Bu suretle bu halat ve organların Deniz Kuvvetleri dışında kullanılması önlenmiş oluyordu. Bkz. Johann Wolfgang v. Goethe, *Wahlverwandtschaften*, *Goethe's Werke, Vollständige Ausgabe letzter Hand*, I-LX (Stuttgart, Tübingen: 1828-42; ASKB 1642-68 (I-IVI), XVII, s. 212—çn.

nırdı, ve üzerime aldığım her iş aynen bununla orantılı olurdu. Çapa halatı, içinde sınanacağı fırtınaya dair hiçbir fikir sahibi olamasa da, ben her dehşeti kafamda canlandırıyor, tatbikat yapıyordum, sevdanın tutkusu da o arada tatlı tatlı mırıldanarak bu çalışmaya eşlik ediyordu. Sevdalı⁶ bir öğrenci sınavına harıl harıl çalışır, peki o vakit benim gözümde tamamen başka anlamda *conditio sine qua non*⁷ bir tatbikata girmek için acaba bana daha ne kadar coşku gerekirdi.

Benim ne kadar mütekâmil olduğuma tek akıl erdirebilecek olan, hiçbir şeye, zerre kadarına bile, tefekkür gücüyle olmadıkça, girişmemenin ne demek olduğunu idrak eden kişidir; bu bir insanın yürümek için takma bacak kullanmak zorunda kalması, o olmadan tek adım atamaması ve o arada bunun takma bacak olduğunu insanlardan gizlemek (ki bu, tefekküre istinaden pekâlâ başarılabilecek şeydir) istemesi gibi bir şeydir. Bir insan sadece, dolaysızca ne kadar çok şey yaptığını bilebilmelidir, ve sonra insan hesapsızca zerre kadar bile şey yapmamanın ne demek olduğunu bilebilmelidir. İnsan, neşe meclisine gelmek ve mutlu olmakla, bunalımın en karanlık ucundan gelmek ve yine de tam davet saatinde, ve davetlilerin ve ortamın gerektirdiği tür bir neşeyle gelmek arasında nasıl fark olduğunu bilebilmelidir. İnsan eğer sevdalı değilse, yarı yolda usanır.

Haftada bir şan dersine giderdi, bunu biliyordum. Şan hocasının oturduğu yeri de biliyordum. Ama bu kabîl meclislere sokulmaya teşebbüs etme niyetim hiçbir suretle yoktu, tek dileğim onu gizliden gizliye görebilmektir. Ne şans ki, aynı sokakta bir pastacı da vardı, derse gelip giderken pastanenin önünden geçiyordu. Orayı kendime istirahatgâh olarak seçtim. Oturdum ve bekledim, onu buradan seyrettim, kendimi göstermeden; şehvetin hazzı burada gizliden gizliye arttı ve gözlerimin önüne tüm güzelliğiyle canlandı. İkinci sınıf bir pastaneydi, gafil avlanmayacağıma hemen hemen emin olabileceğim bir yerdi. Lakin sık gördüğüm arkadaşlardan bazıları yine de bunu fark etti. Onları tüm şehirdeki en iyi kahvenin

⁶ Burada *okumaya sevdalı* / *tutkun* anlamında —çn.

⁷ (Lat.) *Olmazsa olmaz* —çn.

burada yapıldığına, başka hiçbir yerinkiyle mukayese kabul etmeyeceğine inandırmaya baktım, evet hatta işi onların da gidip içmelerini canı gönülden tavsiye edecek kadar ileriye götürdüm. İçlerinden birkaçı bir keresinde gidip tattı — ve tabii vasat buldu, ki aslında zaten öyleydi. Hararetle aksini savunup durdum. Şu sonucu doğurdu; hepsi bir gün başka bir yerde oturmuş, benim niçin hep o pastaneye gittiğimi tartışırlarken, içlerinden biri şöyle dedi: “Ahh! her zamanki dikbaşlılığı o kadar! İçinden öyle geldi, kalktı kahvenin harikulade olduğunu söyleyeceği tuttu, şimdi de sırf haklı görünmek için kendini o bulaşık suyunu içmeye zorluyor. O böyle biri işte, kafalı ama çok dik bir insan, ona yapılacak en iyi misilleme, Diyojen için olduğu gibi, ona karşı çıkmak değil, onu ve *in casu*⁸ onun pastane ziyaretlerini hiç takmamak.” Bir diğeri ise, benim fikri sabite yakınlığı olan biri olduğum kanaatini ifade etti, ve kahvenin iyi olduğuna sahiden inanabilmiş olmamı gülünç bulduğunu söyledi. Netice itibarıyla hepsi haksızdı, zira kahve benim ağız tadıma göre de berbattı. Öte yandan, arzuma uygun düşerek, beni, pastacıyı ve onun kahvesini rahat bırakarak bana misilleme yapmakta haksız değildiler. Eğer bunu onlardan ben istemiş olsaydım, bu kadar emniyette olamazdım. Kahvemi içtim, fazla da üzerinde durmadım; burası oturup bekleme yerimdi, burası sevdamı hasretle besleme, ve manzarasıyla canına can katma yerimdi, ve manzara ortadan kaybolup da ben evimin yolunu tuttuğum vakit beraberimde götürdüğüm çok şey vardı. Pencerenin yanında oturmaya hiçbir vakit cesaret edemiyordum ama salonun orta yerinde oturunca da gözlerim sokağa ve onun yürüdüğü karşı kaldırıma hâkim oluyordu; buna karşılık, gelip geçenler beni göremiyordu. Hey gidi hoş vakit, hey gidi aziz hatıra, hey gidi tatlı huzursuzluk, hey gidi mutlu seyrir, gizli yaşamı sevdanın büyüsyyle süslediğim o demler.

Küçükken gittiğim Latince okulunda bir dil öğretmenim vardı, sık sık hatırıma gelir. İşinde çok ehil biriydi, insanın ondan bir şeyler öğrenememesi imkânsızdı, ama ara sıra bir parça gariipleştiği de olurdu, bir parça dalgınlaşırdı da dene-

⁸ (Lat.) *bu durumda*—çn.

bilir. Ancak ondaki bu dalgınlık hâli düşüncelere dalmak, sessizleşmek vs. gibi zuhur etmezdi, bazen durup dururken bambaşka bir sesle, ve sanki bambaşka bir dünyadan geliyormuş gibi konuşurdu. Bize okuttuğu kitapların arasında Terents'in *Phormio*'su da vardı. Bu kitapta *Phaedria*'nın hikâyesi anlatılır, bir kadın zither çalgıcısına sevdalanır, ve okula gidip gelirken onu izlemekle yetinmek zorundadır. Şimdi söz şairde:

ex advorsum ei loco

*Tonstrina erat quædam; hic solebamus fere
plerumque eam opperiri, dum inde rediret domum.*⁹

Latince öğretmenim ders ciddiyetiyle, bir talebeye, “dum”¹⁰ kelimesinin burada niçin bağlaç kipi görevi yaptığını sordu. Talebe de şu cevabı verdi: *dummodo*yla¹¹ ayrı anlama geldiği için. Doğru, dedi öğretmen, ama hemen arkasından da izaha girdi, ve şart kipini dışsal bir yoldan, sanki şart bağlaç olarak bağlayıcıymuş gibi addedilmemesi gerektiğini söyledi. Kipi belirleyen şey içsel olandı ve de ruhsal olandı, dolayısıyla bu durumda, şartçı ihtirastı, sabırsız özlemci, ruhun beklenti içinde hareket edebilirliği idi. Sonra sesi tamamen değişti, ve şöyle devam etti: Yani o *tonstrinada*¹², orası sanki bir pastaneymiş veya bu kabîlden bir umumi yermiş gibi oturup bekleyen o adam aldırılmaz biri değil, sevdiğini bekleyen bir sevdalıdır. Evet, o bekleyen bir hamal, bir tahtırevan taşıyıcı, bir haberci veya bir kiralık arabacı olsaydı, o vakit genç kız müzik dersi aldığı sürece, vakit doldurmak için beklediği de düşünülebilirdi, ki bu şartçı değil, belirtici bir düşüncedir; onların para için beklediği de düşünebilirdi, ki bu da çok alelade bir tutkudur. Aslına bakılırsa lisan-ı dilin böyle bir bekleyişin

⁹ Tam karşıda bir berber dükkânı vardı; onun dışarı çıkıp eve dönmesini ekseriyet itibarıyla orada beklerdik. Terents adıyla da anılan Romalı ozan Terentius Afer'in *Phormio* adlı komedyasında (1. perde, 2. sahne, 38.-40. musralar) geçen replikten esinlenmiş bir ifade—çn.

¹⁰ (Lat.) *dum* kelimesi bir niyet, amaç kastettiği takdirde (-e kadar / -e değin/ -e dek anlamında) bağlaç görevi görür—çn.

¹¹ (Lat.) *sürece, -dikçe, -medikçe*—çn.

¹² (Lat.) *berber dükkânı*—çn.

şartçı biçimde ifade edilmesine hiç meydan vermemesi icap ederdi. Amma velakin, bekleyen, Phaedria'dır, ve o beklemektedir, yeter ki o, ah keşke o, ah keşke sadece, yeter ki sadece, birazdan geri dönse diye bekler; ve bütün bunlar tam aslına bakılırsa şart kipi görevi görür. Öğretmenin sesinde öyle bir ululuk ve ihtiras vardı ki, talebeler sanki gaipten gelen bir sesi dinler gibiydi. Sonra sustu, boğazını temizledi ve muttat ders ciddiyetiyle ekledi: Sonraki.

Bu benim okul dönemimden bir anı, ve şimdi düşündüğümde, bu unutulmaz Latince öğretmenimin sırf Latinceyle ilgilenmiş olsa bile, başka dersleri de pekâlâ üstlenebilecek kabiliyette biri olduğunu daha bir barizce idrak edebiliyorum.

Bundan bir yıl önce akşam vakti ona evine kadar eşlik ettim. Böyle bir ricada bulunulabilecek başka kimse yoktu. Bir sürü insanın arasında, onun yanında memnun mesut yürüdüm. Ve hâl böyle de olsa, bana gizli barınağımda sanki daha bir mutluymuşum gibi geldi; gerçektekine bu denli yaklaşmak, lakin bunu gerçekte daha yakın olmadan yapmak, işte bu uzaklaştırır, halbuki gizliliğin mesafesi hedefi kendine doğru çeker. Peki ya hepsi bir yanulsama olsaydı? Mümkün değil. O vakit mümkünlüğün mesafesi içinde kendimi daha mutlu hissetmem neden? Şahsen göstermiş olduğum sebepten dolayı, başka her şey sadece karanlık bir hayal; O benim seviyor ve sevmiş olduğum yegâne insan, ben hiçbir vakit bir başkasını sevmeyeceğim. Ama benim ruhum beylik tabiriyle onu tanıyıp öğrenmeye, onun yaradılışını imtihandan geçirmeye ve tahkik etmeye de tenezzül etmeyecek. O benim sevgilim, ve bendeki sevdanın gizli görevi ona dair sevmeye layık olan her şeyi sevgiyle düşünmek, ta ki sabırsızlıktan âdeta helak olana kadar, vakti saati zahir yaklaşıyor olmalı, ruhum kararlı.

9 Ocak. *Sabah.*

Bir yıl önce bugün. Dakikaları sayıyorum; onunla konuşma fırsatı bana bir tarunsa, ok yaydan çıkmış demektir. Her şeyi yeniden düşündüm taşındım — ya o ya hiç. Yüce Tanrım! Bu sefer mutlu sonuçlanabilmesini nasıl isterdim. Onun için dua etmeye cesaretim yok, bir de bana onun için değil de

bana yararlı olan şey için dua ettiren bu sonsuz ihtiraz olmasaydı. Ben Tanrıya bir şey için başka türlü dua etmeye hiçbir zaman cesaret edemedim, başka türlü dua etmeyi hiçbir zaman arzulamadım; muhakkak ki bir insan tevekkülle kısa yoldan Tanrıya en yakındır, ama bu kısa yol yaşamın etrafını dolaşan tam tekmil bir yolculuktur. Onun evet'i beni onun hayır'ından bir anlamda âdeta daha çok korkutur. Sükûta ve karanlık düşüncelere yakinen aşına biri olarak, bir hayır bana daha iyi uyardı. Yine de bir evet — evet, benim tek arzum budur. Haliyle geri kalarına uygun gelmesi gerekmez, benim için bir anlamı olması, nasıl ki ruhumda bunalım içinde ika-met ettiğim karanlık, ücra bir köşe varsa, ona bağlandığım vakit, sevincin de şimdi benimle yaşayabileceği anlamını vermesi gerekir, o vakit ben tüm ruhumla onu, benim için mümkün olduğunca mutlu etmeye odaklanırım. Ben ruhumda sevincin kendisini evinde hissedeceği bir korunağa, sevinç yaratmak ve sevinç bulmak için kendimi odaklayabileceğim bir hedefe sahip olabilmekten fazlasını dünyada talep etmem.

Ben onu imtihan etme ya da beylik tabiriyle onu tanıyıp öğrenme kaygısına düşmedim. Şu söz sürekli aklımdan geçer durur: Martha, Martha, öyle çok şey için kaygılanıyorsun ki, elzem olan tek bir şey var¹³. Elzem olan şey onun sevgilim olmasıdır. Birbirimize şu şekilde uygun düştüğümüzü düşünürüm: ben yeterince iyi isem, o daima öyledir. Ben tehlikelerden korkmam, fedakârlıklardan da, o kadar ki, onun mutsuz olması şeklindeki absürt arzuda ben âdeta sevinç bulurum. Hakikate bakılırsa benim tek korktuğum şey onun ben-siz çok daha mutlu olabilecek olmasıdır.

Buna karşılık, onun hayat koşullarını da gizlice gözledim. Neyse ki bunlar benim için elverişli. Ailesi âdeta benzersiz bir huzur içinde yaşıyor. Babası ağırbaşlı bir zat, ve annenin ölümü onun mizacını yumuşatmış ve ona muhakkak ki buruk, ama içten ve hoş gelen bir yarı da olan bir sıcakkanlılık katmış. Orada keyif ve eğlenceye de yer var, ama yaşam sevinci evin dışında veya önüne gelenle harıl harıl haşır neşirlik etmekte aranmıyor. Annenin ölümü çocukların birbirlerine

¹³ Yeni Ahit, Luka İncili, 10: 41-42—çn.

daha sımsıkı bağlanmalarına, ve düşüncelerini evlerine, babalarının onları kederle olsa da, daha bir şefkatle bağına bastığı, ve onların, gençliğin hayata karşı meşru beklentileriyle ihyâ olmalarına surat asmadan göz yumduğu o yere yoğunlaştırmalarına yol açmış. Tam istediğim gibi. Benim teşebbüsümü ve gelecekteki mutluluğumu, mürebbiyenin, şövalyenin sevgilisiyle ittifakına sağladığı imtiyazı sağlayacak bir çevrede yaşıyor. Bir kızı tanıdığı ortamdan koparıp almayı ve onu yabancı bir yaşam tarzının orta yerine yeniden dikmeyi benim gözüm yemezdi.

İşte artık vakti zamanı geldi. Onunla karşılıklı konuşmak istiyorum, ona yazmak ya da herhangi bir üçüncü şahıstan medet ummak istemem. İnancım şu ki, dürüstlük ruhu içinde bir sevgi, inanç ruhu içinde bir iştihak, tercihte kararlılık lafı kısaltır, insanın sesine, karşı taraf için babaların ve, onu ne de olsa tanımayan, arkadaşların kanaatinin tümünden daha ikna edici ve daha doyurucu olan bir ifade, bir güvenilirlik verir. Söylemek istediğim şey kısadır, ne kadar kısa olursa o kadar da iyi olur, yeter ki yüz yüze söylenebilsin. Hitabet sanatına sahip biri olsaydım da, gönül çelmeye heves etseydim, bunu kullanmamak ne zahmetli gelirdi, ve kullanmış olsam, bunu sonunda fazlasıyla pahalıya öderdim. Mamafih ben kimseden kendimden korktuğum kadar korkmam, şayet ağzımdan hakikatsiz bir söz, onun aklını çelmeye yeltendiğim tek bir söz çıkmış olduğunu fark etseydim, hâlîm yamandı!

11 Ocak. *Sabah.*

Bir yıl önce bugün. Velakin, ruhumu kararlılığın zirvesinde tutmak neredeyse gücümü aşacak derecede zahmetli. Bir oduncu da baltasını başının üzerinde böyle savurur, ve bu hareket, ağırlığını kat kat artırır; sanki en üstün güce karşı durur, kaslarının her biri bu aşırı çabadan dolayı titrer. Sadece bir an. Ah, bu anlar bir kısaltılabilmiş olsa! Ah, bir yanlış kavramasam! Şayet ben bu âdeta olağanüstü durumda bir gerçekliği yakalamaz isem, şayet bu potansiyalizasyon bir yeni tefekkürün hizmetinde bana karşı cephe alsın, o vakit ben dermansız düşerim, belki de ilelebet per perişan olurum. Ah vakit, vakit, seninle bağları koparmak ne korkunç! Ah insa-

noğlu, senin ne şaşılası bir bileşimin var: o kadar güçlü kuvvetli olmak, ve bir hiçe yenik düşmek! Zira ben kendimi şimdi güçlü, bir Yunan tanrısı gibi güçlü hissetsem de, hiçbir şey olmazsa, o vakit ezilmiş olacağımı idrak ederim.

Velhasıl ona rastladım. Karşılaştık, çünkü ikimiz de Kronprindsessegaden'de oturan aileyi ziyarete gidiyorduk. Evin hanımı ikinci katta, büyükanne ve büyükbabasının yanındaydı; geliş sebebim onu ilgilendirdiği için, kızı nezaket gösterip onu almaya gitti. — Yani biz ikimiz yalnız kaldık. Bundan daha elverişli bir fırsat veya bu kadar güvenli bir an öyle hemen zuhur etmeyebilirdi. Büyükanne biraz ağır işitiyordu, fakat, yaşlıların ekseriyetle olduğu gibi, çok da mütecessisti, yani her şey yüksek sesle ve sarıhçe söylenmeliydi, ki bu hâliyle biraz vakit alır; Juliane kapıdan koşar adım dışarı çıkarken, holün kapısı arkasından çarpıp kapanmış, ve bu duruma hem o hem annesi dışarıda kalmıştı. Mamafih, vaziyet daha uzun boylu beklentilere veya ateşli bir hissin doğal hilelerine yarayıcı olmasa da, onu, kimsenin bir şey hissetmemesi için tüm gücünü kullanmaya mecbur ediciydi, ve sonunda içeri girecek olanlar onu her zamankinden biraz farklı bulacak olsa bile, bunu tabii ki Julianne'nin bizi yalnız bırakma nezaketsizliğine yoracaktı; kaldı ki, benim hole çıkıp onlara kapıyı açmak zorunda kalmam, biraz alttan alıp işi şakaya vurma vesilesi de yaratmış olacaktı. Velakin, dramatiğin çok daha eli çabuktur, bu sahneyi hafızamda canlandırmak istediğim vakit, benim nazarımda soluklu¹⁴ olan şeye göz gezdirmek için yarım dakika bana yeter.

O vakit ben sinsi olmuş olmaz mıyım, üzerime aldığım her şeyde biraz hesapçı bir şey olmuş olmaz mı? Aman Tanrım! Ben ince zekâmı tam da ona olan muhabbetimden dolayı kullanıyorsam, bundan daha fazla ne yapabilirim? Dile getirilmiş kelimeler onunla benim aramda şimdi bir sır olarak kalabilirdi, hiç kimse, şeytanın teki bile, böyle bir anın bu şekilde kullanılmış olduğunu idrak edemezdi; dile getirilmiş kelimeler, öylesi hoşuna gidecekse, sanki hiç söylenmemiş gibi, namevcut ve gayri muteber olabilirdi. Vaziyet onu, kendi duygu

¹⁴ Veya uzun ve sıkıcı — çn.

çalkantısı içinde farklı durumda birine etmiş olabileceği bir kelime, belki de için için esef edeceği bir kelime, etmekten alı-koyucu nitelikteydi.

Ne demiştim bilmiyorum, ama içim ürperiyordu; sesim sakın de olsa, duygu doluydu; nasıl olduğunu tarif edemesem de, içini dökmek anlatılamayacak kadar rahatlatıcı gelmişti. Demiş olduğum şeyin tüm ihtirasımın iç hakikatini ihtiva ettiğine emindim. O ise sanki donup kalmış gibiydi, sonra belirgin bir şekilde ürperdi, geri çekilir gibi oldu, tek kelime karşılık vermedi. — Merdivende ayak sesleri duydum, kapı çalındı, açtım. Kahkaha her şeye yardımcı oldu, sohbet başladı, iş halledildi. Arzum onun önden gitmesi ve bu suretle birlikte kalkma durumu oluşmamasıydı, bu şüphe uyandırabilirdi; önden gitmekle kendini her soru karşısında güvenceye almış olacaktı. Büyük ihtimalle kendisi de bunu idrak etmiş olmalıydı ki, ilk o kalktı. Ben dikkati dağıtmak için bir saat daha kaldım.

Akabinde eve döndüm ve babasına bir mektup yazıp, Allah'ın emri peygamberin kavliyle kızını ondan istedim. Böyle önemli bir adım münasebetiyle artık dünyevi her müzakere, anlayışlı ve kaygılı her müşahede benim nazarımda makbuldü, ve bu durum zihnimde baş köşedeydi. Ben bunu es geçmeyi hiçbir suretle arzu etmem, bilakis, ben her müşkülün, her şüphenin kesin dile getirilmesini, her vahametinin onun nazarında barizlik kazanabilmesini arzu ederim. Lakin benim ilk sözüm, benim ilanıaşkım, tasdik edilmelidir; bütün o mülahazaların arasında sıradan bir belge daha gibisinden, kaldırılıp bir tarafa fırlatılıp atılmamalıdır. Ben bunca zamandır suskun kalmışsam, bu sözü, sanattan uzak, hileden uzak, söyleme hakkına da sahip olurum, ama haletiruhiyemin, belirleyici bir söze ve belirleyici bir ana, gizli bir ihtirasın tüm gücüyle yoğunlaştığı vakit önerdiği şekilde. Onun benden bu etkiyi almasını isterim, bu etkiye ben kendim sahip olmak isterim, geri kalanını, bunu da olduğu gibi, Tanrının takdirine teslim ederim, ama başka bir yoldan.

Onu bunaltmış mı oldum; üzerinde çok sert bir tesir mi bıraktım; bir genç kız beklenmedik olana ve bir ihtiras patlayışına bir arada dayanamaz mı? Niçin sükût etti? Niçin ürper-

di? Niçin benden sanki korkar gibi oldu? Kale kapısı yıllarca açılmazsa, yaylı iç kapı gibi sessizce kapanmaz! Sükûtun kapısı uzun vakit kapalı kaldığı vakit, söz, akıcı dilin *merhaba'sı* ve *hoşça kal'ı* gibi çıkmaz; her şey bir söze bağlı olacaksa, yıllarca ve günlerce sırf bir şey için isteklenmişse, ve şimdi bunu bir dostuna değil, o şeyin ifası eline bırakılmış olan kişiye söyleyecekse, o vakit sesi, avaz avaz bağırarak saatin kaç olduğunu ilan eden bir sokak bekçisinininki gibi ilgisiz değildir ama tezek parçalarını sayan birininkinden başka türlü ilgilidir. O halde niçin korkuyorum, niçin huzursuzum, tefekkür niçin beni şimdiden yaralamak ister, sanki bunca zaman susmakta içten pazarlıklı bir şey varmış gibi, bunu yapabilmiş olmakta şeytanca bir şey varmış gibi, andan yararlanmakta sinsice bir şey varmış gibi, en basit yolu ve dürüst yöntemi, en tesirlisi belki bu olabilir diye, kullanmakta bağışlanamaz bir şey varmış gibi?

12 Ocak. Şabah.

Bir yıl önce bugün. Bu kesin. Yani sınav devresi benim için uzun tutulmadı; doğrusu bu da gerekti, zira çok gerginim. Hey gidi seni zinde, çevik atlet, hey gidi seni imkân, insan senin gücünü elinden alabilmek için seni yerden kaldırmaya boşuna çalışır¹⁵, zira sen kendini bir sonsuzluk gibi uzatabilir ve ayağını yine de yere sağlam basarsın; insan senden uzaklaşmak için boşuna çalışır, zira sen onun kendisin. Evet, biliyorum ki sen bir gün benim canımı alacak olansın, ama bugün değil. Bırak beni, seni pörsük cadı, senin sarılışın bana iğrenç gelir, tıpkı ormandaki cadınınkinin Roland'ın kalfalarına geldiği gibi¹⁶; git olduğun şeyin, hiçliğin içine büzül kal, rüzgârda kurumuş yılan gibi yat orada, ta ki gene can bulana, ve gene katı ve kıvrak ve ruhum için can kemirici olana dek! Şu an gücün kırk. Sınav devresi bitti, keşke bu kadar kısa

¹⁵ (Yunan mit.) Poseidon'un oğlu Antaeus'a gönderme yapıyor. Herakles onu havaya kaldırmca gücünü yerden alan Antaeus gücünü kaybeder ve yenik düşer —çn.

¹⁶ Johann Karl August Musäus, "Rolands Knappen", *Volksmärchen der Deutschen* (Roland'ın Uşakları, Alman Halk Masalları), I-V (Viyana: 1815, ASKB 1434-38), I, s. 105-106 —çn.

olmamış olsaydı, keşke hiç kimse onu, kararlılığını müdrik olmaya teşvik etmemiş olsaydı, keşke insan durumu onun nazarında yeterince güçleştirmiş olsaydı.

O vakit sevin, ruhum! O benim. Yüce Tanrım, Sana şükürler olsun! Şimdi bir günlük küçük bir istirahat, ki onun zevki-ne hakkıyla varabileyim; zira şunu iyi biliyorum ki, ben onu görmeden ve onu düşünmeden hiç ama hiçbir şey yapamam.

İlk buse, ne saadet! Neşeyle coşmuş, gençliğin mutluluğu içinde bir genç kız! Ve o, benim. Tüm karanlık düşünceler ve tahayyüller bir örümcek ağından başka nedir, ve bunalım bu gerçeklikten kaçan bir sisten, ondaki afiyetin manzarası karşısında şifa bulmuş ve bulmakta olan bir illetten başka nedir; ki o afiyet ne de olsa benimdir, çünkü onundur, benim hayatım ve geleceğimdir. Serveti yoktur, bunu bilirim, gayet iyi bilirim, buna hacet de yoktur, ama o bir elçinin kötürüme dediği gibi diyebilir: Gümüşüm ve altınım yok ama bende olan her şeyi sana veriyorum, şifa bul, ayağa kalk!¹⁷

Dün 10 yıl daha yaşlandıysam, bugün 10 yıl daha gençleştim, hayır, hiç olmadığımdan daha da genç. Bu bir dönüm noktası mı? Kararda tereddüt mü? *Estne adhuc bus judice lis?*¹⁸ Bir on yıl daha mı yaşlanmış olması mı gerekirdi, benim gibi kocamaya yüz tutmuş olan birinin — zavallı kız, bir yaşayan ölüye bakıcılık yapacak; yoksa hiç olmadığım kadar genç miyim — bu kadar fazlasını olabilmek bir insan için ne kadar çok imrenilecek bir kismettir!

12 Ocak. Gece yarısı.

Her şey uykuda. Bu saatte yalnız ölüler mezardan kalkar ve hayatı tekrar yaşar. Ve ben bunu hiç mi hiç yapamam, zira ben ölü olmadığımı göre, hayatı hâliyle tekrar yaşayamam, ve eğer ölü olsaydım da hayatı tekrar yaşayamazdım, zira o vakit ben hâliyle hiç yaşamamıştım.

Gece meşgalelerimi mümkün olduğunca gizli tutmak için, saat 9'da yatmaya itina gösteriyorum. 12'de tekrar kalkıyorum. Bu kimsenin aklından geçmiyor, benim o kadar erken

¹⁷ Yeni Ahit, Elçilerin İşleri 3: 6—çn.

¹⁸ (Lat.) *O vakit dava hâl â hâkimin mi önünde duruyor?*—çn.

yatmama anlayışla bakacak kadar anlayışlı olan anlayış sahibi birinin bile.

Bizi bu kadar yakinen bir araya getiren şey bir tesadüf müydü, yok değil ise, beni onunla, kaçındığım ve yine de kaçmak istemediğim bu kişiyle takibe alan güç nedir? Onu seyretmek benim için, idam hükmü okunurken dinleyen suçlu için olabilecek bir kâbus, ve yine de ben bu manzaradan uzak durmaya, ona yaklaşmaya cesaret ettiğimden bir nebze daha fazla cesaret edemem, ki bu bile onun üzerinde zedeleyici bir etki bırakabilirdi. Ondan uzak durmak için alıştığım yoldan bir adım dışarı çıkmış olduğuma, ondan uzak durmak için gitmeye alışık olduğum yerden kendimi uzak tutmuş olduğuma kani olmuş olsam, sanırım aklımdan olurum. Ben sırf dayanarak ve cefa çekerek, parçalanmış ruhuma karşı her argümana boyun eğerek, hayatımdaki anlamı korurum. Onu aramak için bir sokak boyu, bir adım, gitmiş olsam, onu kendi ayakları üzerinde durmaktan alıkoyulmuş olma kaygısıyla sanırım aklımı yitiririm. Ben hiçbir şeye girişmeye de, hiçbir şeyden uzak durmaya da cesaret edemem, benim durumum lanetlinin ebedî azabı gibidir.

Ve bugün bizim nişan günümüzdü! O, caddeden karşı kaldırıma geçmeye kalktı, ben ise zaten o kaldırımda yürüyordum, geçiş hakkı bendeydi. Ben geçmeden evvel, ayağını kaldırımın kenarına basamadı, ve o sırada tam yanından geçmekte olan bir araba caddeye sığınmasına olanak vermedi. Onunla konuşmak istemiş olsam, durum mümkün olduğunca elverişliydi. Lakin hayır, bir kelime, bir ses, bir dudak kıpırtısı, mütereddit, belli belirsiz bir göz kayması, hiç ama hiçbir şey yok bende. Yüce Tanrım, eğer o bir ateşli hasta olmuş olsaydı da, bu kelime onun tek istediği bir bardak soğuk su olsaydı, bunu ona çok mu görmüştüm? Öyleyse ben bir canavarım! Hayır, sevgili küçük hanım, hayır! Biz birlikte yeterince hasbihâl ettik! Ah, onun hakkında, uğrunda her şeyi, yeter ki onun için faydalı olacağını anlayabilmiş olayım, derhâl göze almaya hazır olduğum kişinin hakkında içimden nasıl böyle şeyler diyebilirim? Ama neden benim peşimde? Hatalıyım, hakikaten, kesin, yerden göğe kadar hatalıyım. Ama cezamı görmedim mi, bir cinayetin vicdan yükünü taşıyor mu-

yum? O vakit benim de haklarım yok mu? Nasıl cefa çektiğimi hiç anlayamayacak mı? Seven bir kız böyle mi davranır? Ve niçin bana bu şekilde bakıyor? Çünkü bunun beni içten içe etkilediğini sanıyor. O halde hakkımda iyi şey düşünüyor. Ve sonra kalkıp da bir işkence mağdurunu böyle yaralamak istemek!

Ben bu anı olabildiğince uzattım. Böyle bir karşılaşmada daima bir fasıla olur, çünkü biri, diğeri geçene kadar beklemek zorundadır. Ben bu fırsattan, onun dış görünümünü ve mümkünse haletiruhiyesi hakkında hüküm vererek istifade ettim. Mendilimi cebimden çıkarmış, hangi tarafını kullansam diye bakıyormuş gibisinden, aylak aylak onu inceliyordum. Bir müddet böyle, umursamazca durdum, ve bakışlarımdaki yeisin kesinliğine rağmen, ona sanki hiç tanııuyormuşum gibi baktım. Lakin tek kelime etmedim, yüzümün her ifadesi bir hiç gibi anlamsızdı. Evet, hadi içinden köpür bakalım, zira benim de kanım kaynıyor, belki de fazlasıyla; yüreğim sanki çatlayacak, o vakit düşüp ölürüm, bu makul, bu kabul edilebilir; hadi parmak uçların heyecandan zonk zonk zonklasın, hatta gerekirse, beynin, dehşetin darbesiyle derinden zonk zonk zonklasın, ama şakaklarında, dudaklarında, gözlerinde görünür şekilde değil, bunu istemem, evet bunu istemem. Niçin öfkelandim, makbul bir sebep mevzubahis olunca, ri-yakârlıkta ne güçlü olduğumu keşfetmeye niçin mecbur kaldım?

Daha bir az solgundu, ama belki açık havanın tesiriydi, belki de uzunca yürümüştü. Bakışları hakkımda hüküm vermeye yeltenir gibi oldu, ama sonra gözlerini yere indirdi, yalvarır gibi bir hâli vardı. Bir kadının yalvarışları! Bu silahı onun eline kim böyle düşüncesizce verdi, bir çılgının eline kim kılıç verir, ve o yine de âcizin yakarışına kıyasla ne kadar da âcizdir!

Köşeyi döndüğümde, evin duvarına tutunmak zorunda kaldım. Eğer şimdi yanımda yakın bir arkadaşım olsa da ona: işte durum böyle böyle, diyebilecek olsam, gayet sakin ve serin kanlı görünüyor olabilirdim, lakin köşeyi döndüğüm anda, bayılacak raddeye gelmişim, peki bu yakın arkadaş beni sinsice izleyen mütecessis biri olmuş olsun, peki ya sonra? O

vakit bunun farkına varırdım, zira Kasper Hauser'in¹⁹ kat kat giysinin arasından metali hissedebildiği gibi, ben de hile ve sinsiliği onca kılıfın arasından hissedebilirdim, peki ya sonra? O vakit köşeyi döndüğüm anda bayılacak raddeye gelmezdim ama yoldan aşağı doğru ilerler, ve mütecessis gözlere hiçbir şey fark ettirmeden, kendime yere yığılacak en yakın ara sokağı arardım.

İyi uykular, sevgilim, rahat uyu! Gönül ister ki o bu uykuyla tüm acılarını atabilsin, ve yarına mutlu ve yanakların pespembe kavuşabilsin! Ana baba olan ip cambazlarında hiç ama hiç ana ve baba sevgisi yok mudur; onlar evlatlarını kaldırıp o incecik ipin üzerine bırakınca, altında ödleri koparak dolanmaz mı? Onun katili olduğuma henüz hüküm verilmemiş ise, o arada onun ölmesinden daha feci ne olabilir, ve yine de bunun şimdi hiçbir olasılığı yok. O ya genç kızların arasında eş bulunmaz olandır, ki o vakit hareket tarzım tam da onun mükemmelleşmesinde, bu yücelişin ölümle değil kederle başlamasında, bir aksama olmamasına katkıda bulunur, — ya da o, bunu dememeyi tercih ederdim ama evet o, kendini öyle inandırmıştır vs. ve akabinde akliselim sahibi olur vs., akliselim sahibi olmuş olduğuna kendini inandırır vs. — dur! Aslında bende herhangi bir vargıyı gerekçelendirecek hiçbir malumat yoktur. Yani benim perişanlığım berdevamdır, ve ben onu el üstünde tutarım. Ama idrak gücüm, evet idrak gücüm, bana bunu söyler, evet bana bunu beni rencide etmek için söyler, zira benim temennim elbette, onun kendini olduğundan daha aşağı göstermesi değildi, ve ben bu şekilde hâlas olmayı, bu şekilde maskara olmayı ne onun ne benim hesabıma temenni edebilirdim.

Bana azıcık bir malumat vermeye yarayabilecek hiç ama hiçbir şey yok. Sabırsızlık içinde kendimi kâh bu yana kâh öbür yana savurmam boşuna; insan işkence tezgâhında yatınca her yanı ayrı sızlar. Beni hakir görebilir — Yüce Tanrım! benim istediğim bu, ben buna uğraşırım, ve yine de böylesi bir ömür boyu mahkûmiyet düşüncesi içimi ürpertir. Buna dayanabilecek miyim, tam bir yeise mi kapılacağım, bunu

¹⁹ Anselm Ritter v. Feuerbach: *Kasper Hauser* (Ansbach: 1832), s. 109-13—çn.

bilmem, ama bilirim ki, yapısı veçhiyle en gizli düşünceye ortak olan güç, düşün ipine benim sarıldığımı bilir. Bu beni tarumar edecek mi bunu bilmem. — Ruhunu tahammüle havalı edebilir, sapasağlam bir vicdanla, keder maskesine bürünebilir, ben ne yapabilirim? Nerede kendimden saklanabilirim, bitkin olanın yeniden güç kazanabileceği bu istirahatgâh nerede, üzerinde sessizce kestirebileceğim ve ferahlayabileceğim gece döşeği nerede serili. Mezarda mı? Hayır, zira Kutsal Kitabın kabirde anma diye bir şey yoktur²⁰ demesi yanlıştır, ben onu anmak isterim. Ebediyen! Uyumaya vakit olur mu? Ebediyen! Onu tekrar görünce nasıl olacak? Suçlayarak ve yargılayarak mı boy gösterecek? Ne korkunç! Yoksa her şeyi bir çocuk oyunuymuş gibi hafife mi alacak? Ne tatsız! Velakin tatsız değil, bundan da beter bir şey, zira onun böyle olması belki de suskunluğumun suçu değildi. Ben ki, bir kelimemin bile onu arsızlaştıracığından ve boş lafla tatmin olacağından korkmuştum!

15 Ocak. *Sabah.*

Bir yıl önce bugün. Nişanlı olmak demek böyle bir şey! Sevdalanmanın ne olduğunu bilirdim ama sevdanın hedefinin sağlama alındığını bilmek, onun benim olduğunu, ilelebet benim olduğunu bilmek yepyeni bir şey.

Demek anne olmak böyle bir şeymiş, diye yakındıydı Rachel²¹, ikizler ana rahminde mücadeleyle başladığında, ve muhakkak birçoğu da kendine ayrıru demiştir, can attığı bir şeyi elde ettiğinde: demek böyleymiş!

Ve benim içimde de sanki iki varlık varmış gibi bir mücadele yok mudur: ben 10 yıl yaşlandım mı, yoksa 10 yıl yaşlandım mı?

Yine de bir genç kız olmak, hayata böyle körpecik atılmak nasıl da yadırgatıcı olmalıdır! Ben de ucuz kurtulacak olduğumu, değişecek olduğumu, sevdalı olduğumu göreceğimi ve ona sevdalı olduğumu görerek hâlas bulduğumu göreceğimi, o vakit benim de onun gibi, daldaki bir kuş, gençlikteki bir

²⁰ Eski Ahit, Zebur 6: 5—çn.

²¹ Yani *Rebekah*. Eski Ahit, Genesis 25: 22—çn.

sevinç nidası olacağımı, birlikte olgunlaşacağımızı, hayatımızın bu birliktelikte bizim için mutluluk dolu, bu mutluluk içinde de başkalarının nazarında, yanımızdan hızla geçip giderken bize bir öpücük atan ehlikeyfin selamı gibi, kolay anlaşılır olacağını sanmıştım.

Ben bir sürü şeyi anlarım, işittiğim ve okuduğum her tefekkürle, sanki bana aitmiş gibi yakinen aşınayındır. Lakin ben bu hayatı anlamam. Hiçbir şeyi düşünmemek ve yine de bu denli sevebilir olmak, dirayet ve aptallığı birlikte yaşamak ve yine de hangisinin hangisi olduğunu bihakkın bilememek. Sahici değerli taşlar üzerinde, bunların birbirinden farklılıkları üzerinde uzman, buna bir ömür harcamış bir mücevherci, bazısı sahte bazısı sahici taşlarla oynayan bir çocuk görmüş olsa, çocuk bunları birbirine karıştırmış olsa bile hepsinden aynı zevki alıyor olsa — o vakit zannımca, taşların arasındaki mutlak farklılığın hükümsüz kaldığını görmek bu zatın içini ürpertirdi; ama çocuğun mutluluğunu, oyundan aldığı zevki görmüş olsa, o vakit belki kibri kırılır ve bu müt-hiş manzaraya hayran kalırdı. Aynı şekilde, dolaysız olanın nazarında da, tıpkı değerli taşın pırl pırl parlamakla yaptığı misal, kendini düşünce ve dille açığa vuran fikir ile bundan yoksun olan fikir arasında hiçbir mutlak farklılık yoktur, birini hepsinin en kıymetlisi ve diğerini bir hiç yapan, birini her şeye değer biçen, diğerini buna nazaran değer bile biçilemez yapan hiçbir mutlak farklılık yoktur.

Sevenlerin arasında tabii hiçbir alacak verecek olmamalıdır. Ah! Ah! bizim birlikteliğimiz aramızda alacak verecek olmayacak kadar kısaydı — bizim aramızda hiçbir şey yoktu, ve yine de aramızda bir dünya vardı, tüm bir dünya.

Ben muayyen anlarda mutluyum, bihakkın mutluyum, şimdiye dek hiç hayal etmediğim kadar mutluyum; bu benim için acılarımın fazlasıyla telafisidir; yeter ki o hiçbir şey sezmessin, zira o vakit her şey yolunda gider.

Suskun duruyor, en azından ekseriyetle olduğundan daha fazla, ama sırf yalnız kaldığımız vakit. Düşünüyor olabilir mi? Tefekküre başlamasın yeter!

Bir yıl önce bugün. Bu da ne? Bu da ne demek? İçimde bir dalgalanma var, fırtına karşısında korkuyla dalga dalga titreşen orman gibiyim. İçimi burkan bu önsezi de ne? Kendimi artık tanıyamıyorum. Sevda mıdır bu? Ah! Hayır! Bu kadarını da iyi bilirim, mücadele etmek zorunda olduğum, o değil, Eros da değil. Üzerime çöreklenen şey dinî buhranlar. Hayat görüşüm kendim için bile muğlaklaştı, nasıl oldu, şimdilik diyebileceğim bir şey yok. Hayatım ona ait, ama o bunu hiç sezinlemiyor.

17 Ocak. Gece yarısı.

Sabahleyin yazdıklarım geçmişte kalanlar şeyler ve geçmiş yıla ait, şimdi yazdıklarım, bu "gece düşünceleri", halen sürmekte olan yılın jurnali. Süren yıl! Bu sözün altında bana karşı ne müthiş bir alay saklı! Lisan-dili insanoglu icat etmişse, bu sözü beni alaya almak için icat ettiğine inanırdım. Bir vakitler orduda hunhar bir ceza infaz ediliyordu: tahta ata bindirme. Zavallı adamın üzerine ağırlıklar takıp, sırtı sipsivri atın üzerine zorla bastıra bastıra oturtular. Ceza tam layıkıyla infaz edilip, suçlu acılar içinde kıvranırken, infaz alanının yanından uzanan toprak setin üzerinden bir köylü geçiyordu, durup, aşağıda süren ceza sahnesini seyretmeye koyuldu. Ceza gören zavallı adam, acının da verdiği çaresizlikle, tepeden hayvan gibi ona bakan bir hödük görünce öyle bir öfkeye kapıldı ki, ona şöyle haykırdı: Aval aval ne bakıyorsun? Ama köylü onu şöyle cevapladı: Madem sana bakılmasını kaldıramıyorsun, o vakit atını git başka yoldan sür. İşte, sürmekte olan yıl da benim için, tıpkı bu mahut binici suçlunun sürücü olduğu gibi, sürer.

Onun için bir şeyler yapılması şarttır. Kafamın içinde sabahdan akşama kadar sırf fesatlık kaynar. Eğer o olanca içtenliğiyle benim olmadan evvelki tutumum, göze sinsilik gibi gelebilecek her şeyden hassasiyetle sakınmak olmuş ise, o vakit ben şimdi daha da bir fesadım demektir. Eğer ben birine dönüp de, kafamın halen sürmekte olan yılda onunla her zamankinden fazla meşgul olduğunu söylemiş olsam, kim beni aptalın teki olarak görmezdi? Ve yine güçlük benim hiçbir şey

yapmaya cesaret edemeyişimdedir, zira onun zihnimi ne şekilde meşgul ettiğine dair bende uyanabilecek en ufak bir önsezi bile, kesin en vahim şeyi yapmak demek olurdu, belki de onu boş bir ümitle hercailiğe meylettirebilir, ve onun hâlasına, helakına, azimsizlik içinde zevaline, meydan verebilirdi.

Her malumatın, her kelimenin bedelini altınla ödemeye hazır olmak, ve sonrada, hayati tehlike içerdiği için, yani onda şüphe uyandırabilir ve onu kendi ayakları üzerinde durmaktan alıkoyulabilir diye, buna cesaret edememek! Dünya kadar diyeceği de olabilse, binbir dolambaçlı yolla ağzından ancak *en passant*²² bir söz çıkarabilmek, ancak buna cesaret edebilmek, onun rızasına ancak buna cesaret edebilmek! Eğer ben sözüm ona en yakınlarıma karşı ağzımı katiyen açmayacak olsaydım, bu da rahatça şüphe uyandırabilirdi. Dolayısıyla, onlara demek için klişe deyimler buldum. Yalnız bunları klişe laf gibi demiyorum, resmiyetle diyorum, o vakit kimse bunun klişe laf olduğunu fark etmiyor. Bu hususta rahipten ders alınulabilir. O verdiği vaazın eskimiş, bayatlamış olduğunu iyi bilir, ama resmiyetle konuştuğu ve terlerini kuruldığı için, dinleyen de bunun esaslı bir söylev olduğunu sanır. Ben söz söylediğim vakit de alakalı kişi bunu böyle sanır, o kadar klişe laf ediyor olsam da, baştan sonra o kadar basmakalıp olması ve her kelimesinin taammüden seçilmiş olması, bir şey fark ettirmez. Bunun tam tersini yapmak da, hakkında *ad modum*²³ konuşmak da elverişlidir: saygıdeğer zatialinizden 25. *styli novi*²⁴ itibarıyla usulünce teslim alınmıştır. İhtirası, ofis- ve muhasebe- ve ticaret- üslubundan daha âlâ kesifletiren başka hiçbir şey yoktur. En sonuncusu en âlâsıdır. Bunu içine kapanık birine karşı harekâtlarım hasebiyle araştırmıştım, o yüzden iyi bilirim. İçine kapanık olanın içyüzünü anlamaya hiç girişilmemelidir, zira insan o vakit kaybeder; ona ancak, cereyandan çekinen romatizmalı misali, insanın kendinin bile akli ermeyen bir imayla belli belirsiz temas edilebilir. Yahut da o kendini kazara azıcık ortaya döker gibi ol-

²² (Fr.) *üstünkörü* —çn.

²³ (Lat.) *usulen, âdet üzere* —çn.

²⁴ (Lat.) *yeni takvim* —çn.

duğu vakit, bir çırpıda tepesine binilir. İnsan onun içine kapanklığı hakkında, kesip atmanın ona nasıl zor geldiğine bakarak, hemen fikir sahibi olabilir. İnsan bir şey demiş olduğuna esef eder, etkiyi gidermek ister, susar, başaramadığından şüphe eder, işi lafa vurmak ister, bu da başarısız kalır, susar, bu duraksama onu huylandırır, kendini giderek açığa vurur, ki bu başka bir şeyden olmasa da, gizleme hevesinden ötürü olur. Ama insan bunu bilirse, tatbikatlarını vakitlice yapar. Ve işin sanatı, buna dair az laf etmek (zira kesin sükût akılsızlıktır) ve kemirici ihtirasa sohbetin dizginini gevşek tutarak hâkim olmaktır, o vakit insan, tıpkı usta bir binici gibi, onu dikiş ipliğiyle bile idare edebilir, ve tıpkı usta bir arabacı gibi, onu sekiz çizdirerek götürebilir.

Lakin dolap çevirmek oyalanmadır, şahit dinlemek ve istihbarat toplamak, akıl danışmak ve kontrol etmek, dünyayı dört dönmek, arı pusuda beklemek, hiçbir şey kazandırmasa da bir şey yapıyor olmaktır, lakin oturmak ve rüzgâr doğurmak²⁵, birbirinden dahiyane planlar kurmak, ve sonra da, açığa vurulur korkusuyla vazgeçmek daha bir akılcıcadır diye uygulamaya cesaret edememek; her şeyi vaat ederek sempati çeken, bütün bu boş umutla dolu, cezbedici meyvelere bakmak dayanılmazdır! Bir kumarcı gibi ihtirası olmak, ve yine de yerinden kımıldamaya cesaret edememek, ve sadece kendine bağlı olmak! Ruhu çılgınca cesaretle ve dimağı planlarla dolu olmak, ve sözü hazırda olmak, ve sonra da, yazamayan yahut her iki saate bir zar zor bir harf yazabilen bir kalemi olmak! Bir balıkçı gibi ihtirası olmak, balığın nerede oltaya takılacağını bilmek, ve yine de oltayı atamamak, yahut sudaki çırpıntıyı görmek, ve sonra da, bu hareket bir şeyi açığa vurur korkusuyla, oltayı çekmeye yine de cesaret edememek! Buna kadir olmak, her şeyi diyebilecek olmak, bir şeyi ele verecek olsa, bıçak boğaza dayanmış olmak, ve benim için, ona karşı intikamla, onun karşı tarafta sebebiyet verebileceği zarar arasında hiçbir ilişki yok diye, onu alet etmeye yine de cesaret edememek. Bu tür malumatların yerine, bir kızın, bir uşağın, bir arabacının, tesadüfi birinin rastgele bir sözüyle iktifa ede-

²⁵ Eski Ahit, Yeşaya Kitabı 26: 18—çn.

bilecek olmak; ve kendi namına bir saadet, selamet meselesi olduğu için bundan yine de bir şeyler çıkarabilecek olmak. Pireyi deve yapabilecek olmak, — ama deveyi deve çevirebilecek olmak, ve bunu, kendisi için her şeyin en önemlisi diye yapabilecek olmak! Burada bütün gece oturabilecek ve çeşit çeşidinin ağzından konuşabilecek olmak, sırf sesiyle bir şeyi ele vermesin, sohbet sürebilsin diye! Kimseye inanç duymaya cesaret edememek! Peki o vakit, insan birine inanmak istemiş olsa da, sevdiği ve yüzlerce kaçamak bakış paylaşabildiği bir kıza inanç duymaya cesaret edemeyecek olsa bu ne demeye gelirdi! Peki ya insan birine itimat edecek olsaydı da, kalkıp inanç duyamadığı, aldatmaca şeklinde itimat ettiği birini seçmeye cesaret edebilecek olsaydı!

Aslına bakılırsa, kendisinden bir şeyler öğrenebileceğim tek kişi benim emrime amade olmaktan çok uzaktır. Yine de aramızda gizli bir ittifak vardır. O her şeyi bilir, belki de herkesin içinde en güvenilir olan odur. Bereket versin ki benden nefret eder. Hatta mümkün olsa bana azap vermek ister, tabii, bunu anlarım. Doğrudan doğruya katiyen bir şey demez, ağzından katiyen bir ad çıkmaz, ama bana alelacayip hikâyeler nakleder. Başta onu hiç anlamazdım, ama şimdi biliyorum ki, ondan söz eder, ama uydurma adlar takarak. Her imayı anlamaya yetecek derecede bir hayal gücüne sahip olduğuma inanır; öyledir de, lakin ben de hiçbir şey değilmiş gibi yapmaya yetecek derecede idrak gücü de var. Yine de onun art niyetli olduğunu hesaba katmak zorundayım.

Ah keşke o ölmüş olsaydı, ah keşke anında ölmüş olsaydı, ah keşke o en belirleyici anda gözlerimin önünde düşüp ölmüş olsaydı, ah keşke ailesi koşup gelmiş olsaydı, ah keşke tevkif edilmiş olsaydım, ah keşke bir ceza davası açılmış olsaydı! Ah, keşke bunlar zuhur etmiş olsaydı! Cezaya çarptırılmak, ve bütün o boş yılan hikâyelerinden muaf kılınmak için dilekçemi anında vermiştim. Beşerî adalet neticede bir maskaralıktır, ve üç merci²⁶ de bu maskaralığa sade kabak tadı verir. İddia makamı ve savunma makamı Harlekin'le Pier-

²⁶ Üç basamaklı mahkeme sistemi, yani yerel mahkeme, istinaf mahkemesi ve temyiz mahkemesi—çn.

rot'ya²⁷ benzer, adalet de sakalı ele vermiş Jeronymus ya da Cassandra²⁸ gibidir. Burada her şey gülünçtür, infaz sırasında geçiş töreni yapan bekçiler de buna dahildir. Elle tutulur tek tip infazcıdır. Sonra dilekçem, tüm masrafları şahsen ödemeye razı olduğum takdirde, reddedilmemiş olsaydı, can yoldaşımı yanıma alır, kendime ruh hâlime uyan bir mekân arardım, sonra ondan, bir şövalyenin sadık şövalye yamağından talep edeceği şeyi, kılıcı göğsüme saptırmasını talep ederdim, ve bu bir süvari yamağıymış veya bir infazcıymış hiçbir şey fark ettirmez, bilakis, sonuncuda, vicdanının sesini dinlemeye hacet duymama üstünlüğü vardır. — O vakit hepsinin anlamı olurdu.

Fakat bunda hiçbir anlam yok. Ben sefilin biriyim. Tabii, eğer ben addedildiği gibi biri olsaydım; lakin ben bunun tam zıttıyım. O vakit ben neyim? Bir maskara, bir hayalperest, bir kızın lafını o kadar ciddiye alan, bitap bir şövalye. Nasıl olur! Bu bana karşı, Aristoteles'in talep ettiği gibi, teolojik bir yöntem midir? Hiç üçüncüsü yok mudur? Bu savsak bir söz mü oldu? Ben bir tarık ifadesini kayda alırken, bunu derinlemesine yaparım. İki ay sarf ettim, tüm ruh hallerini denedim, mümkün olduğunca kesin konuştu. Bu savsak bir söz mü? O vakit bir genç kızın, doğası icabı tinsel anlamda da yenilenmesi ve en baştan başlaması gerektir.

İşte, şimdi benim için tam yatma vaktidir, canım uyku çeker, ben hakikatsizin biriyim. Zira o vakit hiçbir şey düşünmek istemem, ve her şeyden önce, hayat görüşü icabı, bir genç kıza destek olmaya kalkarak, onu benim yaptığımdan da daha derin rencide eden herkesi menfur bulmak isterim. Son olarak seni düşünmek isterim, ölümsüz Shakespeare, sen ihtirasla konuşmaya muktedirsin, ve *Cymbeline*'deki sevimli Imogen'i, 3. perdenin 4. sahnesinde şunları derken düşünmek isterim:

²⁷ Avrupa mim sanatının, keza Danimarka'daki Tivoli Bahçesine sahnelene gelmiş olan ananevi pandomim tiyatrosunun iki baş karakteri (palyaço tiplemesi).—çn.

²⁸ Jeroni(y)mus, Danimarkalı piyes yazarı Ludvig Holberg'in *Abracadabra*, *Erasmus Montanus* ve diğer güldürülerinde yer alan karakterdir, Cassandra da klasik İtalyan komediyalarındaki benzer karakterin adı—çn.

*Falsch seinem Bett? Was heißt das falsch ihm seyn?
Wachend d'rinn liegen und an ihn nur denken?
Weinend von Stund zu Stund? Erliegt Natur
Dem Schlaf, auffahren mit furchtbarem Traum
Von ihm; erwachen gleich in Schreckensthränen?*²⁹

Mümtaz bir şair bile burada keser, ama Shakespeare ihtirasın dilini su gibi konuşmayı iyi bilir, bu dilin *sensu eminenti*³⁰ bir hususiyeti vardır, şöyle ki, insan onu su gibi konuşmıyorsa hiç konuşamaz, o vakit o insanın nazarında namevcuttur. Imogen bunun için şöyle der:

*Heiszt das nun falsch seyn seinem Bette? heiszt es?*³¹

Bırakın Imogen, *der Männer Schwüre sind der Frauen Verräther*³² hususunda haklı olsun, lakin kadınların yemirinin kimseyi kandıramadığı, çünkü bir kadının yemine ya da küfre gücü yetmediği şeklindeki o sefil teselliye de lanet olsun.

20 Ocak. Sabah.

Bir yıl önce bugün. Ruhumu sevdanın dolaysızlığı içinde tutmam olanaksız. Onun ne kadar güzel ve latif olduğunu, ve benim gözümde tarifsiz derecede öyle olduğunu elbette görebilirim ama ruhumun ihtirasını o istikamete yöneltmeye kıyasım gelmez. Maatteessüf! Güzellik geçicidir, anında kapmak ayıp olur. Onu bu açıdan erotik yolla yanlış yöne sevk etti-

²⁹ (Alm.) W. Shakespeare: *Cymbeline*, III, 4. A.W. Schlegel'in Almanca çevirisinden alıntılanmıştır.

Onun evlilik yatağına karşı sahtelik midir? Ona karşı sahte olmak ne demektir?

Orada gözünü kırpmadan yatmak ve sırf onu düşünmek midir?

Saatlerce ağlamak mıdır? Doğal olan

Uykuya yenik düşüp de, onun hakkında

Korkunç bir rüyayla

İrkilmek; dehşet gözyaşları içinde uyanmak mıdır? — çn.

³⁰ (Lat.) *en yüksek anlamda* — çn.

³¹ (Alm.) Bu şimdi onun evlilik yatağına karşı sahtelik mi demek? W. Shakespeare: *Cymbeline*, III, 4 — çn.

³² (Alm.) Erkeklerin yeminleri kadınların ihanetçileridir. W. Shakespeare: *Cymbeline*, III, 4 — çn.

ğimden şikayet etmemeli. Bu kadar çekimser olmamın bir başka nedeni de var; o en güzel olduğunda ben en mutsuz olurum. O vakit bana onun hayattan öyle tarifsiz bir beklentisi varmış gibi gelir; o vakit de ben her insanın hayattan bir beklentisi olduğunu, sırf benim olmadığını, idrak edemem. Onun çirkin olmasını temenni ederdim, o vakit her şey daha iyi giderdi. Acaba Sokrates bu çirkinini sevme kıstasına anlayış gösterir miydi? Velakin durum her hâlükârda şudur; herkes ancak kendi dengini sever. O mutsuz olmuş olsaydı, bunun bir faydası dokunurdu. Peki de, benim anlayış gösteremediğim ve derinden ve esasen sempati duyamadığım bu çocukça mutluluğa (çünkü benim buna olan sempatim hüznün yoluydudur, ki bu tam da bir çelişikliğe işaret eder), dünyayı böyle hafife alıŖa — ve benim mücadeleme, benim cesaretime, olumlu yanlarımdan bahsedecek olursam, uçurumun üzerinde dans ederkenki hafifliğime (ki onun bunun hakkında hiçbir fikri yoktur, ve o buna ancak insan gerçekliğini düşünmediğı, hayal gücü yoluyla düşünmediğı korkulu bir hikâye okuyormuş gibi üstünkörü bir sempati duyabilir) — peki bütün bunlara ne olacak?

Ben onun için kendime dinî alemi seçtim. Bu bana en yakın gelenidir; benim imanım buna göredir. O vakit tatlılık ve letafeti bırak gitsin, Tanrı onu saklasın. Eğer ben bu yolla ortak bir çıkış noktası bulursam, o vakit sen gel, ey güleç gamsızlık, ben seninle neŖe bulurum, bunu yapabildiğim kadar içten yaparım.

Dün ona yüksek sesle bir vaaz okudum. Ah, ne biçim bir his galeyanıydı, ruhum hiç bu kadar sarsılmamıştı, gözlerime yaşlar hücum etti, bir dehşet çöktü üzerime belli belirsiz, tepemdeki karanlık endişe bulutları giderek alçaldılar, öyle ki, o hemen yanı başımda oturuyor da olsa onu âdeta göremez oldum. Acaba ne düşünür, zavallı kız! Yine de bu yolla ne gelecekse gelsin. Acaba ne düşünüyor? Suskun, sessiz, lakin gayet sakın ve huzurlu. Acaba benim ona böyle yenik düşmüş olmamı sevdaya mal etmiş olabilir mi? Mümkünü yok, bu benim gözümde, tasavvur edilebilecek en nahoş şey olurdu. Ben kendimi Tanrı nezdinde alçaltırken, bunun onun için tenezzül edilecek bir şey olmadığını inanmak! Hayır, o bende

böyle bir etki uyandırmaz. Ben onsuz yaşayabildim, ve onsuz yaşamaya hâlâ dayanabilirim, yeter ki dini imanı muhafaza edeyim. Lakin ben bunu burada başlamış olduğum şeye dahil etmenin dinî kriz olduğunu hissedirim.

Bu mümkün olabilir miydi, hayat görüşüm tümünden çarpık olabilir miydi, burada, gizli saklılığın menedilmiş olduğu yerde, bir şeyle burun buruna gelmiş olabilir miydim? Anlamıyorum. Hem de işinin erbabı olan biri olarak, ah evet, itiraf ediyorum, kendimi şairlerin tasvirlerinde karşılaştığım kahramanların mertebesine, haklarında denenleri bilerek bunu yapabileceğime inandığım için gururla dahil etmiş biri olarak, bunu hassaten onun ve bu ilişkinin iyiliği için mükemmeliyete erdirmiş biri olarak! Eğer 10 yıldır yol almış ve 2 adım ileri 1 adım geri gitmiş bir hacı en nihayet ta uzakta kutsal şehri görmüş olsa, ona o vakit: Orası kutsal şehir değil, denmiş olsa, tabii yola devam ederdi, ama ya eğer şöyle denmiş olsaydı: Orası kutsal şehir ama senin hareket tarzın tamamen hatalı, yolculuğunun Tanrı katında makbul olmasını istiyorsan, böyle yürüme alışkanlığını bırakmalısın! 10 yıldır böyle yürümek için bin bir gayret sarf etmiş birine!

20 Ocak. Gece yarısı.

Lakin burada hiç üçüncü şahıs yoktur. Hayır. Her yer karanlıktır, dört bir yanda ışıklar kapanmıştır. Şayet biri benden şüphelenmiş olsaydı ve bu kişi mütecessis de olsaydı, o vakit onun karanlık bir odada tek başına kalması tabii en doğrusu olurdu, ben bunu anlarım. Ama içine kapanık olmanın mükâfatı nedir; hakikatte ben bunun mükâfatını gördüğümü söyleyemem³³.

Olur a, bir üçüncü şahıs, veya bir ikinci şahıs, benim aşk ilişkim üzerinde kafa yormuş olacak olsaydı, zira nihayet itibarıyla bunun üzerinde kafa yoran benden başkası herhâlde yoktur, ve ben burada belki de ikinci taraf bile değilimdir. Ama bu elbet olmayı arzu ettiğim ve uğruna savaştığım şeydir. Yine de gece sessizliğinde bu şekilde düşünmek ürkütücüdür, tüm yaşam bu suretle az çok ters, akla sığmaz ve dola-

³³ Yeni Ahit, Matta İncili 6: 2; 5: 12; 16: 24-27.

yısıyla hayalimsi bir hâl alır. Ne halde olduğumu, ne acılar çektiğimi daha yakın görme imkânı bulacağım an ne zaman gelecek? — Velhasıl, benim ilişkim üzerinde kafa yormuş bir üçüncü şahıs olmuş olsaydı — ben böyle başlamak isterim, ve o vakit nereden olsa başlayabilirim, tek yapamayacağım tek şey bitirmektir. Yeis verici bir cefakeşlikte tümünden bir çelişiklik mevcuttur, kendimi *examen artium*³⁴ girecek olan, ve yedi kişiye bedel bir gayretle çalışıp öğrenmiş ama öngörülen yerleri atlamış ve o yüzden sınavda kalmış biri gibi görürüm. Bir üçüncü şahıs, bu ister tiyatroda berber, ister ipek, yün veya keten taciri, ister enstitülü bir genç kız olsun — hikâye ve roman yazarı zatlar cabası — bir üçüncü şahıs, anında malumatlanırdı. Durum böyledir. Ben yeni günahların tatlı sarhoşluğuyla kızı ve ilişkiyi anında unutmuş bir düşkünüm. Bu kesindir, ve her şey de bu kadar kesin ise, elbet bir çaresini buluruz. Ve bu kesindir, benim tesellim de tam budur. Çok tanıdığı olan birisi olmayabilirim ama eğer ki kız bu tanıdıklarından herhangi birine gidecek olsa, aralarından bunu söylemeyecek tek kişi çıkmazdı. Bu, böyle bir insanı ancak Pazar günü süslenip püslenip nişanlandığı vakit tiksintiyle düşünen bir bakkal çırağı bile olsa; bu, böyle bir insanı alçakça düşündüğü vakit, kendini yiğit şövalye gibi hisseden, *Østergade*'nin zibidi çaylaklarından biri bile olsa; bu, evlilikte sadakat diye karısına hayatı zehir eden, ama böylesi bir sahteliği düşündükçe dehşete düşen bir koca bile olsa. Fakat kız, üçüncü şahsın dediğine göre, bir köşeye oturup kederlenir, hatıralarla avunur, kulağı ayak seslerindedir. — Ancak ilki söz konusu değil ise, bundan ikincisinin de böyle olduğu sonucu da çıkmaz. Keşke, bu çıkarım doğru olmuş olsaydı, lakin Aristoteles neler der?

Onun demiş olduğu her şeyi, yüzündeki her ifadeyi, sanki dünmüş gibi barizce hatırlayabilirim, ve ona dair en boş ima bile istişari düşüncelerin arasında devreye sokulur. En abes şey en muazzam gayretlerin hedefi hâline gelir. Antik dönemde varlık ilkesini bir girdap olarak addedenler vardı. Benim hayatım böyledir. Girdabı ara sıra kamçılıyıp kabarma-

³⁴ (Lat.) *mezuniyet sınavı* —çn.

sına yol açan şey, çıplak gözle görülemeyen bir atom zerresidir, bir hiçtir. Gururum en cüzi şeyi bile küçük görmeyi bana meneder, onurum bunu yapar, ve insan benim gibi, yalnız hareket ettiği vakit, ince eleyip sık dokuması gerekir. Sair zamanda bir kulağımdan girip öbür kulağımdan çıkan şey şimdi bir anlam, mutlak bir anlam taşımak zorundadır. Şayet bir koyu dindarın tek medet umacağı şey müphem bir İncil pasajı olmuş olsaydı, onun hakikiliğini kanıtlamak, sistemi bu emin temel üzerine inşa etmek için göstermeyeceği gayret kalır mıydı! Ve bir İncil alıntısı ne olsa daima bir şeydir; lakin ondan gelen bir kelime, onun, farkında bile olmadan, çay suyu üzerine yaptığı bir yorum, işte bu cüzi bir şeydir. Yine de bunun altında gizli saklı bir şeyin bulunması tabii mümkündür, bu mümkündür. Bunu benim haricimde kim anlayabilirdi! Ne de olsa benim içimde bir destekçi de vardır, zira benim nasılsa öyle olan biri olabileceğimi başka kimin kafası alırdı. *Ergo*³⁵ — evet, doğrudur, mutlak doğrudur: mümkündür. Onun da tefekkürde aynen benim kadar mahir olmuş olması mümkündür. Eğer onurum ve gururum, içimdeki kasvet beni böyle mengeneye almamış olsaydı, o vakit ben bu kıyasın gücünü neredeyse hiç hissetmezdim. Ama ben başka türlüünü istemem. Keşke sil baştan yapılabilmek mümkün olsaydı, keşke bu mümkün olsaydı, ah! keşke öyle olabilseydi, o vakit ben elimden gelen en büyük gayreti göstermiş olduğumu, aklın, çılgınlığın keşfedip gün yüzüne çıkarabildiği her şeyi yapmış olduğumu, sil baştan yapmanın yeni bir heves olarak değil, vargının potansiyalizasyonu olarak geldiğine kani olurdum; onu kurtuluşa erdirebileceği takdirde, itip kendimden uzaklaştırmak için her şeyi yapmış olduğuma, ve aynı kalabileyim diye ruhumu arzusun doruğunda tutmak için her şeyi yapmış olduğuma kani olurdum. Tanrıya şükürler olsun, hâlâ şu an öyleyim, ümidim bunu, gerektiği sürece, muhafaza etmektir. Velakin vargı kadar ferahlatıcı başka hiçbir şey yoktur, ve hiçbir şey bizzat vargı kadar tutarlı değildir. Canımdan kanımdan olana henüz danışmadım³⁶, ruhu-

³⁵ (Lat.) *dolayısıyla*—çn.

³⁶ Yeni Ahit, Galatyalılar 1: 16—çn.

mun ihtirası yelken açmış, kararlılık rüzgârının önünde değişmez bir hızla yol alır. Tıpkı denizcinin, gemi değişmez bir hızla seyrediyor dediği gibi, ben de böyle, değişmez bir hızla, hareketsiz durduğumu söyleyebilirim. O bana yalvarmıştır, beni yeise sürükleyen onun bu yalvarışıdır.

Benim acı ve kahrım bir cezadır. Bu bana Tanrı eliyle verilmiştir, bunu hak etmişimdir. Gençliğimde tensel sevgiye çoğu kez içimden gülüp geçerdim, kafamı zerre kadar meşgul etmezdi. Onu alay konusu yapmaz veya gülünçleştirmek için elimi ve dilimi seferber etmezdim. Düşünsel bir yaşam sürerdim. Şairlerin yazdıklarını okurken, sevenlere dedirttikleri şeylere gülümser geçerdim, zira bu tür bir ilişkinin onları o denli meşgul etmesini anlayamazdım. Ebediyet alemi, insan Tanrı ilişkisi, fikir ilişkisi, benim ruhumu bunlar harekete getirirdi, ama aradakilere aklım ermezdi. Ama şimdi, şimdi acı çekiyorum, ceza çekiyorum, safi erotik bir şekilde olmasa da acı çekiyorum.

25 Ocak. *Sabah.*

Bir yıl önce bugün. İnançları varmış gibi bir hâli hiç yok. O vakit bir metamorfoz husule gelebilir. Ve yine de benim bir nebzelik etkim, çocukluğun özgünlüğün yanında nedir! Ah, onun üzerinde aşırı bir hâkimiyet kurmayayım yeter. Bu yolla bir nahoşluk husule gelmesin, onun sevgilisi olacağıma din hocası, sevgilisi olacağıma tek hâkimi olup çıkmayayım, ona üstünlük taslayıp erotik havayı perişan etmeyeyim, kadına has sevimliliğinin üstüne barbarca bir çizgi çekerek kendimi göstermeye kalkmayayım yeter. Ah, onu bir kaldırabilmiş olsam veya daha doğrusu o kendini kaldırıp, tının gücünü hissedeceği ve kendisini imandan emin ve güvende hissedeceği yer olan iman özgürlüğünün içine savurabilmiş olsa, o vakit tabii her şey yolunda gider. Ah, bana çekinmeksizin bir şey borçlu olma raddesine gelememiş olsa, bunu manasızca yaptığına kendini inandırma raddesine gelememiş olsa. O vakit bendeki kasvet ondaki gençliğin hayattan güzel beklentileriyle bağdaşamamış da olsa (ve sempatiye aşırılıklarla eziyet eden şeyin bendeki kasvet olup olmadığını Tanrı bilir), ben tabii o vakit onun sevgisine, onun bana sunduğu bir lütuf na-

zarıyla bakarım. Sevgiye bundan daha yüksek bir değer ve bedel biçilebilir mi! Tinsel bakımdan, onun için her daim bir şey ifade edebilirim. Biz, ikimiz, birlikte yaşlanacağız, ki gençliğin kendince arzular beslemediği vakit elbet bir gün gelip çatacak, ve o vakit bir anlamda, sevgimizin önünde daha uzun yıllar olacak. Ve o vakit sevgi, sevgililerin vals yaparak pistte kuğu gibi süzülebildiği o en güzel devresinde olduğu kadar imrendirici de olacak.

Mesafeli, sessiz duruyor, gayet de sakin; ama başka biri varsa, âdeti olduğu üzere şen şakrak oluyor.

26 Ocak. Gece yarısı.

Ah! Keşke bir mümkün olabilseydi, keşke bir mümkün ol-
saydı! Yüce Tannım, her bir sinirim âdeta yaşama doğru
uzanmış da onu keşfetmeye çalışıyor; orada, birbirimize yine
de uygun olup olamayacağımıza, o vakte kadar benim, ru-
humu ve sevgimi *per tot discrimina*³⁷ arzusun doruğunda tu-
tabileceğime, ve o vakit geldiğinde, onun bunu, sağa sola
bakmadan, doğruca kavrayacağına dair bir emare arıyor. Ah,
bu bütün o sefaletim için ne muazzam bir nasiptir; hepsi safi
bir gün bile olmuş da olsa, düğün ve ölüm günü aynı olmuş
bile olsa, onca meşakkatim için, dışa karşı, komik bularak dir-
sek çevirdiğim, ve trajik bir acıyla, esir emeği dediğim şey için
ne fahiş bir bedeldir. Tarifi imkânsız yüce bahtiyarlık! O vakit
Romeo ve Jülyet, yolu bu tür azimsizliklerden geçen bir anla-
yışa göre, yolu bu tür tehlikelerden geçen bir zafere göre, en
derin yeisin en nasipli sonucuna göre nedir ki! Muazzam,
evet, hakikaten de muazzam olurdu! Peki ya bu kışın zuhur
etmiş olsaydı, bana çiçekler sevinçten pıtrak gibi açacakmış
gibi gelirdi; yazın zuhur etmiş olsa, o vakit bana güneş se-
vinçten dans edebilirmiş gibi gelirdi, ve insan soyu bizi mut-
luluğumla gurur duyamayacak kadar bahtiyar kılan mutlu-
lukla her daim gurur duyardı. — Ama eğer, eğer, eğer ki ben
yorgun düşmüş ve gücümü yitirmiş, bu arzudan ölmüş ol-
saydım; eğer o, eğer ki o helak olmuş olsaydı, ama hayır, bu
bahis konusu değildir, peki ama eğer giderek takati kesilmiş

³⁷ (Lat.) onca tehlikeye rağmen—çn.

ve sararıp solmuş olsaydı, eğer takati kesiliyor olsa, eğer tükenip gidiyor olsa! Veya eğer umut çölünde³⁸ bana göğüs gerememiş olsa, eğer Mısır'daki o daha emin hayatın hasretini çekiyor olsa³⁹; yahut eğer bir başkasıyla evlenmiş olsa! Bu takdirde Allah ondan razı olsun, ne de olsa bu bir bakıma tam da benim istediğim, benim uğraştığım şeydir. Ve yine de ben burada farklı şekilde düşünürüm. O halde şimdi ben birden fazla idrake mi sahibim; bu, zekiliğe mi yoksa deliliğe mi delalettir? Yahut eğer ki o hiç değişmemiş, ruhen veya bedenlen hiç acı çekmemiş olsaydı, ama beni anlamamış olsaydı, beni katiyetle anlamamış olsaydı, eğer ki genç kızın göğsündeki yürek bir vefasızın göğsündeki kadar şiddetle çarpmamış olsaydı, peki ya gençlik kanı onun beynine benimkine olduğu gibi hücum etmemiş olsaydı, ya idrak sahibinin buz gibi ruhunda olduğu gibi değil de, tecrübesizinkinde olduğu gibi sakın akıyor olsaydı, peki ya benim ızdırabımı, bunun derecesini, idrak edememiş olsaydı, benim buz gibi sakinliğimi, bunun gerekliliğini, idrak edememiş olsaydı, eğer affetme kelimesi, bizim aramızda, sadakat bir yanda zaferiyle bayram ederken, ikimizin tensel sevgi oyununda vurup durduğu bir top değil de, ciddiyeti, yargının ciddiyetini haiz bir şey olsaydı; eğer ki zamanımızda hayalperest olmanın ve ruhun romantizmini 19. yüzyılın mütebessim akliselimi içinde muhafaza etmenin tek yolunun dışarıya karşı içindeki sıcaklık nispetinde soğuk olmak olduğunu mutlak surette idrak etmemiş olsaydı, peki ya yarı yollu yardım etmenin acımasızlık, ve yalan teselliği reddetmenin sadakat olduğunu anlamamış, mutlak surette anlamamış olsaydı, eğer ki, Tanrı katından bir emare, mutluluğumuza dair bir işaret geldiğinde, eğer ki o vakit ayak uydurup bunu izleyememiş olsaydı — peki de ya sonra, peki ya sonra, ya sonra? — evet, artık daha fazlasına gücüm yok, ben yine kendi hâlime dönüyorum. O felah bulsun yeter, ben kendiminkini zahir bulurum. O ne isterse onu yapabilir, yeter ki ırak olsun, benden filhakika ırak olsun, bir başkasına ait olsun, bütün her şeyden bezmiş olsun, veya beni

³⁸ *Sin Çölü*—çn.

³⁹ Eski Ahit, Mısırdan Çıkış 16: 3—çn.

asla anlamamış olsun; şayet ben onun bunu arzu ettiğine veya bunun sırf mümkün olabileceğine (ki ben bundan korkmam, zira ihtirasımın dizginlerini salıvermeye bir cesaret edebilsem, bu bana her tarafta bir yer açar) kani olsam, en yüce olanı seçmiş olduğuna onu inandırmak için nasıl da bilge kesilirdim.

Sonra ona her şey için hayırlar dilerdim. Şu saniyede, sadece mutsuzluğun ihtimallerine karşı duyarlı 10 ihtimal, evet hatta, müessif tek taraflılığuma rağmen 20'sini bile, bir çırpıda düşünebilirim, her biri için ayrı ayrı bir izah düşünebilirim, ve keza en gurur verici olan şeyi yapmış olduğunu ona ispatlayacak bir izah da düşünebilirim. Farz edelim ki o bana olan sevgisini, onun uğruna ölmeye razı da olsa, kabullenmeye cesaret edememiş olsaydı, farz edelim ki beni hafife alarak kendini benden korumaya çalışmış olsaydı — eğer bir cesaret edebilsem, ondan utanmadan, sakince şöyle demek isterim: Çok şey, hem de pek çok şey yitirdim, daha doğrusu, kendimi, benim için en değerli arzudan mahrum etmek zorunda kaldım. Karşılıksız ve mutsuz bir sevgiyi itiraf etmekten mi korkacağım, o bana karşı değişti diye benim de kendimi ve onun hakkındaki hükmümü değiştirmem mi icap eder? İnsan ömrü nedir, bir ot parçası, yarın solup gider, kim bilir belki ben de yarın ölmüş olacağım! Tımarhane kaçkını biri bana gülerse, bu benim akılcıca hareket etmiş olduğumdan başka neyi ispatlar? Yitik biri bana anlayışla omuz silkerse, bu ahirette ve Tanrı nezdinde benim için hâlas ümidi olduğunu düşünmeye hâlâ cesaret edebileceğimden başka ne ispatlar?

Lakin ben, kendim ve ikimiz için, en kutsal ve akıllı havsaları galebe çalan arzumu bir kez daha arzularım. Sen rahat uyu sevgilim, sen rahat uyu; sen ilahî varlık, o tarifsiz kutsallığınla rüyalarımda benim, bu kimsesizin, yanında kal. Ve sonra istirahat vaktidir:

*Zu Bett, zu Bett wer einen liebsten hätt
Wer keinen hätt muß auch zu Bett.⁴⁰*

⁴⁰ (Alm.) Yatağa, yatağa, kimin bir sevdiği varsa
Kimin yoksa o da yatmak zorunda.

Bir yıl önce bugün. Erotik anlamda muhakkak ki ona bir zarar vermem; ona karşı, sanki o benim nişanlım değilmiş de sadece bana emanet edilmiş biriymiş gibi, ihtiyatlı bir ihtimamla davranırım. Bu da herhâlde onun üzerinde zedeleyici bir etki bırakmazdı, herhâlde dolaylı bir tahrik işlevi görmezdi? Vefasız tefekkür, hey gidi seni vefasız, insan bakışlarını sana diktiğinde, sen göze yeterince güvenilir gelirsün, zafer teminatı veren deneyimli bir cengâvere benzersin, ama insan başını bir çevirmeye görsün, hemen ne olduğunu gösterirsin: bir döneç, profesyonel bir döneç olursun, birine inanıp bağlanması imkân dahilinde olmayan bir döneç. İnsanın onun bu tür bir tefekkür içinde mahsur kaldığını algılaması zordur.

O her dinî etki karşısında sakın ve mesafelidir; ona bir parça şiiriyatla ve hafif yollu bir sohbetle yaklaşmak istesem, bundan haz alır gibi görünür.

Keşke gururlu olmasa; böyle olsa beni topyekûn yanlış anlaması muhakkaktı. Muayyen anlarda insana sanki bu zannı uyandıran bir şey varmış gibi geldiğini inkâr edemem, ben kendim bile, başkalarının yanında, bu şekilde izah edilebilecek yorumlara mahal vermişimdir.

2 Şubat. Gece yarısı.

Tanrı insanı kendi suretinde yarattı⁴¹, buna mukabil insan Tanrıyı kendi suretinde biçimlendirir, der Lichtenberg⁴², ki bir insanın kişiliğinin, ondaki Tanrı mefhumu üzerinde önemli bir etkisi olduğu gayet doğrudur. Misalen, ben Tanrıyı, bir insan kendi iyiliğini değil de, bir başkasının iyiliğini düşündüğü vakit, ihtimamın hesabını mazur gören varlık olarak da düşünürüm. Ben Onun fesatlıkları mazur gören varlık olduğuna inanırım, ve Eski Ahidin kutsal kitaplarında okuduğum şeyler bana cesaretimi kırıcı gibi gelmez. Başka türlü olsaydı,

A. von Arnim ve C. Brentano: "Kinderlieder", *Des Knaben Wunderhorn* (1806-08, 2. baskı. 1819) adlı halk şarkıları kitabında yer alan bir çocuk şarkısının dizelerinden esinlenmiş iki mısra—çn.

⁴¹ Eski Ahit, Yaratılış 1:27—çn.

⁴² G. C. Lichtenberg: "Fragmente," *Georg Christoph Lichtenberg's vermischte Schriften*, I-IX (Göttingen: 1800-06; ASKB 1764-72), I, s. 162—çn.

kendim için tasalanmam ve korkmam lazım gelirdi. İncil her zaman masamda durur, ve en çok okuduğum kitap budur; ikinci kılavuzum ise eski Lüterci kilisenin katı görüşlü bir dinî ahlak ve terbiye kitabıdır⁴³ — gelgelelim ki ben, kendimin değil de onun iyiliğini düşündüğüm takdirde, ona karşı benim için mümkün olduğun nispette zekice hareket etmeme, benim için mümkün olduğu nispette zekice bir plan kurmama mani teşkil edecek hiçbir şey bulamadım. Dirayet ile etik-dinsel mükellefiyetler arasındaki çakışma soyut anlamda yeterince çetindir. Ziyafet sofralarında buyurdıkları sözleri toplayıp toplayıp basılan, tıpkı Dalai Lama'nın boşalımları gibi taparcasına bir hayranlığa mazhar olan⁴⁴ büyük spekülâtörlerden ve hayranlık timsali şairlerden öğrendiğimize göre, şeytan kendini hiçbir zaman tam olarak göstermez, ve bu cihetle içine kapanıklık şeytancadır. O vakit şu karşıtlık gözden kaçırılır; tüm eski Ahitte, her şeye rağmen Tanrı nazarında makbul addedilen bir dirayete pek çok misal gösterilir, İsa daha sonraki bir vakitte havarilerine: size bunları baştan söylemedim der, onlara daha çok söyleyecekleri vardır ama onlar buna o sırada dayanamaz⁴⁵; yani bu suretle hakikati olduğu gibi söyleme şeklindeki etik unsurun askıya alınışı gözden kaçırılır. İçine kapanıklığıyla yücelmiş bir şahsiyet şiîrsel muamelenin bahis mevzuu olarak arz edildiği, ya da dünya tarihinin akışı içinde böyle birisi ile karşılaşıldığı takdirde, ki bu durumda spekülasyonun yeni baştan kurgulanması icap edecektir, insan o vakit fark ettirmeden hayranlık duyar, neticeden emin olmakla, onu iyi anlayabilir. Bu, zaruret içinde nasihat arayan nasıl da bir tesellidir! İçine kapanıklık, suskunluk (hakikati söyleme ödevinin teleolojik askıya alınışı) salt tarzsal bir özelliktir, o yüzden kötünün olduğu gibi iyinin de tarzı olabilir. Çakışmayı, dirayeti lağvederek çözmek aslında çakışmayı düşünmek dahi değildir, zira dirayetin kullanılmasını telkin eden bir ödev de vardır. Lakin insan bunu idrak ve kabul et-

⁴³ Yazar burada muhtemelen, Johan Arndt'ın *Gerçek Hristiyanlık* adlı 4 ciltlik kitabına gönderme yapıyor —çn.

⁴⁴ İdrar ve dışkırun eski Tibet tıbbında önemli bir yeri vardı —çn.

⁴⁵ Yeni Ahit, Yuhanna İncili 16: 4; 16: 12 —çn.

tiği anda, Tanrıyı *eo ipso*⁴⁶ fesatlığa kazandırmış olur (iyi anlamda). Bu suretle de özneliliğin hakkı, harekete geçmiş ve başkaları hakkında konuşmakla kifayet etmemiş, neticenin yardımı sayesinde şiir yazmaya veya spekülâtif düşünmekle kalmamış her kişiliğin onu algılaması gerektiği şekilde, muteber kılınmış olur. Çoğu insan bu sahalara girecek raddeye hiçbir suretle gelemmez, zira kelimenin seçkin anlamıyla harekete geçmek daima sayılı insana nasip olur. Şu halde, tecrübe etmesi: harekete geçmesi her insana mübah görülen şeyi tecrübe eden insanlara ayırıcı bir sıfat vermek istesek, bunları bir sıfatla diğerlerinden ayırmak istesek, o vakit şeytanlığı üst-bölüm olarak kullanabiliriz ve sonra şu şekilde ayrıntılandırabiliriz: Kendisi vasıtasıyla herhangi bir orta terim (ki burada suskunluk tüm diğerlerine karşıdır) olmaksızın fikirle bağlaşıklık olan her kişilik şeytanidir; ve bu, Tanrı fikri ise, o vakit bu kişi kelimenin daha bir dar anlamıyla şeytandır. Ben bunu böyle anladım ve fayda ettim. Mesele temel itibarıyla kolaydır da, sistemin korsan-servetinde ve dolayısıyla dilencilikte bir kere fayda bulmuş olanı için öyle değildir. İnsan ancak, etiği dahil etmeden bir sistem geliştirmekte bu denli itinalıysa, o vakit her şeyi, tüm geri kalanını haiz bir sistem elde etmiş, bir tek mübrem olanı hariç tutmuş olur.

Acaba onu hiç sevmedim mi, acaba ben hiçbir surette sevmeyecek kadar mütefekkir biri miyim? Şimdi böyle bir başlangıç yapacağım. Onu zerre kadar bile sevmemiş miydim? Ama ulu Tanrım, o vakit bunca acı ve kahr neden, gece gündüz onu düşünmek, bütün hayatımı onu hâlas etmek için sarf etmeye hazır olmak, sırf onu düşünmekle hayatı kendime zehir edebileceğimin aklıma bile gelmemesi, bunlar sevgi demek değil midir? Ve yine de lisan-ı dil sahibiyimdir, ona sahibimdir, beşeriyete sahibimdir, hepsi aleyhime olan harici delillere sahibimdir de, medet umacak hiçbir şeyim yoktur, destek bulacağım hiçbir şey yoktur. Ben onu sevmiyor muyum? Bu sevmek midir diye sorduğumda, o ve lisan-ı dil ve beşeriyet bana şöyle karşılık veriyor: onu yüzüstü bırakmak mı? İşte, ben bu söze tahammül edemedim, tahammül ede-

⁴⁶ (Lat.) *bu suretle*—çn.

mem. Onun için Sana sığınırım, Sen ki her şeyi bilersin, eğer bu cihetle suçluysam, beni kahret, ama heyhat! kim bunu niyaz etme cüretinde bulunabilirdi, o halde bana akıl fikir ihsan et, et ki dalaletini ve yozlaşmışlığını görebileyim! Acı ve kahrından kaçmak istediğimi sanma, senden niyazım bu değildir, beni yok et, canlıların safından sil at, nafile bir düşünce gibi, serkeş bir teşebbüs gibi, geri çek, hükümsüz kıl beni, lakin şevkimi, kederlenmeyi gafletten bırakacak bir şekilde de kırma, oradaki ateşi söndürme, saflaştırılması gerekebilecek de olsa, o iyi bir şeydir, pazarlık etmeyi öğrenmeme hiçbir zaman müsaade etme, yolu düşünebileceğinden son derece farklı da olsa, ben galip çıkmak zorundayım.

Lisan-ı dili kendi safında tutmak, onun ben onu sevmiştim dediği gibi diyebilmek insana nasıl da bir tesellidir! Diğer yandan, benim ilk nazariyem yanlış ise, o vakit bundan hiçbir sonuç çıkmaz. Ancak burada söz konusu olan, bir sonuca ulaştırılmak istenen, bir sonuçta bütünleştirilmek istenen şey bir iki cüzi faraziye değil, her şeyin en vahimidir, ebedî azaptır: kendini bir sonuçla bütünleştiremeyen bir kişisel varlıktır.

Artık uyumak istiyorum. Seven birinin tensel sevginin o dinmez kıpırtısından uyuyamaması olan şeydir, bense herhâlde sevip sevmediğimi bilemediğim için uykusuzum.

5 Şubat. Gece yarısı.

Bir cüzzamlının kendine bakışı

(Bir mezarlık sahnesi, tan vaktidir, Simon *leprosus*⁴⁷ bir taşın üzerinde oturmuş, uyuklamaktadır, uyanır, ve bağırır:)

Simon! — Evet? — Simon! — Evet, kim çağırıyor? — Neredesin, Simon? — Burada; Kiminle konuşuyorsun? — kendimle. Kendinle mi; Üzerindeki yaralar ne tiksindirici, tüm canlıların baş belası, beni rahat bırak, seni iğrenç yaratık, mezarların arasına kaç git. — Böyle konuşamayan, böyle yapamayan niye bir tek ben varım da, hiç başkaları yok, onlar neden ben onlardan kaçmadığım vakit, benden kaçır, ve beni bir başıma bırakır. Bir sanatçı, eserinin topladığı övgüye belli

⁴⁷ (Lat.) Cüzzamlı Simon. Yeni Ahit, Luka İncili 17: 11.19; 26: 6.

etmeden tanık olsun diye kendini gizlemez mi, peki ben niye bu tiksindirici kisvemi bırakamayacakmışım, ve bir tek insanların nefretine gizlice tanık olabilecekmışım? Niye onu üzerimde taşıyıp da, övgüleri şahsen duymakta ısrarlı, mağrur bir sanatçı gibi, etrafa sergilemeye mahkûn olacaktım? Çölü niye çığlıklarınla dolduracaktım ve vahşi hayvanlara yarenlik edecekmişim ve ulumalarımınla onların ömrünü tüketecektim? Bu hiç şikayet değil, bu bir soru; ben can yoldaşsız kalmanın insan için iyi olmadığını söyleyene sorarım⁴⁸: O vakit benim can yoldaşım, aramak zorunda olduğum kendi dengim, bunlar mıdır: aklıktan gözü dönmüş o canavarlar, ya da hastalık kapmaktan bir korkusu olmayan ölümler midir?

(Tekrar oturur, etrafa bakır ve kendi kendine konuşmuş gibi şöyle der.)

Manaşşe⁴⁹ de nerede kaldı? (yüksek sesle) Manaşşe! — (bir an susar). Zahir yine şehre gitti. Evet, biliyorum. Bir merhem yaptım, sürünce bütün yaraları içe dönüyor, kimsecikler bir şey göremiyor, ve rahip sağlıklı olduğumuzu ilan etmek zorunda. Nasıl kullanılacağını ona öğretmişim, ve demiştim ki: hastalık bu suretle iyileşmiş olmuyor, içe dönüyor, nefes yoluyla hâlâ bir başkasına bulaşabilir, o vakit ondaki cüzzam görünür olur. Sevinçten bayram etti, o hayattan nefret eder, insanlara lanet eder, intikam almak ister, doğru şehre koştu, herkesin üstüne nefesiyle zehir yağıdıyor. Manaşşe, Manaşşe, şeytana niçin ruhunda yer açtın, bedeninin cüzzamlı olduğu yetmedi mi? Merhemin geri kalanını kaldırıp atacağım ki içimden bir daha onu kullanmak hiç gelmesin; Ey Hazreti İbrahim'in Tanrısı⁵⁰, nasıl yaptığımı unutnama yardım et! Ey Hazreti İbrahim, ben öldüğümde, senin kucağında uyanacağım, o vakit ben en temiz ve pak olanla beraber yemek yiyeceğim. Sen cüzzamlılardan ne de olsa korkmazsın; Ey İshak ve Yakup, sizler cüzzam olmuş ve insanlar tarafından nefret edilmiş olanla beraber sofraya oturmaktan korkmazsınız⁵¹, ey

⁴⁸ Eski Ahit, Yaratılış 2: 18—çn.

⁴⁹ Eski Ahit, Yaratılış 41: 50-52—çn.

⁵⁰ Yeni Ahit, Matta İncili 22: 32—çn.

⁵¹ Yeni Ahit, Matta İncili 8: 11—çn.

burada etrafımda uyuyan ölüler, uyanın, sırf bir an, bir söze kulak kabartın, sırf bir söze: İbrahim'e benden selam söyleyin, deyin ki insanların arasında yeri olmamış olan için, sonsuz saadete ermiş olanların arasında yer hazırlasın.

Beşerî merhamet nedir ki! Buna bedbaht olanların dışına bihakkın layık olan kim vardır, ve bu ona nasıl ödenir? Sefil yoksul olanı, onun önünde sonunda esaret altında kul-köle olmasına yardım eden tefecinin eline düşer: Bahtiyar olanlar da bu şekilde tefecilik yapar, ve bedbaht olanına bir kurban nazarıyla bakar, ve Tanrının dostluğunu ucuza kapatacağını sanır, evet, hem de gayri meşru yoldan. Bir armağan, bir teberru, kendileri varlık içinde yüzerken; bir ziyaret, ortada hiç tehlike yokken; zıddiyetiyle müsrifliklerine çeşni katabilecek az buçuk bir sempati; işte! merhametin feda edeceği şey budur. Ama tehlike var ise, o vakit bu bedbahtı çöle sürerler, bunu onun cümbüşü, teraneyi, keyif ve saltanatı bozabilecek olan, ve merhameti — Tanrıyı ve bedbaht olanı kandırmak isteyen o beşeri merhameti suçlu çıkarabilecek olan çığlıklarını duymamak için yaparlar.

Onun için sen merhameti şehirde ve bahtiyar olanda boşuna arama, sen onu burada çölün ortasında ara. İbrahim'in Tanrısı, bu merhemi yapmama imkân verdiği için sana teşekkür ederim; onu kullanmaktan vazgeçmememe yardımcı olduğun için sana teşekkür ederim, ben senin alicenaplığını ne de olsa anlayabilirim, kaderime kendi rızamla katlandığımı, özgürce zaruret çektiğimi idrak edebilirim. Kimsenin bana merhameti yok ise, o vakit tesellinin de benim gibi mezarların arasına kaçmış olmasına şaşmamak gerekir, ben burada, hayatını başkaları için feda etmiş biri gibi, başkalarını kurtuluşa erdirmek için kendi rızasıyla sürgünü seçmiş olan biri gibi, iç ferahlığıyla, bahtiyar olana merhamet eden biri gibi, iç ferahlığıyla otururum. Hazreti İbrahim'in Tanrısı, onlara bol bol şarap ve tahıl, ve de bahtiyar vakitler bahşet, ambarlarını daha büyük inşa et ve ambarlardan da daha büyük bereketler bahşet onlara, babalara hikmet ve annelere üretkenlik ve evlatlara hayırlar ihsan et, meşakkat içinde zafer bahşet, ki onlar

da senin ümmetin olabilsin⁵². Bedeni hastalık kapmış ve kirlenmiş olanın, rahipler için bir iğrençlik, halk için bir dehşet, bahtiyar olan için bir tuzak olanın duasına kulak ver, yüreği yine de hastalık kapmamış ise, ona kulak ver.

* * *

Simon *leprosus* bir Yahudiydi; Hristiyanların arasında yaşamış olsa da bambaşka bir sempati toplamıştı. Yıl zarfında 10 cüzzamlı hakkında verilen vaazlarda⁵³ rahip her defasında onun da kendisini bir cüzzamlı gibi hissettiğini temin eder, — ama tifoya gelince ...

7 Şubat. Sabah.

Bir yıl önce bugün. Benim dini imanın gücü altında ezildiğimi daha evvel de görmüştür, ama dini imana akli erdiği yoktur; beni nişanımızın çok öncesinden beri tanır, ve benim, soğuk bir mantık insanı, neredeyse hor görülü bir alaycı olarak, mutat davranışlarıma sık sık tanık olmuştur; benim, bir tek o hariç herkesi alaya aldığı sanır; ki bu içimi ürpertir, zira başka her şeyi alaya alan birinin gözünde bu şekilde tapılır konumda olmak (ve onun, dinî heyecanı belki bu şekilde yanlış anlamış olması) hâliyle gurur için iştah uyandırıcı bir gıdadır.

Başkalarının yanındayken gururu iyice göze batar olur — belki en başından beri mevcuttu da, benim onu keşfedecek vaktim olmamıştı. Ve üstelik de beni kötü biçimde etkiler, geçen gün bu öyle nahoş bir şekilde cereyan etti ki, oradakiler afallayıp kaldı. Haddi zatında ehemmiyetsiz bir şeydi. Bir genç kızın elbet çok şeye hakkı olabilir, bu tür şeyler belki delişmenlikten ibaret de olabilir. Ah keşke içim bir rahat olsaydı, ama ben daha beter çatışmalardan korkarım. Ah keşke bu delişmenlikten başka bir şey olmuş olsaydı, o vakit ben burada muazzam derin bir yanılgi hissederek gibi olurdu. Ah keşke onun gözüne muhtemelen alelacayıp gelen arazlar sırf erotik intibalar olsaydı, ve ah keşke bu, bir tanrıçayı taparcasına seven, çılgınca seven bir sevgili olsaydı. O vakit tabii benim

⁵² Yeni Ahit, Titus İncili 2: 14—çn.

⁵³ Yeni Ahit, Luka İncili 17: 12-14—çn.

dini imanuma erotik bakımdan saygısızlıkta bulunmuş olurdu. Hakikatte insan Tanrıya ve etik ilişkiye karşı kendini küçültür de, bir insana karşı değil. Benim dışsal varlığımın içsel varlığımdan gayet farklı olduğu şahiddir ama benim kimseyi dinî bakımdan alaya almışlığım yoktur. Dindarlık benim eşitlik ilkemdir, ve benim ruhum, hangimizin matah bir şey olduğuna dair erotik didişmelere tam uygun değildir.

Benim onun tarafından aşırı hassas sevgi gösterilerine hedef olmak gibi bir beklentim katıyen yoktur; benim tek istediğim onun azıcık da olsa kendisini, içinden neler geçtiğini görmemi sağlayacak şekilde ifade etmesidir. Şuna kaniyim ki, tüm çabalarıma rağmen, o yine de beni çok katı bir eleştirmen gibi görür, ve bu onun ifade özgürlüğünü baltalar.

7 Şubat. Gece yarısı.

Balina vurulup yaralandığı vakit doğru denizin dibine kaçır ve oluk oluk kan kusar, ölümlerin en korkuncudur; ringa balığı derhâl ölür, ve öldüğü vakit adamakıllı ölmüştür. Lakin balina bazen, ölmediği halde, öylece hiç kıpırdamadan yatar. Bazen ben de tam ihtiras anında kan kustuğumda, ve kelimeler ağzımdan dışarı fıskırdığında, ve bana sanki bir damarım çatlamış gibi geldiğinde, hiç kıpırdamadan durabilirim ama bunun için ölmüş de olmam. *Pathos* ne muammalı bir güçtür! Bir anlamda her şey dertop edilip bir yelek cebine sokulabilir de, ihtiras fitili bir ateşlendi mi, bu ufacak ehemmiyetsiz şey bir alev denizi gibi görünür.

Şimdi başka türlü bir başlangıç yapacağım, ve bu ilişki üzerinde, sanki tutanak yazan bir gözlemciymişim gibi düşüneceğim. Bu nesnelliğin bana bir faydası olmadığını ve olmayacağını bilirim; benim tek ihtiyaç duyduğum şey durumun az çok komik yanını tüketmektir. Bunu yaptığım, maskaralığı üzerimden silkip attığım vakit, aynı durumu trajik tarafından almaya, trajik tarafından sürdürmeye karşı bir temayül duyarım.

Tutanak şöyledir. Bir genç kız vardır, ve kadına has sevimlilikten fazlasıyla nasibini almış olan bu kızda bir şey yoktur: inançsal ön koşullar. Bu kız dini iman bakımından az çok ileri bir noktada durur (ki bu, rahibin resmi tutanağına nadiren

kaydedilmiş olan bir noktadır, zira bu kız “okumasını” pek iyi bilir), zira Tanrı onun gözünde, tatlı bir söz için her şeyi çocuğun istediği gibi yapmaya hazır, hoş görülür, tonton bir yaşlı amca gibidir. Onun için insan bu amcayı sonsuz derecede sever. Ayriyeten insanda Tanrıya karşı, daha bu ileriye gitmeyecek de olsa, bir miktar, tarifsiz bir huşu duygusu vardır. İnsan kilisede dindarca otururken, bu estetik bakımdan sevimli bir manzaradır. Lakin tevekkül, sonsuz tevekkül, tinsel ilişki, mutlak tinin tinle olan ilişkisi, işte bu düşüncelerden eser yoktur. Bu genç kız dini imanı inhisarına alır ve hakkında durmak bilmeden uluorta konuşur. Ve nasıl ki pervasız genç gönül genelde, ilki en iyisi derse — ki bu tam da kadına has bir çekiciliktir, bu genç kız dini imanla da bunu yapar. O bir insanı Tanrıyı sevdiğinden daha fazla sever. Yemin billah eder, Tanrı adına yemin eder, ve yine de o, dini iman bakımından küçük çarpım tablosunda kalmış bir hayalperesttir, ve dini iman bakımından *valore intrinseco*⁵⁴ beş paralıktır.

Şayet onun şimdi eş olduğu muhalifi katıksız bir mantık insanı olmuş olsaydı, o vakit herhâlde bu iddiaya, birbirine: “Tanrı adına yemin ediyorum diyebilir misin?” diyen okul çocuklarını hatırlatarak karşılık verirdi. Lakin o tam aksidir, o dini imanla mayalanmıştır, ondaki hayalperestlik sonsuzluk derecesindedir, burada Tanrı uçsuz bucaksız, her şeye muktedir bir Tanrıdır, ve 70 yıl bir kalem darbesidir, ve tüm dünyevi yaşam bir sınav dönemidir, ve eğer ki insan Onunla muhatap olmak istiyorsa, o vakit kendi arzusuyla zeval, insanın hazır olması gereken bir şeydir, zira O, sonsuz olması hasebiyle, zaman hakkında bütünsel bir fikre sahiptir, ve ona sokulana der ki: “evet ama daha ârı gelmedi, biraz daha bekle” “peki ne kadar daha?” “aah! bir yetmiş yıl.” “Aman Tanrım, bir insan bu sürede on kere ölebilir.” “Bu ancak benim rızamla olabilir, ben takdir buyurmadıkça, bir tek serçe bile yere düşemez⁵⁵, yani yarın, yarın fazlasıyla erken;” velhasıl 70 yıl sonra, zira 1000 yıl Onun nazarında bir gün demek olunca⁵⁶,

⁵⁴ (Lat.) *asli değeri*—çn.

⁵⁵ Matta 10: 29—çn.

⁵⁶ Eski Ahit, Zebur 90: 4; Yeni Ahit, II Petrus İncili 3: 8—çn.

70 yıl da tam tamına 1 saat 56 dakika ve 3 saniyedir. Muhalif böyle mayalanmıştır, dolayısıyla burada üzerine düşen görevin, Tanrıya öfkelenmemek olduğuna inanır çünkü O uludur, ama kendisi naçizdir, dolayısıyla, Tanrıyla tartışılmayacağını, çünkü Onun ölümsüz olduğunu, dolayısıyla bunda hiçbir zaman bir yanlış olmamış olacağını, lakin kendinin bir hiç olmasının muhakkak ki zamansaldaki bir arıza olacağını, görevin sebat etmek olacağını, bahtiyarlık veren tek sevgiyi kendine zehir etmemek, kutsal olan yegâne hayranlıktan yoksun kalmamak, kalıcı olan yegâne beklentiyi elden kaçırmamak olacağını, zira ne de olsa görevin sebat etmek olduğunu aklında tutar. Şimdi, kişi böyle mayalanmış olunca, o vakit bundan, bir insan onunla olan ilişkisini bir Tanrı ilişkisi kapsamına sokmaya muvaffak olabilse, o vakit okul çocuğunun dediği: “Tanrı adına yemin” mutlaklaşmış, ve o kişi hem zaman içinde hem ebediyet içinde bağımlı kılınmış olur. Şimdi onda bu söze her önüne gelenin ağzında itibar etmeyecek kadar temkinlilik vardır, ama o bu mahut kıza karşı bağımlı durumdadır, ve kızın bu yemini kullanmak hususunda hiç tereddüdü yoktur. Bu replik onun ağzında bir nidadan ibarettir, o dini iman bakımından kendisini zerre kadar bağımlı hissetmek istemez, çünkü onda, bütünü itibarıyla, arzusun ve hoşluğun ve nahoşluğun diyalektiği vardır, ki erkek bunun kendine hiç faydası olmayacağını, kendi sahip olduğu Tanrı ilişkisinden aldığı güçle, talebi son haddine kadar yerine getirmeye mecbur olduğunu bilir.

Bu nispetsizlikte derinlemesine komik bir şeyler vardır. Tabii her insan Tanrı üstüne yemin etme hakkına sahiptir. Etik kategoriler umumiyet itibarıyla yemin edenin davranış tarzı hakkında, onun hakikatten yana mı yoksa bir mürai mi olduğuna dair⁵⁷ hüküm vermek için kullanılır. Lakin bu yaklaşım tarzı hiç de kifayetli değildir, ve insana büyük hata ettirebilir, zira böyle bir kişilik sadece komik de olabilirdi. Ben bunu başka türlü çözemem. Daha büyük bir misal almış bile olsam, bu kifayetli olabilirdi. Kitâb-ı Mukaddes'teki Ferisi bir riyakâr olarak tasvirlendiğinde, bu sadece onun kendisini

⁵⁷ Yeni Ahit, Luka İncili 18: 9-14—çn.

başkalarından daha iyi olduğunu sandığı ölçüde hakikattir, ancak, başka ne derse, insan daha bunu düşünmeye yöneldiği anda komiktir. Duasında Tanrıyla konuşan bir kişilik düşünün, ve şimdi şöyle demek aklına esmiş olsun: Ben haftada 3 defa oruç tutuyorum, nanenin, anasonun ve kimyonun onda-lığıru veriyorum.⁵⁸ Bu tam anlamıyla komiktir, tıpkı hendekte yatan ve ata bindiğini sanan adamın hâline benzer. Şöyle ki, o Ferisi, Tanrıyla konuştuğunu sanır, halbuki dediği şeye göre, kendiyile ya da başka bir Ferisi ile konuştuğu yeterince net ve barizdir. Yani, misalen, meyhanecinin teki bir kilisede dikilmiş dua ederken Tanrıya şöyle demiş olsa: Ben yalnızca kanuni miktarda veren öbür meyhaneciler gibi değilim, ben miktarı fazla tutarım, ve üstelik Yeni Yılda daha da bir fazla, demiş olsa, o vakit o bunun için bir riyakâr olmuş olmaz ama komik olmuş olur, çünkü onun Tanrıyla değil, bir meyhaneci olarak, kendiyile ya da öbür meyhanecilerden biriyle konuştuğu barizdir. Onun için insan bir dilek ve arzusu için asla Tanrıdan yardım istememelidir, çünkü böyle yapmakla kendini mutlak surette bağlamış olur. Şöyle ki, dilek ve arzu yerine gelmez ise, ben bu yüzden Tanrıya eş olmuş olmam, zira bu hâliyle ona bırakılmıştır, ve benim, sözümün arkasında durmam gereklidir, ona, geçmişteki ve hâli hazırdaki yegâne dileğim ve arzum olarak her an sımsıkı sarılmam gereklidir, ciddiyetle ve ilelebet, öyle ki bu dinî bir ifade vermeye cüret edebileceğim yegâne dilek ve arzu olur. Zaman zarfında yeni bir dilek ve arzuyla gelsem de, tıpkı vesveseli bir ebeveynin bir hiç için hekimi çağırttığı misal, ben de yine hemen Tanrıyı çağırırsam — peki o vakit? O vakit ben Tanrıyı aptal yerine koymuş olurum, ve üstüne üstlük, riyakârlıktan uzak, ancak Tanrıya *dua etmenin*, babanın yanağını okşayıp, *bitte bitte*⁵⁹ demekle aynı şey olduğunu varsayan komik bir kişiliğe sahip olduğumu göstermiş olurum.

Ve rapor burada bitiyor; akıl ve izarım takdir almış oldu, artık ona hiç borcum kalmadı. Hadi şimdi gel ve yanımda kal, ey sevgili acım! Dışa göre o benim olamaz (ah! bu bir müm-

⁵⁸ Yeni Ahit, Matta İncili 23: 23—çn.

⁵⁹ (Alm.) *ne olur, ne olur*—çn.

kün olsaydı!), lakin onun tinsel bakımdan benim olduğum yerde olamayacak olması, işte bu düşünce, her şeyi benim için allak bullak eder. O vakit, insan bir başkasını anlayamaz ise, dini imanda hiç eşitlik yok mudur? — niçin onu da benimle birlikte akıntıya kaptırdım, niçin bir genç kızın sırf ikimizi allak bullak eden yaşamına bir kıstas konulmasına sebebiyet verdim! Evet ama artık iş işten geçmiştir. Her şey mutlu şekilde de sonuçlansa, o kendini perişanlığın içinden kendi başına kurtarmış da olsa, veya bunun içine hiçbir zaman o kadar derin dalmamış da olsa, dini iman yine de benim için yaşamın hakiki anlamıdır, öyle ki onun sırf zamansallığın koşulları içinde derman bulması beni dehşete düşürür. İnsanda böyle bir kaygı olmadığı vakit, anlamsız, göz kamaştırıcı bir ihtişam içinde: seçilmiş kul olarak, geriye çekilmek yeterince kolaydır; ancak benim büyük kıstasım onun hayatını, gerektiği gibi, allak bullak etmiş ise, o vakit o da, küçük bile olsa kendi kıstasıyla beni geri tutar, o şimdi kendi küçük kıstasıyla benim üzerimde muazzam bir güç ve hüküm sahibidir, çünkü o olmadan ben hayat hakkında herhangi bir görüşe ulaşmam, zira ben onun sayesinde her insanla sempati kurarım. Dini imanın her kişilikten beklenebilir olması, insanları doğru dürüst bilmeyen biri olarak benim tesellim ve tabir caizse hayat karşısında zaferim, hayattaki farklılıklardan kurtuluşum olur. Velakin ben burada bunu ondan beklemeye kalkışıp kalkışamayacağımı, burada hata etmiş olup olmayacağımı bilemediğim bir kişilikle karşı karşıyayım. Diğer yandan bu tür bir kişilik var ise, yani dini iman zekâ ve meziyet ile aynı çuvala girebilir ise, o vakit ben aciz kalırım, zira aslında bu düşünce bana, mükemmel ve imtiyazlı olana özenmeme cesareti, ve dışarıya karşı benden daha perişan olanın perişanlığından zihin karışıklığına varacak derecede korkmayacak kafa huzuru veren hayat düşüncemdir.

İlerliyoruz. Farz edelim ki o nihayet itibarıyla bana belki sevgiden ziyade hayranlık duymuş olsun, farzımuhal o, benim büyük biri olduğuma dair müessif bir kanaat besliyor olsun. O vakit onun, benim ona taptığıma dair kendini bir defa boş bir hayale kaptırmış birisi olarak, bu izlenimden kurtulması nasıl da zor olurdu! Ve yine de onun bu şekilde küçük

düşürülmesinin suçlusu benimdir! İnsanda bu kabîl bir kaygı yok ise, o vakit mükemmeller arasında sayılmanın, birçoğunun gözünde ilgi odağı olmanın çekici gelmesini pekâlâ anlayabilirim; bu bana çekici gelmez, ben diğerlerinden ayırt edilemeyen sıradan asker olmayı arzu ederdim.

Ben o bunu yanlış anlayabilir ve sonsuzluk arayışı içine girmeyi gözü yiyebilir diye korkumdan, dış varlığıma bihakkın dindar bir ifade vermeye dahi kalkışmam. O bunu yapmaktan acizdir, şimdilik. Onu kurtuluşa erdirecek şey, ilkin ve daha hâlâ düşündüğüm gibi, bir miktar dünyevi afiyettir. En belirleyici anda, aramıza ayrılık soktuğumda bile onun bundaki tevekkülü idrak etmemiş olduğuna benim hiç şüphem yoktur; yahut şöyle düşünmüştür: o vakit ölürüm ve her şey geride kalır, ama bu tevekkül değildir; yahut hiç düşünmeden ümit etmiştir, ama bu tevekkül değildir; yahut da kendindeki afiyetin verdiği güçle kendini ayağa kaldırmış ve tam şimdi dünyeviliğe sarılma kıvamına gelmiştir, ama bu tevekkül değildir.

Yani kıpırtı yok. Önemli olan mümkün mertebe silik olmaktır. Benden gelecek her emare sırf zedeleyici olacaktır, ve hepsinden de vahimi, belki bir an için fayda edecektir. Yine de mihnetli pozunun alışkanlık hâline gelmemesi için onun tahrik edilmesi lazımdır. Mihnetli pozu, zira tabii ben onun mihnet çekip çekmediğini tam olarak bilemem.

Tefekkür yine de bitmez tükenmezdir. Esasında tıpkı Tordenskjold⁶⁰ gibi ilerler: aynı birlikleri kullanır, ama onlar uygun adım yürüyüp geçerek, bir yan yola sapınca, takım taklavat değiştirip devam ederler, ve resmi geçit bu minval üzere — ardı arkası kesilmez bir mürettebat ekibiyle süre gider.

12 Şubat. Sabah.

Bir yıl önce bugün. Ben herhangi bir dinî yazıyı ona yüksek sesle okurken, o dikkatini vererek beni dinler; ben kendim de dini iman bakımından giderek daha güçlenirim. İçimdeki

⁶⁰ (Dan.) Danimarkalı-Norveçli eski deniz kahramanı Peter Wessel'e (1690-1720) bu lakap ile hitap edilmiştir. Kelime anlamı *Yıldırım Kalkan* olan bu lakap, *yıldırım kahraman*, *yavuz kahraman* anlamına geliyor—çn.

sevdayı daha erotik biçimde ifade edebilecek kadar gamsız olma raddesine henüz ulaşamadım, buna gönlüm de elvermez. İlk zahmet, sevdanın sefası sonradan elbette gelecektir.

Keşke her şeyi o kadar fazla büyütmemiş olsaydım, keşke her şey ona göre o kadar fazla kantarlı olmasa, dindarca su-ratsızlık ve katılık benim yapıma yabancıdır, ve özellikle ona istinaden bu böyledir, çünkü onun mevcudiyeti beni mümkün merteye munisleştirir.

Sonra ben onunla daha bir hafif tarafından konuşurum, hasbihâl ederim. Hakikatte bu hasbihâlde benim için, hiç tahmin etmemiş olduğum bir büyüleyicilik vardır. O vakit geleceği düşünmek ne hazzdır, zira bu hasbihâl benim gözümde, başka hiç gönül ferahlığı istemeyeceğim kadar çekici, ve ruhum için bir o kadar ihya edici olarak kalacaktır. O tefekkür olmadan da bir o kadar âlâdır, zaten o konuşmaz da, aklına estiği gibi tek tük bir şey söyler. Tefekkürüm söyleneni, küçük bir kiplemeyi, anında yakalar, ve benim sahama aktarır, ve hasbihâl bu şekilde münavebeli olarak süregider. Sonra o, kendine has dolaysız tarzıyla bir şey dile getirecek olur, küçük bir kipleme, bazen sadece bir kip değişikliği, ve ben bu müşahedeyle eğlenerek tatmin olurum. O ise böyle bir kelimenin beni bu kadar fazla eğlendirebilmesini bir türlü kavrayamaz, gel gelelim sohbetimize hâkim olan o belli belirsiz nesheden gayet memnun da görünür. Bir şey dile getirmenin verdiği memnuniyet onu tatmin eder, ve akabinde, dile getirdiği şeyin bu kadar büyük bir ilgiye hedef olduğunu görmek onu hayrete düşürür, sonra ben bunun altında azıcık bir tevekkül sezerim, buna ilavede bulunurum, ondan zevk alırım — o vakit ikimiz de memnun oluruz. Ve ben, beni mükemmel koca yapabilecek bazı vasıflara sahip olduğumu yine de sahidan keşfeder gibi olurum, kayda değmez teferruatlara karşı duyarlıyumdur, ıvır zıvır şeyleri hafızamda tutarım, araya az çok anlam sıkıştırmak da elimden gelir, ki bunların hepsi sırası gelince çok faydalıdır. Keşke bir de örnek koca nasıl olunabileceğini bilmiş olsaydım, hem vakitten hem gayretten tasarruf etmiş olurum. Lakin talihsizlik içine kapanıklığının bir temel kusuru olmasıdır, ve yarım yamalak bir şey olmak, bana zehir gibi acı gelir.

Ah keşke bir şey mümkün olabilseydi. Ruhunu haftalarca istiğrak içinde tutmak, sayısız tefekkürlerin hepsini atılım durumunda tutmak, her şeye hazır olmak, ve her an hazır olmak, çünkü insan onun kullanılıp kullanılmayacağını, veya ne vakit kullanılacağını, veya neyin kullanılacağını bilemez!

Bugün onu gördüm. Solgundu. Ah! İnsanın ruhu korku dolu oldu mu, emarelere karşı bu korku yüzünden duyarlı oldu mu, o vakit böyle bir solgunluk anlam kazanır. Macbeth nahoş bir malumat getiren haberciye sırf solgun olduğu için hiddetlenir; lakin burada asıl malumat bu solgunluktur. Ve yine de, hekim tebliği, onun bütünü itibarıyla kendini iyi hissettiği şeklindedir, en azından ben Hansen'lerdeyken, hekimden böyle duydum, onu konuşuyorlardı, ancak ben onun ailesiyle Hansenler arasındaki yakınlıktan ve hekimin de orada olmasından şüpheye düşüp de, hekimin dediği şeyi (ki o bunu derken ben tam kapıdan içeri giriyordum) bu sefer ben soru şeklinde: Kendini o kadar iyi hisseden kim? diye tekrarlayınca, müşkül duruma düştüler, ve ben, biraz da kinayeli olarak, devam ettim: Bir hekim o kadar nadiren ağzından çıkan şeyi: onun kendini iyi hissettiğini, söylediğine kendisi şaşsa, ben hiç şaşmazdım, peki de ama kim öyle hissediyor? deyince, hekim bey bir toparlandı ve şu karşılığı verdi: Aaah! Bayan Frederiksen'di canım. Aman Tanrım, dedim o vakit: demek Bayan Frederiksen, peki o hasta mıydı, kocası Skanderborg'da yargıçtı onun, daha sonra buraya Sjelland'a tayin edilmişti, ve ekledim: ay, şaşılacak şey valla, falan filan...Akabinde de bu saygıdeğer aile ve hekim beyle, söz konusu hanım hakkında tam bir saat hasbihâl ettim. Durumun onlar için olduğunca rahatsız olduğu apaçıktı. Sonra hekim kalkıp gidince, lafı ona ve onun aile hekimi olduğu ailelere çevirdim, ve Bayan Frederiksen'in de hekimi olduğunu hiç bilmediğimden dem vurdum. O yanımızda olduğu sürece bunu söylemeye dilim varmamıştı, zira sahiyi söylemiş olması pek mümkündü de, belki aile bunun böyle olduğunu bilmiyordu, tam aksine, hekimin bunu ahvali kurtarmak için dediğini sanıyordu. İnsan bu yoldan gidince sohbet mevzu yönünden hiç mahrumiyet çekmez. Velakin bahis konusu et-

tikleri oydu, bundan eminim, zira hekimin daha yarım saat önce onun evine uğradığını biliyordum, hiç şüphesiz onun yanından çıkıp doğruca buraya gelmişti. Velhasıl, bu hekim-tebliğidir. Velakin ben onu solgun görmüştüm. Bir olguyu, bizzat olgu müşahedeciye istinaden değişikliğe uğrarken müşahede etmek ne azaptır.

Fevkalade biri, bir sanatçı, bir yazar, bir viyolonist olmayı, kısacası ehl-i dünyada göz kamaştırmayı, tabii bir vakitler gönlü çekmişti. Bu tabii mümkündü, en azından, müessif bir hadisenin bu mealden belirleyici bir teşvik unsuru olabilmesi psikolojik bakımdan münasipti. Doğrusu, bunun nereden aklına geldiğine ve kendini bu şekilde nasıl yanlış anlamış olabildiğine hiç akıl erdiremedim: o kadar sevimli olmakla beraber, istidat bakımından pek nasibini almamıştı. Eğer almış olsa, ben bunu muhakkak keşfederdim, zira kasvetli ruhum bundaki kahurlu tarafı derhâl müşahede ederdi, çünkü onun hayattan muazzam beklentileri olması gerektiğini idrak ederdim. Bir musibet insanı pekâlâ yeni baştan yaratabiliyor, ve yine de belki bu arzu, bu aşırı tutku onun ruhunda geçerli bir önsezi olarak mevcuttu. Bunu idrak etmemiş olmamda şaşılacak bir şey yok, çünkü ben, ta çocukluğumdan beri, dışarıya, insanlara karşı istidatlı görünmek ile, zihnimin içinde işe yaramaz biri olduğuma dair bir kanaat beslemek arasında süregiden çelişkinin içinde yaşamış biriyim.

Ben açık sözlü ve hür birisiyim, bir işim yok, serbestim, hiçbir erkeğin, başka hiçbir kadının, hiçbir hayat koşulunun uşağı değilim; ben, oralarda bir yerde bir olgu zuhur edecek mi diye merak ederek, tam kenarda kendi sandalımda yatarım. Eğer o bu şekilde benim için bir hayranlık hedefi olarak kabul görebilmiş olsa, bu tam bana göre bir şey olurdu, hayal edebileceğim en bahtiyar hayat tarzı olurdu: ona hayranlık beslendiğini gizlice seyretmek, en son düşünceyi gizlice, ve hayranlığın kıvançlı olabilmesi için, son haddine kadar göze alabilmek. İçimden daha şimdiden nasıl da dalga dalga sabırsızlık yükseliyor! Zevatı tatlı sözle kandırabilir, yalan söyleyebilir, her şeyi ispatlayabilir, iltifat yağdırabilir, gazetecilerin elini sıkabilir, ben de gece gündüz makale yazabilirim — ve yine de hayranlık parayla ve ince zekâyla satın alınabilir. Ben

her şeyden vazgeçerim, ona gizlice emek sarf etmeyi göze almak o vakit benim nasibim olur. Ve başarıya erdiğinde, acı onun ruhuna güç verdiğinde, talih ve lütuf ve iltifatlar müşerref olanı süsleme yarışına girdiğinde, onun ruhu kibir radde-sine gelene kadar kabardığında — ve o vakit o yanımdan muzaffer bir edayla geçip gittiğinde, ben ona sükûnetle bakmaya cesaret edebilirim, bakışım onu rahatsız edemez, zira ne de olsa yaşam onu bana karşı korumuştur.

Ve yine de insanın tutunacak bir dalı olabilmelidir. İsimsiz hikâyelerin peşinden koşmak artık hemen yapacağım şey değildir, sonuncusu muhayyilemin gülünçlüğü bana hakkıyla hissettirdi. Bundan başka bir şey öğrenmemiş de olsam, bari eleştirilerin ne meyanda olduğuna dair bir fikir edindim. Eleştirmenin işini hiç ciddiye alamamışımdır ama yazarın o olabileceğine dair sırf en ufak bir olasılık mevcut olmuş olsa (ki söylentiler yazarın bir kadın olduğu yönündeydi), o vakit bunun en mutena iş olduğuna insanları ikna etmek için her şeyi seferber etmiştim.

20 Şubat. Sabah.

Bir yıl önce bugün. Hayır, onu bedbaht ettiğimden gayrısına benim yine de aklım ermez. Aramızda giderek derinleşen bir uyumsuzluk var, o beni anlamaz, ve ben de onu anlamam, o beni memnun eden şeylerle memnun olamaz, ve kederlendiren şeyler için kederlenemez. Ama madem ki başladım, sebat edeceğim, ancak dürüst olmakta da ısrarlıyım. Benimle olan ilişkisini onun açısından bir özveri addettiğimi ona itiraf ederim. Onu benimle birlikte akıntıya kaptırdığım için ondan af dilerim. Daha fazlasını da yapamam. Hakikate bakılırsa, kendimi bir insanın karşısında bu şekilde küçük düşürebileceğim hiç aklıma hayalime gelmemişti. Lakin şu da apaçık ortada ki, ben kendimi ona karşı değil, ilişkiye ve etik göreve karşı küçük düşürdüm, yine de kendime hâkim olup bunu bir başkasına karşı söyleyebilmeliyim, ve söylediğim takdirde, bunu tam da şaka eder havasında söyleyecek bir ruh hâli içinde olamam. Esasında bunun pek faydası da olmaz, zira o tek kelime bilmediğine göre, bunu kendine izah edemez, ki uyumsuzluk burada da vardır.

Bugün *Hauserpladsen*'da onu gördüm. Her zaman olduğu gibi. Beni bu kadar sık görmesi ne şans. Şuna eminim ki, ben onu göreyim diye asla yolumu değiştirmedim, bir adım bile; bunu gözüm yemez, tüm varlığımla ona karşı kesin kayıtsızlık sergilemeliyim. Bunu gözüm yemiş, ve kendimi göz hapsine alan ve olanakları sezen marazi bir keskin zekâyâ sahip olmamış olsaydım, o vakit sırf onu beni görmeye zorlamak için, ona yakın bir muhiti çoktan kendime mekân tutmuştum. Bu durumdaki bir genç kız için bu manzaradan yüz çevirmekten, ve bu suretle hayal gücüne fırsat tanımaktan daha vahim başka hiçbir şey yoktur.

O tahrik edilmelidir, ki durulmasın, ki hiçbiri olmasın, ne keder çeksın ne üstün gelsin. Sanırım başarı artık yakalanacak gibi. Taşradaki bir tanıdıkla aramdaki mektup muhaberatı, ki itimat etmediğim bir zattır, bir mektubunda bir sırdaşının yazdığı mektubun kopyasını benimle paylaştı, ki bu durum beni rahatsız etti. Tabiatıyla bu tanışım açısından derin bir gizlilik kaydıyla yapılmıştı, ve o kişi de mektubunu Holbæk'de yaşayan sevgilisine aynı gizlilik kaydıyla göndermişti, bu iş işte böyle gider, ve tüm süratiyle. Bazen posta idaresinin yavaşlığından yakınılır — mektupları bir arkadaşın kız arkadaşıyla gönderme şansı yakalanınca, son sürat gider. Ve ben burada onun, sırf mektubun alıcısı olan bayana sırrını teslim etmek için, yalınayak haldır haldır başşehir koşturduğunu düşünürüm. Yine de ehl-i dünyada bir insanın, kendisine sır olarak söylenen her şeyi dünya aleme ilan edeceğini kesin bildiği bir arkadaşı olmasından daha emin hiçbir şey yoktur, yeter ki insan ona diyeceklerine dikkat etsin. İnsanın bir arkadaşından şunu veya bunu demesini istemesi emin değildir, ama insan onun dünya aleme ilan edilmesini istediği bir şeyi, sır kalması kaydıyla, ona söylediği vakit, kendini emniyet almış olur, zira bu şey muhakkak dünya aleme ilan edilecektir. Ayriyeten, böyle bir arkadaşın da bir arkadaşı, ve bu arkadaşın kendinin de bir kız arkadaşı olduğu vakit, bu ender bir şanstır — zira o vakit iş yıldırım hızıyla gider. Dolayısıyla benim muhaberem arkadaşlık vasıtasıyla sürdürülmüş olur.

Bence, bir insan ne kadar cefa çekerse, komikliğe karşı bir o kadar duyarlı olur. Bir insan, ancak böyle en derin bir cefa sayesinde, adına insan denen o rasyonel varlığı tek kelimeyle, sanki değnekle dokunmuş gibi, bir *frazteye*⁶¹ çeviren komiklikte hakiki yetkinlik kazanır. Bu yetkinlik, hiç düşünmeden copuna sarılan, trafikte ne laklaka ne tıkarımaya tahammülü olan polis memurundaki güven gibidir. Mağdur kendini savunur, itirazda bulunur, bir vatandaş olarak saygı görmek ister, dava talebinde bulunur; tam o anda coptan ikinci darbe gelir, ve bu şu demektir: Hadi bakalım yoluna devam et, durmak yok. Durmak istemek, itiraz etmek, dava talebinde bulunmak, bütün bunlar tam da zavallı zibidinin ciddiye alınma çabasının ifadesidir, ama komiklik diğer taraftan adama yüzünü döner, tıpkı ona arkadan bakıp sonra yüzünü döndüren, ve cop sayesinde onu komik eden polis memuru için olduğu gibi.

Yine de, komiklik öyle acılı bir şekilde kazanılır ki, buna sahip olmayı istemek insanın elinden gelmez. Lakin, cefam beni başkalarıyla muhatap kıldığı her sefer, komiklik kendini kabul ettirmek için bana özellikle baskı yapar.

Muhaberat benim aşk hikâyeme dair mahrem bir mesaj içerir. Her şey, özellikle isimler ve yıllar ve de günler, doğrucaca belirtilmiştir; geri kalanın epeyce bir kısmı kurgudur. Onun şahsen bana ve ilişkimize dair emin bir kanaat taşımasının imkân dahilinde olamayacağına tamamen kaniyim; kaldı ki meseleyi bunu yapamayacağı şekilde tamamen allak bullak etmiş, ve her anlama gelebilecek bir cadı bohçasına çevirmiş durumdayım. Her şey ona bırakılmalıdır, ve ne pahasına olursa olsun benim tarafımdan hiçbir orijinal yorum gelmemelidir. Kendini yeniden tam anlamıyla keşfedebilmesi onun için en büyük dileğimdir, ve ben bunun için her şeyi göze almaya çalışırım. Bir tek zararsız nasihat bile onun benim hakkımda sahip olmaması gereken bir intibayı sessiz sedasız sürdürmesine yetebilirdi.

Benim iki aydır süren nutuklarım, elbette dahiyane bir şey olmasa bile yine de karakterimle bağdaşan geri çekilişim,

⁶¹ (Alm.) *parodi veya karikatür* — çn.

kendime aşığılık bir insan süsü vermek içindi. Ana fikir budur. Yani böyle bir nasihat onun çilesinin daha aynı anda topyekûn otopatik bir hâl almamasına, tüm sempatiden kurtulmasına sebep olur, ki bu da çilesinin onun açısından hiçbir suretle, herhangi bir şekilde hata etmiş de, kendini suçlayacağı bir şey varmışçasına, diyalektik olmamasına yol açar. Şimdi aynı yoldan ilerlemek lazımdır. Peki akabinde en tahrik edici etki nerededir? Ben böyle bir haytanın bu zavallı kıza karşı bir derecede anlayıştan yoksun olmadığını düşünürüm. Ancak bir hain iyiliğe topyekûn yabancıdır, ama bunu neredeyse pür kibar bir havayla tebliğ etmek isteyecek kadar küstah olduğu vakit — ben bundan daha rezil başka hiçbir şey bilmem. Bahse konu gizli sahtecilik tam bu tür bir anlayışın izini taşır. İhtirassızdır, lakin kibarlık şeklindedir. Hissiyatı bihakkın sürdürebilmek için, yazdığım sürece, diş ağrısı çekmiş veya çeken birini tahayyül ettim, ki insan, anlayış olmadan, böyle biri için kaygılanmaz.

Buna karşın bütün her şeyi yazmak da bana ayıp geldi, ama onun hesabına değil ama — zira ümidim bu işin onun için hayırlı olmasıdır, bu iş ellerinin arasından gidenlerin hesabına, ve de tamamen kendine özgü bir nedenle. Ben şuna kaniyim ki, ve şuna bire karşı bin bahse girerim ki: Her üçü de bunu okuduktan şöyle diyecektir: “Aah! Yine de sandığım kadar berbat değilmiş, yine de anlayışsız değilmiş”. İnsanların etik bakımından nasıl da aptallıktan muzdarip olduğu inanılacak şey değildir.

Bir insan hepsinin içinde en hakiri olmak isteyecek kadar küstah olmakla, oldukça edepli, âdeta çoğu insan gibi iyi, biri olur; zira, aman Tanrım, başından bir aşk hikâyesi geçmiş, bir genç kızın öylece oturup beklemesine meydan vermiş o kadar çok erkek vardır ki; ama insanda bir parça anlayış oldu mu, insan o vakit cesur da olur. Ve yine de bir hain olmak öyle nafile bir şey de değildir, bundan kurtuluş imkânı vardır; lakin bu yolla anlayış gösterebilmek, insanın kendi ruhuna zarar vermiş olduğunun kesin kanıtıdır.

Ve şimdi istirahat; her bir düşüncemi fesatlık uğraşından geri çeker, onun üzerinde, kaygımın ve temennimin üzerinde toplarım. Ben hiçbir şey tarafından rahatsız edilmek istemem,

ama üzerime bir vecibe addettiğim şeyi de yapmak isterim. Bu ehl-i dünyada hayırlı bir dava uğruna bir akılsız olmak doğru olabiliyorsa⁶², o vakit fesatçı olmak da elbet savunulabilir şeydir, ya da daha doğrusu, ben bir şeyi denemeden bırakmışsam, bundan er geç kaygı ve pişmanlık duyarım. Ben fesata itibar etmem, ama bu her şeyi hesaba katmakta azami gayreti göstermediğim için değil, bu dava benim açımdan hayli önemli olduğu içindir.

Hey gidi karışık acı! Birbirimizden giderek ayrılmaktayız, aramızda bir ömür yatmakta, ve şimdi bana, eğer ki o kendini benden tamamen koparıp alırsa, o vakit aramızda bir sonsuzluk yatabilirmiş gibi gelir. İki efendiye kulluk etmeye benzer⁶³: ben onu serbest kılmak için, aramızdaki her şeyi yok etmek için, her şeyi yaparım, ve bununla birlikte ruhumu da sertlikle terbiye ederim; bunu, kendini temenninin doruğunda tutabilsin diye yaparım; gerçekleşmesi mümkün olduğu takdirde temennim, o benim için itibarını ilelebet yitirdiği anda dahi, aynı derecede yakıcı olabilsin diye yaparım, sanki o anda her şey ilişkimizin lehinde olurmuş gibi, sanki her şey, o ayağımın dibinde yalvarırken bilhassa en çarpıcı olurmuş gibi. İnsan gençken temenni etmek güç değildir, ama içten içe garez, ölüm korkusu insanın takatini tükettiği vakit, bu temenniyi beslemek ruh için kolay değildir. At genç ve azginken ve burnundan solurken, ortalıkta hoplayıp zıplamak güç değildir, aksine, güç olan bunu yapmamaktır, lakin at yorgun düştüğünde, tökezleyerek ilerlediğinde, her adımda düşecek gibi olduğunda — işte o vakit, hoplayıp zıplamak, atın yapamayacağı şeydir. Ama ruh yaşatır⁶⁴, ve eski bir kralın demiş olduğu gibi: bir kral ölebilir ama hasta düşemez; o vakit ben, ölebilecek ama hasta düşemeyecek olmakta teselli bulurum. Zira istenç olmaksızın, can sahibi olmak nedir ki, ve bu iradeye, hadsiz hesapsız olmaksızın, sahip olmak nedir ki, çünkü buna hadsiz hesapsız değil de, bir ölçüde sahip olan, buna hiç de bile sahip değildir.

⁶² Yeni Ahit, 1 Korintliler 4: 10—çn.

⁶³ Yeni Ahit, Matta İncili 6: 24—çn.

⁶⁴ Yeni Ahit, 2 Korintliler 3: 6—çn.

Bir yıl önce bugün. Sadece cesaret ve azim! Ben dini imana onunla kavuşmak isterim; bu, hayatın güvenli olacağına dair bir teminattır, ya da, maalesef, dul yardım vakfına prim ödemeye benzer bir tedbirdir. Bundan başka her şeyi maharetle yapabilir, ve bunu gitgide geliştirebilirim. Ondaki gençlik benden hiçbir çabadan kaçınmamamı bekler, ve ben, benim için mümkün olduğu kadar, gençliğe yakışır şekilde davranırım. Sanırım başarıya ulaşıyor. Birkaç gün önce adamın biri bizden iki genç nişanlı diye söz etti. Öyle olduğumuz ne de olsa apaçık ortada: onda o 17 yaş, bende bu takma bacak olduğuna göre. Aldatıcılık başarılı oluyor, benim açımdan her zaman olduğu gibi. Zira ben kendimi dosdoğru ifade etmekte nadiren başarılı olsam da, dolaylı ve yapmacık olunca başarımla müthiştir. Bu bende doğal bir meziyet, doğuştan gelen bir mütefekkirlik. Lakin ben bu arada başka şey de öğrenirim, komikliği en temelinden öğrenirim: Takma bacaklı genç nişanlı! Kendimi tıpkı Kaptan Gribskopf⁶⁵ benzetirim. Yalnız komikliğim, bu sırrım, şakaya gelecek şey değildir. Ben çabadan korkmam, zira ben ondan hoşlanırım, ancak ben yanlış anlaşılmaktan korkarım.

Bir bu eksikti: beni takip ediyor, bu besbelli. O vakit demek ki ben gölge dövüşü yaptım, içinde bir nebze sempati artakalmış olmalı, bu sempatiyle ona benim yüzümden hâlâ acı duyuran bir sinir. O mahrem mesajı henüz almamış olmalı, o halde onu göndermeyi düşünmüş olmam bir şans. Çehremden hiçbir şey çıkaramayacak. Benim yüzüm reklam gazetesi değil, ya da öyle olması gerekecekse, karışık ilanlar için, ama öyle karışık ki, hiç kimse onların içinden çıkamaz.

Onu daha geçen Çarşamba *Hauserpladsen*'da gördüğümün farkına vardım, hem de aynı Çarşamba iki defa. Çarşambaları tam saat 4'te oradan geçtiğimi, bu civarda oturan bir zatla

⁶⁵Alman yazar Carl Ditters von Dittersdorf'un *L'apothicaire de Murcie* adlı anonim Fransız oyunundan ilham alarak yazdığı, *Doktor und Apotheker* (1786) adlı iki perdelik oyunundaki karakterlerden biri olan tahta bacaklı ve bir gözü kör kaptan—çn.

işim olduğunu evvelden biliyordu. Benim peşimde olabilir, ama Tanrı şahidimdir ki ben onun peşi sıra gitmek için yolumdan bir adım bile şaşmadım. Onda şüphe uyandırabilecek bir şey yapacağım diye korkumdan neredeyse çıldıracağım, ve bu korku onun da en ufak bir şeye karşı benim kadar duyarlı olduğunu varsaymama sebep oluyor.

Bu durumu iyice bir araştırmak lazımdı. Saat daha 4'e 5 kala, *Hauserpladsen*' deydim, ve doğruca kuyumcu dükkânına girdim. Doğruymuş, 2 dakika sonra çıkageldi. Etrafına bakına bakına, ağır ağır yürüyerek, *Tornebuske* Sokağına doğru gitti, ki ben hep bu sokaktan geçerek meydana varırım. Sokakta karşılaşmak haddizatında şahane bir fikir, zira zaman tesadüfle izah edilebilir. Lakin ben aramızdaki ilişkiyi kopardığımdan beri, adına tesadüf denen o güçle, mümkün olursa onu izale etmek için, aralıksız savaş hâlindeyim; bunun için silah gücü değil, özellikle hafıza, bizzat tesadüf kadar silik bir hafıza gerekir. Dükkândan apar topar dışarı fırladım, Suhms Sokağını koşa koşa geçtim, ve, her zamanki gibi, saat tam 4'te, *Tornebuske* Sokağından çıktım.

Karşılaştık, birbirimizin yanından geçtik, biraz süngüsü düşük bir hâli vardı, herhâlde yasak yolda olma havası verme kaygısından, ya da arazi keşfinin verdiği yorgunluktan olmaydı; süratle gözlerini indirdi ve bakışlarını benden kaçırdı.

O vakit şu kadarı gayet net ki kumpaslarım oldukça verimsiz çıktı; ama şu kadarı da net ki, o yine de dayanma gücüne sahip.

Benim için yapacak başka hiçbir şey yok. Her Çarşamba saat tam 4'te *Hauserpladsen*'a damlıyorum. Uzak durmak tek kelimeyle ihtiyatsızlık olurdu. Sanıyorum ki saat hususunda hiçbir zaman bu saat için olduğu kadar titiz olmamıştım, fazla erken gelmek yahut hiç gelmemek onda şüphe uyandırabilirdi, onun yolunu beklemek yahut onunla yüz yüze gelmekten kaçınmak da, onu umursadığımı farklı yollardan kanıtlamış olurdu.

5 Mart. Sabah.

Bir yıl önce bugün. Yeni hiçbir araz yok. Karşıma daha parlak beklentiler çıktığında, bana her şey başarıya ulaşacak

gibi göründüğünde, mutlu bir düşünce ruhuma misafir geldiğinde, işte o vakit ben doğruca ona koşarım. O vakit ben gerçekten genç, insanın ancak gençlik çağında olabildiği kadar genç olurum. Böyle anlarda benim gözlerim kaçamak yol aramaz, ben onunla beraber keyiflenebilmek için hasretin tezliğiyle ileri atılırım. Hep böyle olmuş olsaydı, böyle olmak elinden gelmiş olsaydı, bana bedeli ne olursa olsun, onunla evlenmek pekâlâ kolay olurdu.

Hâli vaziyetinin daha derin bir anlamda nasıl olduğunu bilmediğim gibi, bilmek de istemem. Onu zorlamak veya gafil avlamak da istemem, ama onun ihtiyati mesafesi beni hayrete düşürür, ve bunda kısıtlayıcı bir şeyler vardır, benim eleştirimden korkarmış gibidir, sanki ağzından çıkarlar yeterince zekice olmayacakmış gibi. Benim dış yapım aramızdaki anlayışı bu derece zora koşturmuştur.

5 Mart. Gece yarısı.

Süleyman'ın Rüyası⁶⁶

Süleyman'ın hükmü herkesçe bilinir⁶⁷; o hakikati yanılğıdan ayırmayı hedef tutmuş, ve hüküm verenin bilge kral olarak nam salmasını sağlamıştı; rüyası daha az bilinir.

Eğer sempati acısı diye bir şey varsa, o vakit babasından, en derinden sevdiği ve en çok şey borçlu olduğu o varlıktan, ayıbını görmesin diye ona geri geri yürüyerek, yüzü öbür yana dönük olarak yaklaşabilmekten utanmalıdır.⁶⁸ Lakin sempatinin kutlu saadetinden, oğulun dilediği şekilde sevmeye cüret etmekten daha büyük ne vardır ki, zira seçilmiş kul, tek güzide insan, bir halkın gücü, bir ülkenin gururu, Tanrının dostu, geleceğin vaadi, hayatın ödülü, hafızanın iftihar kaynağı olduğu için onunla gurur duymaya cüret etmenin bahtiyarlığı da buna eklenmiştir! Ey Süleyman, bahtiyar insan, bu senin kısmetindi! O, seçilmiş halk içinde (ki bunun bir parçası olmak bile mukaddestir) Kral oğluydu (imrenilecek kısmet), krallar arasında seçilmiş kul olan kralın oğluydu!

⁶⁶ Eski Ahit, I Krallar 3: 11-15—çn.

⁶⁷ Eski Ahit, I Krallar 3: 16-28—çn.

⁶⁸ Eski Ahit, Yaratılış 9: 19-24—çn.

Böylece Süleyman, Natan Peygamberin yanında mutlu bir ömür sürdü.⁶⁹ Babanın gücü ve babanın muvaffakiyetleri onu başarı için şevklendirmedi, zira buna hiç vesile yoktu, ama onu hayranlık için şevklendirdi ve hayranlık onu şair adam yaptı. Ama şairin, kahramanına neredeyse haset ettiği gibi, bu oğul da babasına adanmışlık içinde saadetlendi.

Sonra bu delikanlı bir gün kral babasını ziyarete gitti. Gece vakti bir kıpırtı duyarak uyandı, babası uyuyordu. Dehşete kapıldı, bir canı, Davut'u öldürmeye geldi diye korktu. Usulca yaklaştı — ve yüreği tarumar olmuş Davut'u gördü, tövbekârın ruhundan kopan çaresizlik çığlığını duydu.

Bitkin halde yatağına döndü, hafiften bir uykuya daldı, ama istirahat edemedi, rüya gördü, rüyasında Davut'un Tanrı tarafından dışlanmış bir kâfir olduğunu, Tanrının adaleti suçlu hakkında, gizlice ve sinsice, yargıda bulunduğu sürece, haşmetli kralın ona Tanrının gazabı olduğunu, ceza olarak mor giymek zorunda olduğunu, hükümdarlık etmeye mahkûn edilmiş olduğunu, halkın inayetini dinlemeye mahkûn edilmiş olduğunu gördü; ve bu rüya Tanrının, dindarların değil, kâfirlerin Tanrısı olduğunu, ve bir insanın, Tanrının seçilmiş kulu olmak için kâfir olmak zorunda olduğu hissine kapıldı; ve rüyanın dehşeti işte bu çelişiktir.

Davut, yüreği tarumar halde toprağın üzerinde yatarken, Süleyman yatağından kalktı, ama akıl ve izarı tarumar olmuştu. Tanrının seçilmiş kulu olmanın ne demek olduğunu düşünerek dehşete kapıldı. İzahın, kutsalların Tanrıyla mahremiyeti, içi temiz olanın Tanrıya karşı dürüstlüğü olmadığını, lakin mahrem suçun her şeyi izah eden sır olduğu hissine kapıldı.

Ve Süleyman bilge oldu, ama bir kahraman olmadı; ve o bir düşünür oldu, ama bir duacı olmadı; ve o bir vaiz oldu, ama bir mümin olmadı; ve o birçoğuna yardım edebildi, ama kendine yardım edemedi; ve o nefsanî oldu, ama tövbekâr olmadı; ve o tarumar oldu, ama dimdik olamadı, zira irade gücü delikanlı gücünü aşanı kaldırmaktan bitap düşmüştü. Ve o, hayatta bu şekilde yuvarlanıp gitti, hayat onu bir o yana

⁶⁹ Eski Ahit, 1 Krallar 1: 8-46—çn.

bir bu yana savurdu, kuvvetliydi, olağanüstü kuvvetliydi, şöyle ki, muhayyilenin delice hazlarında ve harikulade buluşlarında kadın gibi aciz, fikri izahlarda marifetliydi. Ancak öz yapısında bir kırılma olmuştu, ve Süleyman kendi vücudunu bile taşımayacak kadar mecalsiz birine dönmüştü. Hareminde bitkin bir ihtiyar gibi oturdu, ta ki içinde arzu uyanıp da şöyle haykırana dek: Hadi bakalım hanımlar, zillere teflere vurun, benim için raks edin. Lakin Doğulu prenses ondaki bilgeliğin cazibesine kapılıp da, onu ziyaretine gelince, ruhu feyizlendi, ve dudaklarından, Arabistan'ın ağaçlarından yerlere akan o nadide mür misali, bilge sözler boşaldı. O mahrem mesajı herhâlde almış olmalı, tamamen gizliydi, zaafa ve dürüstsüzlüğe tevdi edilmişti. Yahut belki de bir parça erken veya bir parça geç geldi, bilemem, ben daima tam saatinde gelirim, ne bir dakika daha erken, ne bir dakika daha geç, tempoyu bir seferinde öbüründen daha hızlı tutacak cesaret bende yok. Ancak en kayda değmez şeyden istifade etmenin gerektirdiği ince zekâ ve kurnazlık hakkında fikri olan kişidir ki, en kayda değmez şeyden böyle asketik olarak feragat etmenin ne demek olduğuna akıl erdirir.

Kafam yorgun; Ah! kendimi bir istirahatin eline teslim edebilseydim, ve şarkılar düzerek hüznün anısına bir dalabilseydim! Ah! acıyı ölmüş biri gibi yok kılabilseydim ve güzel olanı yâd edebilseydim. Lakin ben bunu göze alamam, çünkü daha aynı anda onu aldatmış olurum, bunu göze alamam, zira ben hayattayım, fiiliyatın ortasındayım, oyunun bitmesine daha çok var. Oyun bitmedi mi? Hakikatte benim için hiç bitmedi, zira yakın geçmiştekiler bir epilog olmaktan çok uzaktı, öyle ki nişan daha ziyade bir prologdu, ve asıl oyun o yarıda kesildiği vakit başladı. Ve yine de hiçbir fiiliyat yoktu, hiçbir şey olmuyordu, ve ben kendimi bir fiiliyatta bulunmaktan alıkoymak için gösterdiğim onca çaba sayesinde, yine de şahsen imkan dahilinde fiiliyat içinde olsam bile, görünürde ve haricen hiçbir şey olmuyordu. Bütün bunlar ne içindi? Bunları ne için yapıyordum? Çünkü elimden başka türlü sü gelmiyordu; bunları fikir babında yapıyordum, anlam babında, zira ben fikir olmadan yaşayamam, hayatımın hiçbir anlamı olamamasına katlanamam. Yaptığım bir hiç de olsa, bu

ona bir parça anlam kazandırır, tüm diğer teşebbüsler: unutmak, taze bir başlangıç yapmak, bir arkadaşla kadeh tokuşturmak ve kafa dengi biriyle senli benli olmak, bütün bunlar, hayatımın o vakit çok daha anlamlı bulunacağını iyi bilsem de, benim için imkânsızdı. Belki de benim gözümde hata vardı, ama taraflardan birinin diğerini, kişisel yaşantıyı ilgilendiren bir fikir için her şeyi riske atmak için kıskırttığı bir arkadaşlık ben hiç görmemiştim; lakin bir şeyi elbette görmüştüm; karşı taraf, herkesin bir süre için de olsa yüreğinin ta derininde hissettiği o kendine karşı utanç duygusuna neredeyse sahip olmadığı için, münasebetlerinin her ikisine de yüksekte atmayı ve dünyayı fazla takmamayı öğrettiğini tabii görmüştüm. Sırf Tanrı ilişkisi, hakiki fikrî dostluktur, çünkü Tanrı düşüncesi zihin ve düşünceyi birbirinden ayırana kadar nüfuz eder, ve lafta mutabakat sağlamaz. — Ben bu hiç olan şeyi yaparım, ve her şeyi, benim özgürlüğümün en yüce ihtirası ve varlığımın en derin ihtiyacı olduğu için yaparım. Şayet *Simon Stylita*⁷⁰ Tanrı düşüncesini yüksek bir sütunun tepesinde durmak, ve eğilip bükülerek en zor duruşları almak ve uykuyu ürkütüp kaçırmak ve denge krizleri içinde dehşet aramak arasında herhangi bir yolla bir irtibat kurabilmiş olsaydı, o vakit fikrimce, böyle yapmakla iyi etmiş olurdu. Onun hatası bunun insanların gözünde olmasıydı, ve onun yine de bir rakkas olmasıydı, yerde eğilip bükülerek o en zor duruşları alırken bir seyirci kitlesinin övgüsü peşinde olmasıydı. Ben bunu hiçbir zaman yapmadım, ve yine de onun yaptığını yapmaktayım, uykuyu korkutup kaçırmakta ve ruhumu burkmaktayım.

Bende tefekkür iptilası yok, zira bütün bu sürede, esas düşüncem bana gün gibi aşikârdı: onu serbest kılmak için her şeyi yapmak ve kendimi temenninin zirvesinde tutmak. Ben her gün yeni bir niyet icat etmem ama tefekkürüm niyete istinaden yeni bir şey icat edebilir. Yoksa bu ehl-i dünyada zen-

⁷⁰ (Lat.) Sütuncu Simeon (459 -). Akdenizli bir keşiş. 30 yıl bir sütunun üzerinde yaşadı. Sütunun üstüne çıkmadan önce bir manastıra katılmış ve orada aşırı mistik bir yaşam denemişti. Manastırdaki düzeni bozduğu için orayı terk etmek zorunda kaldı ve bir keşiş gibi yaşamayı seçti—çn.

gin olmak isteyen insan, buna sebatla sımsıkı sarıldığı, lakin, ilk planını değiştirmeksizin, her şeyin hesabını kitabını yaptığı vakit tefekkür hastası mıdır⁷¹; yoksa bu insan kararına azimle sarılsa da, bunun bir yolla başarıya ulaşmayacağını görünce bir diğer yolu seçtiği vakit tefekkür hastası mıdır? Ben tefekkür hastası olmuş olsaydım, çoktan harici fiiliyat sahasına geçmiş, kati sessizliğimi koruma ve yine de kesin uyanık olma niyetimi bozmuştum. Evet, ben sırf o gelinlik kızlardan biri⁷² gibi, sırf lambayı yanık ve bu arada ruhumu ihtirasız tutabilmek için uyanık olabilseydim, işte o vakit iş daha kolay olurdu, ama ben bunu göze alamam, zira ben o vakit gözden kaçan bir değişikliğe uğrar, kendimi, temenninin zirvesinde, ihtirasın esnekliğiyle, değişmeden muhafaza edemem. Benim yapmak istediğim de budur; Değişirsem, o vakit bu isteğim hilafınadır; Tanrıya şükürler olsun ki, bu şimdiye kadar olmadı.

9 Mart. Sabah.

Bir yıl önce bugün. Yeni hiçbir araz yok. Neredeyiz bilmiyorum, araştırma hususunda aceleci davranmak istemiyorum.

15 Mart. Gece yarısı.

Dün de onu görmedim. *Hauserpladsen*'daki o mahut karşılaşma herhâlde sadece bir tesadüftü, ya da belki bana olan ilgi ve muhabbetinden dolayı göze alabildiği bir defalık bir teşebbüstü. Belki de o mahrem mesajım eline geçti, belki de bu onun üzerinde heyecan verici değil, sadece kasvet verici bir etki uyandırdı; belki önünde sonunda sararıp solmayı, sessiz kederin acı dindirici himayesinde sükûnet bulmayı seçecektir. Farzımuhal şehir dışına taşındı diyelim, farzımuhal eski muhitinde yaşamak istemedi, buna daha fazla katlanamadı, küskünlüğüne daha canlı, kesin bir ifade vermek istedi diyelim, farzımuhal soylu bir ailenin yanında nedime, veya mürebbiye oldu diyelim. Yüce Tanrım! İnsanın, hayatı üzerinde sınırsız hak sahibi olan bir alacaklısı olması! Ve de insanın borcu te-

⁷¹ Tam Türkçe karşılığı: *marazi mütefekkir*—çn.

⁷² Yeni Ahit, Matta İncili 25: 1-13—çn.

diye etmeyi göze alamaması! Bunu göze alamamanın, kişinin tam alçalışı olabilmesi! Bana karşı nasıl muazzam bir gücü olduğunu, hayatımın gidişatını tayin ettiğini, böyle korkutucu bir teşebbüsle beni en derin yeisin içine yuvarlayacağını büyük ihtimalle aklından hayalinden geçirmez. Velhasıl mesele şu minvaldedir: Onu serbest kılmayı başarırsam, yahut o kendini serbest kılmayı, kısacası tekrardan kendisi olmayı başarırsa, o vakit ben kendi hâlimle uğraşabilecek, kendi acımla ilgilenebilecek aşamaya gelmiş olurum. Onunla birlikte olmadan önceki hayatım kendime uygulamış olduğum acılı bir işkence gibidir, sonra bu yarıda kesilmiş, en korkunç kararların içine itilmişimdir, ve bitirince, bitirebilirsem, işe yine kaldığım yerden, kendimle başlayabilecekmişim gibidir; ki ben bunu anlarım, ben daha da acısını öğrenmişimdir. Ve bu olmazsa, o nasılsa öyle oturup kalırsa, o vakit ben bir dilenci, bir berduş, evet hatta, en kesif zulmet içinde bir köle olurum.

Ve o yine de bir kelime laf etti, şehir dışına yerleşmeyi düşünebileceğini söyledi. Ve bu bir kelime, ondan çıkan bir laf, bir heves, uykuda bilmeden söylenen bir şey gibi belki de bilmeyerek söylediği bir şey, böyle bir kelime, laf benim için yeterlidir. Kendimi okul çağına yeni gelmiş, dilbilgisi alıştırmayı yapmayı ilk defa deneyen, ve belli bir kelimenin anlamını bulmaya çalışan küçük bir çocuk gibi hissederim.

Bugün bir fayton sürücüsünden tesadüfen duydum ki, babası şehirden on mil kadar uzakta bir çiftlik malikânesine gitmek için araba kiralamış. Şehir surlarından dışarıya hemen hiç adımını atmamış, at üstünde bile olsa en fazla bir mil uzaklaşabilmiş, taşrada katiyen hiçbir bağlantısı olmayan birinin oralarda işi ne! Farzımuhal, — bu kelime kafamda çın çın cınlıyor ve kompozisyon alıştırması başlıyor! Farzımuhal gerçekten bir karar vermiş olsa, farzımuhal kırılmak istiyor olsa, bunun aleni olmasını istiyor olsa, umutsuzluk duymak istiyor ve bunun kendine has bir umutsuzluk olmasını istiyor olsa.

Yüce Tanrım! Tek bu olmasa, başka her şey olsa da, tek bu olmasa! Zenginliğe ve dünyevi saltanata, ve ehl-i dünyanın gözünde büyük bir şey olmaya ya da olduğunu sanmaya lanet olsun! Keşke evsiz barksız fukaranın biri olsaydım, sefil

bir insan olsaydım, o vakit nispetsizlik bir başka olurdu. Hiç şüphe yok ki, ben ehl-i dünyanın gözünde serserinin biriyim. Ehl-i dünyanın gözünde, ehl-i dünyanın gözü gafletten başka nedir, ve ehl-i dünyanın hükmü nedir? Ben katı hüküm vermeye muktedir on kişiye bile rastlamadım. Yoksa ben her zamanki gibi onurlu ve şerefli değil miyim, takdir görmüyor muyum, hem de her zamankinden fazla, ve ehl-i dünyanın gözünde şart koşulan dirayet bu değil midir, insanın serserinin teki olmasına, yahut en azından öyle olmaya karşı az bulunur bir *ingeniumu*⁷³ bulunmasına haklı sebep değil midir? Ehl-i dünyanın eline, masum başı kederle bükmüş ve kendine, yas tutabilmek için, şehrin dışında saklanacak yer arayan, yüzüstü bırakılmış bir kızla, hayatın tiyatrosundaki bir oyuncu, başını havaya dikmiş, her şeye gururlu gözlerle meydan okuyan arsız bir herif arasında seçim hakkı verin, seçim hemen olur. Kasıtsız zarar için bir erkek hakkında ömür boyu mahkumiyet hükmü verilmiştir, ama benim, benim hakkımda verilmiş hiçbir hüküm yoktur. Hükümlü! Ben insanları kendime karşı kışkırtırım, ve *bravo* diye haykırırlar; beni öldürecekler diye beklerim, iftiharla taşınırım; ürperirim, ehl-i dünyanın hükmünü taşıyabilecek miyim diye, kendimi daha yumuşak bir ışık altına yerleştirmeyi hak edip etmediğim hususunda şüpheyi düşerim, ama sendelemem, düşün ipine sarılırım — ve ehl-i dünyanın hükmü som derece itidallidir.

Ama buna mahal verme, bağışlayıcı Tanrım! buna mahal verme. Yeis duyarım, seninle irtibatı keserim, oraya fırlar giderim, onu bir daha elde ederim, malikânenin saltanatına altınla meydan okumak için her şeyi gözden çıkarırım, düğün yaparım ve düğün günü kendimi vururum.

Yine de oraya gitmem icap eder, görmem icap eder, onun orada ne yapmak istediğini. Maalesef! Kimseye bir şey sormayı gözüm yemez, ne olursa olsun asla. İnsan bu dünyayla daha fazla uğraşmaya boş verdiği vakit, sessizlik yemini vermek elbet kolaydır da, insan böyle kaygılı olduğu vakit, sessiz olmak zorunda kalmak!

⁷³ (Lat.) *doğal yetenek* — çn.

17 Mart. Gece yarısı.

Yanlış alarm. 16 saattir yoldayım, 20 mil mesafe kat ettim, vesveseden ve sabırsızlıktan neredeyse ölme raddesine gelmiş durumdayım — ve bir hiç için. Hayatımı gülünç bir şekilde tehlikeye attım — bir hiç için. Bir posta arabasının serserem sürücüsünün içi geçeceği tutmuş, atların da. Öfke içinde arabadan dışarı atladım, ve genç herife bir yumruk indirdim, bana kıyasla nasıl iri kıyım biri olduğunu hesaba katamadım. İnsanın böyle bir hissiyat için yapmayacağı şey yok! Ve bir de kalkıp, posta taşımacılığını, ek posta servislerini öve öve bitiremezler! Tam bir perişanlık. Çılgın Richard'ın bir at için krallığını verdiği gibi⁷⁴, sanırım ben de bir çift sürat atı için varımın yoğumun yarısını verirdim. Posta sürücüsü beni yere devirdi. Kalkıp yürümekten bir hayır gelmeyecekti, durumu hatırlı bir bahşişle tatlıya bağlamak zorunda kaldım — ve yine arabayla yola koyulduk.

Özel bir iş meselesiydi. Kiralık bir çiftlik söz konusuydu; Jutlandlı bir zatın oğlu burayı kiralamak istiyordu. Oğlanın babası benim kızın babasıyla eski dosttu, ve adam şartları öğrenmek için ta oralardan kalkıp gelmişti.

Bir insan dimağı bütün bunlara nasıl katlanabilir! Dalga boyu, Atlantik Okyanusunda bile olmadığı kadar muazzamdı, zira bir hiç ile her şeyin en vahimi arasında uzanıyordu.

20 Mart. Sabah.

Bir yıl önce bugün. Yeni hiçbir araz yok. Bu rahatlık ve sükûnet iyiye mi alamettir, bilemem, havada tinsel anlamda bahar kokusu mu var, o latif çiçek gizlice tomurcuklanmakta mı, yoksa hava fırtınaya mı gebe, bilemem, tahkik etmeye de daha henüz yeltenemem, mevsimsiz davranır, düzeni bozayım diye korkarım.

20 Mart. Gece yarısı.

Kendimi düşünecek hiç vaktim yok, ve yine de en derin varlığım bana üzerinde fikir yoracak yeterince şey verir. Esa-

⁷⁴ W. Shakespeare'in III. Richard adlı oyununda geçen bir replik: "Bir at! bir at! bir at için krallığım" —çn.

sında hiç dindar bir kişiliğe sahip değilim, ben sadece bihak-
kın ve münhasıran böyle bir kişilik oluşturma imkânı olan bi-
riyim. Ben dinî buhranları, başımın üzerinde sallanan kılıçla,
ölüm tehlikesi içinde, onları önceden hiç bilmezmiş gibi bir
ilkellikle, şayet onlar keşfedilmiş olmasa onları hiç benim keş-
fetmem gerekirmiş gibi bir ilkellikle keşfederim. Ama buna
hacet de yoktur, ben kendimi bu hususta küçük görebilir ve
terbiyeye sokabilirim, aynen bir vakitler az buçuk kalın kafalı
birini rahatlatmışım şekilde; biri bu adam için istihzai bir
edayla: barutu o icat etmedi, demişti, ben de: buna hiç hacet
yok, o zaten icat edildi, diye karşılık vermiştim. Lakin kate-
şizm kitabından ders öğrenmek ve dersi ezbere bilmek ayrı
şeydir, bir rahibin karşısında, evet hatta, sınav yapan bir pis-
koposun karşısında ezbere okuyabilmek ayrı şeydir, bir rahip
gibi vaaz çekmek ayrı şeydir — benimseyişte özgünlük ayrı
şeydir. İyi ki başkalarına ders vermek zorunda değilim. Ben
kilise aidatını da papaz aidatını da seve seve öderim, verdiği
ders için para almaya yeltenmeyecek kadar kendinden emin
olanın şansı açık olsun!

İmkân dahilinde idare eder sayılırım da, tam belirleyici
anda dinî ilk örnekleri benimsemek isterken, haddizatında
tek kişiye bile kelimeleştirmek istemediğim bir felsefi şüphey-
le karşılaşırım. Asıl mühim olan benimseme unsurudur. Dinî
buhranlara meyilli biri olarak, ben tam kritik anda paradig-
maya sarılırım, ama bakın işte! Paradigmayı zerre kadar bile
anlayamam, her ne kadar ona karşı, çocuk gibi bir bağlılıkla
huşu duysam, ondan vazgeçmek istemesem de. Bunu söz ko-
nusu etmek, bu söyleve hayal gücüyle şaşaa kazandırmak, ve
yine de ön koşulu, asıl sonra gelene ait olan benimseme unsu-
runa ilişkin ön koşulu kendine alıkoymak yeterince kolaydır,
ama ya bunu idrak etmek!

Bir insan iman ihtiyacını, bir rahibi bile icap ettirmeyecek
kadar derinden hissedebildiği, ve sonra da, bunun tam mua-
dili olan bir felsefi şüpheyne sahip olduğu vakit, ufukta pek
parlak bir gelecek yoktur. Yine de, onun arkasından yas tut-
mak zorunda olduğum şu bir yıllık yas dönemini (ve benim
yas dönemimi astronomi belirlenmez, bunu o belirler, bu beş
yıl da olabilir, on yıl da, bir ömür boyu da) hayırlısıyla bir at-

latabilirsem, o vakit bu mücadelelerin içine dalabilirim, ve her şey elbet yolunda gider. Ben sonuna kadar göğüs germek isterim, savuşmamak isterim, ben kurnaz laf ebesi olmak istemem, ben başkalarını, kitabın ön yüzüne “kitabın ortasına bak”, kitabın ortasına “kitabın arkasına bak” diye yazıp, kitabın arka yüzünde kandırdığıyla alay eden okul çocukları gibi kandırmak istemem. Kanaatime göre, düşünme hususunda bile asıl mesele iradedir, bir düşünür on kat daha yetenekli de olsa, enerjik bir irade sahibi olmadan, on kat daha kötü yetenekli de olsa enerjik bir irade sahibi olanı kadar makbul değildir: üstün yetenek çok şeyi anlamaya yardım eder, enerjik irade ise tek şeyi anlamaya. Lakin insan sırf sebat etmek istiyor ve sebat edecek diye, bundan o insanın hayatı, ve yaşamın ve dünya tarihinin gidişatını itibara alırken, ona bakıp bakıp: işte görün! ne kadar harikulade, diye gazel atan bir aziz olacağı sonucu çıkmaz. Bırakın yaşamı ve dünya tarihini öyle sadece seyretsin, ve ne kadar harikulade olduğunu görsün, ben ona baktığımda, onun Hristiyanlık şerefine vaaz kürsüsünde *entrechat*⁷⁵ yapan, yahut enfiye kutusundaki papaz⁷⁶ gibi eğlendirici olacak kadar ciddiyet taslayan bir sersem olduğunu pekâlâ görürüm. Kişi gülemeyecek kadar bile aptal olduğu için, terlemek ve yüzü kıpkırmızı kesilmek, ciddiyetten ne kadar uzaksa, aval aval bakmak da dini imandan o kadar uzaktır. Ben başka şey bilmemiş dahi olsam, şunu iyi bilirim ki, dindarlık alanında disiplini sağlamak için komiklik unsurundan yararlanmak icap eder. Rota hatasını riyakârlık olarak değil aptallık olarak tanımlamak icap eder. Bir insan, riyakâr dediği birine, onun Tannıyla ilişki içinde olduğunu kabullendiği ölçüde yardımcı olmuş olur. Spekülatif düşüncenin suüstimali karşısında, Romalı konsüllerin, vilayetleri hortumlayarak kendilerini zengin etmesine benzeyen sistematik kalleslik karşı infialin patetik öfkesi: sistemi zengin ve hayatı boş kılar; doğrusu en çok ihtiyaç duyulan, bir din gönüllüsünün güzel bir komik çizimidir. Bir kaptan hiç düşünmeden, bütün gün sövüp sayabildiği gibi, bir din gönüllüsü

⁷⁵ (Fr.) Ayaklarını birbirine vurarak zıplamak anlamına gelen bir bale terimi—çn.

⁷⁶ Üzerine basınca içinden bir papaz figürü fırlayan enfiye kutusu—çn.

de zihninde sağlam veya tam bir düşünce olmadan, bütün gün pür ciddiyet içinde olabilir. O mahut Gotik kral atalarıyla bir arada olamayacağını öğrenince vaftiz olmayı reddetmişti. Amerika'nın yerlileri cehennemden çok cennetten korkardı, cennette dindar İspanyollarla bir arada olacaklar diye korkudan Pagan olarak kalmak istemişlerdi: aynı şekilde, birçok din gönüllüsü, başka şey yapmasa da, insanı dindarlıktan iğrendirir.

İçimdeki bu mücadele hakkında "bugün"⁷⁷ demeye henüz cesaret edemem ama kendime riske alma bakımından ona çok şey borçlu olduğumu hissedirim. Bir diğeri insanı mutsuz etmiş biri, bu tür mücadelelere göğüs germekte faydalı olabilir: müebbet hapse mahkûm edilene kazıyıcılık⁷⁸ yaptırılır, öldürücüdür, ama o nihayetinde bir mahkûmdur.

Evli olmayan birinin, tinsel aleme dalmaya evli birinden daha fazla cesaret etmesini, elinden gelen her şeyi yapmasını, fikrin kaygısına düşmesini, mesken tutmak bir yana, ayakta bile durulamayan o yerde, kararın *discrimeninde*⁷⁹ duracak şekilde, bambaşka bir yapıya sahip olduğunu da idrak ederim. Ama hakikatte benim evlenmek istememin nedeni bu değildi. Elbette ben de kendime daha bir huzurlu, mutlu bir hayat temenni etmiştim, ve onun yalvarışları benim kendi temennimi yegâne arzum hâline getirdi; ve bunu temenni etmemiş olsam da yapardım; bunu, itaatin Tanrı için, insanlık sunağındaki⁸⁰ kozmopolit, filantropik, patriyotik adaklardan çok daha makbul olduğuna, basit bir vazifeyi ifa ederkenki sessizlikten son derece daha değerli olduğuna, ve her insana, tinsel alemin konforundan, ve tüm insan soyu için sanki Göklerin Tanrısı oymuş gibi kaygılanırkenki müsriflikten çok daha fazla yarattığına daima inandığım için yapardım. Bırakın Tanrı gazabından ve yakıp tüketen ateşten⁸¹ hararetle söz edip dursunlar, benim de korktuğum bir şey vardır, hem de

⁷⁷ Yeni Ahit, İbraniler 3: 7; 3: 13; 3: 15; 4: 7—çn.

⁷⁸ Eskiden Danimarka'da hapis mahkûmlarına boya ağacı törpületilirdi, sağlık açısından tehlikeli bir işti—çn.

⁷⁹ (Lat.) *dönüm noktası*—çn.

⁸⁰ Eski Ahit, 1 Samuel 15: 22—çn.

⁸¹ Yeni Ahit, İbraniler 12: 29—çn.

fazlaca korktuğum bir şey vardır, ki bu, Tanrıyı, yüce makamının üstünlüğünü bana karşı kullanmaya zorlayabilecek olmamdır, onun yüce haşmeti karşısında bir yalan gibi zail olmaktır. Bir din heveslisi bu ifadeyi elbette yeterince ciddi bulmayacaktır, o muhakkak ki, kaptanın imansızca sövüp saydığı gibi, benim de imanlıca sövüp saymamı bekler. Bu benim için yeterince ciddiyet, ve coşkun bir hayal gücünün nefsi algılarından da daha fazla dehşet taşır. Ben üzerime düşen vecibeyi küçümsediğimde Tanrı yücelir, zira ben ancak vecibe sayesinde Onun azametiyle teslimiyetçi bir ittifak içinde olurum, ve Ondaki haşmet dolayısıyla üstünlük değildir. Ve dolayısıyla, kendini yüce kılan, Tanrı değildir, O asla böyle yapmaz (bu paganlıktır); Onu ben yüce kılarım, ve bu bir müeyyidedir. Derin sonuç şudur; basit olanı küçümseyerek Tanrıya yakınlaşmak isteyen kişi, kendi azameti içinde, en aşağılık insanın bile denemeyeceği bir azamet içinde, Tanrıyı kendinden uzaklaştırır. Ben bu itibarla da yeterince söz dinler biriyimdir, dünya aleme "Bana dayanak noktası verin" diye bağırıp duran bir alay filozofu dinlemesem de aradan yükselelen bir sese kulak veririm: *Dosmoi I Dosmere!*⁸²

Hayır! Şayet ben ilahî bir karşı emire sahip olduğuma inanmamış olsam, asla geri hamle yapmazdın, ve bu emir geri çekilir çekilmez, ben yine tekrar kendi dileğimi seçerim. Allah saklasın, ya bir de aşırı çaba ve gerilim temennimi onay çıkmadan önce zayıflatmış olsaydı! Karşı emirime akıl erdirebilirim, zira pişmanlıktan geçer. Caymak için tüm bir ömür harcayabilen tövbe-kâr bir kişilik terakki edemez. Bu bir evliliğe karşı gayet basit bir protestodur. Benim bana rehberlik edecek ne hayallerim ne de düşlerim var, basitçesi benim ihtilafın pişmanlıkla yaşam arasında olandır, ertelemenin mevcut bir gerçeklik ile olan ihtilafıdır. Bu çözülene dek ben *in suspenso*⁸³ durumunda olurum; bu çözülür çözülmez, yine hür olurum. Ben bunun için kendimi tüm gayretimle sevdanın doruğunda tutarım. O hür kalır kalmaz, dinî buhranlar bana görev olur.

Farzımuhal, burada tamamen farazi düşünüyoruz, farzı-

⁸² (Lat.) *Yerinizi vereceğim, sizi ahmaklar—çn.*

⁸³ (Lat.) *muallaklık içinde bulunmak—çn.*

muhal, kendini geri kazanmış olsun; farzımuhal, ölüm hakkında bir mübalağada bulunmuş olsun, ama patetik bir replik niyetine değil, lafın gelişi denmiş: bu küçücük odalarda sıcaktan öldüm bittim, babında bir şey olsun; farzımuhal, bunu kastetmiş ama kendisi de anlamamış olsun; yahut farzımuhal, ölene kadar azap çekmiş ama galip çıkmış olsun; farzımuhal, benim bu galibiyete bir parça yardımım olmuş ya da hiç olmamış olsun; farzımuhal, benden zaten hiçbir zaman zerre kadar hoşlanmamış olduğu şeklinde bir savunmaya başvurmuş olsun — o vakit bu ne fark ettirirdi? O vakit ben ona çok daha fazla kıymet vermiş olurum. Ulu Tanrım! Bu bir mümkün olsaydı! Ruhum bu yönden her izahın nasıl da üzerine atılır! Bu durumlardan bazılarında onun adına üzülmek istesem dahi, daha fazlasını da istemem, o vakit en fazla ben üzülmüş olurum, daha fazlasını da istemem, o vakit kızın rolünü almış olurum, o vakit üzüntü işinde daha ehil olurum, veya en azından eş ölçüde ehil olurum, daha fazlasını da istemem. Ben onu bir bara baş rakkas olacağım diye, yahut faal bir dostluk cemiyetinin ilk göz ağrısı olacağım diye terk etmedim. Onun için hiçbir anlam taşımamış, ya da belki zamansal bir karar olarak anlam taşımış olan şey benim için daima sonsuz anlam taşır. Ben hiçbir şeye, onun için dökmüş olduğum tek bir gözyaşına, tek bir damlasına bile, esef etmem; bundan utanmam, zira ağlayabilmek erkeklikten yoksunluk değildir, ancak bunu herkesten gizleyebilmek kadınsılıktır. Evet hatta, alaycının teki çıkıp da, gözyaşlarını tek tek saymış da olsa (ah, bu ne sefilce olur, ruhumu teskin eden gözyaşlarını saymak nasıl da biçare bir aldanmışa uygun bir iştir!), farzımuhal, sayı yüksek çıkmış da olsa, farzımuhal, beni alaya almak için, sayıyı bana söylemeye kalkmış da olsa: bana, ağlayan bir adama — ben bunlara esef etmem. Yarın ölecek olsam, yaşantım yine de her bir mezar taşını fuzuli kılacak bir epigram olurdu. Ben buna esef edemem, onun yine de bana yararı dokunmuştur, bana sonsuz yararı dokunmuştur, bunu tam da ihtiyatsız bir kelime ve mübalağalı bir ifade sayesinde yapmıştır.

İşte! Eğer durum bu şekilde olsaydı, o vakit benim konumum kendince güçleşmiş olur. Ben bir ömre canlılık kazan-

dırmanın ve onu kasvetin uyuşukluğundan koparıp almanın vicdan azabını çekmek zorunda olurum. Bu düşüncenin ciddiyetine karşı kendimi aşağılamış olurum. Ama sonra mantığım öne çıkar ve bana şöyle der: hayır, bu doğru değil, bir ömrün konusu olmadığını sen elbette ki müdriktin, bu hayal ürününü ortaya çıkaran ve senin kasvetli ruhuna görünür kılan şey senin muhayyilendi, ve bunun ebeste mümkün olduğu hususunda ikisi de mutabıktı. Ama o vakit bir ömür değil, bir kelimeydi, birçoğunun ağzından çıktığında hatta belki gülüp geçtiğin bir kelime. Evet, bir anlamda böyledir. Ve ben yine de hiçbir şeye esef etmem, beni henüz felce uğratmamış da olsa, bunu ağzıma alacak olursam muhakkak uğratacak olan onca acıyı çekmiş olduğuma da esef etmem. Ben onu yapayalnızlık içinde, uykusuzluk içinde, kaleme alınmak istense aylar sürecektir düşüncelerin hepsinin bir saniyede düşünülebildiği vakitlerde, muhayyilenin hiçbir kalemin yanaşmaya cesaret edemediği bir sürü kaygıyı uyandırdığı vakitlerde, vicdanın hışımla yerinden fırladığı ve göz aldanmalarıyla korku saldığı vakitlerde hissetmişimdir.

Ama maatteessüf! Bu tabii sadece bir faraziye.

25 Mart. Sabah.

Bir yıl önce bugün.

Hangisi en bahtiyar hayat tarzıdır? 16 yaşında bir genç kızın, saf ve masumdur, hiçbir şeye, bir komode veya konsola bile, sahip değildir, ama tüm ganimeti olan konfirmasyon elbisesini ve ilahî kitabını saklamak için annesinin gardırobunun en alt çekmecesini kullanır. Bir sonraki çekmeceyle iktifa edebileceğinden fazlasına sahip olmayan insan mutludur.

Hangi hayat tarzı en bahtiyardır? 16 Yaşında bir genç kızın, saf ve masumdur, gül gibi de dans edebilir, ama yılda sadece iki defa baloya gider.

Hangisi en bahtiyar hayat tarzıdır? Bir genç kızın, 16'sının yazındadır, saf ve masumdur, oturup işini yapar, ve yine de delikanlının arkasından göz ucuyla bakacak vakit bulur, o delikanlı ki hiçbir şeye, bir komode veya konsola bile, sahip değildir, o sadece müşterek gardıroba eş-ortaktır, ve yi-

ne de onun izahı bambaşkadır; o, hiçbir şeye sahip olmayan o kızla tüm dünyaya sahiptir.

Peki o halde kim en bahtsızdır? O mahut zengin delikanlı, 25'inin kışındadır, karşı komşudur.

Biri 16'sının yazında, öbürü 16'sının kışındaysa, ikisi aynı yaşta mı olur? Maatteessüf, hayır! Ama neden olmasın, zaman birbirinin eşi olunca, bir olmaz mı? Maatteessüf, hayır! Zaman bir değildir.

Maatteessüf! Nasıl ki ana rahminde geçirdiğim 9 ay beni ihtiyar bir insan yapmaya yetmişse; maatteessüf! Nasıl ki sevinçle sarmalanmamışsam, acı ile doğmakla kalmayıp, acının içine doğmuşsam⁸⁴, nasıl ki gözlerimi ilk kez mutluluğa değil, inilti alemine açmışsam, lakin kendimi oradan koparıp almak için değil, sırf içini taramak için!

27 Mart. Gece yarısı.

Bir faraziyeye sarılmak yine de Juno'nun yerine bulutu kucaklamak gibi bir şeydir; ve bu ayriyeten ona karşı sadakatsizliktir. Ama faraziyeyi bir tatbikat aracı olarak kullanmak, ruhun gerginliğini azaltarak yeni bir canlılık kazandırmak, işte bu mübahtır, evet hatta, yapılması icap eden şeydir. Böyle bir tahkimden sonra ben yine kâmil onun olurum, kâmil. Ben onu artık kollarıma almadığım halde, yine de hâlâ kucaklıyor olurum, zira sabah vakitlerinde hatırlama vazifesi ve gece yarısında kurtuluş teşebbüsü elbette bir kucaklayış gibidir, ve o burada muhafaza olur. Kurtuluş teşebbüsü — peki ama buna böyle denebilir mi? Her şey hazır, tetikte bekliyor da olsam, onları kullanmayı göze alamayınca neye yarar; dünden razı da olsam, elim kolum bağlı olunca, ve ona muhtemelen bir yardımı dokunabilir diye böyle eli kolu bağlı kalınca neye yarar? Kendimi bir salıvermiş olabilseydim, ona bir şekilde yardımım dokunabilsin diye, pupa yelken doğruca yarına gitmiştim, zira eskiden olsa onu kurtuluşa erdirebilecek olan şeyin şimdi onun için hiçbir önem taşıması da pekâlâ mümkündür. Mümkünlüğün bu kadar çok çıkar yol öğretmesi inanılmazdır, hem de bahusus bunların bir tekine

⁸⁴ Eski Ahit, Yaratılış 3: 16—çn.

bile ayak basmaya cesaret edemeyen birine; zira o vakit hiç olmazsa bir tanesi olurdu, evet belki de daha küçük birkaç tanesi. Ve yine de bu bir kurtuluş teşebbüsüdür.

Tek bir kelime bile, burada olduğu gibi, bir sözün veya cümlelerin tutarlılığıyla uyum sağlamadığı vakit nasıl da anlaşılmaz bir güce sahiptir, o kadar ki insan onu ancak öylesine fark eder, ama o, insana, şifahen irtibat olmaksızın, muammanın teşviki ve evhamın şevkiyle göz gezdirir! Kendimi pek keyifsiz hissedirim, bana sanki bu tek kelimede başka türlü bir gerçek doğruluk varmış gibi gelir; bana sanki sakin bir akşam vakti, etrafı sazlarla çevrili o gölde öylece uzanmış yatıyormuşum da, onun haykırışını duyar gibi olup, küreklere sarılmışım, ve onun hayatını kurtarmışım gibi gelir, ama o bir daha asla insan hâline gelmemiştir. O vakit evham ve acı ve şaşkınlık şuur mekânının kilidini ağır ağır açar, ta ki yeis bu sevmeye layık kadınlık timsalinin lâtif yapısını lime lime edene kadar. Korkunç! Bu düşünceye çekilip gitmesini söyleyebilecek cesaretim yok mudur? Bu düşüncenin benden geri alınmasını isteyebilecek cesaretim yok mudur? Hayır! Bu bir mümkünlüktür. Ve yine de ben sadece onun yanında oturur olsaydım, sırf yakın olmaya cesaret edebilir olsaydım, her şeyi, hiçbir şey bile olmasa, yapmaya cesaret edebilmiş olsaydım, bu yine de bir teskin, müzminleşmiş hafif bir ağrının, fazla acı vermese de, içten içe devam etmesi gibi bir teselli kaynağı olurdu. Sonra o her şeyi birbirine karıştırırdı, yine eskisi gibi o gölde, kayığın içinde oturduğumuzu ve birlikte yol aldığımızı sanırdı, ve sonra hasbihâl ederdik, kanatlı kelimeler olmasa da, çılgın ifadeler kullanırdık, ve birbirimizi çılgınlık içinde anlardık, ve sevdamızdan, Lear'ın Cordelia ile saray erkânı hakkında konuşmak ve oradan haber sormak istediğinde olduğu gibi⁸⁵ konuşurduk. — lakin ondan ayrı bırakılmış olmak! Ve insan onun en yakını, göz bebeği, önünde onun yasını tutacağı, ama kısa ama uzun, bir ömür uzanan birisi, ve buna rağmen matemlilerin arasında görülmeyen tek kişi olacak olsa, veya daha doğrusu, bir ölünün herkesten

⁸⁵ W. Shakespeare'in *Kral Lear* adlı oyunundaki bir repliğe atıfta bulunuluyor — çn.

kudretli olduğunu en az herkes kadar bilse bile, matem alayı cenazenin yanında mezarlığa giderken, cenaze arabasına binmesi insana men edilmiş olsa!

Ah! Kederin her ifadesi, en acı verici olanı bile, hiçbir şeyi olmamaya nazaran yine de bir teselli kaynağıdır. Dilsizmişim gibi yaşamak, ve yine de ruhumun azapla ve gönlümün lisan-ı dille, lakin bir hatipten öğrenilen türden değil, kalbin yarattığı türden olanıyla dolu olması; dilsiz kalmış gibi olmak, evet hatta, kötürüm kalmış gibi, ve yine de bir mimin belagatine hasretli acılar içinde olmak! İnsanın, ondan söz etmek isteyecek olsa, titrer de onu perişan eder diye korkusundan, kendi sesinden şüphe eder duruma gelebilmesi; insanın, alışıldık yoldan gitmez de, yanaltıcı iz bırakabilir diye korkusundan, kendi ayağından şüphe eder duruma gelebilmesi; insanın, apansızın göğsün üzerine gider de saklı olanı belli eder diye korkusundan, kendi elinden, ona doğru uzanır diye korkusundan, kendi kollarından şüphe eder duruma gelebilmesi! Karalar giyip, yahut, aksine, cırılçıplak halde eve kapanıp oturmak, ve giyineceği vakit, kendini gizlemek için, sevinç ve neşerinkinden gayri giyecek bir şeyi olmamak!

"Tam nereniz acı veriyor?" diye sorar hekim hastaya. "Ah! Her yerim, hekim beyciğim," der hasta. "Peki ama nasıl bir acı duyuyorsunuz?" diye üsteler hekim, "bileyim ki bir teşhis koyabileyim." Bana hiç kimse bir şeycik sormaz, buna lüzum da yoktur. Ben nasıl bir acı çektiğimi, bir başkası için sempatiyle acı çektiğimi pekâlâ bilirim. Ve bu beni bayağı sarsabilecek güçte bir acıdır. Hiçbir işe yaramadığıma karamsarca ve ta derinden kani olsam da, tehlike geldi mi, anında tam bir aslan kesilirim. Kendim için acı çektiğim vakit tüm irademi seferber edebilirim, ve karamsar biri olarak, karamsarlıkla yetiştirilmiş biri olarak, korkunçluk beni daha da korkuncuna karşı çoktan razı bulur. Ama başkası için acı çektiğimde, onun acısına şekil vermek için tüm gücümü, tüm yaratıcılığımı, korkunçluğun emrinde kullanmak zorunda kalırım, ve bundan helak olurum. Şahsen acı çektiğim vakit, akıl ve izarım teselli dayanakları üretir; lakin bir başkası için acı çektiğim vakit, bunların bir tekine bile inanmam, zira ben hâliyle bir başkasını, bunların tesir etmesini sağlayıcı ön koşulların mev-

cut olup olmadığını bilebilecek kadar yakından tanıyamam. Ben kendim için acı çekerken, tutunacak bir şeyim olabilsin diye ızdırabın yoluna işaretler yerleştiririm, ama başkası için acı çektiğim vakit, yolumu kaybederim, zira başkasının aslında nerede olduğunu hâliyle bilemem, ve her an sil baştan başlamam, bir sonraki an, herhangi bir şeyi es geçmemek için kâbusuna dayanmak zorunda olduğum daha da korkunç bir ihtimali düşünebilmeye hazırlıklı olmam gerekir.

O bir kere hür oldu diye, ben elbet o vakit kedersiz kalmam, lakin ben, onu ara sıra da olsa hatırlamamı benden istirham ettiği vakit, muhtemelen bulunduğumu sandığı noktaya ancak o vakit varmış olurum. Evet, o vakit onu yâd ederim, ama ben o vakit teskin olurum, içim buruktur ve Ossian'la birlikte şöyle derim: Tatlıdır kasvetin acısı; ben o vakit huzur bulurum, zira kasvet içinde yâd eden de kutludur ve ferahdır, ve akşam rüzgârında sallanan salkım söğüt kadar mutludur. Ama şimdilik değil. Tüm dünyadan korkum yoktur, en azından ben böyle sanırım, ancak bu kızıdan korkarım. Onu tesadüfen bir an için görmek — ve o bu suretle bir başka sefere dek benim kaderimi belirler. Böylece o esasen her şeydir, her şeydir, mutlak surette her şeydir; hür ise, o vakit aslında bir hiçtir. Sevmeye değerdir, bu doğrudur da, aslında bir anlam taşımaz. Bir melekten bile daha güzelmış değilmiş, bu beni hiç alakadar etmez, bir genç kızın hoşluğu beni aslında hiç alakadar etmez. Sevgi duymuşumdur, ama ruhum sevgimin tek taraflı olduğundan ilelebet yeis duyacak yapıdadır, amma velakin, tek taraflı sorumluluk da, hayatın sonsuz anlamıyla tek taraflı bir hoşgörü içinde olmak da bana pekâlâ yeis verebilir. Konumumun diyalektik yönden ne kadar güç olduğunu ancak bu durumdan geçmiş biri idrak edebilir. Deneyimsiz biri, hukuki bir belgeyi baştan sonra okuyunca pekâlâ anlar, ama ancak ehil bir hukukçu orada yatan gizli hakikatleri su yüzüne çıkarabilir; ancak böyle biri, aşılmış güçlüklerin orada yazıya dökülmüş olan görünmez emarelerini çözebilir; ancak o, geçmiş nesillerin vaktiyle bu belgenin yapılışına olan katkılarından haberdardır; o, adaletin hizmetindeki ince zekâ ile hilekârlığın hizmetindeki ince zekâ arasındaki o sınır ihtilafına iyi aşınadır, dolayısıyla, onun na-

zarında her bir ibare nısbî anlam değil, mutlak anlam taşır, ve böyle bir belge onun nazarında insanlık tarihine de bir katkıdır. Tecrübesiz biri bunu pekâlâ anlayabilir de, kaleme almaz, evet hatta öyle ki, aynen kopyalamayı bile zor becerir.

2 Nisan. Sabah.

Bir yıl önce bugün. Ayın ya biri ya da ikisiydi, nerede olduğumuzu şöyle bir araştırmak istedim. Bir vesile yarattım, ve ona hislerini dile getirme fırsatı verecek bir durum sorusu yönelttim. Ne oldu? Bana dünyadaki en dolambaçlı yoldan, evet hatta, neredeyse küstahlık sınırına varan nahoş bir fevran içinde, şöyle beyanda bulundu: “Benden hiç hazzetmemişti, merhametinden dolayı bana katlanmıştı, ve sonra ondan ne istediğime hiç akıl sır erdirememişti.” Yani uzun lafın kısası, *ad modum Beatrice i viel Lärmen um Nichts*’in⁸⁶ üstünkörü bir emprovizasyonu.

Hey gidi seni kasvet, sen kasvet sahibiyle nasıl da eğlenirsin! Şairin dediği doğrudur: *quem deus perdere vult primum dementat*.⁸⁷ Elimden geleni en iyi şekilde yapmak için her şeyi denedim, kimseye bir şey demeye kalkışmayayım diye, endişenin gölgeli vadilerinde dolanıp durdum, kendimi alçalttım, ölümün izbe karanlığında oturup kaldım, onu mutlu edememiş olma düşüncesinin derin acısı içinde, bir yaralı gibi — ve en bariz olan şey aklımın ucundan geçmedi, ki şimdi o bunu, benden zerre kadar hazzetmediğini, bana söylerken mükemmelen akıl erdirebilirim.

Ama belki ihtiyatsız bir beyandan, fevri bir çıkıştan ibaretti, belki de nedenini çıkaramadığım bir şeyden dolayı kızgındı. Kışkırtılmaya niyetim yok. Hayat görüşüme kesin güvenmiş olsam, o vakit ağırlık koymaya kalkabilirdim, o vakit bütün her şey bir maskaralıktan ibaret kalırdı. Ama diğer taraftan, bana bir ümit ışığı yakmıştı. Şu kadarı kesin ki, evlilik benim için en güç görev olarak kalmakta berdevamdı ve hâlâ

⁸⁶ Yarısı Latince (*ad modum*) yarısı Almanca (*Beatrice i viel Lärmen um Nichts*) bir ifade: “Yok Yere Yaygara’daki Beatrice’in tarzında”. W. Shakespeare’in aynı adlı sahne oyununa atıf yapılıyor—çn.

⁸⁷ (Lat.) Tanrı mahvedeceği adamı önce aklından eder—çn.

da öyle; şunu şimdi anlıyorum ki, eğer kendimi önceden de, şimdi olduğu şekilde anlamış olsaydım, bu işe girişmezdim. Zira o şimdi bana karşı, benim ona karşısında olduğumdan kat kat daha güçlü görünüyordu.

Araştırma bir galeyana dönüştü, ve tüm içgüdüler suratımın tam ortasına gülle gibi indi. Uzun süre karanlıkta kalıp da sonra parlak ışığa çıkınca derhâl gözleri kamaşan birinin akıbetine uğramıştım, bir şey göremez olmuştum, öyle ki o yanı başımda otursa da, onu zor bela görebilecek haldeydim. Sonsuz bir sorumluluk mükellefiyetinin verdiği hassasiyet içinde kucaklamış olduğum o ideal insan tipi, şimdi küçülürmüş, bayağı da silikleşmişti, o kadar ki onu âdeta fark edemez olmuştum. Kasvetim sanki uçup gitmişti, gözlerimin önündekini görür olmuştum: *Død und Pestilence*⁸⁸, ne tatlı bir küçük hanım!

Ama cidden öyle olup olmadığını görmek için şimdi bir deneme daha yapmak zorundaydım. Haddizatında, fiilen makul bir neticenin eksikliğini duyuyordum: O her şeyi kesip atсын, ve ben bir tarafa atılmış olayım. Ama görünüşe göre aklında hiç böyle bir şey yoktu; bu ne demek oluyordu? Görecektik.

2 Nisan. Gece yarısı.

Ama aklını ya sahiden kaçırdıysa! Bu hiçbir zaman bir ölüm tehlikesi demek olmamış da olsa, (*et cum hocu*⁸⁹ *et propter hoc*⁹⁰ ile birbirine karıştıran ürkütücü bir netice benim için her zaman mevcut olsa bile) artık atlatıldı, ama çılgınlık! Gelin bunun nasıl olup bittiğine bir bakalım.

Her şeyden önce, benim bir serseri olmayı bırakmam kayda değer bir değişiklik yaratır, çünkü bu onda tamamen başka türlü bir patolojik hareketlilik uyandırır, bana karşı öfke ve gazabını, isyankârlığını körükler, ve özellikle gururu onu, her şeyden önce kendini ayakta tutmak için aşırıya kaçmaya kış-

⁸⁸ Yazarın oluşturduğu yarısı Danimarkaca (*Død*) yarısı Almanca (*und Pestilence*) bir ibare, burada *vay canına* anlamına gelir şekilde kullanılmış—çn.

⁸⁹ (Lat.) *bu arada*—çn.

⁹⁰ (Lat.) *bu yüzden*—çn.

kırtır. Ona sadık olmuş olsam, o vakit her şeye sevdiğiyle sahip olmak, bu yüzden her şeyi sevdiğiyle kaybetmek, sevgiyi, ve yanı sıra ruhu her yönden hoşnut ederdi; lakin ben onun sevgisine değer bir hedef olduğumu göstermemiş olduğuma göre, en kolay gözüken teselli: değersiz olanı mümkün mer-tebe kayda değmez kılmayı geri çevirmek, eşine nadir rastla-nan bir kahramanlık gerektirir. Ben bu cihetle onu son gü-cümle destekledim, ve öyle sanıyorum ki, hakkımdaki genel yargıya hürmet etmekle birlikte, bu tedbirliliği göstermemiş olsaydım, o aklını yitirse, bunun suçlusu düpedüz ben olur-dum, zira onun sevgisine değer bir hedef olmak ve sonra bu şekilde davranmak istemek, ona, tekil bireyin Tanrı ilişkisine dayanan, meseleyi ancak Tanrı yoluyla kavrayabileceği bir diyalektik görev yüklemek demek olur. Bu yüzden bu kişinin üzerine vazife olan şey, meseleyle alakalı herkesin gözünde, ancak her şeyden önce onun gözünde, yozlaşmış bir insan sa-yılmayı sineye çekmek, evet hatta, buna katkıda bulunmaktır, ama hariçte kalanlara karşı elbet suspus olabilir. Ben bunu yaptım. Psikolojik açıdan bakıldığında, kadın ruhu iki yolla çıldırabilir. Birincisinde bu, izan eksik çıktığı vakit, ani bir ge-çişle olur. Bir insan ani bir ışık ve karanlık değişimine maruz kalınca kör olabilir; kalp ani bir ısı değişimine maruz kalınca durabilir, zira soluk tıkanır. Ani değişime istinaden izanda da durum bu misaldir, ani bir geçişte, tefekkür dışarı salınamaz ve izan hareketsiz durur. Bu suretle çılgınlık insanı taş kesti-ren bir etki yapar. İzanın muktedir olduğu şey ile burada su-nulan görev arasında hiçbir ilişki yoktur, veya daha doğrusu, mutlak surette uyumsuz bir ilişki vardır. Bu uyumsuz ilişki, çılgınlığı ifade eder. Bir an bütün hepsine karar verir; ve sa-dece bir an daha olsa, bu vuku bulmaz.

İkincisinde bu bir, gizli ihtiras, tefekkür yoluyla iradeyi bezdirdiği, ve ızdırap sahibi ağır ağır çılgınlığa gömüldüğü vakit olur. ızdırap sahibi taş kesilmez, lakin birbirine karışan fikirlerle çılgına döner, bunlar doğal bir gereklilikle birbirinin ardı sıra gider, ama serbestiyle hiçbir ilişkileri yoktur, onları vaktiyle tetiklemiş olan şey bu serbesti olmuş da olsa, onlar şimdi serbestçe ortaya çıkmazlar.

Birinci yolun onun için mevzubahis olabilmesi imkânsızdı.

Geçiş mümkün olabildiğince belirsizdi; ancak, bunun tabiatıyla ortada olması gerekiyordu. Neredeyse en tehlikelisi olan ikinci yol zaten devreye girebilirmiş gibi görünür. Yani bir bakıma durum onun için, benim tefekkür edebileceğim kadar diyalektik olmuştur; Ben herhangi bir imkan yaratmayı ihmal etmiş ve bunu, bir izah bulmayı ona bırakacak şekilde, farazi olarak bir yana fırlatıp atmış olduğumu düşünmem. Ben bunu büyük bir gayret ve azimle yapmışımdır; ben bunun, insanı açıdan, yapılacak yegâne doğru şey olduğuna inanırım. Ah! Ağır bir uğraş olmuştur, ve daha ziyade korkulacak şey, asıl benim kendimin aklımı yitirmiş olmamdır. O, doğası gereği fazla tefekkür sahibi biri değildir, yahut daha doğrusu hemen hemen hiç değildir, ama bir hadisenin onun üzerinde nasıl bir etkisi olabileceği yine de hiç bilinmez. Harekete geçirmiş olduğum tefekkür imkânlarının sadece onda biri bile, eğer ki onları o kendisi keşfetmiş olsa, bir kadın beynini altüst etmeye yeter de artardı. Tefekkür imkânları onun gözünde çekiciliğini yitirmiş olmalıdır. Benim yapmak istediğim de buydu, ve insani açıdan doğru olanı da budur. Gizli keder tefekkür imkânını kendisi keşfetmeli ve üretmelidir, o vakit, buna sanılmak keder için tahrik edici olur, ve bu, çılgınlığın teminat akçesidir. Onun durumu böyle değildir. O istediği tefekkür imkânını üretebilir, ama bunda yeniliğin canlandırıcı serinliği, hayretin o davetkâr çekiciliği yoktur, bunda hiçbir gizli ayartıcı güç yoktur, zira o buna aşinadır. Ve akabinde her tefekkür imkânını, en azından benim için, mümkün olduğu kadar mükemmelen sunarım. İstediğim şey, onda bunun üstün bir tefekkür olduğu zannını uyandırmaktır. İnsan burada elinden geleni ardına koymaz. Sonra o tam tefekküre başlamak istediği anda, kafasına dank edecektir: Aah! Onun gibi tefekkür edebilecek olduktan sonra tefekkürün bana ne faydası olabilir, ona ne faydası olmuş ki? Bir çocuk için şeker neyse, tefekkür de bir kadın ruhu için öyledir. Azı iştah uyandırır, ama *en masse*⁹¹ şeker iştahı kapatır.

Ayrıca, ara sıra beni düşünüyor olsa, ilişkiyi yeniden tesis etmeye bir imkân olmasını umuyor olsa, o vakit, mucidinin

⁹¹ (Fr.) fazlası, ifrat derecesi — çn.

bizzat kendisi olduğu yeni bir tür tefekkür gölge gibi içeri sü-
zölür. Bu itibarla ben hayat tarzımı aynen korumak için aza-
mi emek sarf ettim ve ederim. Bununla birlikte yine de hak-
kımda duyduğu bir şeyden veya dış görünüşümdede gördüğü-
ne inandığı bir şeyden bir sonuç çıkarabilir. Bu hiç kuşkusuz;
lakin daha o anda tefekkürümün ona, ayak uydurması
imkânsız olacak kadar fazla imkân gösterdiğini de itibara alır.
Bu onu ne küçük düşürebilir ne de rencide edebilir; zira mü-
tefekkir bir zatın bir genç kızdan kat kat daha fazla tefekkür
sahibi olması tabiata uygundur. Şimdi o, ümit ettiğim gibi, te-
fekkrün nelere kadir olduğuna dair, hem de gına derecesin-
de somut bir fikre sahip olmamış olsaydı, bu belki yine de
onun iştahlandırmış olabilirdi. Ancak ben buna inanmıyo-
rum. Ben tefekkürü onun nazarında nahoş kılmak (zira tefek-
krün bir düşünce üzerine çöreklandığı vakitteki her şeye
kadirliği, bu düşünce saf dışı bırakıldığı vakit tabiatıyla diya-
lektik zırvada her şeye kadirlik olur) ve yapacağı her tefekkür
teşebbüsünün ona, daha adımını bile atmadan, nafile gözü-
mesi için her şeyi yaptım. Ben şahsen bunun derdini yeterince
çektim ve hâlâ da çekiyorum; insan insanın zehrini alabilir ve
kendi canına da kıyabilir, insan insanı tefekkrden mahrum
bırakmakta aşırı mütefekkir de olabilir. Ama tefekkür ona
nahoş gelirse, o vakit bir kararın yakınında demektir, çılgınlı-
ğa kadar götürebilen o kayağan yola hiç adım atmayacak de-
mektir. Hür olmuşsa, bu, kafasına benim soktuğum herhangi
bir görüş ve algıdan ötürü değil, kendi kararlılığından ötürü
olmuştur.

Şu halde, beşerî olasılığa göre, o, sevgiden çılgına dönmüş
olamazdı. Öyle pek fazla tefekkür sahibi olmadığı için, anı bir
geçiş onun açısından en tehlikelisi olurdu, ki bunun önü
alınmıştır, zira ben, tefekkrde kusura mahal vermemek için
elimden gelen her şeyin en iyisini yapmışımdır. O halde çı-
lgınlık devreye girecek olsa, bu, reddedilmiş olmanın yeisi
içinde, öç almaktan ümidi keserek, yolunu şaşırma raddesin-
de kendi içine kapanmış, kırgın bir kadınlık gururu demek
olurdu. Maalesef! Ben bu dünyanın hükmünü çok iyi bilirim,
ben acının azabını belki ondan da fazla hissettim; birinin ona
mağrur bir bakış, yahut bir o kadar korkuncu, müşfik bir ba-

kış atmaya cüret ederek, hakarete uğramış olduğunu sezmesine ve bu suretle hakaretin sürmesine zemin hazırlayabileceğini düşündüğüm vakit tüylerim ürperir. Bir zamanlar şöyle bir adet varmış, arada bir hikâye edilir; bir prens terbiye görürken, basit sınıftan bir oğlan da onunla birlikte terbiye görmüş, prens ne zaman cezayı hak etse, cezayı o oğlan çekmişti. Kırbaçları yemek zorundaki bu zavallı oğlana yapılan hunharlıktan dem vurulur; ama benim inancıma göre, eğer o zavallı prenste bir parça şeref duygusu olmuş olsaydı, o darbeleri, bedenlen hissedildiğinden çok daha şiddetle, çok daha ızdırap verici, çok daha per perişan edici bir şekilde hissetmek zorunda kalırdı. Onu bu acıya maruz bırakmış olmanın bana nasıl ızdırap verdiğini de ben çok iyi bilirim, ayrılığa suni bir ifade vererek buna mani olmak, böylece dünyanın nazarında ızdırap çeken ben olmak için her şeyi yapmaya razı olduğumu da iyi bilirim; zira bu sırf ben olduğum vakit, ne kadar acı verdiğini ve buna karşı ne yapabileceğimi bilirim: gel gör ki bunu yapabilmenin mümkünatı yoktu. Sohbetlerimiz sırasında bazen araya bir ima sıkıştırdım, dikkatini uyandırmak için lafın arasına, biraz şakacı ve basmakalıp bir ses tonuyla, araya bir iki ima sıkıştırdım, ama boşuna. Ondan gelecek tek bir kelime, ve bu iş olmuş bitmişti, benim için tarifsiz bir teskin kaynağı olan şeye şakacı ve basmakalıp bir ses tonuyla giriş yapacak kadar basiret sahibi olmuş olsam dahi bir şey fark ettirmezdi. Ama daha fazlasını da gözümle yediremezdim. Ah! keşke tüm ihtirasımla ona bundan söz etmiş olsaydım, o vakit o, benim bu şevkimden, zihnimin onunla ne denli meşgul olduğunu *eo ipso*⁹² sezmişti, ve her şey yine aynı minval üzere uzayıp gitmişti, ve o beni müteessir etmek, yani bana eziyet etmek, için yine her yolu kendine mübah görmüştü, çünkü ben müteessir olmamalıydım. İnsanın kendisinin kanaat getirmediği veya kendi kafasının almadığı şeyden patetik veya sistematik bir kararlılıkla söz etmesinde komik bir çelişiklik vardır, ama insanı öldüresiye meşgul ve tedirgin eden şeyden afaki ifadelerle, ve şakacı imalarla, basmakalıp deyişlerle söz edebilmekte trajik, derinlemesi-

⁹² (Lat.) *resmen*—çn.

ne trajik, bir çelişki vardır. Sonsuz kazanç elde edilecek şeyde ortaya 4 sikke bahis koymakta komik bir çelişiklik vardır, ama insanın kendisi bahis miktarını gayet iyi bildiği vakit, oyuncak parayla oynar gibi bahis koymakta derinlemesine trajik bir çelişiklik vardır. Kanaatim şu ki, bir insanı önemsemenin Hristiyanlığın hakikatinden muğlak ifadelerle ve basmakalıp bir ses tonuyla söz etmeyi bir havari için zorunlu hale getirdiği tasavvur edilmek istenecek olsa, bu en korkunç çatışkılardan biri, belki de en korkuncu, olurdu — lakin konuya geri dönüyoruz. Çılgınlığın bu yolla artabileceğini aklıma getirmek hiç içimden gelmez, ama bu, korkunç olduğu için değildir, zira korkunç olan şey onurumdan böyle tasavvur etmesini bekler, lakin bu, onun bana karşı olan tavrını daha az hoşla gidici bir ışık altına sokacağı içindir. Bir cinayetin vicdani yükünü omuzlarıma yükleyen her ihtiras patlaması, onurumun, başka bir malumat gelene kadar, akıl havsalarının itirazına rağmen, hakikat addetmemi bana buyurduğu bu tür her ihtiras patlaması, apaçık mübalağa da olsa, kadın safiyeti ve kadına özgü cana yakınlıkla yine de bağdaşabilen bu tür her ihtiras patlaması, itici gücün gurur olması kaydıyla, özseverliğin bana karşı çirkin bir yalanı olurdu. Şuna hiç şüphe yok ki, ben de ona karşı bir sürü yalanı kendime mübah görmüşümdür, ama hakikate bakılırsa, bunu onu kurtarmak için yapmışımdır, yani bunu sempatiyle yapmışımdır. Benim bu korkunç olanı tasavvur etmekte o kadar isteksiz olmam bundandır. Ayrıca, ben yine burada da yapmaya muktedir olduğum her şeyi yapmışımdır ve ben bunu sebatla yaparım. Eğer kişiliğim olumlu bir ifade vermiş ise, o vakit, bunun ondaki gururu tahrik edebilmiş olması elbette tasavvur edilebilir bir şey olurdu. Karşı cinsle olan ilişkisi sayesinde, yani güzellik, duruş, cana yakın tabiat, lütufkârlık vs. sayesinde tam öyle olan bir erkek yapısını muhafaza edebilmiş olsaydım, o vakit benim önyargım gerçekte ona önyargı görevi görebilir, onu, cinsiyetin vermiş olduğu hüküm verme yeteneğiyle kendisi hakkında bu şekilde hüküm vermeye tahrik edebilirdi. Ama bereket versin ki ben bundan bir insanın olabileceği kadar uzağım. Bir sanatkâr olmuş olsaydım, yani güzelliğe, kadınlığa aklım ermiş olsaydı, bir şair olsaydım,

yani makbul cinsten olsaydım, o vakit onun hakkında, cinsiyetin münasip gördüğü şekilde hüküm veren biri olarak, onun gururunu belki tahrik edebilirdim. Bir düşünür, bir alim olmuş olsaydım, böyle bir kişiliğin kırgın bir kadınlık gururunun daha fazla nasıl tahrik edebileceğini tasavvur etmesi çok daha güç olurdu. Ancak böyle bir kişilik yine de hiç yoktan bir şey olurdu. Velakin, benim olduğum şey tam bir hiçtir. Onunla birlikteyken, tüm varlığımı soğukla sıcak arasındaki o, dönüm noktası da olan sıfır noktasında tutmak, bir şey olmakla bir hiç olmak arasındaki o, dönüm noktası da olan sıfır noktasında tutmak, belki, belki de bilge ve sonra belki, belki de ahmak olmak arasındaki o, dönüm noktası da olan sıfır noktasında tutmak, beni ve iyilik ruhumu *in mente*⁹³ hoşnut eder. Böyle bir kişilik yapısı kadın yapısına tamamen aykırı düşer, bir kadını meşgul edemediği gibi, tahrik edebilmesi daha da az olasıdır. Ben onun buna anlayışla bakacağı şekilde aklı kıt biri değilimdir, ama onun, ilgisizce: aah! o çılgının biridir canım, diyebileceği kadar yarı çılgın biriyimdir; ve şayet kırgın bir gurur bana karşı ilgilirse, o vakit kendini böyle bir *sonderling*⁹⁴ karşısında rahatlıkla üstün hissedebilecek durumda olurdu. Sıfır noktasının varlığını idrak ve idame ettirmek için zaten bir hayli diyalektik gerekir de, sonra kalkıp bu tür bir varlığı kendine karşı bir polemik olarak idrak etmek, işte bu, sıra dışı bir diyalektikçi olmak icap eder. Bir kadının fazla bir diyalektiğe sahip olduğu nadirdir, o bunu elde etmemiştir, sonradan öyle sıra dışı bir diyalektikçi olduysa, o vakit şanslıdır, ve olmadıysa, o vakit benim davranış tarzım münasiptir ve iyi hesaplanmıştır.

Benim tıbbi teşhisim budur. Şunu üzülererek söylemeliyim ki, her şeyi apaçık yapmak benim için her zaman kaçınılmaz olsa da, bunun bana öyle pek bir teselli kaynağı olmamıştır. Bana danışılmış olsaydı ve ben de ızdırap sahibinin hâli vaziyetinin böyle olduğunu söylemeye cesaret edebilmiş olsaydım, o vakit bir hezeyanın başlangıcı olduğu hususunda içim ferah olurdu. Lakin hekim değil, suçlu olduğuma göre, bun-

⁹³ (Lat.) *zihnen, fikren* — çn.

⁹⁴ (Alm.) *gariban* — çn.

dan bana bir yardım gelmez. Zehir: mümkün olursa, ondaki tûn tefekkürü emmek üzere, kendi içimde oluşturduğum o tefekkür-zehri, tesirini bende gösterir. Bana bir defasında dediği lafı hatırlarım: “Her şeyi bu şekilde izah edebilmek dehşet verici olmalı.” Tam bu noktada, tefekkürümü ne kadar az anlayabilmiş olduğu hususunda bir fikre sahip olmuş olabirdi, yoksa sözümün benim için ne kadar yahut ne şekilde makbul olduğunu kavraması zordu. Mamafih bunun mümkün olabileceğini yine anlamış ve tanık olmuşumdur; kasvetli ruhum bu imkânı da kafama çakmıştır. Çılgınlığın aldatarak tuzağına düşürdüğü o talihsiz çılgınlığa bir başkasında sempatiyle tanık olmaktan, sonsuz bir sorumluluğun müphem tefsirine öylece bakakalmaktan dolayı hiç ızdırıp çekmez. — Ah! Bunu düşünmek bile insanı helak etmeye kâfidir. Ve bu yine de olacak olsaydı, ben ondan medet ummaya cesaret edebilirdim, ve bu benim için bir teskin kaynağı olurdu, ama farzımuhal, sonra o halâs olmuş olsaydı, ve derdim nüksetmiş olsaydı, o vakit herhâlde sıra bana gelmiş olurdu. Onun yanında gece gündüz tetikte beklemek, bu elimden gelir de, uyumak elimden gelmez, ve onun benim refikam olup olmayacağı kesin olmadığı vakit, çektiğim azap “her gece refikamın yanına uzanarak”⁹⁵ geçmez.

Şimdi sıra ışıkları söndürmeye geldi, ben etrafımda her şey karanlık ve ben suskunken kendimi çok daha iyi hissederim. Söz söylemenin ne faydası oldu ki, ne de olsa herkes yalan olduğunu söyleyecekti. Öyle olsun. Benim, muhaliflerime karşı itibarımı savunmak gibi bir iddiam yoktur, *neque thesin meam publico colloquio defendere conabor*.⁹⁶ Peki o halde benim Tanrıyla tartıştığın dava nedir? Şayet incir çekirdeğini doldurmayacak bir şey olsaydı, şayet o, düşüncelerini değiştirmiş olsaydı, şayet bu dehşeti yaratmak için kasvetli ruhumla işbirliği yapan her bir kelimeyi seve seve geri almak istemiş olsaydı, bundan ne çıkardı? Bunun doğurduğu tek makul ne-

⁹⁵ *Udvalgte danske viser fra Middelalderen* (Kopenhag: 1812-14; ASKB 1477-81), I-IV, I, s. 301: “She sleeps every night by the side of Knight Stig Hvide” (Her gece şövalye Stig Hvide’nin yanında uyur) — çn.

⁹⁶ (Lat.) *Ve tezimi bir genel müzakerede savunmaya da yeltenmeyeceğim* — çn.

tice, intikam tanrıçasının gazabını kendi üzerine çekmek olurdu: kendi şahsını ve vazife sorumluluğunun Tanrıyla olan ebedî ilişkisini birbirine karıştırdığı ortaya çıkardı, ve bu suretle kendisini olanca ehemmiyetsizliğiyle ortaya koymuş olurdu. Dava bir üst mahkemeye gitmişti; tüm olası düşünceliği ona bahşetmişim, komiklik unsurunu hayatıma bir daha bu kadar yaklaştırmayı artık ne onun ne de benim için temenni edebilirdim.

5 Nisan. Sabah.

Bir yıl önce bugün. Evet, beklendiği gibi, tebligatı bugün aldım; son kelâm *confirmé*⁹⁷ edilmiş olarak — benim o minik *konfirmand*⁹⁸ matmazelim tarafından; zira böyle bir küçük harum bende aynen bu intibayı uyandırır. Ve o yine de harekete geçmek istemez, daha ziyade beni tahrik etmek istermiş gibi görünür, hayran durumuna düşebileyim diye. Bir başkasında olsa, bunun hafif yollu cilveye başlamak olduğunu söyledim, ama onun hakkında böyle bir şey demeye cesaret edemediğim gibi, demek de istemem, hatta bunu düşünmek bile istemem. Ama tanık olmuş olduğum en gülünç durumlardan biridir. Ben ona oranla çok, hem de çok yaşlıyım, bu benim ta derinden hissettiğim bir şeydir, lakin o şu muhakkak ki o bu davranışıyla beni oransızca yaşlı yapar, öyle ki, bir talebesine *ex cathedral*⁹⁹ şöyle demiş olan yaşlı bir okul müdürünü¹⁰⁰ hatırlamadan edemem: “Bunu bir daha yaparsan, cidden şamanı yiyeceksin ... ve şuna cidden inanıyorum ki, tez elden yiyeceksin.”

O vakit, bu benim idealimdeki vazife mevhumunun doğurduğu makul neticedir. Kelimenin daha dar anlamıyla, bütün insanlara karşı vazifelerim olduğu benim için daha bir belirgin olmuş olsa, o vakit ben bütün ülkedeki en dertli insan olurum. Benim her vazife yükümlüğü hakkında ideal bir

⁹⁷ (Fr.) tasdiklenmiş olarak — çn.

⁹⁸ (Alm.) Konfirmasyon (kiliseye kabul töreni) çağına gelmiş kız — çn.

⁹⁹ (Lat.) allame kesilerek veya ahkâm keserek — çn.

¹⁰⁰ Kierkegaard'un vaktiyle gitmiş olduğu, Kopenhag'daki *Borgerdydsskolen*'ın (Latince eğitim veren lise muadili bir okul) müdürü Michael Nielsen'a (1776-1846) gönderme yapılıyor — çn.

fikrim vardır, ve bağımsız konumum hiçbirini devreye sokmamamı sağladığı için, bu fikir hâlâ çocukluğun özgünlüğüne, gençliğin coşkısına, kasvetli ruhun kaygısına sahiptir, ki bu da bizzat fikri benim için, sahip olduğum en iyi şey yapar, ancak beni de en acımasız emekle mükellef kılar.

O vakit, o benim için kahkahalık olanı bu ilişkiye ne şekilde kazandırabilecektir? Benden sahiden hoşlanmamışsa, tamam pekâlâ, seve seve kalkıp giderim. Dini-i iman bakımından tarumar edilmiş durumdayındır, ve sorumluluğu üstlendiğim anda, bu durum belki yineleneyecektir, ama erotik bakımdan başım ezilecek gibi değildir. İş onun için ciddiye binmişse, o vakit insan bunu açık açık söyler, insan bunu yakışık alır bir şekilde söyler, insan bu hususta her şeyi yaparak kendini onurlandırır; insan aksilik etmez ve etrafa saldırmaz, zira insan bu şekilde ancak her şeyi gülünçleştirmiş olur. Onun kendi davranışında bile belki, beni rızası hilafına bir kabulleniş vardır, zira bu bir tür başkaldırıdır. Aynen benim kadar güç sahibi olduğunu, ve güç sahibi olanın bu şekilde hareket etmeyeceğini elbette biliyor olmalıdır.

5 Nisan. Gece yarısı.

Bir İhtimal

*Langebro*¹⁰¹ adını uzunluğundan alır; yani köprü olarak uzundur da, bu uzunluk yol olarak kayda değer değildir, ki insan üzerinden karşıya geçmekle buna rahatça ikna olabilir. Sonra insan köprüünün karşı tarafında: *Christianshavn*'da durduğu vakit, köprü ona yine de yol olarak uzunmuş gibi gelir, çünkü insan şimdi Kopenhag'dan çok hem de çok uzaktır. İnsan artık şehir merkezinde, krallığın başşehirinde olmadığını hemen anlar; insan bir bakıma caddelerin o gürültüsünü ve trafiğini özler, insan o selamların ve vedaların dışında kalınca, en farklı şeyin bile eş ölçüde muteber olduğu o canlılık ve

¹⁰¹ *Uzun Köprü*. Aralarında dar kanalların uzandığı, irili ufaklı adacıklardan oluşan Kopenhag şehrindeki köprülerden biri olup, *Christianshavn* semtinin bulunduğu *Amager* adası ile *Kopenhag* merkezinin bulunduğu *Sjælland* adası arasındaki kanalın üzerinde yer alır—çn.

işlekliliğin dışında kalınca, insan herkesin o alışıldık curcunaya eş ölçüde katkıda bulunduğu, gürültülü birlik beraberliğin dışında kalınca, sanki kendini yadırgamış gibi olur. *Christianshavn'*da tam aksine sessizlik ve sükûnet hâkimdir. Orada insan, başşehir sakinlerini o kadar gürültü patırtılı ve telaşlı bir faaliyete teşvik eden hedef ve gayelere aşına değilmiş gibidir, başşehirin o gürültülü patırtılı hareketliliğinin temelinde yatan çeşitliliklere sanki artık aşına değilmiş gibidir. Burada insanın ayaklarının altında yer sallanıyormuş gibi, evet hatta, zangır zangır sarsılıyormuş gibi, bir hareketlilik yoktur, burada insanın ayakları yere, gözleminin hakkını vermek isteyen bir yıldız veya sualtı araştırmacısının dileyebileceğı kadar sağlam basar. İnsan başşehirin sosyal *poscimumunu*¹⁰² görebilmek için etrafa boşuna bakar, ki insanın bunların sayesinde kolay yol alır, ne zaman olsa kendinden sıyrılabilir, ne saat olsa tramvayda bir yer bulabilir, insanın etrafı oyalayıcı şeylerle doludur; ama burada insan kendini, yalnızlaştıran sessizliğin içinde terk edilmiş ve hapsedilmiş gibi hisseder, çünkü insan burada kendinden sıyrılamaz, burada insanın etrafında oyalayıcı şeyler yoktur. Bazı semtlerinde sokaklar öyle bomboştur ki, insan kendi ayak seslerini duyar. Koskoca ambarlar hiçbir şey saklamaz ve hiçbir şey getirmez; zira *echo*¹⁰³ hâliyle çok sessiz bir ev sakinidir, ancak iş geçinme ve para kazanmaya geldi mi, bunun mal sahibine hiçbir hayrı yoktur. Nüfusça yoğun olan semtlerinde hayat esasında ölmüş gibi değil, yaygaradan uzak insan uğultuları gibidir, bu bende uzak taşra kasabalarının sessiz sedasızlığını hatırlatan yaz vızıltılarının bıraktığı etkiyi bırakır.

*Christianshavn'*a ayak basar basmaz, insana bir hüznün çöker, zira o bomboş ambarların arasında, tarz-ı telakki hüznün vericidir, kalabalık sokakların görünüşü hüznün vericidir, zira göz orada sadece bir yoksulluk ve sefalet manzarası görür. İnsan buraya tuzlu denizleri aşarak gelmiştir, ve şimdi burada çok, ama çok uzaklarda, başka bir dünyadadır, burada kasaplar at eti satar, buradaki tek pazar meydanı, hurafe hikâye-

¹⁰² (Lat.) sosyal gereçleri / icapları—çn.

¹⁰³ (Lat.) *eko, yankı*—çn.

lerinde ekseri anlatıldığı gibi, her şeyi yalayıp yutmuş ve kiliseyi selamete erdirmiş olan değil, aksine kiliseyi yalayıp yutmuş ve hapishaneyi¹⁰⁴ geride bırakmış olan o büyük yangından¹⁰⁵ ayakta kalan bir enkazdır. İnsan burada fakir bir pazar kasabasındadır, burası sadece şüpheli şahısların istihkam alanı ve polisin özel teftiş alanı olarak insana başşehirin yakınlığını hatırlatır; geri kalanı: insan uğultuları, herkesin birbirini tanuması, en azından günaşırı olarak ayyaş hizmeti veren zavallı bir garibanın, ve, herkesin bildiği gibi, kendi başının çaresine bakan bir mecnunun bulunması itibarıyla, tam bir pazar kasabasıdır.

Bundan birkaç yıl önce, günün belli bir saatinde, Güneyde kalan *Overgaden over Vandet*'in¹⁰⁶ koca kaldırım taşlarını ölçülü adımlarla bir aşağı bir yukarı arşınlayan, ince uzun boylu bir adama rastlanırdı. Yürüyüşündeki garipliğin gözden kaçması zordu, zira gidip geldiği yol o kadar kısaydı ki, onun dükkân ziyaretine çıkmış olmadığının, velakin diğerleri gibi, gezintiye de çıkmış olmadığının, kör cahil bile farkına varabilirdi. Onu sıkça seyreden bir kimse, bu yürüyüş tarzının bir alışkanlık izi taşıdığını sezebilirdi. Gemisinin güvertesinde bir aşağı bir yukarı gidip gelmeye alışık bir kaptan karadayken böyle yürümek için kendine aynı uzunlukta bir mesafe seçer ve sonra makina gibi bir aşağı bir yukarı gider gelir; gezgin veya muhasebeci adını taktıkları bu zat da böyle biriydi. Sokağın sonuna geldiği vakit, eski alışkanlığının, elektrik çarpmışçasına, nüksettiğini insan hemen fark ederdi: Adeta bir asker temposuyla, zıncı diye durur, başını dimdik havaya kaldırır, kendini olduğu yerde son hız geriye savurur, gözlerini tekrar yere diker, ve sonra aksi istikamette yürümeye koyulurdu, ve bu minvalde sürüp giderdi.

Haliyle tüm muhite nam salmıştı; ama aklen sorunlu biri olsa bile, hiçbir zaman bir hakarete hedef olmamıştı, aksine muhit sakinleri tarafından özel bir saygıyla muamele görür-

¹⁰⁴ (Dan.) *Straffe-anstalten*. Kopenhag'ın merkezindeki bölge hapishanesi. Ağır cezalarıyla nam salmıştı—çn.

¹⁰⁵ 25 Haziran 1817 tarihindeki şehir yangınında Kopenhag'ın büyük kısmı harap olmuştu—çn.

¹⁰⁶ *Christianshavn* kanalının her iki kıyısı boyunca uzanan caddeler—çn.

dü. Tabii sonra servetinin olduğu kadar hayırseverliğinin de bunda katkısı vardı, ayrıca dış görünüş bakımından da avantajlıydı. Yüzünde bir tür akıl zayıflığı alameti olan o donuk, cansız ifade olsa bile, yüz hatları hoş, duruşu dimdik, boyu posu yerindeydi, kılık kıyafeti de gayet özenli, hatta şık ve zarifti. Zaten aklından zoru olduğu en çok, öğleden önceleri saat 11 ve 12 arasında, *Børnehusbroen*¹⁰⁷ ile sokağın güney ucu arasında, kaldırım taşlarını gide gele arşınlarken belli olurdu. Günün geri kalan kısmında da belki gailleli düşüncelerin peşine takılırdı, ama bu belli olmazdı. İnsanlarla konuşur, daha uzun yürüyüşler yapar, bir sürü şeyle meşgul olurdu, lakin saat on bir ve on iki arasında, hiç kimse, ne pahasına olursa olsun, onu yürümekten alıkoyamaz, daha uzun yürütemez, bir şey sorsa cevap alamazdı, hatta, sair zamanda kibarlık timsali olan bu zattan, verdiği selamın bile karşılığını alamazdı. Bu vaktin onun için özel bir anlam mı taşıdığını, yoksa muntazaman tekrarlanan, eşi görülmemiş, bir fiziksel durum olup olmadığını, o hayattayken hiç öğrenemediğim gibi, ölümünden sonra da, bu hususta bana daha etraflı bilgi verebilecek kimse çıkmadı. Oysa, çevre sakinlerinin ona yaklaşımı insana Hintlilerin bir akli zayıfa olan yaklaşımını hatırlatıyor da olsa — ki onlar böylelerine bir tür bilge kişilik olarak derin hürmet gösterir, bu zatın bedbahtlığının temelinde ne yattığı hususunda da sessiz sedasızca tahminler yürütüyor olmaları da muhtemeldi. Bu kabîl akıl sahiplerinin böyle tahminlerde çılgınlığa herhangi bir akli zayıf kadar yatkın olması, ve hatta belki bir akli zayıftan da fazla akılsızlık sergilemesi enderi nadirattan değildir. Bu kabîl akıl sahiplerinin, herhangi bir çılgının her dediğine inanacak kadar aptal olmaları ender rastlanan bir şey olmadığı gibi, onun her dediği şeyin çılgınlık olduğuna inanacak kadar aptal olmaları da ender rastlanan bir şey değildir; bu böyle olmakla birlikte, hiç kimse onun gizlemek istediği şeyi gizlemekte bir akli zayıftan daha sinsî değildir, ve bir çılgının ağzından çıkan çoğu laf en akıllı olanın utanmasını icap ettirmeyen bir akıllılık içerir. Takdir-i ilahide,

¹⁰⁷ *Overgaden over Vandet* yolu üzerindeki köprülerden biri. *Yetimhane Köprüsü* — çn.

bir kum tanesiyle bir tesadüfün meseleyi hallettiğini sanan görüşün psikolojide aynen kendini gösterebilmesi zahir bunun sonucudur; zira bu, bir insan çılgınlıkta daha derin hiçbir neden görmeyip, bunu, vasat oyuncuların sarhoş adam rolü oynamanın en kolay iş olduğunu sandığı misal — ki bu ancak insan bu oyunu seyrettirecek vasat bir seyirci grubuna sahip olduğuna güvendiği vakit doğrudur —, hiçlikle izah edilebilir bir şey olarak gördüğü vakit de, aynı görüş kendini gösterir. Oysa muhasebeci bundan esirgenmiştir, çünkü o sevilmiştir, ve tahminler o kadar sessiz sedasız tutulmuştur ki, ben hiçbir zaman birden fazlasını duymamışım. Belki onlarda da sessiz sedasız tek bir taneden fazlası olmamıştır; böyle olduğunu da farz edebilirim, ve onların sessiz sedasız bir sürü tahmin yürütmüş olduğuna dair ısrarcı şüphem bendeki budalalık eğilimini ele verebilir diye korkumdan, bunu yapmaya isteksiz de değilimdir. Tahminler onun bir İspanya kraliçesine vurulmuş olduğu şeklindeydi, ve bu tahmin başarısızlığa uğramaya mahkûmdu, zira bu şahsa dair dikkate değer bir delili itibara almıyordu: çocuklara karşı kesin bir muhabbet. Bu cihetle çok iyilikler yapmıştı, aslına bakılırsa tüm servetini bu uğurda harcamıştı, o yüzden fakir fukara ona derin bir sevgi beslerdi, ve birçok fukara kadın, diğer birçok şeyin yanı sıra muhasebeciyi saygı ile selamlamayı da çocuklarına sıkı sıkı tembih ederdi. Lakin o, öğleden önceleri saat 11’le 12 arası hiç kimsenin selamına karşılık vermezdi. Buna bizzat ben de sık sık tanıklık etmiştim; fukara kadın, yanında çocuklarıyla, onun yanından geçerken, hem kadın hem de çocuklar ona nasıl da dostça ve hürmetle selam verirdi; lakin o başını bile kaldırıp bakmazdı. Sonra fukara kadın onun yanından bir geçip gidince, kafasını iki yana sallardı. Bu müessir bir durumdu, zira gösterilen iyilikseverlik kendine mahsus bir şekilde ve garip bir anlamda bedelsiz oluyordu. Tefeci ödünç verince yüzde altı alır, ve birçok zenginin ve birçok kısmet sahibinin ve birçok kudret sahibinin ve de bu kişilerle fukaranın arasındaki aracının armağandan arada bir faiz aldığı olur, lakin bu muhasebecinin karşısında, fukara kadının ona öyle kolay kolay imrenesi, yahut kendi sefaletinden dolayı karamsarlığa kapılması, yahut fukaranın parayla değil ama bükük bir boyun

ve kırgın bir ruhla kefarecini ödediği fakir vergisinden dolayı her şeyden bıkip usanası gelmezdi; zira o kadın, asil ve alice-nap velinümetinin (tabii bu fukaranın kullandığı ifadedir) kendisinden daha kısmetsiz olduğunu hissederdı — ne de olsa ihtiyacı olan parayı muhasebeciden koparmıştı.

Lakin çocukların üzerine bu kadar eğilmesindeki tek neden, bunun ona iyilikte bulunmak için bir vesile sağlaması değildi, hayır, bizzat çocuklar içindi, ve tamamen kendi usulünceydi; şöyle ki, 11 ila 12 saatleri dışında, bir çocuk görür görmez simasındaki donuk ifade yumuşar ve envai türlü duygular yüzüne yansırdı. Çocukla alakadar olur, sohbet eder, ve o süre boyunca da çocuğu, sırf çocuk yüzleri çizen bir ressamın dikkatiyle incelerdi.

Bu sokakta görülen manzaraydı; ama bu şahsın yaşadığı odayı gören bir insan daha da hayrete düşmekten kendini alıkoyamazdı. İnsanın bir başkası hakkında, onu kendi evinde veya kendi odasında gördüğü vakit, hayatta bir yerde gördüğü vakittekinden tamamen farklı bir intiba edinmesi enderi nadirattan değildir, ve bu sadece, simyagerlere ve gizli hünerlerle ve ilimlerle iştigal eden diğerlerine, yahut kendi oturma odalarında otururken göze öbür insanlar gibi görünürken, rasathanelerinde, kafalarına sivri külâhı, üzerlerine gri renk atlas saten cüppeyi geçirmiş, uzun ak sakallarının arasından sahte bir sesle konuşan, öyle ki kendi öz kızının bile onu kimseye benzetemeyip, Noel geçisi¹⁰⁸ sandığı, *Dabsul von Zabelthau*¹⁰⁹ benzeri astrologlara mahsus bir durum olmaktan uzaktır. Maatteessüf! İnsan birini kendi evinde veya kendi odasında gördüğü vakit, onda bambaşka türden değişiklikler tespit etmesi, ve sonra onun oradaki görünüşünü, hayattaki görünüşüne benzetmesi enderi nadirattan değildir. Muhasebecide durum böyle değildi, ve insan onun çocuklara duyduğu yakınlık ve alakanın ne kadar ciddi olduğuna ancak hayretle bakabilirdi. Evinde kendine oldukça kayda değer bir kütüphane kurmuştu, ama hepsi fizyoloji kitaplarıydı. Evi değerli bakır oyma baskılara ilaveten, kendi yaptığı eskizlerle doluy-

¹⁰⁸ Veya Yule geçisi—çn.

¹⁰⁹ E.T.A. Hoffmann'ın "Die Königsbraut" adlı hikâyesindeki bir karakter—çn.

du. Aralarında portre tarzında çizilmiş yüzler vardı; bu yüzlerden bir kısmı eskizlerdekine tekabül ediyordu, aralarındaki benzerlik tedricen ortadan kalkmış da olsa, geride yine birazcık kalmıştı. Aralarında matematiksel oranlara göre çizilmiş yüzler de vardı, öyle ki bu oranlardaki bir tek değişiklik, yüzün ana hatlarında belirgin bir değişiklik yaratıyordu. Burada fizyolojik gözlemlere dayanarak biçimlendirilmiş yüzler de vardı, ve bunlar sonra faraziyeyle dayanarak eskizlenmiş başka yüzlere göre kontrol edilmişti. Ailevi benzerlik ve kuşaklar arası süreklilikler onu fizyolojik, fizyonomik ve patolojik yönden özellikle meşgul eden hususlardı. Yazıp çizdiklerinin gün ışığına çıkmamış olması belki de üzücüdür; zira o, yakından tanık olmuş olduğum gibi, tabii aklı zayıf birisi olabilir, ancak bir aklı zayıf, kafasındaki saplantı keşfetme içgüdü-sü hâlini aldığı vakit, hiç de en kötü gözlemcilerden değildir. Mütecessisçe ilgi duyan bir gözlemci çok şey gözlemler; bilimselce ilgi duyan bir gözlemci saygıya layıktır; endişelice ilgi duyan bir gözlemci başkalarının görmediğini görür, lakin aklı zayıf bir gözlemci belki de en çoğunu görür, onun gözlemleri, kimi hayvanların duyularının insanlannkinden daha keskin olması gibi, daha bir keskin ve daha bir ısrarlıdır. Yalnız şu aşikârdır ki, bu gözlemlerin doğrulanması icap eder.

O, 11 ila 12 dışında herhangi bir saatte, iştiyaklı tetkiklerle meşgulken, birçoğunun gözünde aklı zayıf biri değildi, aklı zayıflığının tam da bu sürede kendini hissettirmesi bir şey fark etmiyordu. Ve nasıl ki her ilmi araştırmanın temelinde tahkik edilen bir "x" yatıyor ise, veya bir başka açıdan bakılırsa, nasıl ki ilmi araştırmaya ilham veren şey, katiyetin teyidini bizzat gözlemde arayan nihayetsiz bir faraziye ise: aynı şekilde onun yakınlık dolu ihtirasının altında da tahkik edilecek bir "x", sülalevi benzerliği kesinkes tayin edecek bir yasa vardı, zira ancak bunun yardımıyla daha kesin karara varılabildi; ve aynı şekilde o da, hayal gücünün kendi gözünde üzücü bir kesinlik kazandırdığı bir faraziyeyle sahipti, şöyle ki, bu keşif ona, kendi bakımından, üzücü bir şeyi teyit edecekti.

Küçük bir devlet memurunun oğluydu, kıt kanaat geçinirlerdi. Daha küçük yaşta en zengin tüccarlardan birinin yanına

işe verilmişti. Sessiz, mesafeli, az mahcup olsa da, titiz ve dakik bir şekilde yapıyordu, ve iş yeri amirinin onun çok işe yarar bir eleman olduğunu müşahade etmesi uzun sürmedi. Boş vakitlerini kitap okuyarak, yabancı dil öğrenerek, çizim kabiliyetini inkişaf ettirerek ve ebeveynlerini her gün evinde ziyaret ederek geçirirdi, zira evin tek çocuğuydu. Yani dünyadan habersiz öylece yaşayıp gidiyordu. Ofiste hesap kitap işlerine bakıyordu, ve işi yolunda gidiyordu; yıllık maaşı kısa sürede hatırı sayılır derecede artmıştı. Şayet, İngilizlerin dediği gibi, para erdem getirir demek doğru ise, o vakit para kusur getirir demek de kesin öyledir. Ama bizim delikanlı şeytana uymadı, ancak, yıllar aynı minvalde geçip giderken, dünyaya giderek daha da yabancılaştı. Kendisi bunun pek farkında değildi, zira hiç boş vakti yoktu. Sadece bir defaya mahsus olarak, içinden belli belirsiz bir his gelip geçer gibi oldu, kendini sanki kendine yabancılaşmış gibi, ya da kendini durup dururken, bir ihtimal unutmuş olması gereken bir şey üzerinde, ne olduğunu bile idrak edemedi, kafa yoruyormuş gibi hissetti — o halde bir şey olmalıydı. Ve unutmuş olduğu bir şey muhakkak ki vardı; genç olmayı ve henüz vakit varken, gönlünü bir genç gibi hoş etmeyi unutmuştu¹¹⁰.

Sonra aynı iş yerinde çalışan iki kişiyle ahbablığı ilerletti, ikisi de dünyadan haberi olan insanlardı. Çaylaklığını keşfetmeleri uzun sürmedi, ancak işteki ustalık ve maharetine o kadar saygı duyuyorlardı ki, bu eksikliğini ona hiç fark ettirmediler. Ara sıra birlikte küçük bir eğlenceye, küçük gezintilere, piyes seyretmeye çağırırldı; o da giderdi, ve bundan keyif alırdı. Öbürleri de onun birlikteliğinden tabii hiçbir zarar görmezdi, aksine ondaki utangaçlık, öbürlerinin şen şakraklığı üzerinde faydalı bir tesir yapar, zıvanadan çıkmamasını sağlardı; ve ondaki safiyet, eğlencenin kendisine sair zamanda belki alışık olduklarından daha nezih bir hava katardı. Ancak utangaçlık hiçbir zaman kendini savunabilen ve meşru kılabilen bir güç değildir; ve dünyadan haberi olmayan birini isyan ettiren o mahut kederlilik, veya herhangi başka bir şey, çıktıkları bir orman gezintisinin olağandışı eğlenceli bir ak-

¹¹⁰ Eski Ahit, Yeşaya Kitabı 11: 9—çn.

şam yemeğiyle son bulmasına neden oldu. Diğer ikisi zaten epey şen şakrak olduğundan, ondaki utangaçlık bu ikisi için sadece bir tahrik unsuruydu, ve diğer taraftan bu durumun onda uyandırdığı burukluk hissi de onun için bir tahrik unsuru oldu, ve şarabın tesiriyle üçü birden coştukça, etki daha da şiddetlendi. Şimdi idareyi öbür ikisine bırakmış olarak, ve çılgın bir coşku içinde, bambaşka bir insan olup çıkmıştı — muzırların meclisine düşmüştü. Ve sonra, ne gariptir ki, insanların kadın sefilliği için para ödediği yerlerden birine de uğradılar. Burada ne olup bittiğini hiç anlayamadı.

Ama ertesi gün kendini yılgın ve keyifsiz hissetti; uyku hafızasındakileri izale etmişti, ama hatırlayabildiği kadarı, bu arkadaşların azıcık muzır da olsa, nezih olan meclisine bir daha hiç katılmaması için yetti de arttı. Evvelce de işine düşkündü, ama şimdi daha da öyle olmuştu, ve arkadaşlarının onu böyle yoldan çıkarmış olmasının, ya da onun kendisine böyle arkadaşlar edinmiş olmasının verdiği acı onu daha temkinli ve mesafeli yaptı, ki ebeveynlerinin ölümü de buna katkıda bulundu.

Öte yandan, işindeki ustalığı arttıkça amirinin gözünde daha itibar kazandı. Çok güvenilir bir elemandı, ve ona şirkette ortaklık teklif etmeyi tam düşünüyorlardı ki, sağlığını yitirdi, ölüme götürecek derecede hastalandı. Ölüm döşeği safhasına gelmiş olarak, “ebediyete uzanan haşmetli köprüye” tam ayak basmak üzereyken, hiç beklenmedik anda zihninde bir hatıra uyandı, aslında o vakte kadar onun nazarında var olmamış olan o hadisenin hatırasıydı. Hadise bu hatıradada, onun hayatını safiyetinin uğradığı hezimetle kendi nazarında sona erdiren kesin bir biçim aldı. Yine sağlığına kavuştu, iyileşmiş olarak yatağından kalkarken, yanına bir *olasılık* aldı, ve bu olasılık onu takip etti, ve o, iştiahlı tetkikinde bu olasılığı takip etti, ve bu olasılık onun suskunluğunda yer etti, ve bir çocuk gördüğü vakit, bu olasılık onun simasına büyük bir hayatiyet kazandırdı — ve bu olasılık, bir başka varlığın hayatını ona borçlu olmasıydı. Ve onun endişeli düşüncelerinde aradığı ve yaşça erişkin olmasa da onu bir ihtiyara çeviren şey, bu garibandı, veya onun böyle olup olmadığı; ve aklını başından alan şey, bu keşfe giden daha sarih

her yolun ona engellenmiş olmasıydı, çünkü arkadaşlıkları onu dalalete sevk etmiş olan o iki kişi çoktan Amerika'ya gitmiş ve sırta kadem basmıştı, ve ondaki akıl zayıflığını o denli diyalektik yapan şey, bunun hastalığının bir art etkisi, yüksek ateşten mütevellit bir halüsinasyon mu olduğunu, yoksa ölümün aslında, bir gerçekliğin hatırasıyla, hafızasının imdadına mı yetişmiş olduğunu hiçbir zaman bilemeyecek olmasıydı. İşte! O bundan dolayıdır ki, saat 11 ila 12 arası o kısacık yolu sessiz sedasız, başı eğik arşınlayacak ve günün geri kalanında da, mümkün olursa bir sarıhlik, ve o zaman da aradığı şeyi, bulmak için, tüm olasılıkların yeisli, dolambaçlı, ucsuz bucaksız yollarında dolanıp duracak hallere düşmüştü.

Bununla birlikte, ilk başlarda ofisteki işleri güzelce yürütebiliyordu. Her zaman olduğu gibi titiz ve dakikti. Hesap defterlerini, kayıt defterlerini açıp harıl harıl gözden geçiriyor, ama arada, bir an için, ona sanki bütün hepsi boşuna zahmetmiş gibi, sanki bambaşka bir şey aramalıymış gibi geliyordu; o yılın gelir ve gider hesaplarını tamamladı, ve kendi muazzam hesabını düşününce, bu bir an için ona şaka gibi geldi.

Sonra iş yerinin amiri öldü, ve arkasında büyük bir servet bıraktı; hiç çocuğu olmadığı ve muhasebeciyi kendi çocuğu gibi sevdiği için ona da, sanki kendi öz evladıymış gibi, mirasından pay bırakmıştı. Bunun üzerine muhasebeci hesapları kapattı, ve bilahare ilim adamı oldu.

Artık *otiuma*¹¹¹ sahipti. Şayet hayat, bazen belirleyici olan tali bir durum doğurmamış olsaydı, kafasındaki gaili anılar onun için belki yine de bir saplantı hâlini almamış olurdu. Geride kalan tek akrabası, yaşlı bir zattı, rahmetli annesinin yeğeniydi, ona amcazade¹¹² derdi, müzmin bekârdı, babasının vefatından sonra onun evine taşınmıştı. Yemeklerini her gün o evde yerdi, çalıştığı iş yeri tasfiye edildikten sonra da bu böyle devam etti. Amcazade lastikli esprilerin muayyen bir türünden zevk alırdı, ki bunun psikolojik izahı kolaydı, zira bunlar genelde gençlerden ziyade ihtiyarlara hitap eden şey-

¹¹¹ (Lat.) *serbest zaman*—çn.

¹¹² (Dan.) *fætter*. Danimarkacada *züppe*, *ahbap* anlamlarında da gelir—çn.

lerdi. Her şey dinlendiği ve çoğu unutulduğu vakit geriye kalan sade ve basit bir kelimenin, ihtiyar bir adamın ağzında, sair zamanda hiç sahip olmadığı bir ağırlık kazanabilmesi kesin ise, o vakit bir müphemiyetin, sathi bir kelimenin de yaşını başını almış birinin ağzından çıktığı vakit, bilhassa bizim muhasebeci kadar heveskâr birinin üzerinde, kolayca bozucu bir etki yapacağı da o kadar kesindir. Amcazadenin sürekli olarak rücu ettiği diğer beylik esprilerin arasında şu da vardı; hiçbir erkek, evlisi bile, kaç çocuğu olduğunu katiyetle bilemezdi. Yarı neticede, bizim amcazade böyle yaratılmıştı; ama iyi tarafları da vardı, bir kere kafa dengi adamdı, eğlence adamıydı, ancak müphem, lastikli laflar ve enfiye onun için vazgeçilmez birer zaruretti. Hiç şüphe yok ki, bizim muhasebeci, amcazadenin repertuvarına, bu arada müphem, lastikli laflarına, defalarca hedef olmuştu ama akli ermemiş ve zaten esasen kulak vermemişti. Lakin şimdi bunlar durmadan onun hassas noktasına nişan alıyor, sanki zafiyetinin ve ızdırabının bulunduğu o yaralı noktayı deşip duruyordu. Vesveseli düşüncelere kapıldı, ve amcazadenin lafı sohbeta çeşni katacakken, bu beklenmedik temas muhasebecinin kafasındaki saplantıya bir canlılık kattı, öyle ki giderek daha kökleşti. Ve bunun yanı sıra, kapanıklığın verdiği suskunluk ve boşboğaz nüktedanlık zavallı adamın o kadar içine işledi ki, sonunda akıl ve izan ciddi bir değişikliğe karar verdi, zira böyle bir meskene kulluk etmeye göğüs gerecek hâli kalmamıştı, ve o vakit muhasebecinin akıl ve izanı tümüyle değişerek, akıl zayıflığı hâlini aldı.

Başşehirde telaşlı bir trafik vardır, oysa *Christianshavn*'da tam bir sessizlik ve sükûnet hüküm sürer; insan oradayken, başşehir sakinlerini o denli telaşa ve gürültü patırtılı faaliyetlere sevk eden hedef ve amaçlardan, başşehirin o gürültücü hareketliliğinin temelinde yatan çeşitliliklerden bihaber gibi görünür. Biçare muhasebeci *Christianshavn*'da yaşıyordu, orada, kelimenin gerçek anlamıyla, kendi evindeydi, orada, mecazi anlamda, aile ocağındaydı. Ama o mahut anının kaynağına ister özel tarihi tetkikler yoluyla, ister sıradan insanın bakışıyla muazzam dolambaçlı yollardan giderek nüfuz etmeye çalışsa, ve yorgun argın ve yalnız aldatıcı faraziyelere

dayanarak, o ne olduğu bilinmez "x"e adı sanı bilinen bir nitelik kazandırmaya her ne kadar uğraşsa da: aradığı şeyi bulamadı. Bazen ona sanki aradığı şey çok uzaklarda olmalıymuş gibi geldi, bazen de, sanki fakir fukara, verdiği zengin armağanlar için çocuklarının adına ona teşekkür ettiği vakit, sadece kendi ezilmişliğini hissedecek kadar yakınmış gibi geldi. Ona sanki üzerine düşen en kutsal vazifeden kendi kendini azat etmiş gibi geldi; sanki kendi evladına sadaka veren bir babaymış gibi, dehşetlerin en korkuncunu ta içinde hissetti. Hiç teşekkür istememesi bundandı, bu teşekkür bir beddua olabilir korkusundandı, ama vermeden de edemedi. Fakir fukara için, böyle asil ve alicenap bir velinimet, bir yardım eli, bu denli elverişli koşullarda nadir bulunurdu.

Aklı başında bir hekim genel bir bakışla, her şeyi kesinleştirmiş olan ilk olasılığı ortadan kaldıracak çok şey yapabilirdi, ve bu teşebbüse kolaylık açısından başka bir yolla kalkışmış olmak bunun üzücü bir kesinlik olduğunu tasdiklemiş olsa da, o vakit bir hekim olarak bildikleri sayesinde, bu kesinliğin neticesini birçok olasılıkların arasından, ve böyle bir muamelelerin belki zar zor rahatsız edeceği bir akıllı zayıftan başka kimsenin gözüne çarpamayacak kadar uzaktan, bertaraf etmeye yine de muvaffak olurdu. Yani olasılık çeşitli şekillerde işlev görür. İnsan onu eğe gibi kullanır: şayet cisim sertse, sadece keskin uç bilenir, şayet cisim testerenin olduğu gibi daha bir bükülgense, o vakit sadece testerenin dişleri daha bir keskinleşir. Muhasebecinin keşfettiği her yeni olasılık, tek başına yüklendiği ve keskinliğinin acısını kendisinin çektiği endişenin testeresini keskinleştirirdi. Ona yardım etmek isteyen biri çıkmış da olsa ona bir yardımı olmazdı.

Onu sık sık orada, *Overgaden over Vandet*'ta turlarken göürdüm ama başka yerlerde gördüğüm de olurdu; bir kere sinde mahalle pastanesinde rast geldim. Oraya iki haftada bir akşamları uğradığını öğrenmem uzun sürmedi. Gazetelere göz gezdirir, bir bardak punç içer, düzenli olarak her akşam pastaneye gelen emektar bir gemi kaptanıyla hasbihal ederdi. Kaptan yetmişlerinin sonlarındaydı, saçları kır, sağlıklı ve dinç bir adamdı, üzerinde hayatta, bir kaptan için gerekli durumların haricinde, fazla oradan oraya savurmuş birinin ha-

vasından eser yoktu, ki bu muhtemelen gerçekte de mevzu bahis olmamıştı. İkisinin ne şekilde tanışmış olduğunu bilmem, ama bu bir pastane ahbablığıydı, görüştükleri tek yer orasıydı, ve birbirleriyle kâh İngilizce, kâh Danimarkaca, bazen de iki dili bir arada, konuşturlardı. Kapıdan içeri girer girmez bambaşka bir insan oluverdi, emektar kaptanı İngilizce olarak selamladı, yaşlı adam bir irkildi; muhasebecinin üzerinde âdeta tanınmayacak kadar muzip bir hâl vardı. Kaptanın gözleri pek iyi görmüyordu, ve hâliyle yıllar zarfında, dış görünüşüne göre hüküm verme melekesini de yitirmişti. Ancak 40 yaşlarında olan, ve yaşından çok daha genç görünmekle birlikte, 60 yaşında olduğunda yalan yere ısrar eden muhasebecinin, kaptanı buna inandırabilmiş olması bu durumda hâliyle anlaşılabilir bir şeydi. Kaptanın gençliğinde bir denizcinin usul ve edebiyetle olabileceği kadar şen şakrak biri olduğu muhakkaktı, ama usul ve edebiyet; zira o kadar saygı telkin eden bir yüz ifadesi ve o kadar cana yakın bir tabiatı vardı ki, insan onun hayatına ve denizcilik günlerindeki deli doluluklarına kefil olmaya bile pekâlâ cesaret edebilirdi. Ve şimdi, Londra'daki halka açık dans pistleri ve fahişelerle maceraları, ve de Hindistan hakkında usanmadan, pür neşe naklettiği eğlenceli hikâyeler birbirini izliyordu. Sonra sohbet böyle sürerken, bir ara kadeh tokuşturdular, ve kaptan şöyle dedi: "Evet işte, gençliğimiz böyleydi, artık yaşlandık ya ama belki "biz" dememem lazım, sizin yaşıınız kaç acaba? 60, dedi muhasebeci, ve sonra yine bir kadeh tokuşturdular. — Zavallı muhasebeci, bu onun için kaybedilmiş bir gençliğin yegâne telafisiydi, ve bu telafi bile, akıl zayıflığının üzerine olanca ağırlığıyla çöreklenen ciddiyetin bir karşı sonucu gibiydi. Durum vaziyette tümü itibarıyla öyle hoş bir mizahi hava, İngilizce ile desteklenen 60 yaş yalanında tam da bu mizah unsurunun ön koşulu olarak öyle derin bir hikmet vardı ki, bir akli zayıftan ne kadar çok şey öğrenebileceğini zihnime kaydetmeden edemedim.

Ve muhasebeci bir gün Tanrının rahmete kavuştu. Birkaç gün hasta yattı; ve ölüm saati gelip çatıp da, adamcağız ebediyete uzanan tüyler ürpertici köprüye tam ayak basacakken, olasılık ortadan kayboldu, ne de olsa bir dalaletten ibaretti,

ama yerine getirmiş olduğu hayırlı işler¹¹³, fakir fukaranın hayır dualarıyla birlikte onu izledi, ve onlar için ne kadar çok şey yaptığının anısı çocukların gönlünde baki kaldı. Toprağa verilirken oradaydım. Cenazeden dönüşte, rahmetlinin amcazadesiyle aynı arabaya düştük. Ardında bir vasiyetname bırakmış olduğunu biliyordum, ve amca bey de para düşkününü biri olmaktan çok uzaktı, onun için ona, rahmetliden miras kalabilecek, ardında bırakmış olabileceği malı mülkü alabilecek bir ailesi olmamasının, evli olmamış ve geriye hiçbir evlat bırakmamış olmasının biraz esef verici olduğunu beyan etme cüretinde bulundum. Vefattan dolayı beklediğimden de fazla müteessir bir halde olmasına, ve üzerimde bütünü itibarıyla, sandığımdan da daha müspet bir intiba bırakmış olmasına rağmen, kendini şöyle demekten alıkoyamadı: evet, aziz dostum, hiçbir erkek, evlisi bile, geriye kaç çocuk bıraktığını katiyetle bilemez. Burada benim için gönül alıcı olan taraf, bu sözün belki ne olduğunu bile bilmeden söylenmiş bir vecize olmasıydı, üzücü tarafı ise, böyle bir vecizenin var olmasıydı. Hapishanede gerçekten iflah olmuş, gerçekten daha yüksek, daha mümtaz bir şeyin varlığını hissetmiş, bunu hayatıyla kanıtlamış mücrimler tanımıştım, ve yine de dini imana dair ciddi beyanatlarının orta yerine en mekruh anılardan kalma izlerin karıştığı da olurdu, ve kendileri bunun hiç farkına varmazdı.

Langebros adını uzunluğundan alır; yani köprü olarak uzundur da, bu uzunluk yol olarak kayda değer değildir, ki insan üzerinden karşıya geçmekle buna rahatça ikna olabilir. Sonra insan köprüünün karşı tarafında: *Christianshavn*'da durduğu vakit, köprü ona yine de yol olarak uzunmuş gibi gelir, çünkü insan şimdi Kopenhag'dan çok ama çok uzaktır.

6 Nisan. Gece yarısı.

İnsan sırf bir şeyin kaygısına düştüğü, ve buna istinaden hiçbir şey olmadığı zaman, bu nasıl da moral bozucudur. Sokakta kâfi derecede hayat, evlerde hadiseler, bir kıyamet bir gürültü vardır; lakin benim durumuma dair tek kelime du-

¹¹³ Yeni Ahit, Esinleme 14: 13—çn.

yulmaz. Bir tuhafiyeci kenar bir sokaktaki ufacak dükkânında bu misal oturur ve müşteri bekler ve neredeyse bir ayak sesi bile duyamaz: *Østergade'*de mağazalar insan kaynar. Ama tabii tuhafiyeci o dükkâna, *Østergade'*deki zengin esnaf kadar fazla kira ödemez. Bu hakikattir, velakin şu muhakkak ki ben de herhangi bir evli erkeğinki kadar ağır vergilerin ve masrafların içinde otururum, ve yine de ortada benim durumuma dair hiçbir şey yoktur.

Rolünü iyi yapabilen, mükemmelen ezberlemiş, kelimelerden ve tavrından şevk ve coşku taşan, sadece işareti bekleyen bir aktör düşünün; ama suflör uyuya kalmış ve ona el etmeyi unutmuş olsun!

*Bæltet'*in¹¹⁴ karşı sahiline yerleştirilmiş bir ışıklı telgraf ile-ticisi düşünün; ışıklar faaliyete geçmiş ve ilk kelime okunabilmiş, ama sonra sis bastırmış ve ileticinin yardımı olmayınca, kimse ne deneceğini bilemeyecek durumda olsun, ve de öğrenilmek istenen şey kişi için ruhun selameti kadar önemli olsun!

Bir asil küheylan düşünün, neden eyerlendiğini, yani birazdan o binici kızın, o saltanatlı küçük harımın: küheylanın medarı iftiharının, geleceğini anlamış olsun; ve o bunun için böyle var gücüyle pofur pofur pofurduyor, tepiniyor olsun, bu ateşli coşkuyla küçük harımı mest edip gözüne girebilmek için; ama seyis gitmiş ve dönmemiş olsun, ve en nihayet döndüğünde, yanında binici kız olmamış olsun, ama koşum takımını hayvanın üzerinden çıkarılmamış olsun, ve yine de, kanı kaynayan küheylan, soluğunun kesileceğinin, hoplayıp sıçrama keyfini ve şevkini kaybedeceğinin, ve saltanatlı küçük harımın işaretlerine riayet etme zevkinden mahrum kalacağının derdine düşmüş olsun!

Şehrazat'ı düşünün; yepyeni, evvelkilerin hepsinden daha eğlendirici, bir masal bulmuş olsun; bütün ümidini bu masala bağlamış olsun, bunu o an elinden geldiğince yürek parçalayıcı bir şekilde anlatabilirse, bu sadece ölüm fermanını ertelemeye yaramakla kalmaz, belki hayatı bağışlanır diye; ama saat 12'de kimse onu almaya gelmemiş olsun, saat hızla 1'e

¹¹⁴ Danimarka'nın Sjælland (Zelanda) adasını Güney İsveç'ten ayıran boğaz—çn.

gelirken, o şimdi bir de masalı, yahut masalı nasıl anlatacağını unutmuş olmanın derdine düşmüş olsun!

* * *

Dün akşam akıl zengini iki hanımefendiyle hasbıhal etme şansına nail oldum. Harika gitti, ve ben hiç mübalağasız bu akıl zengini hanımları gayrete getiren şeyin, benim oradaki mevcudiyetim olduğuna inanma cüretini pekâlâ gösterebilirim. Adabı muaşeret bilen, şık ve kibar hanımlardı, ama ben de dünyayı iyi bilen adamumdur, yani: kafalı ama pişkin bir insan. Böyle akıl zengini insanların birbirinin hâlinden anlamasına şaşmamak gerekir! Çıtkırıldımlığın ve kıvrak zekânın birlikte yarattığı coşkuyu tatmak ne kadar da büyük bir hazzdır; bu keşifte insanın yanında, acil bir durumda kendini geriye çekmeye ve hakkında: “Fesüphanallah, onun o adi davranışlarını hoş görmekten çok uzağız ama yine de pekâlâ akıllı biri,” demeye cüret edebileceği bir kimsenin olması ne kadar da hayırlı bir durumdur. Böylece ben mutlu bir erotik yakınlık için esasen gereken şeyin ne olduğu hakkında, bir insanda, kadının yüksekten uçarkenki, yahut daha doğrusu deli danalar gibi koşarkenki hür kafasını izleyecek akıl fikir olmayınca, bağımlı olmanın bir çile ve fazlasıyla acı verici olacağı, evet hatta, ilişkinin esasen hükümsüz kalmış olacağı hakkında çok şey öğrenmişimdir. Öyle fazla bir şey denmedi, lakin hiç şüphem yok ki, akıllarından bu denli emin yiğit hanımefendilerim cümleyi tersine çevirip, böyle bir kıza bağımlı olan birine karşı duydukları anlayışa dair, daha doğrusu, bu kişiden işi kısa kesip kendine daha akıl zengini birini aramasını talep edecek anlayışa sahip olduklarına dair delil gösterecek kadar ileri gitmeye de hazırdı. Hatta büyük ihtimalle şahsımı kasteden, kibar ve iyi niyetli bir imada bile bulunulmuştu. Sükût, ey seni sükût, sen bir insanı nasıl da kendisiyle çelişkiye düşürmeye muktedirsin! Velhasıl, bana telkin edilmiş olan şey müsamahakârlıktı, davranışımı değerlendirme gücüydü. Bir kadının bir diğer kadını, ve buradaki durumda, ayakkabılarının bağını çözmeye bile layık olmadıkları¹¹⁵ bir genç kızı bu şekilde rencide etmeye cüret edebilmesi! İmparator olsay-

¹¹⁵ Yeni Ahit, Luka İncili 3: 16; Yuhanna İncili 1: 22—çn.

dım, tez elden ıssız bir adaya sürülmüşlerdi. Tanıyanı çok olmasa da dış benliğimin bu itici gösterişli zekâ parlaklığı yönünden güçlenmesine birilerinin yardımcı olması da elbet başıma beladır. Keşke bir hür olsaydım, durumunun otantik algısı onun için tehlikeli bir emsal olabilir diye bir endişem olmasıydı, hakikate bakılırsa, keder çeken, yahut bana keder çektiren bir genç kız, eğer ki bu kız ,kalkıp da bir erkeği, sevda gibi hayırlı bir dava için, kendi çevik kuvveti olarak meydanın ta ortasına dikmeyi arzu ederse, beni serbest bırakırsa, ben sancağı elbet *pro virili*¹¹⁶ taşıyabileceğimdir. O vakit hadi, o virane esprilerinizle çıkın karşıma, sizi gidi akıl zenginleri; hayırlı bir dava yayı tam güçle gerer ve hedefi tam isabet vurur. Ah, sevdanın başka türlü el üstünde tutulamayacak olması! Evet, ben buna tabii vâkıfım, ben karşılıksız ve mutsuz bir sevgi hikâyesinden de faydalanabilirdim, bu benim benliğime de daha uygun düşerdi. Keşke sevdamı ifadede hür olabilseydim, reddedilmiş olsam da, sevdamın hamili olabilseydim; keşke korkmamış olsaydım, onun benim için taşıdığı anlamı kabullenmekle onu hiç beklenmedik şekilde rahatsız ederim diye, ki o bunun tam aksiyle desteklenmelidir. O vakit şöyle derdim: “Evet, kadın gibi erkeğim ben (zira kendime erkek denmesine yüzüm yoktur), bir kereden fazla sevmeyi becerememiş zavallı bir yavrucak, ilk aşka dair o latif sözü ciddiye alacak ve ona tecrübeli ve en azından yarı tecrübeli bakır kızların akşam sofrasında muzipçe birbirine savurduğu bir cilve sözü nazanyla bakamayacak kadar dar kafalı, akli kıt bir zibidi. Yine de bir parça merhamet gösterin bana; gencecik kızların bile şehvet coşkusuyla, vaktiyle Falstaff’ın Percy’ye¹¹⁷ karşı mücadelesinde iştiyakla yere serildiği, ve sonra, yeni bir sevdayı aynı zevkle tadacak kadar dinç ve ergin olarak yine ayağa kalktığı misal, helak olduğu günümüzde ne kadar sefil bir manzara sergilediğimi ben kendim hissedebilirim. *Pete-heia!*¹¹⁸ — Ve eğer ki insanın bir diğerine yararı var ise, o vakit

¹¹⁶ (Lat.) *erkekliğin bir nişanesi olarak*—çn.

¹¹⁷ W. Shakespeare: *IV. Henry*, I, V, 4, 75-77—çn.

¹¹⁸ Danimarkalı-Norveçli oyun yazarı Ludvig Holberg’in (1684-1754) *Jeppe paa Bjerget* (1722: 1. perde, 6. sahne) adlı oyununda defalarca geçen bir deyim. Başkahraman Jeppe’nin içki meclislerinde söylediği şarkılarda nakarat ba-

ben bu söylev sayesinde, yahut daha doğrusu, böyle söylev vermeye hak kazandıran bir hayat sayesinde muhterem çağdaşlarıma, sisteme bir paragraf yazmaktan daha fazla yarar sağlamış olduğuma inanırım. Meselenin esası hayatın patolojik unsurlarının mutlak, bariz, okunabilir ve muktedir kılınmasıdır; hayatın, tıpkı sistem gibi, insanın her şeyin birazına sahip olduğu, her şeyin en budalacası olan şeyin, her şeye kısmen inanç duymanın dışında, her şeyi kısmen yaptığı, bir hırdavat dükkânı hâline gelmemesidir; insanın yalan söylememesi, ama kendinden utanmasıdır, yalan söylemeden, sevdadaki, erotik anlamda, romantiklikten helak olup gitmesi ve bir kahraman hâline gelmesidir, lakin bunun ne yanına ne de ardına sığınıp kalmaması, ama tekrar ayağa kalkıp yola devam etmesi ve günlük hayat hikâyelerinin kahramanı hâline gelmesidir, ve sonra yola yine devam etmesi ve bir pervasız, bir hazırcevap, ve bir yazı kahramanı hâline gelmesidir. Ebediyet alemini böyle bir keşmekeş içinde düşünün; böyle bir insanı hüküm gününde düşünün, Tanrının: "İnanç duymuş muydun?" diye soran sesini düşünün — ve o insanın cevabını: "İnanç dolaysız olandır, dolaysız olana takılıp kalınmaması icap eder, insanlar Orta Çağda böyle yapmıştı ama Hegel'den beridir insanlık ilerlemekte, ancak, bunun dolaysız olduğunu ve dolaysız olanın varlığını da kabullenmiş olarak, yeni bir öğretinin yolunu beklemekte." Benim eski okul müdürüm de bir kahramandı, demir gibi bir adamdı; apaçık bir soruyu evet ya da hayır ile cevaplayamayan talebenin hâli yamandı! Ve bir insan mahşer gününde bir talebeden fazla bir şey olmasa bile, göklerdeki Tanrıya yine de bir okul müdürü nazarıyla bakılabilir. Bu paragraf-çılgınlığının, bu müfredat-deliliğinin ve bu sistematik iniş çıkışların gemi azıya aldığını, ve uzun lafın kısası, Yüce Tanrının önünde sonunda yeni felsefenin içine sokulmak istendiğini bir düşünün! — Tanrı bunu istemez ise, o vakit ben, borazancı-meleğin borazarı kapıldığı gibi yardımcı doçentin kafasına indirdiğini, öyle ki adamın bir daha asla insan gibi olmayacak hale geldiğini düşünürüm.

bında söylediği, yazarın uydurduğu bir sözcük. *Hadi birader / hadi şerefe bakalım* anlamında.—çn.

Velakin, bir şeyde beceriksizce hata yapan, her şeyde beceriksizce hata yapar; ve bir şeye karşı günaha giren, her şeye karşı günah işler.¹¹⁹ Ey sizi akıl zenginleri, sizler, hayran olduğunuz akıl zenginliğinin ne komik olabileceğini bir bilseydiniz. Gönül ayartıcının ne adı olduğunu, ama ne de komik bir karakteri olduğunu bir bilseydiniz. Sevdanın, fânî hayat-taki bu en yüce şeyin, sırf tenselliğin icadı olan bir şey, hayvanlardaki kızgınlık dönemi gibi bir şey, ya da sırf bir hazırcevaplık oyunu ve bol akıllıların ortaklığı olabileceğinin, ne itici ama ne de güldürücü olduğunu bir bilseydiniz! Lakin siz bütün bunların vodvile tema olmaktan öteye gitmediğini, sizlerin meclisinin Pryssing'le Klatteur'unkine benzediğini¹²⁰ bilmezsiniz. Tanrı gözdesi kadar harika güzel ve Saba Melikesi kadar akıl zengini bir kadının, benim o değersiz aklımı, gizli ve aleni güzelliklerine *summa summarum*¹²¹ gark etmeye kalktığını düşünün; farz edin ki, aynı akşam bir yaşıttım beni birlikte şarap içmeye, kadeh tokuşturup, öğrencilik günlerindeki gibi tütün çekmeye ve eski klasiklerin birlikte zevkini çıkarmaya davet etmiş olsun: öyle uzun boylu düşünmezdim. Ne dar kafalılık ama diye bağırırlar çıkacaktır. Dar kafalı mı? Ben böyle olduğunu farz etmem. Ben tüm güzelliklerin ve akılların sevda ve sonsuzluk içinde çok daha değerli olduğunu, ama bunlar olmasa dahi, esasen bunları ifade etmek isteyen bir kadın erkek ilişkisinin pipo tütünü kadar değeri olmadığını farz ederim. Ben sevda ve tabii dolayısıyla sonsuz olan da, bundan ayrı tutulduğu vakit, ancak geriye kalandan doğru dürüst söz edilebileceğini, ki bunun da lafı ağzında gevelemeyen bir ebe gibi, yahut hiçbir tepki hissedemeyecek kadar "ruhen yarup kül olmuş" bir ölü gibi konuşmaktan bir farkı olmayacağını farz ederim. Vodvildeki olayın 4 Mark ve 8 Şilinin etrafında dönmesi komiktir, ve bu burada da böyledir. Sevdadan, sevdadaki sonsuzdan eser kalmadığı vakit, erotik unsur, tüm dahililiğine rağmen, 4 Mark ve 8 Şilinden de

¹¹⁹ Yeni Ahit, Yakup İncili 2: 10—çn.

¹²⁰ J. L. Heiberg'in *Recensenten og Dyret* (1833: 41; ASKB 1553-59; III, s. 185-288) adlı sahne oyunundaki iki karakter (ciltçi Pryssing ve basımcı Klatteur) etrafında cereyan eden olaylara gönderme yapıyor—çn.

¹²¹ (Lat.) *ceman, topyekûn*—çn.

daha azının etrafında döner, ruhun ruh sıfatıyla, bununla iki yüzlü bir şekilde ilgilenmek istemesi hasebiyle tiksindirici olan şeyin etrafında döner. Çılgın bir adamın yerde gördüğü her mıcır taşınu alıp cebine sokması komiktir, çünkü o bunların para olduğunu sanır; ve Don Juan'ın 1003 sevgilisi olması da aynı şekilde komiktir, zira bu rakam onların bir şeye değmediğini gösterir. Onun için insanın sevmek kelimesi hususunda tutumlu olması icap eder. Lisan-ı dilde o bir tanedir, ve ondan daha mukaddesi de hiç yoktur. İcabında hem İncil'in hem Holberg'in kullandığı tanımlayıcı ifadeleri kullanmaktan utanıp sıkılmamak gerekir ama akıl zenginliğinin temel kurucu unsur olduğuna, zira bir ilişkide erotik zemini bunun kurduğuna inanacak kadar da akıl zengini olmamak gerekir.

Lakin karşılıksız ve mutsuz sevgiyi ayakta tutmak, bunun sayesinde en yüksek kertede mutlu olmak, buna, benim gözüme, Prusya'da bağımsızlık savaşına katılmış olanlara verilen madalyadan bir tane de, buna daha kayda değer bir anlam kazandırmak için, evinde oturup kalmış olanlara verilmiş olması, böylece, evinde, sevgisiyle mutlu olarak, oturmuş olanın göğsündeki madalyadaki haç işaretinin, onu, Prusya'da dendiği gibi, vatani için göstermiş olduğu fedakârlıktan dolayı göğsünde taşımakla mutlu olanunkinden daha göze çarpar hale gelmesi kadar anlamsız gelecek şekilde anlam zenginliği kazandırmak: ben bunun, fikirle, kendi kendisiyle ve Tanrı bilgisiyle hoşnut olmayı bilen kişi için muhakkak ki şevk verici bir görev olmuş olacağını idrak ederim. Bırakın da, karşılıksız ve mutsuz bir sevgide verdikleri mücadeleden bitip tükenmiş olanlar, bu kişinin sağ tarafına yığılıp kalsın, orada onuruyla istirahat eylesin, onlar mezar taşına da, kitabeğe de layık kişilerdir, ama bu kişi, kendi rahatının bozulmaması için, ölüleri gömmeye heves etmemelidir¹²²; bırakın da, dimdik ayağa kalsın, alışıldık yollarla tekrar hayat bulan o zahiri ölümler, cirit meydanına tekrar bir daha geri dönmenin sefasını sürsünler; bırakın da, onlar artık dört başı mamur ev hanımı olmuş kadınlar her şeyin altından kalkabilmiş de olsun; bırakın da, bir üçüncü evlilikte en iyi ihtimamı görmekle,

¹²² Yeni Ahit, Matta İncili 8: 22—çn.

tamamen ve bihakkın halas bulmuş olarak, kendilerini mutlu addetmiş olsunlar; bırakın da, bir sevdanın artıklarını birlikte geveleyip dursunlar, ve bir evlilik birliği içinde, hayatı ağızlarının suyu akarak yaşayıp gitsinler; lakin bu kişi, geri kalmamak için, kendine bunu seyredecek zaman tanımaya heves etmemelidir.

Sessizlik yeminim beni monolog açısından güçlendirir; lakin böyle bir kaçış yolu bile beni sürekli olarak daha kesin bir yoldan ona geri götürür. Anavatan savaş zarureti içinde olmuş olsa da, bir kadının durumu bir gemiyi tam tekmil donatmaya müsait olmuş olsa, o vakit bunun, benim kanımca, göze muhteşem görünmüş olması gerekirdi. Bu bana kısmet olmaz, ama o, — bir kadın, iyi bir dava uğruna savaşılacaksa, denize savaş gemisi bile salabilir.

7 Nisan. Sabah.

Bir yıl önce bugün. Ele avuca sığacak gibi değil; bir sona erdiriyor, bir sona erdirmiyor. Hay lanet olsun, bu eğlence böyle gidecekse, birbirimize gireceksek, pekâlâ, o vakit yarın harekete geçeriz.

7 Nisan. Gece yarısı.

Velakin, istek ve arzu ne durumda? Bir başkası için isteklenecek, yeni bir sevdadan hasar tazminatı istemeye kalkacak durumda değilim herhâlde? Evet, elinde bir sopa tutan kişi, onu gerçekten elinde tuttuğuna, bu düşüncenin aklımdan geçmediğine benim emin olduğum kadar emin olmuş olsa, o vakit buna gayet emin olmuş olurdu. Ama istek ve arzunun iştiyakı hiç değişmez olarak mı kalır? Bir insanın, olasılığın içinde kendini sınaması güç iştir; sesini çıkarmaya cesaret edemeyen birinin, sesinin güçlü olup olmadığını muayene etmek zorunda kalmasına benzer. Kendimi olasılığın içinde kontrol edebilmenin bir çaresini bulmak için bugüne kadar sık sık ama boşuna kafa yormuşumdur.

Bununla birlikte ben iştiyakın yine de aynı kaldığına inanırım, ve değişebilecek ise, o vakit bir emarenin, yakın bir olasılık olduğuna dair en ufak bir emarenin istek ve arzuyu şimdiye kadar hiç olmadığı kadar alevlendireceğine eminim-

dir; zira ben ~~esasında~~ ancak fesihle birlikte, kendim hakkın-
da, Phaedria için ~~denen~~ şeyi her anlamda ve her yönden di-
yebilirim: *amare coepit perditte*.¹²³

Bir bakıma her şey hazırdır; her dönüş tarzını sessiz seda-
sızca denemiş ve deniyor olduğum halde, tek noksan, fikrin
tasvibi ve ve düşünce bağlamının teyididir. Bir rejisör bile ol-
sa, start verirken, sahnede her şeyin yerli yerinde olduğunu
benim bildiğimden daha kati bilmekte zorlanırdı. Bir hırda-
vatçıda kendi hesabıma ayırttığım mobilyalar tam takım beni
bekler; evimde bütün odalar hale yola sokulmuştur, her şey
düğüne göre hesaplanmıştır — Yeter ki o an bir gelsin; start
vermişimdir, ve sahnede her şey bir çırpıda yerli yerine kon-
muştur. Kendimden şüphe ettiğim için, özel hayatıma her
yönüyle bir evli erkeğinki gibi çeki düzen vermişimdir. Dört
bir yanda tam bir dakiklık ve düzen hüküm sürmektedir. Da-
rius ya da Xerxes, hangisi olduğu önemsiz, bir kölesi varmış,
ona hep Greklerle savaşmayı hatırlatmış. Ben içimi kimsele-
re açmaya cesaret edemediğime göre, hatırlatıcı olarak kendi
kendimle iktifa etmem şarttır. Ben tüm varlığımla, *memento*¹²⁴
olan bir yanıklık sergilerim. Satın aldığım her şeyi çift alırım,
sofram iki kişiye göre kurulur, kahve servisi iki kişiye göre
yapılır, at sürerken, daima yanımda bir hanımefendi varmış
gibi at sürerim. Geceleri biraz farklı hayat sürüyorsam, bu hiç
de bu hayat öyle fazla hoşuma gittiğinden değildir.

Ve bütün her şey boşa gidecek de olsa ben hiçbir şeye esef
etmem. En ufak şeyden bile kaçınmış olmak istemem, bu be-
nim için son derece ciddiyet taşıyan bir dürüstlük ifade eder,
öyle ki, bunun olabilmesi hâlinde, hesabım kuruşu kuruşuna
denk gelmelidir.

8 Nisan. Sabah.

Bir yıl önce bugün. Savaş ilan edildi. Mücadele sırasında
önemli olan şey itidalli olmak ve her şeyden önce işi acelecili-
ğe vurmamaktır. Sirke giriş izni insana önce 3 Marka, sonra 1

¹²³ (Lat.) *Ölesiye sevdalandı*. Terents'in *Phormio* adı komedyasından alınmış bir
replik. 1. perde, 2. sahne, 32. mısra — çn.

¹²⁴ (Lat.) *ikaz* — çn.

Marka mal olur. Lüks baskı bir kitabın fiyatı 6 Rbdlr.'dir¹²⁵; insan acelecilik yapmazsa, arkadan ucuz baskısı gelir, ve kitap yine de aynı kitaptır. Mücadele sırasında insanın fırsatı değerlendirmeye dikkat etmesi, ve fırsatın nerede olduğunu bilmesi gerekir. Aynı kitap bir sahaftan veya el altından bunun da yarı fiyatına alınır. Bir rakkas faytondan inerken, ayaklarını itinayla pelerininin altına gizler, o zarif ayaklara kimse hayran hayran bakamasın diye. 10 Rbdlr.'a da başka türlü yapmazdı, velakin herkes gayet iyi bilir ki, o sırf 3 Mark'a, ve yüksek mevkililere 8 Mark'a, insanların karşısında saten ayakkabılar vs. ile raks eder.

Haletiruhiyem bana itici gelir; buz gibi akliselimimi tümüyle bu ilişkinin içine, girmesini ona ilelebet menetmiş olduğum yere, metazori sokmuştur. Bu iş uzun sürmemelidir.

Bugün pat diye onunla burun buruna geldim, üstü başı pek itinalıydı, şapkam elimde, rahat, aşına bir tavırla zınk diye durdum, lütufkâr bir şekilde, ve kabalığa kaçmayan bir gösterişle, elini yarım yollu bir öptüm, ve alelacele salona daldım, içerisinde misafir dolu olduğunu biliyordum, zira bir aile kutlaması vardı. Şans yaver gitmişti. İğneli söz, kinaye ve soğukluk baş başayken göze görünmez — tesir yaratacak, etrafta biraz insan olması icap eder.

Davetliler arasında bulunan bir hanımefendi bizi ertesi akşam davet etme lütfunda bulundu. Bu tür şeylerde kararı ekseriyetle ona bırakırım ama bu sefer fırtına gibi ileri atıldım, ve davetine en derin minnet duyguları içinde ikimiz adına teşekkür ettim.

Sonra onunla vedalaşarak yanından ayrıldım; tam kapıdan dışarı çıkıyordum ki, birden arkaya döndüm ve ona şöyle dedim: Ha unutmadan, söylesene bir, biz ayrılmayacak mıydık? Ve olduğum yerde yıldırım gibi geriye dönüp, elimle son bir veda ettim.

10 Nisan. Sabah.

Bir yıl önce bugün. Dün akşam canım son derece sıkındı;

¹²⁵ (Dan.) *rigsbanksdaler*. Danimarka devlet hazinesinin 1813'te iflasından sonra piyasaya sürülen para birimi. 1873'ten itibaren yerini *kron* ve *øre* aldı — çn.

ama bir insanın, nişanlısı insan içine çıksın — ve kendine de onu birazcık yumuşatma fırsatı doğsun — diye yapmayacağı şey yoktur.

Beni çok iyi anlıyor, bunu gayet iyi görebiliyorum. Şayet bunun hakikatte ilanla bir ilişkisi var ise, o vakit her şey *in optima forma*¹²⁶ demektir.

Bugün sergiye gideceğiz, yürüyüşe çıkacağız ve ziyaretler yapacağız. Her şey mükemmel gidiyor, her zamankinden sık görüşüyor olsak da, onu büyük bir kibarlıkla kendimden uzak tutuyorum. Kötü kalpli addedilmenin avantajından yararlanmak lazım: birlikte dışarıdayken, dediklerimin kulak ardı edilmeyeceğine, kolayca mahcup edilebileceğine gayet emin olabilirim. Beni nasıl oldu da böyle tahrik etti! Hiçbir üçüncü şahsın onun ne müşkül durumda olduğunu hissedememesini tabii ki anlarım, zira lafın arasında mütemadiyen onun dediklerini sokuşturuyorum: sevgilimin tam demiş olduğu gibi, o da dün aynen böyle demişti vs. Bir bakış kafi, ve akabinde beylik laf yapıştırılır: hay Allah, ama tatlım, hatırlayamadın mı, daha dündü, ama dur bir dakika, fazla ısrar etmiş olmak istemem ama 4 gün önceydi, kesin 4 gün önce, hatırlayamıyor musun vs.? Niçin özellikle 4 günden söz edilmiş olduğunu o gayet iyi anlar.

Moralim bir kere bozulmuştur, her şeyde uğursuzluk var gibidir. İhtiyar bir adamın vaktiyle demiş olduğu gibi, kutsal olması icap eden bir şeyin kendini gülünç bir kisve altında gösterebilmesi hiç de iyiye alamet değildir. Genç bir kız tabii ki mukaddes kabul edilen bir şey değildir ama o benim nazarımda öyleydi. Esasına bakılırsa ben ondan ideal biri gibi hareket etmesini bekleyerek eziyet vermek istememiştim; tek temennim, ben bu ilişkiden ötürü ziyadesiyle ciddi endişeler içindeyken, onun bir kenarda sessiz sedasız oturmasıydı.

Ben yine de bu çocuk hastalığının çabucak atlatılmasını ümit ederim, ve aramızda, bir ahlak ve terbiye kitabını ona yüksek sesle okumaya kalkışabileceğim kadar fazla bir anlayış hâlâ mevcuttur. Bu bütün meseleyi daha da alelacayipleştirir. Bir üçüncü şahıs, benim olduğum gibi olabilmemi ve

¹²⁶ (Lat.) *âlâ, gayet yolunda* — çn.

aynı zamanda dindar bir kişiliğe sahip olmak istememi belki düşündürücü bulurdu. Bir insanda başka şey olmadığı vakit, dirayeti ve, pür vakar ve heybet dolu ciddiyet dışında her şeyi hafife almak oldukça kolaydır. Lakin bu kabîl hükümlerin bana pek faydası dokunmaz. Bir ana cümlelerin, yani: özne ve fiilden müteşekkil olduğu için, yan ve ara cümle içermek hesabıyla bunlardan sonra gelen bir ana cümleden daha kolay kurulan bir ana cümlelerin gramatik anlamda başına gelen neyse, kişiliğin de tinsel anlamda başına gelen şey odur. Dolayısıyla, sevdiğine karşı bu şekilde hareket etmeyi *becerememiş* biri olması hiçbir şeyi izah etmezdi ama böyle yapabilmiş, ancak benimle eş koşullar altında ve geçerli nedenlerle yapmak istememiş biri olmuş olsa, bu muhakkak ki ederdî. Ben fikre bağlı kalırım; o komiktir, ve benim gerçekte ifade ettiğim şey budur. Ve eğer ki ben erotik bir ilişkide aşırı derecede vaizlik yapmaya kalkacak olsam, benden çok ona hakkaniyet gösterileceğine inanırım. Benim daima kurtarıcı denge unsuru olmam gerekir; burada ikimiz arasında hüküm veren, estetik fikirdir.

Fakat bu onda bir karşı koyuşa yol açacak olsa, bu bana oldukça pahalıya mal olabilirdi. Ne var ki, ben başka türlü hareket etmesini bilmem.

10 Nisan. Gece yarısı.

Vaktiyle biri bana şöyle demişti: "Ben öyle korkunç acı çektim ki, kimselere bahsetmeye dilim hiç varmadı." Belki çoğu insan böyle bir söz için, "bu bir mübalağa," diye kestirip atmakta biraz aceleci davranırdı. Ve bu insanlar bunda bir mübalağa olduğu hususunda haklı da olurdu ama o kişi de bir başka şekilde haklı olurdu. Şöyle ki, iş izaha gelince, korkutucu olan şeyin tamamen ehemmiyetsiz olduğu meydana çıkardı; ama tabii, bu şeyin onu, kimselere içini açmaya cesaret edemeyeceği şekilde inhisarına almış olması korkunç acı çekmesine yol açmış olabilir.

Bugün gazetede okudum, "seçkin bir aileden gelen gencecik bir kız" hayatını intiharla noktalamış. Şayet bu genç kız bunun bir diğer insana ne korkunç bir azap çektirebileceği üzerinde iyice bir düşünmüş olsa, zanımca, bundan geri

durmuştu. Lakin bana karşı ihtiyati tedbir uygulamak kimin aklına gelebilirdi! Ve şimdi kalkıp kimselere bir şey demeye dili varmamak, ama sonra hasbıhal ederken tek bir bilgi kapabilmek için, rastgele yapar gibi, defalarca baştan almak, geri dönmek, lafı üstü kapalı bir şekilde bin bir tarafa çekmeye kalkmak! Eğer benim yolum olduğu gibi diken kaplıysa, o vakit bu rastgele temaslar, içine takılıp kaldığım bir dikenliktekiler gibi gelir. Ben devamlı hayalet görürüm: rastgele sözde, şiiriyette, müstehzilikte. Kendi gözü karalığım kendi başıma beladır.

Mahrem mesajım eline geçeli 14 gün oldu. Onu bir daha *Hauserpladsen*'de görmedim. — Deniz epey azgın olsa ve insan dört bir yanında deniz görse bile: Pusula yine de Kuzeyi gösterir. Ancak, fırsat denizinde pusulanın kendi diyalektiktir, ve muknatisın yön hatası, kati istikametten ayırt edilecek gibi değildir.

12 Nisan. Sabah.

Bir yıl önce bugün. Bir parça süngüsü düşük, kafası karışık gibi, bunu hissedebiliyorum. bir parça boyun eğmeye tamamen gönülsüz değil, ama kendini bir türlü ikna edemiyor. Peki, öyle olsun. Kozu çok erken ve tamamen haksız yere kullandı. Şu son günlerdeki davranış tarzımdan sonra az çok makul bir itham şeklinde gelmesi gereken şey birden boşanan bir sağanak gibi geldi. — Tabii barış için savaşıyorum da, bu savaşın nihai hedefini, o pes ettiğinde yaşanacak olan krizi düşünmek içimi burkuyor; o vakit acı çekeceğim, çünkü benim arzum onu galebe çalmak değildir. Mücadele ettiğimiz sürece, kimin en güçlü olduğu tabii muallakta demektir; ama o zayıf taraf olarak bir kere teslim olduğu vakit, ben orada olmayı arzu etmezdim. Şahsen gururluyumdur; ve onunla olan ilişkimde, kendimden ziyade onun hesabına gururluyumdur.

13 Nisan. Sabah.

Bir yıl önce bugün. Tabii her şey mükemmelen gitti; bunu için onun iyilik meleşine teşekkür edebilirim, ki bunu sessiz sedasızca yaptım bile. Dün öğleden sonra eskrim dersinde,

tam ileri atak yapacakken, maske düştü; karşı hamle yapan kılıcına hâkim olamadı, ve doğruca kafama indi. Ehemmiyetsiz bir kazaydı, biraz kan aktı, üzerine küçücük bir bandaj kondu, ve evime döndüm. Ama ne oldu? Dün gece epey geç bir saatte, havadis abartılı bir şekilde onun kulağına gitmiş, ve ben geleceğime dair söz vermiş olmama rağmen ortalıkta görünmeyince de endişeye kapılmış. Boşanan kanlar, aramızdaki gerginlik veya karşılıklı hamleler, ve sonra belki birazcık da sevgi, hepsi bir araya gelip, onu uykusuz bırakmış. Hep demişimdir, uykusuz bir gece insanı inanılmaz şekilde değiştirebilir. Bugün babasıyla birlikte koştura koştura bana geldi. En katı insanın bile yüreğini burkacak bir haldeydi. — Ve sonra her şey tabii yolunda gitti. Ben üstün gelmeden durumu sıyırmış olduk, ve ölüm tehlikesi de birbirimizi anlamamıza yardımcı oldu.

Sevilmeye ne kadar da layıktır, böyle bir genç kız, hem de böyle şeker gibi bir küçük hanım! Ama yine de ben, kapitülasyon badiresini böyle selametle atlattığımız için, fakir fukaraya canı gönülden yüz gümüş akçe vermeye hazırım. Tabii ara sıra bana söylemeye gönlü elvermediği bir şeyler olduğunu hissedebileceğim şekilde baktı ama ben o vakit hemen yaranın tehlikesinden ve düşen maskenin garabetinden bahis açtım. Ve o vakit o, gözünde bir damla yaş olsa da, kahkahayı savurdu; ve ben de o vakit şöyle dedim: “Yaa, maskemin böyle düşürülmesine gülebiliyorsun demek!” O da şöyle karşılık verdi: “Aah! aptallık etme — ne demek istediğimi gayet iyi biliyorsun.” “Ha tabii, ona karşı çıkmalı ve şöyle demeliydim: “Maskenin düşmesi hiçbir şey sayılmaz.” Ve sonra başka şeylerden laf ettik.

Bilahare kalkıp evine döndü, ve ben arkasından baktım, tıpkı şan dersinden evine dönerken yaptığım gibi, ve yine de başka türlü yürüyordu; adımlarında pervasızlığın neşesi vardı.

Hey gidi ölüm, bence sana haksızlık edilir; bu kadar küçük bir hatırlatma böyle bir etki yaratabiliyorsa, sen hayata nasıl da anlam katmaya muktedirsindir!

14 Nisan. Gece yarısı.

Metotta değişiklik yapmak şart olmuştur. Bir sorgulayıcı bir zanlıyı sıkı sorguya tabi tutacaksa, ona aşırı gelecek bir

sorgulama ortamı yaratır. Katili maktulün safına yerleştirir; gece korkarı, sabahın köründe uyandırır. Benim için, sorgulayıcımın beni itirafın ta yanına kadar, getirebileceğinin mümkün olduğunu sanmadığım kadar yanına getirecek bir ortam vardı: bu bir kiliseydi. Bugün alışıldığın aksine Trinitatis Kilisesine gittim. Gözleri kuş gibi, ta uzağı görüyor, ve maalesef benim gözlem kabiliyetim hakkında büyük bir fikir sahibi. Gözleri bana takılmıştı, ve onu gördüğümü çok iyi sezmişti. Sağ taraftaki dar koridorda duruyordum; kilisenin kapısından aşağı doğru ilerledi, koronun önünden geçti, ve karşı taraftaki bir banka tam oturacaktı ki, beni başıyla selamladı. Hemen bakışlarımı indirdim; elimdeki ilahî kitabının sayfalarını, ilahînin yerini kaybetmiş de arıyormuş havasında karıştırmaya koyuldum, bir yandan da kafamı iki yana sallıyordum. Eyvahlar olsun! Bu selamda bir ümit gizli diye ödüm kopmuştu. Başımı kaldırıncı, yine göz göze geldik, baş hareketimin anlamını anlamış gibiydi, ve sonra yine başıyla selam verdi. Eyvahlar olsun! Bunda şimdi bambaşka bir ifade vardı, bana sanki ümidini kaybetmiş de, beklediği tek şey selamına bir karşılıkmuş gibi geldi. Aradığım ilahiyi nihayet bulmuş gibi, coşkuyla, ilahî söyleyenlere katıldım, ve kilise koristlerinin ara sıra yaptığı gibi, sesimi yükseltirken başımı da kaldırdım, ve sonra yine indirdim, bu bir müzayedede pey sürerken: *evet*, diyen birininkini de andıran bir harekettir. Sonra rahip geldi ve aramıza girdi; onu arama peşine düşmedim, ve geldiğim yoldan geri döndüm, bir adım bile sapmadan. Bir Pisagorcunun bile ayağını, söylenildiği gibi, benim, bir adımda bulunma korkusu içinde bastığımdan daha vehimle yere basamazdı.

O halde artık diyeceğimi demişimdir! Hayır, dememişimdir; feragat edemediğim hiçbir şey yapmamışımdır. Bu bir kilisede olmamalıydı; beni bir noktada kendime yine de vazife addetmek zorunda olduğum şeyden uzaklaştıramamış olmalıydı. Ama ben bir kilisede meseleye sürekli nazarıyla bakmaya pek kolay meylederim, ve sürekli olarak bakılınca, sahiyi tabii seve seve söylerim, ama zaman içerisinde, ya da henüz, değil. O belki hayattan korunabilir, ama ben diyorum diye onun da hayata elveda demesi gerekmez. Bence o, dünya ya-

şantısıyla bu şekilde irtibatı kesmenin ne demek olduğunu bihakkın idrak edebilecek dinî olgunluğa sahip değildir, ki bu bir kadın için bir erkek için olduğundan da daha belirleyici bir ehemmiyet taşır. Bu yoldan müştereken ilerlemek istemek, daha o 2 aylık kâbus döneminde ödümü koparmış olan korkunç uyumsuzluğu tekrar ortaya çıkaracak demektir: bizi mutsuz bir aşk hikâyesine müştereken kederlenmek zorunda bırakacak demektir. Bu olacak şey değildir. Benim kederim ve onunki arasında ne benzerlik vardır, cürüm ve suçsuzluk arasında ne ortaklık vardır, pişmanlık ve hayata estetik tarzda kederlenmek arasında ne hısımlık vardır, pişmanlık uyandıran şey, onda keder uyandıran şey olduğu vakit? Ben kendime göre keder çekebilirim; o da keder çekecekse, bunu kendi namı hesabına yapmalıdır. Bir kız bir erkeğe çok şeyde tevekkül edebilir ama etikte değil; onun ve benim müştereken keder çekmemiz etik olmaz. Bu yoldan gitmekle, benim ona olan tutumum gibi etik bir sorunu muallakta bıraktığı vakit, aslında kederini çekmek istediği şey tam da bunun doğurduğu netice olduğu vakit, dini iman bakımından keder çekme raddesine hangi suretle gelebilecektir? Ah keşke sırf altı aylığına kadın olabilseydim de, onun bir erkekten ne şekilde farklı yaratılmış olduğunu bir öğrenebilmiş olsaydım. Bir kadının bu şekilde hareket ettiğine dair örnekler olduğunu gayet iyi bilirim, onları psikolojik bakımdan hep elimin altında bulundururum, lakin bence hepsi işe yaramaz kişilik tarzlarıdır. Bir kişinin bir diğeri için heba olduğuna ben şahsen tanık olmak zorunda kaldığım vakit benim hayat görüşüm hiçbir anlam taşımaz, ama eğer böyle giderse, heba olur.

O, dinî heyecanı çetin yoldan¹²⁷ bulmayı göze alır almaz, benim için itibarını yitirmiş olur. Bir kadın bir erkek kadar veya belki ondan daha da güçlü olabilir ama tutkuda çelişiklik onun için, dilek ve arzuyu aynı anda hem kale almamak hem koruma görevi gibi bir görev değildir. O, dilek ve arzuyu kale almamak için sırf dini iman yoluyla uğraşmaya başlayınca, değişikliğe uğrar; öyle ki, bunun gerçekleşme anı gelmiş de olsa, o artık bunu idrak edecek durumda olmazdı.

¹²⁷ Yeni Ahit, Matta İncili 7: 13-14—çn.

Ve yine de ben belki tamamen mantıksız laf ediyorumdur; benim onu algılayış tarzım belki fazla geniş çaplıdır. Belki de dinî heyecanın sonsuzluğu onun kişiliğiyle hiç bağdaşmaz. Ondaki gurur, kendisini zamansal bir potansiyelleşme içinde hâlas edecek kadar etkin değildi. Mutlak gururlu olmuş olsaydı, bu, beşerî anlamda, vuku bulmuş olmazdı. Dini imanın sonsuzluğun savuruşuyla da etki edememesi belki bunun içindir. Dini imandaki sonsuzluk muhtemelen ebedî hükme değil, yaygınlaşmış bir zamansallığa dönüşür. Sonsuzluk o vakit onun yanında kalmış, onu avutmuştur, Homer’de tanrının yahut tanrıçanın derhal kahramanın yardımına koştuğu misal. O bunun ebediyetin hükmü olduğunu sanmıştı, bunun onun için ölüm olduğunu sanmıştı, her şeyin yitirilmiş olduğunu sanmıştı, ama işte! o, nafile bir dilek ve arzudan, ve nafile yere feragatten yorgun bir halde, ebedî hükme uyanamayarak, ebediyetin içinde hafiften bir uykuya daldı, sonra vakit geçti, ve o uyandı, ve yeniden hayata döndü. Hatta öyle ki, yeni bir ilişki, yeni bir sevda bile mevzubahis oldu.

Benim de tam istediğim buydu; zira o böylece hür olur. Burada aklıma 3 olasılık gelir: gurur sayesinde zamansal yaşamda potansiyel kazanmıştır; hayalî bir tevekkül sayesinde yeni bir sevgi kazanmıştır; benim olmuştur. Sayesinde muhakkak hür olmuş olacağı, ama bu şekilde benim gözümünden de düşmüş olacağı herhangi bir tatsız olasılığı tasavvur etmek istememişimdir. İlk olasılıktan vazgeçmek gerekir, o hâlâ daha, mahrem mesajımı aldıktan sonra bile, ileri adım atmak istemediği vakit, sıra dışı olanı bu temel üzerine kurmak için gereken şekilde gururlu değildir. Son olasılık bir dilek ve arzudan ibarettir, ki burada, eğer o hiç dindarlığa başlamamış olup da, kadınca safdilliği sürdürmüş olsa, o vakit hep bu itibarla doğru olan noktada kalmış olacağı şeklinde bir güçlük de mevcuttur. Ama o bir kere dindarca keder çekmeye başlamışsa, o vakit arzu ve dilek, doğan ayın parlıtısı karşısında akşam güneşine, yahut doğan günün karşısında ay ışığına olduğu gibi, kayıplara karışacaktır. Bir kadın çifte ışık ve çifte tefekkür ile iş göremez, onun tefekkürü bir tektir. O dilek ve arzudan vazgeçmek ister ise, o vakit tefekkür, arzunun hayat buluşu ve tevekkülün can verişî arasındaki ihtilaftır, lakin her

ikisini bir arada istemek onun için imkânsızdır, evet, hatta belki, onun için akıl erdirilecek gibi bile değildir.

Velhasıl geriye ara olasılık kalıyor: bu, vakit bir yanda geçip giderken, hayalî tevekkülün, genç kız gözlerini tekrar açıncaya ve yeni bir hayata uyanıncaya kadar, bir sonsuzluk içinde, bir rehavet içinde uyuklar olmasıdır. Bu olursa, o vakit hiçbir ömür benim için heba edilmemiş demektir. Belki bir vakitler, bir hayalî keder içinde, kendisini, ne yazık ki! bu hayatta fuzuli bir çiçek gibi hissetmiş olan genç kız, daha cesametlisi muteber olunca, kendisini, ne yazık ki! nazarı dikkati celp etmeyen naçiz bir kuş yavrusu gibi hissetmiş olan genç kız bu suretle gerçekten nazarı dikkati celp eder gibi görünür. O halde, hayatın geniş çapta bir kayıp demek olduğunu bize öğretmeyi doğa bilimcilere bırakalım; bırakalım da, kim isterse, kurban talep eden tensel sevgiden dem vursun; durum benim düşündüğüm gibiyse, o vakit genç kız benim gözümde bir kapitalist olur, ve takdiri ilahî tasarruflu bir tahavvül yapmış olur. Danimarka hakkında özel servete sahip yegâne devlettir denir, zira *Øresund*'dan vergi alır¹²⁸, benim görüşüme göre o da, kişisel-dünyanın daha ufak çaplı koşulları içinde, evli kadınlar arasında benzeri şekilde bir istisna teşkil eder. Evlilik, tabir caizse, devlet geliridir, lakin o ayrıca, benim hayatımın ona olan borcunun faizini de alır. Ama bunu benim hayrıma veya bunu ben ondan istediğim için yapmamış olması yine de iyidir. — Bu da bana doğrusu hoş gelir. Onun varlığı benimkinden daha fazla anlam kazanır. Ona gözünde öyle fazla bir anlam taşımış olamam, zira o vakit geniş çaplı vakıalardan biri zuhur etmiş olurdu, ve bu da bana pahalıya mal olurdu.

Ama bunu sırf nazari şekilde düşündüğümde bile, geriye yine de bir uyumsuzluk kalmış olur. Tam ne yapacaktır, vuku bulacak olan şey nedir? Evet, şunu biliyorum ki, bir kilisede vaaz edilenden belki de daha fazlasını yapacaktır. Kategorilerde ince elenip sık dokunulduğu vakit, belki de her zaman sonsuz dindarlık telkin edilmiş olmaz. Kutsal adlar ve İn-

¹²⁸ *Øresund*'dan (Sjælland [Zelanda] adasını Güney İsveç'ten ayıran dar ve uzun deniz) geçen gemilerden geçiş ücreti alır — çn.

cil'deki ifadeler riyakârlıktan tek iz taşımaksızın kullanıldı diye de, her zaman illa Hristiyanlık vaazı çekilmiş olmaz, zira düşünce şekli bazen tamamen pagan olabilir. Onun teselli bulacağı şey bihakkın dini iman değildir. Bu açıdan bakıldığında, ben onun gözünde bir atom zerresi gibi zail olmak isterdim, bir vesile gibi, Yusuf'un satılışı¹²⁹ gibi, o sonsuzu kazan- sını diye; lakin o vakit yeni bir sevda da mevzubahis olmayacaktır. Hayır, onu ıslah edecek olan şey sadece, estetik olanın, dinî olanın ve bir hayat felsefesinin tatsız bir bileşimi değil, belli bir dindarlıkla aşılarmış olan bir yaşam bilgelidir. Benim hayat görüşüm bir başkadır, ve ben yaşamımı bu kategoride sürdürmek için kendimi var gücümle zorlarım. Bir insan ölebilir, bunu bilirim, bir insan için için ızdırap çekebilir, bunu bilirim, lakin bir insan bu kategoriye tutunabilir ve ona dört elle sarılabilir. Benim yapmak istediğim de budur, ben hayranlık duyacağım, gerçekten tasvip edeceğim, gündüzün sırf kendi hayat kategorisini göz önünde tuttuğuna ve gecele- yin bunun düşünüyü kurduğuna kani olduğum herkesten bunu beklerim. Ben kimse hakkında hüküm vermem; başkaları hakkında *in concreto*¹³⁰ hüküm verme telaşına dalmış olan in- san kategoriye nadiren sadık kalır; bu, başkalarının şahade- tinde, kendisinin ciddi olduğuna dair bir kanıt arayacak olan insanın hâline benzer, o *eo ipso*¹³¹ ciddi değildir, zira ciddiyet her şeyden önce kendinden emindir. Fakat bir şeye meram eden her kişilik bu suretle zımnen hüküm vericidir, ve kate- goriye meram eden kişi, buna meram etmeyen hakkında zımnen hüküm vericidir. Ben, bir insanın, atacağı bir tek adım kalsa bile, tökezleyebileceğini ve kategoriye salıverebileceğini bilirim, ama bu yüzden benim de bunu salıvermiş ve kurtulu- şu laklakiyatta bulmuş olacağıma inanmam, ben onun bana mukayyet olacağına ve hakkımda hüküm vereceğine, ve bu hükmün de hâliyle yine bu kategoride olacağına inanırım.

Velakin, üzerimde ne biçim bir hâkimiyete sahiptir? Her dilek ve arzusunu yerine getirmek, günü ona neşe verecek

¹²⁹ Eski Ahit, Yaratılış 45: 4-5; 50: 15-21 — çn.

¹³⁰ (Lat.) *somut* — çn.

¹³¹ (Lat.) *tam da bu yüzden* — çn.

şekilde geçirmek, böyle yapmama bir müsaade edilmiş olacak olsaydı! Tabii, bu bir haz olurdu, lakin tefekkür benim hayatımdır, bu elimden alınacak olmuş olsa, bu kayıp benim için tinsel ölüm olurdu! Farklılıkların üzerine çoktan bir çizgi çizmişimdir ama bana hayat veren şey, meram etmek bakımından bütün insanlar arasında bir eşitlik bulunmasıdır; insanın herkesten bunun ayrısını bekleyecek yüzü olmasıdır. Ve yine de o, hayal meyal bir tek imayla bile benim, belki bir üçüncü şahsın diyeceği kabilden, o kaçamaklı tevekkül hususunda itidalli olmamı sağlamıştır. Ve niçin? Çünkü ben, o da böyle olamayacak olduğu sürece, bir daha tinsel olarak var olmam. Bir düşünürün, evli olmak ve bir kadınla günlük tartışmalara girmek şöyle dursun, sevdaya düşmesinin bile ne kadar vahim olacağı burada rahatça görülür. Acaba erkek ya birini ya öbürünü olmamalı mıydı, yahut acaba ikisini birden mi olmalıydı? — Evet! Bir raddeye kadar feragat eden, ve sonra kendini bir raddeye kadar teselli eden birinin erkek olması gerekirdi. Ama hayır! Ses çıkarma, ey ihtiras, sen gön-lümü isyan ettirirsin, kendince bir neden olabilse de; zira ben, fevkalâde bir şey olması hasebiyle değil, ama doğru ve münasip olması hasebiyle, yeise düşme raddesinde kendimden beklediğim şeyin, pazarlık edemediğim bir başka şeyle birbirine karıştırıldığını görmeye katlanamam.

Fakat böyle bir şeyin vuku bulabilmesine mahal vermemiş miyimdir? Ne de olsa ben onun hür olabilmesi için uğraşırım. Bu doğru da, ben meseleyi, ne isterse yapabileceği kadar diyalektik olarak onun takdirine sunmuşumdur. Her sorumluluğu üzerime almış olduğuma, bunu kendime borçlu olduğuma inanmışımdır. Ve kâbus döneminde daha barışçı bir karar üretmek gene de mümkün olmuştur, ama bu yönde bir şey yapmış isem, onun iyiliğini değil kendiminkini düşünmüşümdür. Bu suretle bana nasıl da muhtaç hale geldiğini ve saygı görmek şöyle dursun, heba olup gittiğini kendisi herhâlde idrak etmemiştir. O halde mesele onun dini imanın sonsuz potansiyeliyle hareket edecek sınırsız güç ve kudrete sahip olduğu bir konumdadır. Bu suretle ben ilelebet bağlı kılınmış, ve kendimi bir daha asla geri kazanmamış olurum. Öbürünü seçerse, hükmetmemiş olurum.

Beni teselli eden şey, sonsuz tefekkürün kadın için temel olmamasıdır. Dolayısıyla, o mahut kaçamaklı tevekkül kadını eş ölçüde güzel tutabilir. Birine gönül verebilirse, o vakit ben bundan olabildiğince faydalı çıkmış olurum, lakin o ne yaparsa yapsın, ben yine de bunda güzel olanı görmeden edemem. Ah! ben, ve o da, bundan yararlı çıkmış olsa, bu yine de benim için ne buruk bir teselli olurdu, zira ben, zihnimin mahreminde, onun hakkında: bu varlık fikri gönül rızasıyla başlamış, demek zorunda kalırdım.

Ve o vakit benim bütün endişelerim, planlarım, emek ve çabalarım ne içindir? Ben ne ortaya koyarım? Hiçbir şey. Ama ben bu yüzden yolumdan dönmeyeceğim, bunu tam da bu yüzden yapmayacağım, zira insan ancak her şeyi yaptığı ve bu hiçbir şeye yaramadığı vakit, şevkle hareket ettiğinden emin olabilir. Ben bu hiçbir şeyi o yüzden küçümsemem, tıpkı dul kadının tapınağın bağış kutusuna bıraktığı o 3 sikkeyi küçümsemediği gibi¹³², bu hiçbir şey, bir şey ortaya koymaya istinaden, acı ve ızdıraba istinaden olduğu gibi, son derece fazladır, ki bu yapayalnız birinin anlayacağı şeydir. Zira azap iliklere kadar ürpertirken, ve bedeni tir tir titretirken, eğer ki acı çeken bir erkek ise, onun bu kâbus dinene kadar başını yaslayacağı dost bir el yine de vardır; veyahut inilti içi burkarken ve acı yüreği paramparça ederken, eğer ki acı çeken bir kadın ise, korsenin bağcıklarını o rahat nefes alıncaya kadar gevşetecek merhametli bir kadın yine de vardır, lakin yapayalnız biri, ihtirasın, iç bulantısında bulduğu duyusal rahatlamaya kendini teslim etmeye göze bile alamaz.

Ama kendi hesabıma kederlenecek şimdilik hiç vakit yoktur, zira bu da benim konumumdaki diyalektik güçlüğü açığa vurur, kendi hesabıma ve ailemin hesabına keder çekmemin birbirinden apayrı iki şey olduğunu gösterir. Ben yine de kendi gözüme en güzel gelecek bir bağlılık biçimi bulmaya bakarım. En güzeli onun bana bağlanmadan önce bir başkasına gönül vermiş olması, ve önceliği artık bana vermiş olmasının onda bir ihtimal uyandırmış olabileceği suçluluk duygusunun da yardımıyla, bu sevginin şimdi yeniden uyanabilmiş

¹³² Yeni Ahit, Markos İncili 12: 42-44; Luka İncili 21: 1-4—çn.

olması olurdu. O vakit benimle olan ilişkisi bir vakiadan ibaret olurdu, o yeniden sevmeye değil, sadece ilk aşkına geri dönme fırsatını yakalamış olurdu, ve benimle olan ilişkisi belki de bunu ona hiç olmadığı kadar güzel bulmayı öğretmiş olurdu. Bravo, bravo, bu makuldür! Keşke kalemim bir canlı varlık olsaydı, ama tabii o sadece bir çelik kalemdir; ama eğer gagasında yaprakla gelmiş bir kuş olsaydı¹³³, minnetimin bir faydasını görecekti olsa, ona nasıl da minnet duyardım! — Lakin talihsizlik, benim bütün bunlardan hiç malumatım olmamasıdır. Ve yine de medet umabileceğim daha yakın bir can yoldaşı düşünülemez. Peki de böyle sessiz kalmak niye; bana bu kadar hevesle tutunmak niye? Bunun cevabı, o mahut bilinmedik kişiye ve bana karşı bir sorumluluk bulunduğunu ona gösterirdi. O vakit ben onu gafil avlamış mı oldum? Ne münasebet, ben bu meseleyi bir kere kendime karşı barizleştirmiştim. Şayet onu gafil avlamışsam, o vakit bu tam da bundan kaçınmaya çalışırken gösterdiğim dikkatten olmuş olmalıdır. Böyle olduğunu farz edersem, bu da yine makul gelir. Ne de olsa o vakit de bana sevgi duymaktan çok korkmuş olur. Sonra ayrılma tartışmaları başlayınca, unuttuklarını tekrar ortaya döker, ve bu tatsız durum onu yeise sürükler. — İşte böyle. Durum bu minval üzere gelişirse, o vakit o kârlı çıkmış olur, yani kendine yarar sağlamış olur, ben de o hür olduğu için kârlı çıkmış olurum, ve o, güzelliğinden bir şey kaybetmediği için kârlı çıkmış olurum. O bana bir şey borçlu değildir; zira benim hiçbir nasihatime uymamıştır, çünkü hiçbir nasihat vermemiştir, ve bu cihetle hiçbir şey verememiştir; bana karşı herhangi bir şey, onca kahır için küçük bir karşılık, borçlu ise, o vakit bu, ona hiç nasihat vermeye kalkmamış olmamdır. Ben ona dolaysız olarak hiçbir şey borçlu değilimdir, zira ondan benim rızam için bir şey yapmasını istememiştir, ve o sonra zaten bunu benim rızama yapacağı da var sayılamazdı; dolaylı olarak ona çok şey borçluyumdur, ancak bu borç esasen benim kişiliğimden kaynaklanır, ki kişiliğim onu tam da varsayılmış olan koşul altında kabullenmeyi arzu eder.

¹³³ Eski Ahit, Yaratılış 8: 8-12—çn.

Bütün bunlar mükemmeldir — yeter ki bir faraziye den ibaret olmamış olsa; faraziye mükemmeldir, yeter ki faraziye olarak o kadar nahif olmamış olsa.

Saat ikiye beş var, mesai bitti. Gece yarısından itibaren tüm ihtirasımla onu düşüneceğim, ama dakikası dakikasına, bundan bir dakika bile sonra değil. Mühim olan sebat etmektir, ve saat ikiden sonra ona dair her düşünce bir azimsizlik, ona karşı bir aldatmacadır, zira ihtirası uzun vadede, dilediğim gibi, korumak için bir parça uyku da gerekir. — İngiltere’de imal edilen hafif birayla en sert bira arasındaki fark, sonuncunun köpürmesi değildir, zira hafif bira da köpürebilir, hem de diğeri kadar fazla köpürebilir, ancak köpüğü hemen kaybolur; oysa sert biranın köpüğü kalıcıdır.

15 Nisan. Sabah.

Bir yıl önce bugün. Bu sabah hava iyi, hatta berrak. İnsan sabah erkenden özgürlük ve güzellik arayışıyla yola çıkar da, hava belirsiz olursa, o vakit insan arabanın içinde nafile bir proje delisi gibi oturur, bu değişkenlik güzele çevirebilir diye bekler, böyle olursa buna şükreder; ve o vakit güneş de, hızla dağılan fırtına bulutların bu hercailiğinden usanmış bir halde, kendisini tüm ihtişamıyla pırıl pırıl ortaya çıkarır; havanın açık olacağı şimdi katileşmiştir— o halde ben onun, benim güneşimin, her şeyi artık katiliğe kavuşturmuş olmasına, ve fırtınalı mevsimin atlatılmış olmasına nasıl olur da minnet duymam!

Kadındaki olgunsuzluğa has hafif yollu heyecanlı fikir beyanları artık unutulmuş gibidir. Sevilmiş olduğuma inanmaya artık cesaret edebilirim. Bir başkasını sevebilecek olması elbet aklımdan geçmemiştir ama o bana ruhu güzelleştiren ve güzelliği sayesinde ruha işleyen yeğinlikten mahrummuş gibi görünür. Bunu görmek bir sevinç anıdır, bir insanın zehir içmiş birinde zehrin artık tesirini gösterdiğini gördüğü o korku anı gibidir.

Ve o kadar yanlış davranabilmiş olmasının verdiği acı ona hiç tahmin etmemiş olduğum bir yumuşaklık verir; ve onun bu acıyı hissediyor olmasının, tam da bunun karıtlamayacağı ne vardır ki! Ölümün aramıza girmiş olması ne talihtir! Daha

uzun süre pençeleşmiş olsaydık, mesele aramızda ve kendi tarafımızdan bir hükme bağlanmış olsaydı, bu ne olmuş olursa olsun, yine de daima düşündürücü olurdu. Benim tek korkum onun bütün meseleyi fazla ciddiye alacak olmasıdır. Her şeyi tümüyle unutmuş gibi görmezden gelsem, bu onun gizlice acı çekmesine yol açabilirdi, ve ben bunu ihsas ettiğimde, bunu elinden geldiğince tatlılıkla ve şaka yollu yapmama rağmen, derhal mütehassis oluveriyor; nedeni acaba bu mudur?

17 Nisan. Sabah.

Bir yıl önce bugün. Talihsizlik: onda zerre kadar inançsal ön koşul bulunmamasıdır. Bu itibarla ben gölge dövüşü yapmışımdır. O yine de benimle pençeleşmek istemiştir, tarafımdan tam galebe çalınmamıştır ama geceki evham ona kendini anlamayı öğretmiştir. Bu sayede kendini her zamankinden daha mutlu saymasına rağmen, o buna yine de bir hezimet nazarıyla bakar. Burada esas mesele sonsuzluğun benim karşımdaki özgürlüğüdür. O tam bu anda beni ideal yapmıştır, ve bu küçük rota hatasını kendine karşı kullanmaktadır. Bu bana karşı bir acizlik, akıl erdiremediğim ve akıl erdirmek istemediğim bir adanmışlığa yol açmaz; ben tapar konuma getirilmek istemem. Ben şahsen gururlu biriyimdir, ve her insan da diğer insanlarla münasebetlerinde böyle olacaktır, Tanrıya karşı alçak gönüllü olacaktır, ve her koşulda alçak gönüllü olacaktır ama bir başkasının kişiliği karşısında alçalmayacaktır. Doğrusu istenirse, bu ne kadar korkutucu olsa da, bunda beni tam da sımsıkı tutarken kendinden uzaklaşmaya zorlayan bir tür adanmışlık vardır. Sevenlerin didişmesi hoş kaçmaz ise, o vakit dinî anlamda korkunç bir sorumluluk olan bir adanmışlık vardır.

18 Nisan. Gece yarısı.

Velhasıl, ben hiçbir şey yapmamış, sadece sakinliğimi korumuşumdur, zira hakkında şahsen tek şey bile bilmediğim eski bir sevgi hususunda bir şey yapmak imkânsızdır. Dolayısıyla, evveliyatta yaptıklarım beyhude olduğu gibi, benim ona olan sempatik beklentilerimin ve kendime olan derin korkunun bir parçasıdır.

O halde ariflik neye yarar? Ama ben arif de değildir. Akranlarım arasında bir anlamda en arif olan ben isem, belki bir başka anlamda da hepsinin içinde en aptalı benimdir. Duymuş ve okumuş olduğum her şeyin içinde, bana Perian-der hakkında söylenen şey kadar denk gelmemiş ve beni can evimden vurmamış olan hiçbir şey yoktur. Onun için, bir bil-ge gibi konuşur, bir çılgın gibi hareket ederdi, denir. Bu sözün tam bana uyduğunu kanıtlayan şey onu en ihtiraslı sempati-ye benimsemiş olmam ve yine de onun beni değiştirecek en ufak bir etkiye sahip olmamasıdır. Onu bu şekilde sahiplenmem tastamam *à la* Periander'dir.¹³⁴ Ben kendi ön koşulum çerçevesinde arifimdir ama eylemimin ön koşulu o kadar ide-aldır ki, bu ön koşul bendeki arifliği olduğu gibi aptallığa çe-virir. Ben ön koşulumu en aza indirmeyi öğrenebilmiş olsam, o vakit arifliğim göze daha iyi görünürdü. Bu şekilde arifçe hareket edebilmiş olsam, şimdiye kadar çoktan evlenmiştim. İnsanın dilek ve arzusunu gerçekleştirmiş, bir de bunun için bir iyilikmiş gibi şükredilmiş olması, ve bunun üzerine insa-nın esasında özgürmüş gibi harekete geçmesi, işte bu ariflik olurdu, ve ben verdiği sözden dönmeyen haysiyetli bir insan, refikasına sadakat duyan ve bir genç kıza da şeref payesi ve-ren, görülmeye şayan nadide bir koca olmuş olurum; zira benim ideal ön koşulum ona büyük ihtimalle şeref payesi vermez, ve benim kendimi kaçamak yoldan Tanrıca makbul konuma koymak ve hayatı kaçamak yoldan yaşamaktansa, yeri göğü birbirine katmak istemem büyük ihtimalle bende hiç şeref olmadığını kanıtlamış olur.

Onu özgür görmekten daha yüksek olan dilek ve arzu-mun, tanrısal gazabın ruhumdaki doruk noktası olan dilek ve arzumun, şimdi tabii bırakılması şarttır. Yine de ben bunu is-temem. Ben bir kere serbest bırakıldım mı ve eylemde bu-lunmaya bir cesaret edebildim mi, benim yaradılışımın yine de bu dilek ve arzuyu onun içinde alevlendirebilmesi hâliyle mümkün olabilirdi. Bu isterse uzak, isterse sonsuz uzak bir mümkünlük olsun, ben yine de bunu elden bırakmak, bun-dan vazgeçmek istemem. Dilek ve arzu ancak onun özgür ve

¹³⁴ *Periander tarzı—çn.*

bir başkasının olduğu resmen kesinleştiği vakit ölür, lakin o vakte kadar geçici bir heves gibi ikide bir zavalıca gelip gitmeyecek ama sentezimin en yüksek ihtirası olma şerefiyle payelendirilecektir.

Şuna hiç şüphe yok ki, hüznün kederin inceliğiye, yeis onun fevriliğidir, fakat bir insan hüznülenmeye kalkışmadan evvel, ilkin acıyla haykırır. Anında hüznülenmek bazen aşağı bir ruhun nişanesidir.

O halde sen rahat uyu, tatlı kız, sana sadakat sözü vermiş olan erkek, yaptığından daha fazlasını yapamaz, o halde sen rahat uyu, neredeyse: *yavrucuğum* diyecektim, zira ne de olsa benim gailim, kızının aşık olduğunu görmeye can atan bir babarunki gibidir. İşte hüznün budur, ama ben istemem, ben sende sebat ederim, daha evvel hiçbir şey olmazsa, bir ihtiyara dönmüş olsam da, sebat ederim, beklentinin peşinde tetikte bekleyen gece bekçisini geri çağırnam.

20 Nisan. Sabah.

Bir yıl önce bugün. Bir sorgucu dava dosyalarının arasında oturup onları uzun uzun okumuştur, şahitleri dinlemiştir, delilleri toplamıştır, mahalli inceleme yapmıştır; sonra odasında öylece otururken birden görür, bir şey görür. Bu bir insan, bir şahit değildir, *corpus delicti*¹³⁵ değildir, bu bir şeydir, ve o buna: vakanın seyri, der. İşte o, bir sorgucu, vakanın seyrini gördü mü daha anında iyi bir ilerleme kaydetmiş olur.

Tüm varlığıma bir huzursuzluğun hâkim olduğunu, korkunç bir şeyler dönmekte olduğunu hissetmişimdir, bütün gece gözümü kırpmamışım, ve şimdi işin seyrini görmüşüm, ama yazık ki, meselenin değil, mahvoluşun seyrini görürüm. O benim tüm varlığımı korkuya düşürecek bir çapta kendini adamıştır, ve o yine de benim gözümde sevimliye değer, ve duygularımı derinden harekete geçirir, ama bu adanmışlık ve etkilenişim bana işkence gibi gelir. Benden başka biri dahi olmuş olsa, bu adanmışlığa akıl erdiremezdim, kendimi bu şekilde adayamazdım. Ve içine kapanık birisi olduğuma göre, o beni ancak çok az tanır, ne uyumsuzluk!

¹³⁵ (Lat.) somut kanıt—çn.

Ben onun üzerinde tam hâkimiyet kurmuşumdur ama onun benim üzerimde hiç hâkimiyeti yoktur. Böyle bir ilişki evlilik midir? Doğrusu baştan çıkarma hikâyesi gibi bir şeydir. O vakit ben onu baştan çıkarmak mı isterim? Ne çirkinlik! Ve yine de daha yüksek bir türden, tutkunluğunkinden daha kötü, bir baştan çıkarma var mıdır? O kendini hiçbir zaman şimdiki kadar mutlu hissetmediğini söyler; kendi vecdinden başka hiçbir şeye kıymet vermez. Böyle bir uyumsuzluğu seyretmek benim açımdan sevmek midir? Ve içine kapanık olduğumu ben kendim iyi bilirim. Evet, hatta, tatbikatımın nereye götürebileceğini, içine kapanıklığımı saklamama imkân verileceğini, bihakkın görme fırsatı bulmuşumdur. Ancak ondaki adanmışlık tüm varlığımı kökünden sarsan talep hâline gelir. Doğrusu, o bunu aslında zerre kadar idrak edemez; ama ben bunu bilirim, peki ne yaparım?

O mahut yanlış anlama onarılamaz bir hasar oluşturmuştur. Yüreğinin en derininde daha ciddiyetle mücadele etmek istemiş olabilir. Ve adanmışlığın ifadesi, kendini doğrudan belli etmeye bir başladı mı, hiçbir sınır kalmaz. Bu şuna benzer; bir insan acıdan yakınmaya bir kere başladı mı, asıl doğru, çok geçmeden işitenin içine dokunmaya yetmez hale gelir, ve o vakit, bu kişi farkında bile olmadan, kendini asılsızlığın içinde bulur. O mahut yanlış anlama onarılamaz bir hasar oluşturur. Ciddi görünsem, o dahası olduğunu düşünür. Ve böyle bir şey hiç söz konusu olmadığı, bana kasvet veren şey kendi içine kapanıklığım olduğu vakit! Ah, bu insanı aklından etmeye yeter!

Bugün benden bir iskemleye oturmamı rica etti. Hiçbir şeyden şüphelenmeden kabul ettim. Sonra birkaç adım geriledi, bana doğru eğildi, ve dizlerinin üstüne yığıldı. Hiç şüphesiz bu harekette hafif yollu bir cilve vardı ama esasen bir hüznün, ve sonra bir keyif vardı, evet, hatta ben buna, ihtirasına tam münasip bir ifade şekli bulmuş olmanın verdiği çılgınca bir keyif diyebilirdim. Onu anında yakalayıp kaldırdım. Suç işlemiş birisi gözleri fıldır fıldır odada etrafı tarar, her kuytu köşe onu işkillendirir, sonra pencereden dışarı göz atar, karşı komşuları kolaçan etmek içindir, ve vicdan korkusu onun gözlerini keskinleştirir: hiç kimsenin bunu görmemiş

olduğundan emin olmanın bedeli acaba bana ne kadar pahalıya patlardı, ve bunu kendim görmemiş olsam acaba bu bana ne kadar pahalıya çıkardı! Ben bunu talep etmiş miydim ki! Hakikate bakılırsa o beni hiçbir zaman anlamamıştır. Ben şahsen herhangi birinin karşısında hiçbir zaman diz çökmemişimdir, belki onun karşısında olsa bunu yapabilirdim, eğer durum bunu gerektirmiş olsaydı, lakin onun ve benim kişiliğim karşısında asla böyle bir şey vuku bulmamalıdır. Bu tür bir hareket benim için hiçbir şekilde saçmalık, hiçbir şekilde abartılı bir jest değildir, bunu yapmış olsam, o vakit benim bundan kastım: bu şekilde bakılan hiçbir aşağılayıcı hareketi hoş görmemek olurdu. Burada yine gururum devreye girmiştir.

Bir kızın bir erkekten farklı olduğunu iyi bilirim ama yine de şunu hiçbir zaman unutmam; o benim karımı kaynatmıştır, beynimi altüst etmiştir, içine kapanıklığının içine korku, kararlılığının içine yeis salmıştır, ve hepsinden önce, benim için bir ön haberci ve ifratın haber tellalı olan iç sezinin kulağında bir vızıltı olmuştur.

22 Nisan. Gece yarısı.

Muayyen bir ilaca alışık olan bir hasta nasıl ki o ağrı kesici damlaları her gittiği yere yanında götürmek zorundaysa, matteessüf, ben de bu misal, ızdırap öykümün kısa bir hülasesini her yere yanımda götürmem şarttır, bütünü itibarıyla yönümü tayin edebileyim diye, kan ter içinde kendi başıma yapmaya uğraşıp durduğum şeyde yönümü tayin edebileyim diye, ama bu, hocasının verdiği dersi kan ter içinde öğrenmeye uğraşan bir müridinkinden tamamen farklı bir yoldur. Bu ben olmuş olsam da, bu apansızın benim aklımdan geçmiş olsa, o vakit bu "apansız", dersi son defa tekrarladığımdan bu yana yarım gün geçmiş demek olur ki, o vakit en korkunç kriz devreye girdi demektir. Bununla bedensel felç arasında bir benzerlik vardır. Daha anında başım döner, düşüncem bu karmaşanın içinde sağlam bir nokta yakalayacak kadar hızlı değildir, ve bana sanki bir katılmışım gibi gelir. Olana gayreti gösterip düşünceden bir dini iman mücadelesi olarak şüphe etmekten başka yapacak hiçbir şey yoktur, sonra bu an geçer, ve ben yüzlerce ve yüzlerce defa tekrarlamış olduğum şeyi bir

daha anlarım. — Yahut, ne kadar ızdırıp çekmiş olduğum apansızın aklımdan geçiverir, ve bu düşünce o kadar apansızın gelir ki, tefekkürün müfettişlerinde koşup yetişebilecek hız yoktur, ve ben topyekûn şaşkına dönerim. Bu dün başıma geldi. Bir pastanede oturmuş, gazete okuyordum ki, gönlümde apansızın bu manzara uyanıverdi, o kadar apansızın oldu ki, gözyaşlarına boğuldum. Bereket versin etrafta kimse yoktu; ama ben ilginç bir tedbir dersi almış oldum.

24 Nisan. Sabah.

Bir yıl önce bugün. Ben yolunu şaşırmış biriyim, ben tıpkı insanları başka bir dil konuşan ve başka göreneklere sahip olan yabancı bir ülkeye gelmiş biri gibiyim. Şimdi benim ızdırabım yabancı insanların bana milli gururla muamele etmesi olmuş olsa, o vakit bu tabii makul gelirdi ama benim durumum bu değildir. O benden herhangi bir talepte bulunmaktan çok uzaktır, o sadece kendi illüzyonunu görür, buna dalıp gitmiştir. Mutludur, o öyle der, ben de onun bir anlamda mutlu olduğuna inanırım. Sevecendir, ve sevgisiyle kendi hâline dalmış küçük bir çocuk gibi haşır neşir olur, ama o bu gönül eğlencesiyle memnun ve mutludur. İnsan öylece oturup onu seyredebilir ve ihtiyarlayabilir ve seyretmeyi sürdürebilir, sırf bir mahzur vardır, ki bu, sevgiye benim hedef olmamdır. O mahut küçük yollu *altercationun*¹³⁶ öncesinde kalmış her şey, benim gözümde o kadar fazla anlam taşımış olan şey, benim şahsen fikre boyun eğmek suretiyle onun dikkatini üzerine celp etmeye çalıştığım şey: fikir etkisi, onu zerre kadar mütehassis etmemiştir. Bu cihetle o, deyim yerindeyse, tepkisizdir. Fakat ihtilaf, benim tutum değişikliğim, ölümün müdahalesi onun yapısını değiştirir, ve o hüznün dolu bir hayranlık beslediğim, ve beni onun gözünde ateşli bir hayrana çeviren bir sevecenlik sergiler. Peki o halde bu ne demektir? Bu onun, şahsen benim en yüksek addettiğim güdülere hiç tepkisiz olması demektir. Aramızda bir lisan farkı vardır, aramızda uzanan bir dünya vardır, ve uzaklığı şimdi olanca ızdırabıyla kendi gösterir.

¹³⁶ (Lat.) *söz dalaşı*—çn.

Ya sabır!

26 Nisan. Sabah.

Bir yıl önce bugün. Demek ki ben bu resife çarpıp karaya oturacaktım! Ben kendimi herhangi bir kimsenin karşısında hiçbir zaman küçük düşürmemişimdir, lakin üstünlük taslamak da istememişimdir. Ben insan ilişkilerinde herkese hakkaniyet gösterilmesi kanaatindeyim. Benim insanlarla hiçbir hâlükârda öyle fazlaca yakın bir ilişkim olmamıştır. Tinsel yaşamum beni ziyadesiyle meşgul etmiştir. Bu yönden küçük düşürülmüşümdür. Beni kim küçük düşürmüştür? Bir genç kız, ve o bunu gururu sayesinde yapmamıştır, zira o vakit işi kolay halletmiştik, hayır, o bunu adanmışlığı sayesinde yapmıştır.

O benimle asla mutlu olmayacaktır, hayır, asla! Kendini buna inandırması mümkün olsa da, benim buna aklım ermez, ve bu, hâliyle onun mutluluğunun bir parçasıdır. Birleştiğimiz takdirde, bu da hâliyle, engellemiş olmam gereken şeyi onun bir gün dehşet içinde hissedeceği noktaya gelecektir.

Onun karşısında içine kapanıklığımı muhafaza etmem yeterince kolaydır, ve kendimi tam da şimdi küçük düşürülmüş hissetmem bir ihtimal bundandır.

O benim tinsel yaşamuma hayatiyet kazandıran şeyi: beşerî eşitliği yok eder. O, özgürlüğün bu sonsuz ihtirasına hiç aldırış etmez; o kendince bir hayal üretmiştir, ve bu da ona kâfidir. Bir insanın sevebileceğine, bir insanın her şeyi bu sevgi için feda edebileceğine ben de inanırım ama ben, ister iyi günler göreceğim olayım, ister hayatı tehlikeye atacak olayım, tinsel yaşamumun en derin soluğu olmadan yaşayamam, onu feda da edemem, çünkü bu bir çelişki olur, zira ben tabii ki o olmadan var olamam. Ve o bu soluğa hiç ihtiyaç bile hissetmez.

Yine de ben tam da şimdi, onu sevdiğimi, onu her zamankinden daha fazla sevdiğimi hissederim, ve yine de bunu göze alamam, ne var ki onun nişanlısı olarak, onu sevmem beklenir.

27 Nisan. Gece yarısı.

Hiçbir şeyi kayda almak içimden gelmiyor, zaten alınacak hiçbir şey de yok. Yine de ben tam tetikteyim. Burada şehirde gece bekçileri görev başında olduklarını bağırarak gösterir; bu bağırış niyedir? İngiltere’de sessiz sedasız dolaşırlar, ve gidip bir kutuya bir misket bırakırlar, sabahleyin de amirleri onların görevlerinin başında olmuş, ve uyumamış olduğunu bu suretle görmüş olur.

28 Nisan. Sabah.

Bir yıl önce bugün. Ah keşke bana mukavemet gösterebilseydi. Ben mücadele ederken baskıcı değilimdir; ve barış içinde yaşamış olsam, barış içinde olduğum kimsenin benim kadar güçlü veya benden de güçlü olmasını dilerdim. Zira o ne kadar boyun eğerse, ben bir o kadar sorumluluk almış olurum. Ve ben sorumluluktan korkarım. Niçin? Çünkü o vakit kendimle baş etmek durumunda kalırım, ve ben hep bu mücadeleden korkarım. Diyelim ki Tanrı bir kul olsaydı, yani insanın kendinin dışında biri olsaydı da, insan Onunla konuşabilmiş ve ona: ne diyeceğini bir duyalım, o vakit ne düşündüğümü görürsün, diyebilmiş olsa, durumu herhâlde kurtarabilmişti. Lakin O bir insanla bu yolla konuşmadığı içindir ki her şeyden en güçlüdür, tek güçlü Odur. O en kısa yoldan teşriki mesai etmek istediği bir insanı o insanın kendisi vasıtasıyla konuşacak şekilde inhisarına almıştır. Onların karşılıklı konuşması birbirlerinin dışındaki bir *pro* ve *contra*¹³⁷ değildir, ama Tanrı konuşurken, konuştuğu insanın bizzat kendisini kullanır, o insanla, o insanın kendisi vasıtasıyla konuşur. O bu yüzden kudret sahibidir, ve istediği an insanı ezip geçebilir. Mamafih şöyle bir durum olsaydı; Tanrı misalen bir kereye mahsus, misalen Kitâb-ı Mukaddes’te, konuşmuş olsaydı, o vakit Tanrı en muktedir durumdaki olmaktan, en müşkül durumdaki olmaktan çok uzak olurdu, zira insan böyle bir şeyi, buna karşı kendisini kullanmasına izin varsa, rahatça tartışabilirdi. Ancak böyle bir faraziye bir hayal ürünüdür, hiçbir mesnedi yoktur, zira Tanrı bu yolla konuşmaz. O her

¹³⁷ (Lat.) *fayda ve mahsur*—çn.

şahsiyetle konuşur, ve söz yönelttiği şahsı o anda, ona onun kendisi vasıtasıyla demek istediği şeyi söylemek amacıyla kullanır. Dolayısıyla, Eyüp Kitabında¹³⁸ Tanrının bulutların arasından ortaya çıkması ve bir de en ehil diyalektikçi gibi konuşması tematik bir aksaklıktır; zira Tanrıyı öylesine dehşetli bir diyalektikçi yapan şey tam da insanın Onunla bambaşka yoldan çok yakın olmasıdır, ve burada en yumuşak fısıltı daha bir kutsal, ve en yumuşak fısıltı Onu bulutların arasında tahtında otururken görmekten, veya yeryüzünün üzerinde çakan yıldırımların arasından Onun sesini duymaktan daha dehşetlidir. Bunun içindir ki insan Onunla diyalektik yapamaz, zira Tanrı bu insanın ruhundaki diyalektik gücü tam da bu insanın kendisine karşı kullanır.

Bir insan Tanrıdan korktuğu vakit, kendinden fazla olandan korkar, ve bu korkunun yanında, kendisi için duyduğu korku gelir; ve bu korkunun *angustia*¹³⁹ sorumluluktur.

O kendini ne kadar adarsa ben o kadar bahtiyar olurum. Bu mutlu bir ilişki midir? Ve onun bahtiyarlığı acaba nedir? Benim görüş noktamdan bakılınca bu körü körüneliğinkidir, illüzyonunkidir. Ama Sokrates'in dediğine göre, en büyük bahtsızlık bir illüzyon içinde olmaktır.

29 Nisan. Gece yarısı.

Asıl mesele benim onda daha yumuşak bir izlenim uyandırıp uyandıramamış olmamdır. Beni ara sıra zerre kadar da olsa aklına getirse, ki hâliyle bu maalesef gayrimuhtemeldir, o vakit ben onun şimdi en insanî ihtimalle neye ihtiyaç duyabileceğini muhtemelen görürüm. İzah az çok şöyledir: “Ben bir dereceye kadar yozlaşmış bir insandım, ama tamamen kötü biri değildim, iyi yanlarım da vardı; onu elbette sevmiştim ama ciddiyetten mahrumdum, ve sonra istikrarsızlığım da vardı, bir karara dört elle sarılamıyordum; ona elbette sevmeye layık bir kız nazarıyla bakmıştım ama yine de onda beni mutlu edecek ruhu bulamamıştım; o halde kaderine boyun eğmesi onun açısından cömertliktir, beni bir gün daha büyük

¹³⁸ Eski Ahit, Eyüp Kitabı 38: 1-13—çn.

¹³⁹ (Lat.) *darboğaz*—çn.

bir güçle kendine esir edecek kızla barışık olması onun açısından yüce gönüllüktür, zira şu kadarı kesindir ki, o kendine daha akıl zengini bir kız bulmuş olsa da, onu bu şekilde sevecek hiç kimse bulamayacaktır, ki bunu şahsen kabullenmek zorundadır, ve sonra, sil baştan yapamayacak kadar gururlu olsa bile, tutumuna pişman da olmuştur." Pişmanlık duyan ama bir şeyi değiştiremeyecek kadar da gururlu olan bir pişman kişilik, bir şeyleri değiştirmek yine de mümkün ise, yanlış yapmış olur: O halde pişmanlığın ne olduğunu Tanrı bilir.

Her cümlenin anlamsız ve benim açımdan bir o kadar da asılsız olduğu bir izahla yardım edecek olmak! Ben ya çok yozlaşmış biriyimdir, evet hatta, bir riyakârımdır, ya kendini kandırmacaya iğrençlik derecesinde mahkûm olmuş biriyimdir, ya da en az herkes kadar yiğit ruhluyumdur. Ve ben, kıstas kararlılığın ne olduğunu bihakkın bilmeyen bir genç kız olmaması kaydıyla, bir karara sımsıkı sarılırken sebattan da yoksun değilimdir. Ben onu her zaman sevmeye layık adanmışımdır, bu hükmümü bir nebze bile değiştirmemişimdir. Ben daha bol akıllı birini hâlâ *bulmamışım*dır, zira ben hiç kimseyi aramamış, ve kadın dirayetinden kibarca uzak durmuşumdur. Ondaki yüce gönüllülük tek kelimeyle düşük bir kozdur, benim günlük hayat hikâyesi sahnelemek ve takasçılık yapmak gibi bir niyetim yoktur. Pişmanlığım şahididir ama temennimin her şeyi sil baştan yapabilmek olduğu da bir o kadar kesindir.

Ben bu izahın yardımıyla ilerleme sağlarım. Tüm sonsuzluk vasıflarını terk ederim — ve komik olurum. Elbette herkesin gözündeki değil; hatta öyle ki, belli şair adamların gözündeki kahraman olurum. Doğrusu insanın, etik olanın ölümsüz ve adil bir Tanrının icadı olduğuna değil, uydurma bir tiyatro terzisinin yalapaşap bir araya getirdiği bir şey olduğuna inanası gelirdi. Ve hatta bu kıstas şair adamlar tarafından da kahramanlar için kullanılır — kendilerini, kahraman olduklarını gösterebilsinler diye, velakin hepsinin en ustası *Scribe'*dir. İnsan onun repliklerini okur ve tüm yaşamı nasıl karma karış ettiğini duyar; sanki insanlara değil, akıllı kaçıklara da değil, "aygın baygın mayıs böcekleri"ne komedi oynanmaktadır, ve replikler insana o kadar da basmakalıp ve o kadar basit gelir

ki, insan bunun çocuk oynacağı gibi bir iş olduğunu görür. Evli bir kadın, yazar tarafından aklı başında ve gayretkeş olarak, evet hatta, hayırlı bir iş: bir genç kızla genç bir erkek arasındaki sevda için, mücadele eden biri olarak canlandırılır; genç kız bu kadının nüfuzu altındadır, ve genç erkek bu cihetle ondan medet umar. Harımın adını hatırlayamıyorum, farzımuhal Madam *Scribe* olsun. Ve bu hanım aşık delikanlıya şöyle der: "Ama bu kızın hiç serveti olmadığını hesaba kattınız mı?" "Hesaba kattım." "Nakit 20.000 Frank'ı var o kadar." "Biliyorum" "Ve yine de sözünüzden dönmüyorsunuz öyle mi?" "Evet." "Doğrusu, bu babayığitlikle beni tam galebe çaldınız." *Scribe* bilmeyerek nasıl da bir *satyricus*¹⁴⁰ olmuştur; Kendimi *Mester Jackel*'in¹⁴¹ karşısındaymış gibi sanırım. Delikanlı parlak bir ışık altında sunulmuştur: Kızı alır, 20.000 Frank'ı da, — ve kahraman olur. Lakin böyle bir kahraman tıpkı adı *Cæsar, Alexander, Bonaparte Æbeltofte*¹⁴² olan bir terzi çocuğu kadar komiktir; ve böyle kahramanlar yaratan bir şair bana tıpkı çocuklarını böyle bir adla vaftiz eden terzi ana baba kadar aptal görünür.

Ne var ki onun için, ister gerçekten işine yarayacak ister yaramayacak olsun her şeyi, iş görür her şeyi yapmak benim yükümlülüğümdür. Bu zamana kadarki girişimler beyhude kalmıştır. O hakkıyla dindar bir kişilik kazanmışsa, bu benim için dehşet verici olmuştur. Ben yine de hiçbir Allah'ın kuluna fikir sormamışımdır.¹⁴³

Akl ve izarım gazaba gelmiştir, çünkü soytanı kostümü *Scribe*'ye kahraman olmak tüylerimi diken diken eder. Artık bu kadarı yeter. Onu düşünürüm, onun nekahet döneminde olduğunu görürüm, mutlu bir sonu mümkün görürüm. Tabii, sert terbiyenin önünde saygıyla eğilirim. Doğrusu bu kız beni küçük duruma düşürmek için yaratılmıştır. Hiçbir insan fark

¹⁴⁰ (Lat.) *hicivci*—çn.

¹⁴¹ 18. yüzyılın sonlarında özellikle Almanya'da ve Danimarka'da popüler bir kukla oyununun baş karakteri. Cahil, budala, kendini hep gülünç duruma düşüren bir köylü tipi canlandırılır—çn.

¹⁴² Ludvig Holberg'in *Mascarade* adlı komedisinde (1.perde, 11. sahne) Arv ve Henrich arasındaki diyaloga gönderme yapılıyor—çn.

¹⁴³ Yeni Ahit, Galatyalılar 1: 16—çn.

etmese de, söylemiş olsam çok az insan anlayacak olsa da, ben bunu anlarım, bunu mükemmelen anlarım.

Perikles, meşru çocukları hayattayken, bir yasa çıkartmıştı; Atinalı ana babadan doğma olmayan çocuklar Atina vatandaş sayılmayacaktı. Bir sürü insan bu yasanın mihnetini çekti. Sonra veba salgını geldi, ve bu çocukların hepsi hayatını kaybetti, Perikles'in acısı o kadar büyüktü ki, sonuncunun naşının başına çelenk koymak üzere ilerlerken, herkesin gözü önünde gözyaşlarına boğuldu, ki bu daha önce hiç görülmemiş bir şeydi. Şimdi geride yalnızca gayrimeşru çocukları kalmıştı; o vakit yasanın yürürlükten kaldırılmasını buyurdu. Şu sarsıcıdır: Perikles ağlar, — ve Perikles bir gün bir şey, bir başka gün bunun tam aksi bir şey yapar. Ama Plutarkhos'un dediğini okumak acıklıdır, Atinalıların onun yoluna baş koyduğunu söyler; bu insanlar Tanrıların ondan intikam aldığına inanmış ve bunun için ona müsamaha gösterebilmişti.

Perikles büyük adamdı, o bir kararda sebat edebilirdi; kendini devlet hizmetine adamaya karar verdikten sonra, bir daha hiç halk içine çıkmadı. Bu noktada naçizliğimi hissetmem kolaydır; ama keşke tüm varlığımı tahrif etmem gerektiğini idrak edebilmemi sağlayarak bana müsamaha gösteren müsamahakârlığı da bir hissedebilmiş olsaydım! Hakikaten, ama bu tahrif, o buna bir bakmış olsa, bunun onda büyük bir şey husule getireceğini ümit edeceğim şekildeydi; bu tahrif, bir şeye katkıda bulunsa bile, umumen fayda sağlayacak bir şey değildi. Ve ilk yöntem onu bundan bambaşka bir biçimde onura mazhar ediyordu.

30 Nisan. *Sabah.*

Bir yıl önce bugün. O artık adanmışlık ifadeleriyle dolup taşmıyor. Belki hepsi bir intikal devresinden ibaretti. Ama ben bu ürkütücü tabloya seyirci oldum, bunu asla unutmaya-
cağım.

Kasvetli ruhum her şeye rağmen galip geldi.

1 Mayıs. *Sabah.*

Bir yıl önce bugün. Bu mümkün mü! Bir ihmalim ağrına gitti. Evet, bunun bir ihmal olduğunu inkâr etmem. Bana

sertçe bir karşılık verdi. Ya şimdi ya da asla. Aramızdaki ufak yollu tartışmada ayrılık kelimesinin gündeme sokulması iyi oldu. Böylece bu kelimeyi tekrar kullanmak şimdi kolaylaşmış oldu.

Meseleden yan çizmek istemem; ondan ayrılmak istemem, bu, günlerim aydın olsun diye değil, başka türlüünü yapamayacağım içindir. Ona acı vereceksem, vereceğim, elbette kendimi bu manzaradan uzak tutamam. Ama bu merhaleyi mümkün mertebe kısa tutmak isterim, bunun onun yararına olacağına inanırım. Mamafih, başka bir yoldan da lütüfkâr davranır, her argümanına saygı gösteririm.

O bu aralar daha güçlü. Şu halde mesele şimdi gündeme getirilebilir.

Onun hakkındaki yargım kısa ve özdür: ben onu seviyorum, başka bir kimseyi asla sevmedim, sevmeyeceğim de. Ben bu noktada kalmayı, ve bundan daha ileriye gitmemeyi arzu ederim: lakin şunu da muhakkak söyleyebilirim ki, bende yeni bir sevgi bulacak güç yine de vardır. Beni hatam, ait olmadığım yere girme riskine atılmış olmamdır. Kendime olanca ihtirasımla kazandırdığım biçim bana şimdi bir yarulğı olarak görünür; ama ben artık biçim değiştiremem. O beni anlamaz, ben de onu anlamam. Onu ilk gördüğümünden bu yana, benim için bir ümit hedefi oluşturduğu tüm bu süre zarfında ben onu soğukkanlılığımı hiç kaybetmeden ölü olarak da düşünebilmişimdir. Ebediyetin bilinci içinde, bu sonsuzluğun içinde, tarafların her biri özgürdür, ve onlar bu özgürlüğe birbirlerini sevdikleri sürece sahiptir. Böyle daha yüksek bir varoluş şekli onu hiç alakadar etmez. O halde bizim ilişkimiz evliliğe temel olur mu? O halde bir koca üç tuğlu paşa mı olur? Ben böyle bir bağdan mutsuz olurum, en derin varlığım için kaygı duyarım. Eğer ki yapabilmiş olsaydım da, buna katlanmış olsaydım, peki ya sonrası, onun, uğruna bütün bunları tehlikeye atmaya razı olacağım mutluluğu neyin nesi bir şey olurdu? O vakit bütün bunları boş bir hayal uğruna mı göze alacaktım? Şayet birisi çıkıp da onun mutlu olduğuna beni temin edebilmiş olsa, bu boş bir hayal içinde olmak mı demek olurdu, mutluluk bu mu olurdu? Ama o kendini bir kere bu şekilde adadı mı, sorumluluk bendedir.

Bunun ömür boyu cezaya mesnet teşkil etmesi akıl erdirilir bir şeydir. Mevzubahis olanın iki mi yoksa bir mi olduğunu söyleyemem, ama hakkımdaki hüküm kesin olanıdır. Ama o vakit, biriyle kifayet edilebilecekken, ikisini mutsuz etmek aşırıca değil midir? Evet, onu mutlu edebildiğimi anlamanın nasıl bir şey olduğuna akıl erdirebildiğim takdirde, kesin öyledir.

2 Mayıs. Gece yarısı.

Ama yine de içimde ona karşı beslediğim gizli bir öfke yok mudur? Ben bunu inkâr etmem, ben duyguların doğrudan tezahürünü sevmem; insan sesini çıkarmamalı ve kendi içinden hareket etmelidir. Ben sevdadan helak olup gitmekten söz etmeyi sevmem, ve söz sahibi, tüm kadınca tevekkülden de yoksun olarak, hayatını, kasvet sahibinin vicdanına bir cina-yet olarak yüklemekte hiç tereddüt etmez ise, sanki bu vefakârlık demekmiş, gerçek vefakârlık demekmiş gibi, ve bir *Charlotte Stieglitz*¹⁴⁴, aşırı hayalperestlikten değil de, zira bu şahidir, kendini bir yük gibi hissettiğinden ve durumu kadınca bir şekilde anladığından dolayı, kendi hayatına kastetmiş ise, şunu da inkar etmem ki, eğer bu bir başkası olmuş olsa, o vakit ben hayattan, bizim bu durumda bir yanlış alarm olduğu şeklinde bir görüş kazanmamızı sağlamasını talep ederdim. Bir başkası olmuş olsa, bu sert kelimelerin ve yemin bilahların, dürüst konuşmak gerekirse, bir ihtimal aşırı roman okumanın yol açtığı birkaç sert yutkunuştan, bir parça hıçkırıştan ne bir fazlası ne bir eksigi olduğunu; bu ölüm düşüncelerinin, Shakespeare'in Julie'sinin¹⁴⁵, zehri yuttuktan sonraki rüyaları gibi değil, Wessel'in Grete'sinin¹⁴⁶, çok bezelye yedikten sonra ki rüyaları gibi bir şey olduğunu alenen görmek öfkemi yatıştırırdı. Ben hayattan bunu talep etmek isterdim,

¹⁴⁴ *Charlotte Stieglitz*, kocası Alman şair *Heinrich Stieglitz*'in şairlik hayatına ivme kazandırmak ümidiyle, 29 Aralık 1834'te intihar etmişti. Bkz. Theodor Mundt: *Charlotte Stieglitz, ein Denkmal* (Berlin, 1835)—çn.

¹⁴⁵ W. Shakespeare'in *Romeo ve Juliet* adlı romantik sahne oyunu—çn.

¹⁴⁶ Danimarka-Norveçli şair, hicivci ve oyun yazarı Johan Herman Wessel'in (1742-1785) *Kærlighed uden Strømper* (Çorapsız Aşk, 1772) adlı sahne oyunundaki kadın karakter. Bu oyun neoklasik trajedinin bir parodisidir—çn.

çünkü benim şahsen sonsuza dek saygı gösterdiğim şey gülünç edilmemelidir, ve buna hakikaten ve cidden saygı gösteren kişi gülünç duruma düşmemelidir, çünkü bir genç kız aynı sözlerle alaya alır.

Hiçbir yemin beni bağlamaz, tam aksine, ben alışılmadık bir koşulla, bir hain olmakla, serbest bırakılmış olurum, zira böyleleri umumiyetle hapsedilir; ölüm korkusu ruhuma işlediğinde, ben ölüm hakkında tek kelime etmemişimdir, ve hâlâ da bunu düşünürüm; gerçekten ölürsem, o vakit bunu söylememe tabii ki hacet yoktur; ben kimseyi kendi şahsımda bir yiğit-kahraman görmeye celp etmemişimdir. Zaten bu meseleye pek bir tesiri de olmaz, yeter ki ben vefakâr olduğumu kendi içimde hissedebilmiş olayım; zira bir insanın dış görünüşü ister kendi lehine ister aleyhine olsun, zaman en tehlikeli düşmandır ve öyle kalır. Dış etkiler kısa bir süre fayda edebilir, ama bu yine de bir sükûtu hayaldir; bir insan sebat edecekse, kendi başına etmelidir, ve eğer ondaki dindarlık ebediyeti gün be gün zamansallıktaki azimliliğin girdabına çekmiyor ise, bu dahi mümkün değildir. Dolayısıyla, hakikaten vefakâr kalmış her insan bunun için Tanrıya şükredebilir. Bu en çetini, belki en zorudur, ama aynı zamanda en şevk verici ayrışmadır: esasında bir insanın bu itibarla bir başkasına değil, Tanrıya şükretmek zorunda olduğu söylenebilir. Dış görünüşün insanın kendi lehine olması bu ayrıntıya ışık tutmaya her zaman yardımcı olur; lakin kim olsa bunu yapar, lisan-ı dil de bunu yapar, asıl iş bunu *yapış tarzıdır*. Meseleye berraklık kazandıran şey, hiçbir suretle anlatım şekli, deyim ve terimler değil, *yapış tarzıdır*. Dün yolda ayyaş bir kadın gördüm; yere yığıldı kaldı, oğlanlar onu alaya aldı, kadın kimsenin yardımı olmadan ayağa kalkarken şöyle dedi: Ben kendi başıma ayağa kalkacak kadınum, ama ben bunun için ancak Tanrıya şükrederim, başka kimseye değil, hayır! başka hiç kimseye değil. Bu ayrıntı bir insanın kafasını mutlak surette meşgul ettiği vakit, ayyaş bir kadının da aynı şeyi dedikinden başka yeni şeyler keşfetmiş olmaktan çok uzak olması hâliyle onun için bir parça küçük düşürücüdür. Ve yine de, ayyaş bir kadının dahi aynı şeyi demesinde tarifsiz derecede iç açıcı, mütehassis edici ve şevk verici bir şeyler vardır. Söy-

leyiş tarzından, herkes kendisi mesuldür, ama ben hayatımı sadece, herkesin kendi hayatını— dilediğinde, yaşayabildiği yerde yaşamayı arzu ederim.

Fikir için emek sarf etmek isteyen bir hayat, ben bundan anlayabilirim, bu olmadan benim herhangi biriyle, ama mutlu ama mutsuz olsun, esasen sempati kurmamın mümkünatı yoktur.

Bu onun için muteber değildir. Fikirden feragat henüz devreye girmemiştir, ve dolayısıyla ben buna dair her düşünceden sanki bu ona karşı bir hakaretmiş gibi sakınırım. Bu devreye girerse, o vakit ben sadece bunu düşünmeden edememe lütfuna nail olmak isterim. Ölüm nedir? İnsan fikre sadık kalmışsa, bir kere adım atılmış olan yolda sadece ufak bir fasıla. Ancak fikirden kopuş, insanın hatalı bir istikamet alması demektir.

4 Mayıs. Sabah.

Bir yıl önce bugün. Ve de bu iş oldu. O korkunç kelimeyi ben hasbihâlin arasına sıkıştırılmalı iki gün geçti bile. Bir savaş gemisiyle bir fındık kabuğunun suda gidişi arasında büyük fark vardır, ve bu farklılık haricen görünür şekildedir. Kelimede durum başkadır. Aynı kelime çok daha büyük bir farklılık belirtebilir, ama kelime yine de aynıdır. Kelime aramızda henüz patetik bir biçimde geçmedi ama nabız yoklamak açısından, en farklı şekillere sokularak, tekrar tekrar kullanılmakta. — Şimdiye kadar müşahede etmiş olduğuma göre, durumun ümit etmeye cesaret edebildiğimden de daha itidalli gideceğine neredeyse inanasım gelebilir.

Kendi bakımından, bu adımın sorumluluğunu ne de olsa yüklenmiş olduğuma göre, şahsi kanaatimce, bu benim bir insanı mutsuz ettiğim anlamına gelir. Kendi kendime hareket ederken, işi daha ucuza kapatamam. Gerçekliğin bana gösterebileceği şey, benim bu sorumluluğu bir ihtimal pek fazla nazarı itibara almış olmamdır. Ben bu şekilde iş yapmaya karar vermişimdir; beterin beterin tasavvur etmişimdir, gerçeklik bana dehşet veremez. Her şey kafa karıştırıcı ve sarsıcı bir haldeyken içimden çektiğim ızdırıp, onun acısını düşünerek çektiğim ızdırıp, her yanım zangır zangır titrediği için, bu in-

tibadan herhâlde hiçbir zaman kurtulamayacağım düşüncesi, hayata dair, kendime dair görüşümün, fikirle ilişkimin akamete uğramış olması, ve yapımı bir daha, onu ve sorumluluğunu hatırlamadan, asla yeniden inşa edemeyecek olmam: bunlar benim payımdır. Bu aslan payıdır, veya daha doğrusu, üzüntü ve keder o kadar büyüktür ki, ikimize de rahat rahat yeter.

5 Mayıs. Gece yarısı.

Sessiz Okuma Dersi

Periander

Periander, Cypselus'un oğluydu, Herakles'in soyundan geliyordu, o da babasından sonra *Korint tiranı* oldu. Hakkında şöyle denir: O her zaman bir bilge gibi konuşur, daima bir çılgın gibi hareket ederdi. Fazlasıyla garip ve bir bakıma Periander'in çılgınlığının bir uzantısı olan şey, onu bu dâhiyane tabirle damgalamış olan kişinin, bunun nasıl tanımlayıcı olduğunu kendisinin bile bilmemiş olmasıdır. Bir parça dar kafalı olan bu mucit zat, akilane müşahedesine, tüm sadeliği içinde, şu şekilde bir giriş yapar: Greklerin, Periander gibi bir maskarayı bilgelerin arasına katabilmiş olması göze çarpıcıdır. Ancak, bir maskara, ahlakçının tabiriyle, *un fat*¹⁴⁷, değildi Periander. Eğer ki onun herhâlde yanlışlıkla başka bir Periander'le, Ambracialı Periander'le, birbirine karıştırıldığını, yahut bilgelerin sırf 5 kişi olduğunu, yahut da tarihçilerin görüş açısından farklı olduğunu vs. söylemiş olsa, o vakit durum başka olurdu. O vakit tanrılar Periander için kullanılan tabiri daha iyi anlamış olurdu.

O tiran olduğu sürede itidaliyle, naçizlere karşı adaletiyle, akıl ve mantık sahipleri arasında bilgeliğiyle kendini gösterdi. Sözünde durdu, ve söz vermiş olduğu büst sütununu tanrılara verdi, ama bedeli kadınların mücevherleriyle ödenmişti. Onun teşebbüsleri deliceydi; ve düsturu şuydu: gayret ve sebat her işi başarır. Burada bahane, bu düstur doğrultusunda, İsthmos'u olduğu gibi kazıp kaldırmaktı; zira gayret ve sebat her işi başarırdı.

¹⁴⁷ (Fr.) *utanmaz züppe*—çn.

Lakin bu itidalin altında ihtirasın ateşi için için yanardı, ve bu hikmetli söz, vakit gelene kadar, bu ameliyenin çılgınlığına paravan oldu; ve delice teşebbüs biçim değiştirmiş olanda da aynen kalan gücü sergiledi, zira Periander biçim değiştirmişti. O başka bir insan olmadı ama tek bir insanın içinde barınmayacak şekilde ikileşti: bilge ve tiran, yani insanlık dışı bir varlık oldu. Mazeret farklı farklı hikâye edilir. Ancak şu kesin ki, onun bu şekilde biçim değiştirebilmiş olması izah edilir olamayacaksa, bu sırf bir mazeretti. Yine de onun, anesi Cratia ile cezaya layık bir münasebet içinde yaşamış olduğu rivayet edilir, o vakitler herhâlde kendine ait olan o latif sözü daha duymamıştı: Gizli hiçbir şeyi açığa vurma.

Ve şu Periander'ın sözüdür: Acınmaktansa korkulmak daha evladır. O buna göre hareket ederdi. Paralı asker kullanan ilk oydu, ve devleti tiranlığın icap ettirdiği şekilde yeniden tanzim etti, ve bağımlı olanlara tiran gibi tahakküm etti, o sadece başından def edemediği kudrete bağımlıydı, zira kendinin de dediği gibi: Bir tiran için, hâkimiyetinden feragat etmek, bundan cebren mahrum edilmek kadar tehlikeliydi. O bu badireyi dâhiyane bir şekilde atlattı, o gün bugündür anlatılır, ve ölüm bile ondan intikam alamamıştır: bu ibare boş mezarın üstündeki kitabeye kazınmıştır. Bunun böyle olması gerektiğini Periander'ın en iyi kendisi anlamıştı, zira o: haram kazanç "kem kazanç" doğurur derdi. "Güvende olmak isteyen tiranlar," derdi, "kendine hüsnüniyeti muhafız yapmalıdır, muharibi değil." Onun içindir ki tiran Periander hiçbir zaman güvende değildi, kendini yeterince güvenli hissettiği tek sığınma mekânı mezardı, ölünce orada huzura erecekti. Bu olsa olsa boş mezarın üstündeki kitabe yazısıyla göze çarpıcı bir şekilde ifade edilebilirdi: Burada bir tiran istirahat ediyor. Velakin Grekler böyle yapmadı; tavizkâr davranıp, onu ölü olarak, anavatanın bağrında huzura erdirdiler, ve boş mezarın üstüne, edebî yönden kulağa daha güzel gelen, ama anlamı aşağı yukarı şöyle olan bir kitabe yerleştirdiler: Onun anavatanı Korint, feyizli, bilge Periander'i burada bağrında saklıyor. Lakin o orada yatmadığına göre bu yalandır.

Onun akıbetine dair artık bu kadarı kifayyetli gelecek, tanrıların gazabını, Periander'ın bundan neyi öğrenmediğini son-

raki kuşaklara öğretecektir. Hikâye sonra Periander'in yıllar boyunca damarlarında kabarmaya devam eden çlgınlığının ilk patlak vermesine yol açan sebebi açıklamaya geri döner, rivayete göre, Periander'in kendisi hakkında doğrulukla söyleyebilmiş olduğu tek şeyi binlerce yıl sonra bir yeis sahibi kalkanına kazımuştır: "daha çok perişan, daha az pişman."

Sebeup, annesiyle arasındaki cezaya layık ilişkının herkesin ağzına düşmüş olması, "dile alınmaya cesaret edilemeyen şeyi yapmış olduğunu" herkesin bilmesinin onu rencide etmiş olması mıydı, yoksa Periander'in dostu olan Milet tiranı Thrasybulus'un, anlamlı bir şekilde, sükut etmiş olmasının, ulak tarafından anlaşılmamış olsa da, Periander'in muhtemelen bu yanıtı Suberbus'un oğlu Tarquinius tarafından anlaşıldığı şekilde: bir tiran için üstü kapalı bir tavsiye olarak, anlamış olması mıydı, bunu muallakta bırakacağız; yahut nihayetinde sebep, bizzat kendisinin Melissa adını takmış olduğu sevgili refikası Lysida'nın bir kıskançlık krizi sırasında canına kıymış olmasının verdiği yeis miydi: bunu da kesin bilemezdik. Her bir vakıa ayrı ayrı elbet kendine yeterli olabilir: utançın zilleti mağrur hâkime; anlam dolu bilmeceli sözler tahakküm hastasına; töhmetin azabı bahtsız sevgiliye. Müstereken, kemliğin yavaş yavaş bilgedeki akliselimin yerine geçmesine sebep olabilirler, ve infial hâkimi faka bastırır.

Lakin Periander kalıp değıştirdikçe, kaderi de değışikliğe uğradı. Acınmaktansa korkulmak daha evladır sözü onun yeisli ömrünü pas geçti. Velhasıl ona acındı; ona bu sözü demiş olduğu için de acındı; ona, Tanrıların gazabını gitgide daha bir perişanca, ve daha az bir pişmanca idrak etse de, daha da zorlu olan Tanrılar onun aleyhine çalıştığı için acındı.

Melissa, Epidaurus tiranı Prokles'in kızıydı. Anneleri öldürölünce, iki oğlu, 17 yaşındaki Cypselus ve 18 yaşındaki Lycophron, Epidaurus'ta yaşayan dedelerine kaçmıştı. Bir süre orada kaldılar. Prokles onları uğurlarken şöyle demişti: Çocuklar, annenizi öldüren kimdi biliyor musunuz? Bu söz Cypselus'ta hiçbir tesir uyandırmadı, ama Lycophron sessizliğe gömüldü. Sonra tekrar baba evine döndüklerinde de babasına bir cevap vermeye hiçbir zaman yanaşmadı. Periander buna içerledi, onu evden kovdu, sonra da Cypselus'u soru

yağmuruna tuttu, ve en nihayet, Lycophron'un sessizliğiyle neyi gizlediğini öğrenmeye muvaffak oldu. Gazabı evden kovuların peşini bırakmadı: Hiç kimse ona kucak açmayacaktı; gadre uğramış bir sürgün gibi kapı kapı dolaştı, ta ki sonunda ona kucak açacak bir iki dost bulana kadar. O vakit de Periander bir ferman çıkardı, Lycophron'a kapısını kim açar veya kim onunla tek bir kelime bile ederse canından olacaktı. Ondan sonra kimse ona yanaşmaya cesaret edemedi, açlık ve perişanlık içinde can vermeye mahkûmdu. Periander bile bu durumdan sarsılmıştı; Lycophron hiçbir şey yemeden, içmeden dört gün dört gece geçirdikten sonra, kalkıp yanına gitti. Korint'in hâkimi ve tüm servetinin sahibi olmayı ona teklif etti, ne de olsa babasına karşı gelmenin ne demek olduğunu artık anlamış olmalıydı. Lakin o buna da hiç cevap vermedi, ve en nihayet şöyle dedi: "Ölümü asıl sen hak ettin, zira sen kendi verdiğin buyruğu çiğnedin ve benimle konuştun." Buna içerleyen Periander onu Corcyra'ya sürgün etti, ve hiddeti bu sefer Prokles'e yöneldi, onu da galebe çaldı, esir aldı ve Epidaurus'u zapt etti.

Periander artık bayağı ihtiyarlanmış, hâkimiyetten yorulmuştu, bundan feragat etmek istedi. "Tiranlıktan feragat etmek, bundan cebren mahrum edilmek kadar tehlikelidir" demişti bilge, ve tirandan alınan ders, bunu başından defetmenin de bir o kadar meşakkatli olduğudur. Cypselus ülke idare edebilecek yaradılıştaki biri değildi, Prokles'in buyruğu onu etkilememiştir bile; velhasıl onun arkasından idareyi Lycophron'un devralması gerekecekti. Periander bu sefer ona haber saldı, ama cevabı "hayır" oldu; sonra kızını gönderdi, söz dinler olan asi olanı ikna edebilir, mizacı sayesinde o şaşkınlığı babasına karşı hürmete yönlendirebilirdi; lakin o Corcyra'da kaldı. Sonunda ülkeyi aralarında paylaşmakta karar kıldılar, ama bunu baba ve oğul gibi sevgiyle değil, can düşmanı gibi yaptılar: ikametgâh takasına karar verdiler. Periander, Corcyra'da oturacaktı ve Lycophron Korint'te hükümran olacaktı. Periander yola çıkmaya çoktan hazırды, lakin Corcyra halkının ondan öyle ödü kopuyordu ki, ve babayla oğul arasındaki zorlu ihtilafın mahiyetini halk o kadar iyi idrak etmişti ki, Lycophron'u öldürmeye karar verdiler, zira o vakit

Periander hâliyle olduğu yerde kalacaktı. Ve böyle de yaptılar. Ancak bu da onları Periander'den kurtaramadı, halkın arasından 300 çocuğun ailelerinden cebren alınıp götürülmesini ve hadım edilmesini emretti. Fakat tanrılar buna engel oldu, böylece oğlundan intikam alamaması Periander'in öyle ağırına gitti ki: kendi hayatına kıymaya karar verdi.

Bilge ve tiran son bir defa birlik oldular, ve bu yeis dolu karar ve ölümün şerefine leke sürecek olma korkusu bilgeliğinin kendine hayattan dâhiyane bir çıkış yolu bulmasını sağladı. İki genç adamı yanına çağırttı ve onlara gizli bir geçit gösterdi. Sonra onlara ertesi gece orada buluşmalarını ve karşılarına ilk çıkanı öldürmelerini ve derhal gömmelerini emretti. Onlar gidince, başka dört kişiyi daha yanına çağırttı ve onlara da aynı emretti: geçitte bekleyecekler, ve iki genç adamla karşılaştıkları vakit onları öldürecekler ve ölüleri derhal gömeceklerdi. Bilahare iki katı sayıda insanı yanına çağırttı ve onlara da aynı şekilde emir buyurdu, karşılaştıkları dört kişiyi öldürecekler, ve onları oracıkta, onları hakladıkları yerde, gömeceklerdi. Sonra Periander kararlaştırılan saatte oraya geldi ve kendisi öldürüldü.

6 Mayıs. Sabah.

Bir yıl önce bugün. Durum durmadan iyiye gitmekte. O kelime aramızda gittikçe daha patetik bir anlam kazanmakta. Sakin bir hâli var. Allah vere öyle olsa! Keşke kendim şimdiki gibi anlayabilmiş olsaydım. O küçük *altercatio* patlak verdiğinde, bunun tam vakti gelmişti. Körüklenmek suretiyle, belki bizzat kendisi işi kesip atacaktı, ve hiç acı çekmemiş olacaktı.

Ruhum sıkın, zihnim yorgundur, yaşam ümidim azgın denizdeki içi tıka basa dolu bir tahlisiye sandalındaki gibidir.

Yine de, tasalanacağı başka biri olan insan kendi acısını pek hissetmeye vakit bulamaz; ve muhayyilenin korkunç dehşetleri gerçekliğinkine ağır basar. Aramızdaki uyumsuzluk burada tekrar kendini gösterir, ve bir bakıma ona karşı yeniden haksızlık yapar. Onun gerçek acısı ne kadar şiddetli de olsa, onun yaslı feryadı ne kadar ağır da olsa, benim bir şey görmemiş olan hayal gücümün buluculuğu karşısında yine de hafif kalır.

7 Mayıs. Sabah.

Bir yıl önce bugün. Karar ona birdenbire gelmez. Ve birden birelik belki onun için en tehlikelisidir. Tatbikat neredeyse genel prova gibi bir şey olacak duruma gelmiştir. Bu gerçekte de bu kadar iyi gidecekse, o vakit ben hiç daha fazlasını talep etmem, bu farklı bir açıdan benim için biraz izah edilemez olacak olsa bile.

Bana gelince, ben kendimin hasretini çekerim, kendimle olmaya cesaret edebilmenin hasretini çekerim. Birbirine bu şekilde karşı bir muhayyileye ve gerçekliğe sahip olmak azap vericidir. Tasalı muhayyilem korku vericidir; o vakit şimdi benim gerçekliği komik olduğu kadar trajik suretle de daha kolay mı bulmam gerekirdi! Ah, hayallerimi alıkoymama bir müsaade edilmiş olabilseydi, ben onlarla boğuşmaya alışkıyım.

Yine de her şeye görgü tanığı olmak bana teselli verir; o ölecek bile olsa, ben buna görgü tanığı olmak isterdim. Gerçeklik yine de ihtimal kadar eziyetçi değildir.

8 Mayıs. Sabah.

Bir yıl önce bugün. Durum tekrarlandı. Karar, bir prova için mümkün olduğu nispette yakın, yine de onun açısından ihtirassız değil. Şaka olarak aşırı kaba olan şeyin ciddi olabileceğini yine de anlamış bir hâli var. Feveransız da değil, bu iyi. Bu iş bugün olup bitmeli.

Tüccar limanın en ucunda durmuş, gemisinin ve taşıdığı zengin yükün denizin ortasında nasıl sulara gömülmek üzere olduğunu seyrederken, ve uğradığı zarara tüm benliğiyle odaklanırken, ve kendine: bu senin suçun, malını sigorta ettirmeyen sendin derken, ve oradan uzaklaşırken — eğer o sırada bir tayfa arkasından koşarak gelse ve: Gemi yine göründü, batmamış, deseydi, ve adam ona dönseydi, ve tayfa o sırada tekrar bakmak için dürbününü denize doğru çevirip, şöyle deseydi: ah, yine gözden kayboldu!, acaba tüccar o vakit esasen sevinmiş olur muydu!

Tabii ki o benim açımdan bir yük gemisinden ve zengin bir yükten farklı bir anlam taşır. Benim temennim, en içten temennim, tüm hadisenin onun için mümkün mertebe az an-

lam taşınmasıdır; fakat o bugün eline geçecek olan mektubu gülererek almış bile olsaydı, artık külfetten anılmış olmayı sevinçli bir haber addetmiş bile olsaydı, ve keşke bu böyle de olsaydı, böyle olmasının bile bana bir faydası olmazdı. Benim, yüreğimin ta derininde yaşamış olduğum şey, imkânın en aşırı ucunda durmuş ve dehşetin en aşırı hâlini görmüş olmamdır; orada durmuş olmak ve o manzararın sonucu bir daha peşimi bırakmayacaktır. Onu yaralamak, onun gözünde bir anlam taşıyorsam, bunu yapabilecek olmak, benim istediğim bu değildir; ben kendimi bu ilişkinin karşısında ve suçumun karşısında küçültürüm, ve onunla bu şekilde vedalaşmak isterim.

Ona bir mektup yazdım, şöyle: Her şeye rağmen olacak olan şeyin, olunca da, gerekli gücü elbet kazanacak olan şeyin habire provasını yapmamak için: bırak da olsun bitsin. Ve her şeyden evvel, bunu yazanı unut gitsin; bir şeyler yapmak elinden gelebilse de, bir genç kızı mutlu etmek elinden gelmeyen bir insanı affet gitsin.

Doğu dünyasında, birine ipek sicim yollamak, bunu alan için ölüm cezasıdır; bu durumda yüzük göndermek de herhalde bunu gönderen için ölüm cezası olur.

Olacak olan artık oldu, bir sarhoş gibi ortalıkta yalpalar dururum, yürüyebilecek, dikkatimi toplayabilecek hâlim yoktur. Zaten dikkat toplayacak bir şey de yoktur. Böyle anlar ne de olsa iki kelimenin arasındaki tire veya bağlaç çizgisi gibidir.

Neler oluyor? Yüce Tanrım, ben dışarıdayken, odama uğramış. Bir not buldum, ezgin bir ihtirasla yazılmış, bensiz yaşamamış, onu terk edersem bu onun ölümü olurmuş, yemin billah ediyor, beni ona bağlayan her bir anının üzerine, Tanrının üzerine, şüphem beni Onu sahiplenmekten alıkoyduğu için, Ona karşı sadakatim tam da bu sebepten dolayı, başka hiçbir şeyle kabili kıyas olmasa dahi, ancak nadiren ağızıma aldığım o Kutsal Adın üzerine yemin ediyor ki, bu benim selametim içinmiş.

O halde ben onunla evliyim! Evlilik sevdaya dinî bir ifade ve dinî bir mükellefiyet yüklemekten başka nedir ki! Olacak olan oldu. Beni bağlayan, ve beni ayrılmamacasına bağlayan iki güç vardır: Tanrının ki ve bir ölünün ki, ben onlarla tartı-

şamam; beni ebediyen mükellef kılacak bir ad vardır, buna uzaktan da olsa tüm zihnimle müdrik olabilecek durumda olsam bile, bu da onun inhisarındadır. Bu güçler izale olursa, ben var olmam, ve ben var isem, bağlı kılınmışımdır, ve ben, bu düşünceler içinde, beni inhisarına almış olanı ister istemez mütemadiyen düşünmek zorunda kalırım.

Erotik bakımdan haksızdır, bu kesindir. Bir genç kızın bu tür yöntemler kullanmaya hakkı yoktur. Bunları kullanıyor olması aslında bunlardan ne kadar az anladığını gösterir. Doğrusu ben bu tür yöntemler kullanmaya cesaret edemedim. Bunu bir başkasına karşı kullanan kimse kendini de aynen kendine bağlamak istediği kişi gibi sımsıkı bağlamış olur, ki bu: kutsal yöntemleri hafife aldığı ortaya çıkar korkusundandır. Ancak benim asli insafsızlığım ona en büyük serbestiyi verir.

Ama odama girmek ne basiretsizliktir! Biri onun o gün odama uğramış olduğunu rahatlıkla öğrenebilir, o sırada orada olmadığımı belki bilmeyebilir. Yani onun şerefine de belki şimdi bir parça gölge düşmüştür. Ve ben ki, onun bu tür bir tahkire maruz kalmaması için nasıl da dikkatli ve tetikteydim! Ben asıl onun beni tahkir etmesini isterdim. Göze sanki onu bir kenara atan benmişim gibi görünmesi zaten yeterince ağırdır. Halbuki benim canı gönülden temennim asıl onun beni bir kenara atmasıydı. Sorumluluk dehşeti dolaysız erotik acıların fiyatını hayli aşağı çeker.

Pekâlâ odamdan çıkınca nereye gitmiştir? Belki buradan hezeyan içinde, yeterince makbul olmamanın verdiği yeis içinde, koşa koşa kaçmıştır. Yeterince makbul; sanırım, söz konusu olmayan tek şey budur. Hey gidi ölüm, tefecilik yapma iznini sana kim verdi? Yoksa sen birine ancak gözdağı verdiğin veya ancak can azabı çektiirdiğin her sefer, en kana susamış Yahudiden daha beter, en cibilliyetsiz cimriden de daha beter tefecilik yapmış olmaz mısın!

Velhasıl ayrılış safhası, başka hiçbir şeyin olmasa da onun rızasına tehir edilmiştir, ve tüm mesele korkunç bir kisveye büründüğü için: ben bir insan ömrünün ve sonsuz sorumluluğun vicdan yükünü üstlenmiş olurum. Peki ama şimdi onunla ilişkim nasıl bir hâl alacaktır? Dini bir birlik noktası

saçmalık olur; ikimizin birlikte keder çekmesi, ben suçlu ve o muzdarip olduğuna göre, çılgınlık olur. Bir arada hem günah çıkaran rahip hem katil olmak, hem suçluca ezip geçen, hem anlayışla tutup kaldıran olmak ne anlamsızlıktır!

Hayır! Beni görme fırsatı olmalıdır, benim herhangi bir şeyden kaçma niyetim yoktur; beni bu ilişkiye bir ömür boyu ayırmamacasına basiretsizce kördüğüm etmişse, düğümlemeyi muhakkak bilebilse de çözmeyi bilemediği bir bağla bağlamışsa, o vakit bu onun için kötü olur; çünkü benim buna göğüs gereceğim muhakkaktır. Lakin bundan, onun bana, benim de ona ait olacağım sonucu çıkmaz, ama şayet bende herhangi bir etki bırakabileceğine inanıyorsa, şayet benim bir ihtimal kale almamış olduğum bir argümanı varsa, evelallah, hiçbir şeyden kaçınmam.

Birbirimizden ayrıldık ama ben ona yardım etmek için bir insanın elinden geleni yapmaya hazırım. O halde gel beni tüm gücünle yakala, ey seni engin ihtiras, sen hakikatin cin kardeşi numarası yaparsın ama aldanma içinde bu diğerinden ayırt edilecek gibi değildir. Bana iki ay kuvvet ver, süre budur, bir gün bile daha fazla değil, ama bu sürece dakik ve vicdanlıdır. Gönlümdeki tüm azabı dudaklardaki aptallığa çevir, içimdeki tüm *pathosu*, dışarı vurulurken, saçmalığa çevir. Al götür, yok kıl, her bir ifadeyi, her bir mimiği, her bir duyguyu, ona haz verebilecek her bir duygu kıpırtısını, bunun kadar kesin ve isabetli yap ki, hiçbir hakikat aldanmanın arasından belli belirsiz dışarı sızıp görünmesin. Beni yeniden yarat, bırak da onun yanında, kafa sallayan bir *pagode*¹⁴⁸ gibi, lakin dudaklarımda buram buram saçmalık tüten, düşünceden yoksun bir tebessümle, öylece oturayım.

Onun yanındaydım. Beklediğimden oldukça sakindi. — İki gizli sevgilinin aralarındaki yakınlık ve anlayışı saklaması bir ihtiyat tedbiridir. Biz hâliyle alenen sevgiliyiz, ve yine de, *bizim* aramızdaki yakınlık ve anlayışı saklamak da bir ihtiyati tedbir hâline getirilmiş durumda.

Velhasıl, son çekişme yarından itibaren başlıyor. Kâbus dönemi. Bende hiçbir intiba uyandırmış değil. Beni her za-

¹⁴⁸ (Dan.) *kukla*, *hacıyatmaz*—çn.

man meşgul etmiş, düşüncelerimi yeise düşme raddesine gelecek kadar meşgul etmiş olan, ve ben düşünmeye muktedir olduğum sürece de edecek olan dini imanı kendi safına geçirmiş durumda. Bu öylesine vahşice bir boğuşma ki, bana karşı kullanacak bir şey keşfetmeyi bilemeyince buna başvurmuş olmalı. Öyle olsun, duruma saygı göstermek zorundayım. Şimdi göze alacağım şey, mümkünse kendimi ondan zorla koparmak, bana dair imajını safi saçmalık hâline getirip allak bullak etmek, ve onu tümünden şaşkına çevirmek olacaktır. Her karşı argümana saygı gösterilecektir. Bunların neler olacağını ben iyi bilirim. Bana olan tüm sempati yok edilmelidir, ve o, tefekkür içinde bitap düşürülmelidir. O vakit, en beşerî ihtimalle, benim yüzümden olan en beter acılardan kurtulmuş olacaktır, ve o vakit, en beşerî ihtimalle, daha onu terk ettiğim andan itibaren sil baştan yapmaya meyilli olmayacaktır. — Esas mesele harekete geçmeye gelince, bu en umutsuz şeyi, ve de en zor şekilde, yani zaman ve süre içinde, yapmak istemek dahi olsa, insan âdeta sakinleşmiş olur. Velhasıl, sakin olamayacaksam, o vakit bu işe kalkışsam daha iyi olurdu.

8 Mayıs. Gece yarısı.

Lakin şimdi ortalık sessizdir, ama bu, sessizliğin en şamatacı taşkınlıktan daha şiddetli olan bir ihtiras içinde kazanıldığı anlamında değildir. Hayır, tüccarın: şu aralar hububat ürünlerine sessizlik hâkim, hiç talep yok dediği anlamda sessiz değildir, bir köyün, hiçbir hadise olmadığı ve de beklenmediği, mamafih alışıldık şeyler yine de vuku bulduğu için: horozlar tezek yığınının üstünde öttüğü, ve ördekler suda oynadığı, akşam yemeğinin kokuları bacadan yükseldiği, ve Morten Frandsen arabasıyla evine döndüğü, ve çiftçi kapısını kapadığı ve dikkati dışarıya, o ana kadar sessiz olmayan akşamın sessizliğine takıldığı anlamında sessizdir. Her tarafı sıkı sıkı kapalı bir eve perili ev denmesi gibi, fantastik anlamda sessiz değil, kendi işine bakan, ve her şeyin alışıldık şekilde sürüp gittiği bir ailenin yaşadığı ev için aynı şeyin burjuva anlamda denmesi gibi sessizdir; hafta boyu geçimiyle uğraşan, hesabını kitabını tutan, ve pazar günleri dükkânını kapa-

yıp, kiliseye giden bir aile için “sessizler güruhu”¹⁴⁹ denmesi gibi sessizdir. Bu sessizlik üzerinde ne kadar çok düşünürsem, yapım bir o kadar değişir. Her ihtiraslı karardan ümit kesilmiştir, her şey muhtemelen sessizce zail olup gidecektir. Ama bu sessizlik, bu rahat ve güven, bana yaşamın en gizli kallesiyimmiş gibi gelir. Evet, sessizlik sonsuz bir hiçlik olunca ve tam da bu suretle mümkünlüğün sonsuz içerikli geniş şekli olunca, evet, o vakit ben onu daha çok severim, zira o vakit o tinsel unsurdur, ve hanedan değişikliklerinden ve dünya hadiselerinden daha feyizlidir. Ey mezarlıklar arasındaki sessizlik, ben seni bunun için severim, zira ölümler uyku dadır, ve yine de bu sessizlik, ebediyet aleminin onların yapmış olduklarına dair bilinçliliğidir! Ey gecenin sessizliği, ben seni bunun için severim, tabiatın en derin varlığı kendini önseziler içinde, tüm şeylerdeki hayat ve canlılık içinde tantanayla açığa vurduğundan daha barizce belli ettiği vakit! Ey burada odamda hiçbir sesin ve insan sesinin düşünmeyi ve düşüncelerin sonsuzluğunu sınırlamadığı yerdeki gece yarısı sessizliği, ben seni bunun için severim, burada Petrarca’nın şu dedikleri münasip düşer: Denizin dalgalarında bile o kadar çok canlı yoktur, gece bile yüce gök kubbede hiç o kadar çok yıldız görmemiştir, ormanda bile o kadar çok kuş yaşamaz, çayırdaki ve ovadaki bile o kadar çok başak bulunmaz, her akşam gönlümdeki düşünceler kadar! Ey savaştan önceki heybetli sessizlik, ben seni bundan dolayı severim, izin ver de bu, dile getirilmemiş duadaki sessizlik olsun, izin ver de bu fısıldanan paroladaki sessizlik olsun, sendeki sessizlik, savaşın curcunasından daha çok anlam taşır! Ey çöldeki sessizlik, seni içim ürpererek sevmem bundandır, sen olmakta ve olmuş olan her şeyden daha korkutucusun! Ey yalnızlığın sessizliği, seni, sonsuz olman hasebiyle sahip olduğun çeşit çeşitlilikle, her şeyden ziyade sevmem bundandır.

İnsan hayatının büyüğü gibi içinde esir olduğu bu ot gibi sessizlik, gelip giden zaman, ve hiç mahrumiyet hissedilmesin diye içinin bir şeylerle dolu olması, zira bütün nehirlerin denize dökülüyor olması, ve yine de o uçsuz bucaksız denizi

¹⁴⁹ Zebur 35: 20—çn.

dolduramaz olması, lakin insanların, zamanını şunla bunla doldurabilir olması, — işte bu benim ruhuma yabancıdır. Ve yine de bu şimdi benim aşinalık kurmaya bakmam gereken şeydir. Aşağıda köyde güzel Marie yaşar. Onun başından da bir aşk hikâyesi geçmiştir; şimdi acısı dinmiştir, şimdi müzisyen kemarunun yayına dokunur, ve Marie yeni bir sevgiliyle dansa kalkar. Hayır! Hayır! bu tüm varlığımı alt üst eder! Bırak da bizi sonsuzluk ayırsın, benim ümidim bizi ebediyetin birleştirecek olmasıdır. Gel ölüm, ve onu ebediyet için sakla; gel çılgınlık, ve her şeyi şimdilik olduğu gibi bırak, ta ki ebediyet vesayet mahkemesinin vurduğu mührü kaldıranaya kadar; gel nefret, tüm ihtirasınla birlikte; gel görkemli takdir, solmaya mahkûm saygı çelenkleriyle birlikte; gel Tanrı korkusu, dokunulmaz kutsallığıyla birlikte; içinizden biriniz gelin, ve onu, benim alamadığımı, siz alın: ama şunu, sonluluğun oyunbazlıklarını değil. — Bu olursa, ah! İşte o vakit ben onu aldatmış olurum, o vakit onu aldatmak zorunda kalırım. Onun, muhayyilemde seyretmeyi sevdiğim görüntüsünü çalarım; onu böyle seyretmek isterim, ama bu bana onun bundan önceki, hatırlayışın uyuşturucu rahatlığını geri çevirdiğimdeki hâlini çağrıştırmamalıdır, zira o vakit bu bir hatıradan ibaret kalır.

Ah! Ayrıldığımızda, akliselimim buna, evet hatta, bunu beklemeye hazırlıklı olabilmek gerektiğini bana öğütlemişti. Ancak şimdi, şimdi bu bana, sanki olmuş gibi, güç gelir.

Ne var ki, olacak mıdır, bunu bilemem, ama şunu bilirim ki, benim için mümkün olan her şeye kendimi uydurmayı ben ona borçluyumdur. Ve davranış tarzıma dair daha yumuşak yollu bir izahat vermek, benim için iğrenç olan, onun için ise, ona sınırsız anlamda hayrı dokunacağını umarak başvurmuş olduğum en pervasız yalandan daha da iğrenç olan bir izahat vermek veya tedarik etmeye çalışmak benim için mümkündür (ve burada bana göre belirleyici olan, beşeri olasılık açısından bir şeyler ortaya koyup koymamak değildir).

12 Mayıs. Gece yarısı.

Bugün onu gördüm. *Kongenshave*'nin hemen dışında rastlaştık, öğle vaktiydi. O parktan çıkıyordu, ben de yolun karşı

tarafından oraya doğru yürüyordum. Evden çıktığımda esas niyetim, girip parkı gezmekti; niyetim bu olmasaydı, yolumdan bir adım bile sapmazdım. Bendeki bu katı titizlik, çok geride kalmış bir yöntemin kalıntısıdır ki bu, kendine işkence edercesine bir hunharlıkla, en ufak bile olsun herhangi bir müdahaleden çileci bir biçimde imtina yoluyla, ondaki sonsuzluğu kabullenmekten ibaretti. Esasen ben bu imtiyaza bir kere bile hacet görmemiştim. Velhasıl karşılaştık. O beni biraz daha önceden görmüştü, ve bu cihetle hazırlıklıydı, ama galiba bir parça da heyecanlıydı. Bu müşahede ne biçim bir faaliyet! Bakmak için, saatler boyu mütalaaya hedef olan şeyi görmek için yarım dakikaya sahip olmak! Ve sonra o arada kendini de kollamak, ve sergilediğim manzaranın nasıl bir etki verdiğini hesaba katmayı ihmal etmemek. Yüzünde bir kıpırtı olmuştu. Acaba bu bastırılmış bir acının belirsiz bir izi miydi, yoksa bir tebessümün başlangıcı mıydı! Ben ağlamaya veya gülmeye hazırlık ifadelerinin ondaki kadar birbirinin aynı olduğu bir genç kıza veya herhangi bir insana şimdiye kadar hiç rastlamadım. Ve burada tezatlar da o kadar bariz değildir, zira bastırılmış bir kahkaha boğaz kaslarının hareketinden, bastırılmış bir gözyaşı göğsün kabarmasından fark edilebilirdi, lakin burada daha ufak tezatlar arasında ilişkisel bir belirsizlik vardı, ve sonra hiç bakacak vakit yoktu. Bu hareket onun derin bir nefes almasından mütevellit de olabilirdi, yani, bunu o tam ağzını açtığı anda değil, kapattığı anda görmüş olabilirdim. — Bu kabîl bir intibadan zorla kati bir şey çıkarmak istemek insanı aklından edebilirdi, ve ben yine de bunu isterdim. Bir insanın kilise çanının vuruşlarını sayması, o insanın saatin kaç olduğunu bileceğini göstermez, zira ses dalgalarının mesafeye göre değişen hızı, onun ancak son vuruşları duymasına sebep olabilir, ve insan tam burada saymaya başlayınca, hata eder.

Bayağı canlı görünüyordu, bir parça solgundu ama bu solgunluğa fazla bir anlam atfetmeyi hiç göze alamıyordum, zira buna benim sergilediğim manzara sebep olmuş olabilirdi. Ama ben bu canlılıktan sevinç duymayı göze alabilirdim; ya da bu bir göz aldanması olmuş olabilirdi, ona bu sağlıklı görünümü veren şey belki de açık havaydı. Aceleci hekimin di-

yemeyeceği şey var mıdır! Ben tabii ki aceleci hekim değilim, zira hastanın odasından alelacele bir geçip giden ben değilim, asıl hasta benim yanımdan aceleyle koşar adım geçip gider; ve sonra ben zaten hekim olamam ki, benden olsa olsa hasta olur.

15 Mayıs. Sabah.

Bir yıl önce bugün. Yeni kıyafeti eskimesin diye, sevgilisinin yanında giyeceği bir başka kıyafeti de onun evinde asılı bulunduran nişanlının hikâyesi bana her nakledildiğinde, onun hâline sık sık hafiften gülüp geçtiğim çok olmuştur. Ama ben artık buna gülmem; zira artık benim de başka bir kıyafetim var, ama tabii onun evinde değil de, dışarıda koridorda asılı durur. Onu üzerime geçiririm ve içimdeki sevginin her beyanından, içimdeki alakanın her belirtisinden, ilişkimiz güvencede olmuş olsa, onu ıvır zıvırla sevindirmeye can atacak olan ayartıcı her küçük arzudan uzak dururum. Bu elbise üzerimdeyken, ardı arkası kesilmez saçma teraneler de başlar, cismani ve ahlaki olan mütemadiyen birbirine karıştırılıp arapsaçına döndürülür, boş lakırdılarla her şeyi habire yekdiğeriyle karıştırılır, sevgimizden, ve bizim sevgimizden, ve bu kabîl bir alay şeyden, saçma sapan bir şekilde dem vurulup durulur.

İçimde elem dolu bir azap vardır, *Tartarus*'un manzarası kadar elem doludur: öylece oturup kendi kendime yüzümü ekşitmek durumunda kalmak. Ama böyle olmak zorundadır. Ben bu davranış tarzı sayesinde ki, tüm ilişkimizin, kesip koparma anı tekrar geldiğinde, onun düşüncesine zerre kadar, dehşetin çekiciliği kadar bile cazip gelmeyeceğini, ama onun bundan, tıpkı bir insanın toz içerken yediği portakallardan getirdiği misal, bezginlik ve tiksinti getireceğini umarım. Daha sonra o kendisi bu ilişkiye idealleştirici bir düşüncellik kazandırma durumuna gelebilirse, o vakit o benim sandığımdan bambaşka bir kişilik içindedir, ve bana ihtiyaç duymaktan çok uzaktır.

16 Mayıs. Gece yarısı.

Demiş olduğum gibi, her şey muhtemelen sessizce zail

olup gidecektir. Dün ve evvelsi gün, her şeyden haberi olan, ve hayalî adlar altında sunduğu envai türlü malumatlarla bana, gerçek dostluk adına, hizmet etmekle birlikte, işkence de eden bir dostumla konuştum. Hikâyeleri ve hayalî adları sürüp gitti. Ve dostluk baki kaldı. İlk önce hayatî tehlikelerle gözümü korkutmak istedi, sonra ağız değiştirdi, kıskançlığını mümkünse hafif yollu tahrik etmeye kalktı. — amma velakin sıhhati afiyeti de pek yolunda olmalıydı. Bu zattan sağladığım faydanın haddi hesabı yoktur. Şimdi de bu zattan yararlanacağım; komedi bugün başladı. Hikâyesinin tam ortasındaiken ayağa kalktım, onu canı gönülden kucakladım ve patetik bir edayla şunu dedim: “Şimdi sizi anlıyorum, ah! ne aptalım, bir de sizi dost olarak görmemiştim! İnkâr etmeyin, siz ondan söz ediyorsunuz, maalesef! ondan, mutsuz etmiş ve yine de sevmiş olduğum kişiden, defalarca geri dönmek istemiş, ama bu elimden gelmemiş olan kişiden, hayır, bu elimden gelmez, doğrusunu itiraf etmek gerekirse, ben gururumun ağır hükmü altındayım.” Dostum küçük dilini tutmuş gibiydi. Ne de olsa biriyle böyle en dostane bir şekilde oturmuş da, kaypak Hristiyanı art niyetle ona eziyet etmek isterken, dostça kucaklanmak bir parça münasebetsiz kaçır olmalıdır. Sanki ıssız bir yolda bir yolcuya rastlayan haydudun tam avırın üzerine atılacağı anda, dostça kucaklanması ve şu dokunaklı kelimeleri duymasına benzer: Ey lütufkâr kader, yolunu kaybetmiş bu kuluna bir kılavuz yolladın, ve sen, ey benim velinimetim, insanlığın bu ıssız mekândaki değerli temsilcisi vs. Bu durumda haydutun utanca düşmesi bile elbet mümkün olabilirdi. En azından dostum bu duruma düştü. Onun zaman zaman hakkımda tahkikat yapmadan edemediğini çok iyi bilirim. Bu, dostumdan öğrenip bildiğim bir şey değildir, ama ben bunu bilirim, çünkü benden bir şeyler öğrenip fellik fellik ona koşturan başka biri vardır; ve dostum ona bu kişiden çok daha yakındır.

Şu vakit bu zat bir bakıma bana dosttur. Ama ben bunun için ona günahım kadar inanmam. Mamafih, üzerimde güç sahibi olduğunu ve benim daha hâlâ o harum kıza, bana eziyet etmekten zevk alabileceği derecede alaka duyduğumu sanması pek işime gelir. İlk olarak ondan bu harum kızla mu-

habere hususunda yardımcı olmasını istedimdi. Onunla yüz yüze gelmeyi göze alamadığımı, bunun için yazmak zorunda olduğuma dair onu en münasip dille temin ettimdi. Onu görmüş olduğumu bilen hiç kimse yoktur, ve bunu söylemenin onun aklına esebileceği de elbet olası değildir. Gelgelelim bu plan reddedildi: Sonra o, benim bir üçüncü şahsa hitaben yazacağım mektupların, hanım kızın eline geçmesini sağlayacağını taahhüt etti. Ne olur ne olmaz 3 ayrı siyah mürekkep kullandım, bu renklerde bir parça fark olabilsin diyerdir, zira tarihler farklıdır.

Yani iş artık güç birliği içinde sürmekte. Kızın tekrar aşık olmasının onca bir sakıncası yok, çünkü bunun beni tahrik edeceği inancında, ve benim bu cihetle yardımı esirgemeyeceğimi de idrak edebilecek durumda.

Yazarın biri, kim olduğunu hatırlamıyorum, en kısa yol dürüstlükten geçer, lakin kadınların gönlünü hoş etmenin dışında, demiştir. Doğrusu ben de hakikatin bir kadını mutlu etmeyeceğine inanırım, keza yalanın da, haşa, ama ya az dozda bir hakikatsizlik!

Benim planlı kıskançlıkla bir derdim yoktur. *Non enim est in carendo difficultas, nisi quum est in habendo cupiditas*¹⁵⁰ der Augustinus. Ona arzu duyduğum elbet doğrudur, evet ona arzu duyarım; lakin harici hiçbir engele sahip olmamış olmam, isteğimin önüne set çeken daha yüksek bir şeyin varlığını gösterir. Bu daha yüksek olan şey fikirdir. Ben ona bununla arzu duyarım, sonsuzcasına, ve bu olmadıkça, ikimizden de daha yüksek olan şeye tutunurum. Dolayısıyla, benim endişem bir başkadır; esas itibarıyla (zira gerçekte ve şansım açısından hiçbir şey ortaya koymuyor olabilirim) benim bu mektuplarla ikimizin arasına sonsuzluğu sokan bir boşanma ilamı yazıyor olmamdır, esas itibarıyla benim bu mektuplarla hayatta rahata ermek için üzerime düşeni yapmış olmamdır (hakikate bakılırsa bu benim sempatik arzum değildir), ki bu beni müteessir eder.

¹⁵⁰ (Lat.) Zira imtina ancak hâkimiyet tutkusu olduğu vakit güçlük verir. Aurelius Augustinus (354 - 430): *De doctrina christiana*, III, 18—çn.

Mektuplarımı artık herhâlde almıştır. Durum algısı tövbe ve pişmanlıktan mahrum değildir. Beni en çok müteessir eden şey buna intibaktır. Diğer her aldaniş hiç değilse ruhta ateşlidir¹⁵¹, çünkü temelinde yatan şey ve içindeki tahrik unsuru, onun kendisini sonsuz anlamda odaklandırmak isteyebileceği ümididir. Bu sefer yılmıyım, ve yine de belki bu sefer onun üzerinde, ona bağılı olduğum vakit tüm uğraştıklarım-dan, ve kendimi ondan koparıp almakla ona daha da bağılı duruma geldiğim vakit tüm uğraştıklarım-dan bambaşka bir etki uyandırabileceğimdir. Bende ki tövbe ve pişmanlık tabiatıyla laf kalabalığı yapar, ve bu laf kalabalığının verdiği sonuç tabiatıyla artık sil baştan yapılamayacağıdır; ben geçmişte kalarlara esef ederim, sil baştan yapmak isterim, ama bunu yapmam, hayır yapmak istesem de yapmam, gururumdan yapmam, yoksa yapmak isterim, yahut isterdim vs. Tövbe ekseriyetle bir şeyden, eylemde bulunmasından, tanınır. Zamanımızda bu suretle yanlış tanınmaya belki daha bir maruzdur. Ben ne Young'ın ne Talleyrand'ın ne de daha sonraki bir yazarın lisan-ı dile dair, neden var olduğuna dair demiş olduğu şeyde haklı olmuş olduğuna inanmam, zira ben bunun, insanları güçlendirmek ve eyleme geçmekten geri durmalarına yardımcı olmak için var olduğuna inanırım. Benim gözümde saçmalık olan şey belki de büyük etki husule getirebilirdi, ve belki de tanıdıklarımın çoğu bu mektupları okumuş olsa: evet, onu şimdi anlamış olduk, derdi. Bir insanın tımarhane kaçkını addedilmemek için genel itibara nail olmak istemesi elbette yeterince ağırdır. Buna ben de mazhar olurum; ben, hakikati veya en içten fikrimi söylememe kaydıyla, her ne diyecek olsam bile akıl sahibi addedileceğime gerçekten inanırım; sonuncuyu yapmakla, kayıtsız şartsız dışlanmamı vesile yaratmak olurum. Eğer ben: "Bu belirleyici adımı attım, çünkü kendimi bağımlı hissettim, çünkü ben hürriyetime sahip olmalıyım, zira bende ki ihtiras tutkusu dünyayı sarıp kucaklar, bir kızla iktifa edemez," demiş olsam, o vakit hep bir ağızdan şöyle karşılık verilirdi: "Bu akıllıcadır, şansın

¹⁵¹ Yeni Ahit, Romalılar 12: 11-12—çn.

açık olsun, ey aydın insan!" Mamafih şöyle diyecek olsaydım: "O benim sevmiş olduğum tek insandı; bundan emin olmasaydım, onu terk etmezdim, onu terk etmeye cüret edemezdim,"; o vakit karşılık şöyle olurdu: "Haydi yallah tımarhaneye." Şöyle diyecek olsaydım: "Ondan bıkmıştım," o vakit hep bir ağızdan şöyle karşılık verilirdi: "İşte bu kulağa makul gelir, işte bu anlaşılabilir!" Lakin kalkıp: "Ama şunu anlamıyorum, başkalarına karşı yükümlülüğü, bıktım diye ihlal etmek kimsenin haddine düşmez!" diyecek olsam, o vakit de: "Bu adam çılgın," denirdi. En son algımın kaydettiği üzere şöyle diyecek olsaydım: "Buna pişmanım, telafi etmek isterim ama yapamam, hayır, bu elimden gelmez, gururum buna izin vermez, hayır, yapamam," o vakit hüküm şu olurdu: "Bu adam da çoğu gibi biri, Fransız şiirlerindeki kahramanlara benziyor." Velakin kalkıp şöyle diyecek olsaydım: "Hiçbir şey ama hiçbir şey gururumu, sil baştan yapmayı göze almak gibi tatmin edemez, hiçbir şey ama hiçbir şey intikamın telafi isteyen soğuk ateşini böyle yatıştıramaz", o vakit de şunu derlerdi: "Bu adam hezeyan içinde, sayıklıyor, lafına kulak asılmaz, haydi yallah tımarhaneye."

Mundus vult decipi:¹⁵² adına "benim dünyam" diyebildiğim ortamla olan ilişkim neredeyse bundan daha sarıh ifade edilemezdi. Ben bunun dünya hakkında denilenlerin arasında daha geniş anlamda en iyisi olduğuna da inanırım. Dolayısıyla, spekülatif düşünceliler zamanın gereklerini keşfetmek için kafa patlatması gerekmez, zira bu ezelden beri esasen aynıdır: sakalı ele vermek. İnsan safi zırva bir şey dedi mi, ve bir alay insanla senli benli oldu mu, o vakit bu insan, *Peer Degn* gibi, tüm cemaatin sevdiği saydığı kişi olur. Şimdi de ortada farklı bir durum yoktur, ve zamanın gereklerine akıl erdirebilmek için, vesveseli bir edayla, kuru kalabalığın önüne geçen herkes bunları zaten çoktan keşfetmiştir. Bu itibarla herkes zamanı, burada kastedilen şey ister tüm ahali, ister tüm insan soyu, ister tüm gelecek nesiller, isterse ufak bir çağdaş grubu demek olsun, hizmet edebilir. Ben iştikakçılara bir serseri olarak hizmet ederim. Onların talebini karşıladığıma hiç şüphe

¹⁵² (Lat.) *Dünya aldatılmak ister*—çn.

yoktur. Şahsen ben de bundan çıkar sağlamış olurum ve bu harici değerlendirmeyi bir anlamda pek hoş bulurum. Bir fazilet timsali, kafası çalışan normal bir insan olmak bir kere çok rahatsız edicidir — ve sonra çok düşündürücüdür. Ama diğer taraftan: rahat yüzü de görmüş olurum. Ve sonra, dünya bana rahat yüzü göstermedi diye yanlış hükme varmayacak olmak ve kendime inanmak da bana pek hoş gelir.

İnsanlara istinaden, koruyucu meleşimi izlemekte, iyilik konusunda kendimi bir bakıma içten bir tevazuya ve kendime karşı bir parça hüznünlü bir itimatsızlığa teslim etmekte, yani, belki yine de düşündüğümünden hep biraz daha iyi olduğuma inanacak şekilde aldatmakta, hiç tereddüt etmemişimdir. Ben bunu, her insanın özü itibarıyla kendine mahsus olduğundan, ve bunun dışında ancak ya diyalektik hususiyetini idrak edemediğim, lakin bana mukaddes olarak aktarılmış olan şeye karşı huşu içinde, anlamazlığımdan çıkarım yapmaktan uzak durduğum bir elçi salahiyeti, ya da bir laf kalabalığı bulunduğundan daha başka şekilde hiç anlayamamışımdır. Kendi kendini tıraş edemeyen birinin bunu pekâlâ kendine iş edinebileceğine ve başkalarını tıraş ederek hizmet edebileceğine tabii hiç şüphe yoktur ama tinsel dünyada bu manasızdır. Gelgelelirin, başkalarının işine yaramak için, bir elçi olmaya kalkmaksızın (ne tevazu!) — ve böylesiyle olan benzerliğini ve farklılığını tespit bile edemeden (ne manasız!) hemen emre amade oluvermek ciddiyet sayılır. Herkes başkalarının işine yaramak ister. Bu genel söylevde bir kuraldır, ki bunu anlamak nispeten daha kolaydır, ancak dinî söylevin retorik biçiminin de bir kuralı vardır. Bunun basılı taslaklarda da bulunduğundan şüphem yoktur, ve bir insan bizzat denemiş, konuşmasını bilen ve neye dair konuştuğunu bilen tek birisine kulak vermediği sürece bunu bol bol duyar. Eğer Tanrının yolunu hazırlama konusunda¹⁵³ vaaz verilecekse, herkesin, sadece biz vaiz değil, ama herkesin vs., Hristiyanlığı yaymak için elinden geleni yapacak olması ilk unsurdur. Bu tabii pek cazip gelir! Sadece biz vaizler değil. Burada diyalektik orta terimler, yani vaizin bir elçi olup olmadığı, ve değil

¹⁵³ Yeni Ahit, Markos İncili 1: 3—çn.

ise, o vakit ondan ne şekilde farklı ve onunla ne şekilde benzer olduğu, yokluğunu hemen gösterir. Hristiyan kilisesindeki rahiplik atamalarına ilişkin farklılık noktaları müşkülleri arttırır, ve ağırlıklı orta terim muallakta kalan hükümler vasıtasıyla geriye itilir. Yani sadece biz vaizler değil. Bu kısa atıf başlangıçta çok ümit verici görünür. Fakat “sadece” diye bahis olunan şey hiç belirli değildir, ve şimdi şart cümlesi öğütçü bir ciddiyetle arkadan gelir: Sizler, sevgili dinleyicilerim, sözlerimi itibara alın, sadece ben ve biz vaizler değildir bu şekilde iş yapacak olanlar; sizler de bu şekilde iş yapacaksınız! Peki nasıl? Evet, ciddiyeti sadece fikrî içeriğinde yatmayan bu ciddi konuşmada tek net olmayan da budur. İlk unsur şimdi tamamlanmış olur; vaiz terini siler, ve dinleyiciler de, bu şekilde birer misyoner durumuna gelmiş oldukları düşüncesi içinde, aynını yapar. Konuşmacı tekrar söze başlar. Biraz daha sarıh bilgi geleceği umulur, ama alın işte! ikinci unsur şudur: her insan Tanrının yolunu bizatihi hazırlar. Bu, burada söylenmesi gerekendir, ve tam bu noktada bir hayat görüşü ortaya atılabilir. Anlaşılan şudur ki, birey esasen kendisiyle muhataptır, bir şey ortaya koymak tesadüfi olandır, ki insan buna önceden hüküm veremez, ve esasen kendine mal etmeye kalkamaz, insan her şeyi ancak ebediyetin aynasından geriye bakışta olduğu gibi, yani esas olarak Tanrının takdiri ve tesadüfi olarak bireyin işi gibi görme fırsatı bulur. Şöyle ki, hayat ve bundaki ilahî düzen, tüm tekil bireylerin hareketlerinin tam yekûnundan daha fazla eder. Dolayısıyla, bir insan nereye giderse gitsin, mutlak fikrini *in mente*¹⁵⁴ tutmak zorundadır. Bu olmadığı vakit insan iki şekilde sükûtu hayale uğrattır; hayallere meftun eder, ve mazluma karşı insafsızlığa yol açar. Aslına bakılırsa, bu birinci durum herkesten başarı ve refahı yakalamasını talep eder. Tecrübesiz ve uyuşuk mizaçlıların duymayı yeğ tuttuğu bu kabîl şeylerden söz etmek yeterince kolaydır, *talep* etmekse düşüncesizliktir, çünkü başarı özgürlüğün değil, ilahî yönetimin takdiridir, ve o vakit bir de bunların arasından birinin başarısızlık ve sıkıntıyla karşılaşmış olduğunu farz edin! Mamafih bu, bireyin esasen kendi-

¹⁵⁴ (Lat.) *zihninde*—çn.

siyle muhatap olduğu şeklinde anlaşıldığı vakit, bundan onun yaşam tarzının, sözlerinin vs. başkaları için *muhtemelen* bir anlam taşıyabilecek şekilde var olduğu da anlaşılabilir; muhtemelen, zira bu bir kere takdirilâhî meselesidir, ve sonra, örneğin ve öğretinin etkisi doğrudan değildir. Velhasıl bir konuşmacı burada söze şöyle başlayabilir, ilk unsuru az çok şu şekilde ters yüz edebilirdi: Göze böyle görünebilmiş de olsa, ben bile kendimi itibara almaktan daha elzem şeyler yapabiliyordim. “Ey sizler, bir algı yarılmasına saplanıp kalmayın.” Lakin konuşma tam aksi yönde ilerler. Vaftizci Yahya örneğine başvurulur; ama Vaftizci Yahya doğrudan bir paradigma hiç değildir¹⁵⁵, o tikel olanda tecrittedir, ve bu yüzden orta terimler gerektirir. Kaldı ki, dünya tarihine geçmiş şahsiyetlere başvurma hususunda dikkatli olmak lazımdır; şöyle ki bunlarda, müşahedeyi, ve o vakit yanılığın da emin kılan bir kemale ermişlik vardır. Başvurulacak her şahsiyet fikir için var olmalı, diyalektik yapısı net olmalıdır, yoksa onu bir paradigma diye sunmak ancak bir şaka olur.

Bunun üzerinde epey kafa yormuşumdur, çünkü benim şahsen hâlihazırdaki insan olmak hasebiyle, denilen şeyden etik olarak yararlanmam icap ederdi. İnsan başka seçim yapıp, nutuk atmayı, yahut dinlemeyi seçer, ama kavrayış krizini hariç tutarsa, o vakit tabii rahatça diyeceği çok şey, vereceği çok öğüt olabilir, ve tabii rahatça iç huzuru bulabilir. Benim, üzerinde fikir yorduğum kadarıyla varmış olduğum sonuç şudur: Ben bir insana en çok onu aldatarak fayda sağladım. Benim onunla olan ilişkiye istinaden en yüksek hakikat, ona esasen hiçbir faydam dokunamamasıdır (ki bu bir insanın karşılaşmaktan ancak zevzeklik yoluyla kaçındığı en derin temennilerle dolu sempatik acının ifadesi olduğu kadar, herkesin eşitliği içindeki en yüksek coşkunluğun da ifadesidir); ve bu yüksek hakikatin en münasip şekli onu aldatmamdır; zira aksi takdirde onun hataya düşmesi, ve durumu benden öğrenmesi, ve bu suretle, yani hakikati benden öğrenmiş olduğuna inanmakla, aldatılmış duruma düşmesi mümkün olurdu. Ben şüpheci düşünce yapıma ortak etmek isteyecek ol-

¹⁵⁵ Yeni Ahit, Elçilerin İşleri 13: 2; Romalıları 1:1 — çn.

duklarımın çoğunun bana bıyık altından güleceğini, basiretsizliğimi ayıplayacağını iyi bilirim, zira meftunluk, işte bu, ciddi iştir. Bu beni tutarsızlıktan suçlu duruma düşürmedikçe rahatsız etmez, ve o vakit de bu vuku bulamaz, o vakit ben kendim hataya düşerim, ve kendime karşı hasis olacağım yerde, bu hasisliği etrafa vaaz etmeye kalkarım düşüncesiyle, kimseye içimi açmak istemem. Zira her insan kendine karşı hasis olabilirse, bir tek Tanrı cömert olur.

Ben bunu onunla aramdaki ilişki sayesinde, içten temennilerle dolu sempatik acının mütemadiyen bir istisna yapmak istediği, onun gözünde her şey olabilmeyi yeise vardıracak derecede, sonsuz yüksek olanın onun gözünde bir hiç olduğunu bu acı içinde öğrenecek derecede temenni etmiş olduğum o ilişkinin sayesinde en iyi ve en ağır şekilde öğrendim. İlişkimiz sırasında ona hocalık etme hayaline hiçbir zaman düşmemiş, veya ona bir çift nasihat vermeye hiçbir zaman başvurmamış olmam bana teselli olur. En bilge biri bile bir insanın üzerinde her gün 6 saat harcamış, öbür 6 saati de bunu en iyi ne şekilde yapabileceği üzerinde kafa yormaya ayırmış dahi olsa, 6 yıl bu şekilde devam etmiş dahi olsa, bunun *esasen* kendisi için faydalı olduğunu söylemeye kalkarsa, o bir aldatıcıdır. Ve bu düşünce benim için her halükârda coşkunun en derin pınarıdır. Lisan-ı dil, sanat, el becerileri vs., insan bunları bir başkasına öğretebilir ama insanın bir başkasına etik-dinsel anlamda *esasen* bir faydası dokunamaz. Bunu aldatıcılığın azamî gayreti içinde ifade etmek o yüzden güzel ve coşkuludur, çünkü etik sorumluluk altındaki bir aldatmaca hiç de rahatlık değildir, daima nasihatle aşık atabilir. Şimdi, bilahare olanlardan sonra, beni teselli eden şey, onun benden ders almış durumda olmamasıdır, ki bu rahat bozucu da olabilir. Ben dediğim her şeyi sanki kendime dermiş gibi demiş, ne bir el kol hareketine, ne de kıssadan hisse çıkartmaya kalkmışumdur. Münasip görüp uyacaksa, bunu, “karşı tarafın sözüne ve cüppesine”¹⁵⁶ güvenerek değil, kendisi vasıtasıyla yapacaktır. Bir otobüse atlayıp etrafı gezinmek ve bir iki nasi-

¹⁵⁶ Johan Ludvig Heiberg'in *Kong Salomon og Jørgen Hattemager* [Kral Süleyman ve Şapkacı Jørgen] adlı sahne oyunundan bir replik—çn.

hat sözü etmek yeterince kolaydır, böyle yapmak istemenin altında bir cömertlik yatıyor da olabilir; ancak bir insana hiçbir şeye kadir olmadığını aşılabilmek ve sonra kalkıp bir iki nasihat sözüne o kadar muazzam bir etki atfedebilmek aptallıktır. Zira bu etkiyi kerametleri ile takdir ederek kadrini bilmek Tanrıya yaraşır. Zira her insan bu hayatta kendine bakacaktır, Tanrının "bundan" ne çıkardığını görmeye ebediyette vakit olacaktır. Ve bu, her insanda göze çarpıcı olanın değil, en kayda değmez insan işinin etkisinin küçücük bir parçası anlamındadır.

Ben yaşamı bu şekilde anlamaya çalıştım. Bunu bu şekilde anlamış olan da herhâlde aynı şekilde davranacaktır, ve her şeyden önce de, zamanımızda en kayda değmez gazete muhabirine kadar herkesin dikkat etmiş olacağı gibi, doğrudan denmiş olanın hakikat olduğuna ve görevlerinin dünyaya atılmak vs. olduğuna dair ümitsiz bir fikre sahip bir iki kişinin yine de bulunduğunu göz önüne alarak, bu tehlikeden kaçınacak kadar ihtiyatlıca ve aldatmaca şeklinde fikir beyan edecektir. Ama dünyaya atılmak gezgin şövalyelere bırakılmalıdır, hakiki ciddiyet her tehlikenin farkındadır, ki buna, sunum şekli olarak karşı savı kullanmakla en iyi önü alınacak olan, birinin *bona fide*¹⁵⁷ düşüncesiz bir mürit olabileceği tehlikesi de dahildir. Benim fikrimce, diyalektik yapılarını çıkaramadığım elçiler gibi salahiyyetli şahsiyetler haricinde, hiç kimse, düşüncesine şaka süsü vermiş olan kimseden daha ciddi değildir, ve hiç kimse hemcinslerini o kadar sempatiyle sevmemiş, ve hiç kimse uluhiyete o kadar derin hayranlık duymamıştır. O halde bırakın tarih kitapları Hristiyanlığı ülkesine kazandıran krallardan söz etsin dursun, benim fikrim, bir kralın ülkesine ıslah edilmiş bir koyun ırkı ve demiryolları vs. kazandırabilse de, Hristiyanlığı ve ruhu bir imparatorun bile ülkesine etik anlamda, yani esas anlamda kazandırma külfetine kendini sokmayacağıdır.

İlişkimiz şimdi bir değişiklikten geçiyor. Ben şimdiye kadar ondaki sonsuzluğa karşı sessiz ve saygılı bir tutum alıyordum. Şimdi bir izah sundum. Bunu bir aldatmaca addettim.

¹⁵⁷ (Lat.) *iyi niyetle*—çn.

Evvelce aldatmaca olan şekildi, ve içerik ondaki sonsuzluğa olan ilgiydi. Bu şimdi farklı; şöyle ki, dediğim şeyi kastetmem ama bunun gerçek kanım için aldatmaca şeklindeki en münasip kıyafet yahut tebdil-i kıyafet olduğu kanaatini beslerim. Bunun onu sahiden etkileyip etkilememesi hiçbir şey fark ettirmez. Ben sadece esas olanla alakadarım, ve esas olan, bunun benim niyetim ve amacım olmasıdır. Verdiğim bu izah, pişmanlık duymam ama suçumu gideremeyecek durumda olmam, saçmadır. Yani, niçin gideremediğime dair neden gösteremediğim takdirde, pişmanlık duyduğuma değinmemeli, hiç yoksa gurura (bunu yapmak istemememi) işaret etmeliydim, zira bu aslına bakılırsa onu aptal yerine koymak olur. Bu yüzdendir ki ben, böyle bir ilişkiye girmiş olduğuma ister pişman olmuş ister olmamış olayım, kendimi şimdiye dek hiç pişman gibi göstermemişimdir, ve ben tam da gururumun dilediği şeyi sil baştan yapamamış olmayı kendime zül sayarım, ki bu şimdi kırılmış durumdadır, çünkü ben irade gücü hakkında âdeta pervasız bir fikir beslemiş biri olarak, tüm ihtirasımla yapmak istediğim ama yapamadığım bir şey olması hasebiyle sinip kalmaya mahkûm olmuşumdur. Niçin yapamadığımı (ki bu benim fikirle aramdaki, ya bunu ya beni en sonunda değişme raddesine getirecek ilişkiden ileri gelir) ona anlayabileceği şekilde söyleyemem, ama pişmanlık duyduğumu da ona tam bu yüzden hiç söylememişimdir. Bu cihetle, davranışım akla uygundur. Ancak pişmanlık duymak ve sonra da gururu, aksi takdirde pişmanlığın odağı olabilir diye, pişmanlığın beyanı için engel olarak göstermek, işte bu, Tanrıya karşı muazzam bir suçtur. Tek tük insan bunu nasıl olur da anlayabilir ve akla yatkın bulabilir, ve buna karşılık çoğu insan benim görüşüme dair aynı şeyi söyler, ben buna akıl erdiremem.

Şahsen anlamsız addettiğim bir şeyi belki de hayatımda ilk defa yapıyorum. Ekseriyetin belki böyle addetmek isteyeceği çok şey yapmışımdır, bu beni rahatsız etmemiştir, çünkü böyle yapmaları, ekseriyetin bunu enine boyuna düşünecek kadar akıl ve izana, ve kendilerinin benim hayatımdaki aşırılıkları göze alacak kadar cesarete sahip olmamasından dolayı da olabilirdi. Bilahare gözden geçirirken, aptalca olduğunu idrak

ettiğim çok şey de yapmışımdır, ve pişmanlık, gözden geçirenken, mazereti hürmete layık saymasa dahi, benim bunları yaparken anlamsız addetmemiş olmam da gene bir tür tesellidir. Bu tür görevleri tüm insanlığın geleceği şeklinde ya da zamanın gereği şeklinde idrak edebilmekten aciz birisi olarak ben mutlak surette kendime odaklanmışımdır. Doğru ve munasip olan benim için müphem bir hâl aldıkça, ben kendi adımlarımı kendime yüksek sesle söylemeye ve şöyle eklemeye alışmışımdır: bir insan ölebilir, bedbaht olabilir, ama hayatındaki anlamı ve fikre bağlılığını yine de koruyabilir. Artık her şey bitmiştir. Peki bunun suçlusu kimdir? Biri çıkıp şöyle diyebilirdi: Odur, sen ne de olsa onun kölesisin. Ancak ben böyle demezdim, zira ben yanlış bir şey yapmamın bir başkasının suçu olduğu türden anlamsızlıklardan geri durmayı tercih ederim. Ama yine de, bunun suçlusu benim, demek istemem. Suç benimdir, benim acizliğimdir, ve güçlük, akıl ve izarım bana bunun onun açısından sonlu anlamda yararlı olabileceğine dair teminat verirken, öte yanda sempatiimin onu sonsuz anlamda sevmeyi tercih etmesidir. Bu ilişki beni küçük düşürmüştür, ve şimdiki halde o bu mektupları ister okusun ister okumasın, bunlardan ister etkilensin ister etkilenmesin, o şimdiki halde bana, tüm cesaretimi alıp götürecek şekilde, galip gelmiş durumdadır.

21 Mayıs. Gece yarısı.

Güneşin altında yeni bir şey yok, der Süleyman. Hay hay, varsın öyle olsun, hiçbir şey olmaması çok daha kötüdür. Ben sırf bu görüşle bir sırdaş aramış olsam bunun nasıl da absürt olacağına kendimi inandırmış olurum. Evet, benim acım mizansenden yana, sahne ve dekor değişikliğinden yana zengin olmuş olsa, o vakit ilgi çekerdi. Ancak benim ızdırabım can sıkıcıdır. Benim o hiçlikle hâlâ sürekli karşı karşıya geldiğim doğrudur, ve sahne değişmeksizin aynıdır.

Farzımuhal ben sırf vakit harcamak için seyahat etmiş olsaydım, *per mare tristitiam fugiens per saxa*!¹⁵⁸ Bu yapılabilecek şey değildir. Benim şimdilik gayet sakin kalabilmem icap

¹⁵⁸ (Lat.) Kederden kaçmak için denizleri, sarp kayaları, alevleri aşarcasına — çıt.

eder. Rahatça kulağına çalınacak bir seyahat onun rahatıru bozabilir, ve benim uzunca bir süreden sonra değişmiş olduğum şeklinde bir yanılığa kapılmasına yardımcı olabilirdi. Lakin onun için mümkün olduğunca az vakit tahsis edilmelidir; ve benim tek dileğim, takdiriilahûnin yollarımızı sık sık karşılaştırmasıdır, zira beni görmek onun hayrınadır, bu suretle benim burada olduğuma ve değişmeden yaşadığıma, dolayısıyla yabancı bir ülkede oturmuş — ve bir ihtimal onu düşünüyor, ve bir ihtimal gurbetlik çekiyor — olmadığuma kendini ikna etme fırsatı bulmuş olur. Seyahate çıkacak olsaydım, çoktan çıkmış, seyahat tarihi hakkında yanlış bilgi vermiş, ve birdenbire geri dönmüş olmam gerekirdi. Belki bu birdenbireliğin onun yüzü suyu hürmetine olduğu aklından geçebilirdi, ta ki onun yüzünden olmadığını görene kadar, ki bu bir ihtimal onun hayrına olurdu. Artık bu tür şeyler için vakit geçti.

Saat şimdi 1'i çaldı. Ah şu kasvet verici zaman bildirimi yok mu! Zira saat, 12'de defalarca çalar, insan zamanın bildirdiğinin farkına varır, ve 2 de buna uygundur; lakin 1, bu sanki ebediyetin bildirimi gibidir. Eğer bu misal, sonsuzluk boyunca sürecek bir ceza olmuş olsaydı, ve zavalılık birine dert yanacak olsaydı, hangi insan ondan yüz çevirmezdi, zira o sırf zavallının biri değildir, onun ızdırabı can sıkıcıdır — can sıkıcı olmamış olsa, insan ona herhâlde anlayışla bakabilirdi.

Ben kendi hesabıma bunu hiç kimseden dilemem. Yüce Tanrı can sıkıcı olandan ikrah etmez. Dua etmek boyun borcudur, dua etmek hayırlıdır, belki bir 3. hatta 4. gerekçe de olabilir. Benim hiç kimseyi kendi gerekçelerinden mahrum etmeye niyetim yoktur, isterse bunları seve seve kendine saklayabilir, yeter ki ben dua etme *cesaretini*, bir insan için Platon'un ve Aristoteles'in hayret idrakin çıkış noktasıdır diyebildiğinden çok daha derinlikli bir anlamda coşturucu olarak kendime saklayabileyim. Bu itibarla benim bir yığın argümana ve 16 nedene hiç itimadım yoktur; özellikle uygar olanlar bakımından (zira dua etmek fakir zevata, nasipsizlere, ve safderunlara daha kolay gelir), dua etme hakkı ücrete tabi olsa bu belki daha iyi olurdu, o vakit belki rağbet görürdü.

Dünyevi sevginin mahremiyet araması muteberse, o vakit duanın hem rahatsız edilmemek hem de teessürüyle başkalarını taciz etmemek için yapayalnızlık ve mümkün mertebe gizlilik istemesi dua için olduğundan daha muteberdir; sonra zaten insanın buna dair şahidi olmasına hacet yoktur, zira bunun pek faydası yoktur. Bir prens *incognito*¹⁵⁹ gezmeyi ne zaman olsa bırakabilir, duacının dış görünüşü de bana *incognito* gibi gelir, şöyle ki o dünyevi hayranlığın odağı hâline gelsin diye bunu elbet bırakamaz ama dua ile Yüce Tanrının insanoğlunu dinlemekten usanmayan tek varlık olmasının hayreti içinde sonsuz kılındığı vakit bundan sıyrılabilir. Ve bu kutsal hayret de duacıyı, niyaz ettiği şeye şimdi kavuşup kavuşmadığı üzerinde fikir yormaktan alıkoyar. Buna değip değmediğine bakan sevgide güzellikten iz yoktur, ve insan buna ziyadesiyle değdiğini dahi görse, bu sevgide mutluluktan iz yoktur. Velakin dua Tanrıyla hak davasına girme amacıyla yapılmış bir icat da değildir; o tek tek her insana cömertçe bahşedilmiş bir lütuftur, ve bu o insanı soyludan daha fazlası yapar. Ancak bir insan bunu, bunun bir lütuf olduğunu, hayranlık derecesinde, evet hatta, akıl ve izarını yaya bırakan bir hayranlık derecesinde, anlar ise, o vakit argümanlar da zaten lüzumsuz sayılır, zira insan sadece şüphe götürür olan şeyi argümanlarla savunur. Her dış tefekkür duayı *eo ipso* keser. Tefekkür şimdi zamansal çıkarı nazara alır, veya tefekkür kişinin kendisi ve başkalarıyla olan ilişkisi üzerindedir, insan sanki kendi içinden ve kendisi için dua edemeyecek kadar ciddiymiş de, öne çıkıp tüm cemaate, gıyabi duasıyla ve duacı örneği olmakla fayda sağlamak zorundaymış gibidir: aynı şekilde, umumi heyet toplantıları dışında söz söyleyemeyen insanlar da vardır, ve Madam Voltisubito da kamçının şakladığını duymadıkça at süremez.

Ama o, o! Ya o bunu kendi başına anlamak istemez de, ebedî teselli aramaya kalkarsa! Bu, ruhunu, ona buna veya tüm insanlığa karşı taşkın bir endişe içinde tarumar etmiş, kendine duyduğu endişeyi kendine karşı ifade etmeye bile, havayı döven silahşor misali, cesaret edemediği gibi, daha üst

¹⁵⁹ (Lat.) *tebdil-i kıyafet*—çn.

bir anlamda muhtemelen bir hiçten ibaret olsa da sempatiyle teskin eden her şeyi yapmaya da cesareti olmayan bir insan için ağır iştir.

22 Mayıs. Sabah.

Bir yıl önce bugün. Kahkaha en iyi keşif aracıdır ve öyle kalacaktır. O da kahkahalara katılır, ama sonra artık hâli kalmaz, ve kahkaha kesilir. Şu halde ondaki ihtiras sonsuz değil, bir yere kadardır. O vakit benim içim ürperir, zira arkadan neyin geleceğini bilirim; dua ve gözyaşı gelir, ta ki o bundan da yorgun düşene kadar; lakin bendeki gevezelik yorgun düşmemiştir, lüzumsuzca sürer gider.

Tam da en hassas sınırların bulunduğu yerden bıçaklanmak korkunçtur, ama o sırada yüz ifadesini değiştirmeye bile cesaret edemeden, sessiz sakın oturup laklak etmek daha da korkunçtur.

Bugün ancak 10 dakika gayet ciddiym. Haftada bir böyle davranmak niyetindeyim. Ona gayet sakince şöyle dedim: "Vazgeç artık, kes at şunu, nasıl olsa nihayetinde bana ayak direyemeyeceksin." Ama o vakit ihtirası tüm şiddetiyle alevlendi, beni görmemektense bütün bunlara razı olduğunu söyledi. Bu tam bir ihtiras patlayışı, ve şiddetine bakılırsa, bu tutumum ona yelkenleri suya indirtecek gibi.

25 Mayıs. Gece yarısı.

Onu hatırlamaya cesaretim yok. Bizi ölüm, sevenleri ayırdığı gibi, ayırmış olsaydı o vakit benimle bağları koparmış olurdu, bu takdirde bize güzel ve gönül okşayıcı gelmiş şeyleri, bize eskiden mutluluk olmuş her anı, hatırlamaya o vakit cesaret edebilirdim. İlkbahar gençlik tazeliğiyle canlandığı vakit onu yâd etmek isterdim; yapraklar gölge verdiği vakit onun hatırasıyla istirahat bulmak isterdim, yaz akşamlarında sis çöktüğü vakit orada onun hayalini görmek isterdim, sessiz gölün kıyısında, sazlar fısıldaştığı vakit onu yâd etmek isterdim, deniz sahilinde, gemi yaklaşırken, onunla buluşacağımı tahayyül etmek isterdim, ta ki o yeknesak dalgalar beni beşik gibi sallayarak anıların içine sürükleyene dek; o sevdiğim eski pastanede onların izini aramak isterdim, ve sık sık ona gidi-

yormuşum gibi yapıp kendimi aldatmak isterdim. Ama buna cesaret edemem. Benim için mevsimlerde hiçbir değişiklik yoktur, tıpkı bende hiçbir değişiklik olmadığı gibi, hatıralar ellerimde çiçeklenmez, başıma bela bir hüküm veya ne anlama geldiğini kesin bilemediğim esrarengiz bir sembol gibi dururlar. Adem, Havva'yı hatırlamaya cesaret edebilmiş miydi, ayağının dibinde diken ve çalıları gördüğü vakit¹⁶⁰, cesaret edebilmiş miydi, Havva'ya: hayır! demeye, orada bile bu hiç olmamıştı. Cennette, ya! hatırlıyor musun, Adem bunu yapmaya cesaret edebilmiş miydi? İşte ben ondan da daha az edebilirim.

27 Mayıs. Gece yarısı.

Onu unutmak mı? — Bu imkânsız. Tamamen çökmüş durumdayım. Ruhum kasvetliydi ama ben bu kasvet içinde heveskârdım, ve gençliğin verdiği o tesellisiz düşünce: hiçbir bir işe yaramaz olmam, belki de sadece bir tür heveskârlıktı, çünkü ben yükü altında dizlerimin çözüleceği bir düşüncellik istiyordum. Ben bu sırrı kendi içimde taşımak istedim, ve bu sır beni elbet mutsuz etse de, onda beni tarifsiz mutlu eden bir ateşlilik vardı. Ben cadde ve sokaklarda bulunan coşkunun ne kendi payım ne de kendi rolüm olmasını istediğim türden olduğunu, vaktinden önce, hem de çok önce gördüğüme inanmışımdır. O vakit de fazla süslenip bezenmiş yahut dışa karşı soğuk ve katı bir tavır takınmışımdır. Bu kasvetli bir ruhun aklına esebilecek türden gurur verici bir fikirdir. Ama bir egoist olduğum bana avaz avaz bağırarak söylene de, ben kimsenin bunda bana karşı haklı olabileceğini düşünmek istememişimdir. Bütün bunlar şimdi beş paralık olmuştur, süngüm düşmüştür. Uyandırmak istediğim kalıbın içinde esir kalmışımdır. Bir insana karşı tabii basit davranmışımdır. Ben bunu farklı görüyor bile olsam, güneşin hep Doğudan doğduğuna emin bile olsam, heveskârlığı, ne yaparsam yapayım, hep kendi safımda tutmak istemişimdir — kendimi kimseye anlaşılmaz kılamamışımdır.

Takdiriilahî beni şimdi esir almıştır. Kendi varlığım hak-

¹⁶⁰ Eski Ahit, Yaratılış 3: 18—çn.

kındaki düşüncem gurur verici olmuş olduysa da, şimdi ezik durumda kalmışımdır. Bunu ben kendim iyi bilirim ama başlarından gizleyebilirim, ama varlığım cevherini yitirmiştir, o aldatıcı kalıbın ardındaki o emin tutunma noktası yitip gitmiştir, bir daha asla geri kazanamayacağım şey, tam da geri kazanmayı kendime bizzat menetmiş olduğum şey, yitip gitmiştir, çünkü gururum hâlâ olduğu gibi durur, ancak *referre pedem*¹⁶¹ zorunda kalmıştır ve şimdi görevleri arasında kendimi asla affedemem de vardır. Ben Tanrı karşısında kendimi safi dindarlık yoluyla kendime karşı anlaşılır kılabilirim, insanlara istinaden anlaşmazlık konuştuğum yabancı dildir. Ben istediğim vakit kendimi evrensel olarak ifade edebilmenin elimde olmasını isterdim; şimdiki halde bu elimden gelmez.

Ah! Tanrıyla anlayış içinde olmak ne bahtiyarlık vericidir, ama takdiri ilahînin yahut kendi açımdan bir yanlış anlayışın ortasında bırakılmış durumda olmak, kendimi daima bu tek başına anlayışa rücu etmeye mahkûm durumda hissetmem, kendince acı vericidir. Mahremiyeti seçmekten kim çekinirdi, ama benim seçimim özgürlüksüzdür; ben bundaki özgürlüğü ancak kendimi zorunluluğa hasrederken az çok hissedebilirim, ve bu hasrediş içinde onu unuturum. Ben, senden başka kime gideyim diyemem¹⁶², zira kimselere gidemem, çünkü insan ne de olsa yanlış anlaşılmanın mahremiyetine emniyet edemez; kimselere gidemem, zira bir mahkûn durumundayımdır, yanlış anlaşılma ve tekrar yanlış anlaşılma ve yine tekrar anlaşılma, bunlar pencereimin önündeki ağır demir parmaklıklardır; ve ben Tanrıya gitmeyi seçmem, zira zorda kalmış durumdayımdır. Ama sonra anlayış arı gelir, ve o vakit pencerelerin önünde demir parmaklıklar olması yine de bahtiyarlık verici olur, zira bu, anlayışın bir yanılsama olmamasını, sonradan edinilmiş bir şey olmamasını, ikinci elden bir kazanç olmamasını, ve boşboğaz bir alay laf hâline gelmemesini sağlar; zira ben kime gidebilir, kime söz söyleyebilirdim?

¹⁶¹ (Lat.) *geri adım atmak*—çn.

¹⁶² Yeni Ahit, Yuhanna İncili 6: 68—çn.

Benim fikrim hayatıma canı yürekten etik bir yapı kazandırmak, ve bu yürektenliği aldatmaca şekline gizlemektir. Şimdiki halde ben kendi içimde çok daha geriye püskürtülmüş durumdayımdır, öyle ki hayatım benim için dindar bir yapı arz eder, ve yürektenlikte o kadar geriye püskürtülmüş durumdayımdır ki, gerçekliğe ulaşmakta zorluk yaşarım.

Tanrı ile olan ilişkisinde büyüklük taslamaya kalkmak ki-min aklının ucundan geçebilirdi, lakin benim ilişkim sanki ben Tanrıyı değil de, Tanrı beni seçmiş gibi bir mahiyettedir.¹⁶³ Bende, bir matah olduğumun, Ona yaklaşan ben olduğumun, menfi tezahüründen eser bile kalmamıştır. Zorunluluğun acısına dayanmayı sineye çekmek istemeyecek olursam hiçe sayılırım, ve insanların yanında yanlış anlaşılmaktan gayri hiçbir yerim olmaz. Zorunluluğun acısına mukavemet edersem, o vakit bir dönüşüm vuku bulur.

Kaybının hiç altından kalkamam, ona katlanmayı öğrenmem epey uzun sürebilir. Tam insanların arasında yürürken, bana sanki kayıp gururum yanımdan geçip gidermiş gibi, sanki bir başkasının yüzünde onun da hakkımda aynı şekilde hüküm verdiğini okurmuşum gibi gelir. O vakit bir çaresiz gibi insanların arasına dalabilirdim, kayıp gölgemi yakalamak için, onu geri talep etmek için, intikamını almak için, bu intikamla, yorgunluktan düşüp bayılana dek, avunmak için. Evet, vahlar olsun ona! Bakışı bana bu şekilde dokunan kadına. Velakin insan bir kadından intikam alabilir. Ben doğa koşulları karşısında infiale kapılanın zihnine saplanabilen korkunç düşünceler bulunduğunu bilirim. Baş düşmanı olan kadını alt edip, onu sevgiliye dönüştüren 3. Richard'ın başına neler gelmişti!¹⁶⁴ Ah, bunu acaba neden yapmıştı? Bu devlet politikası mıydı? Zaferin rahatlığı üzerinde fikir yorarkenki istihza da bir devlet politikası mıydı; kendi şekilsizliği üzerinde çaresiz bir tutkuyla kafa yorduğu vakit kral olacak yetenekte olduğunu kendine hak görürken bu öz sınama mıydı? Hayır, hayata karşı bir nefretti; o onu alaya almış olan doğayı ruh gücüyle alaya almak istiyordu; bunu ve bunun tensel

¹⁶³ Yeni Ahit, Yuhanna İncili 15: 16—çn.

¹⁶⁴ Shakespeare: *Richard III*, I, 2, 43-223—çn.

sevgi ve güzeli sevme buluşunu gülünç etmek istiyordu, zira o, mağdur olarak, sakat olarak, yeis sahibi olarak, şeytan olarak, kendisinin lisan-ı dile ve tûrn hayat kurallarına rağmen sevinebilir olduğunu kanıtlamak istiyordu. Sonra şunu öğrendi, sonra şunu keşfetti; kadının üzerinde kesin tesir uyandıran bir güç vardı, ve bu, coşkunun azgın ateşiyle, tutkunun mariz galeyanıyla, ve yine de akıl ve ızanın buz gibi soğukluğuyla, buzla soğutulmuş kaynar şarabı sunar gibi, sergilendiği vakit yalan dolandı. Kendisi bundan nefret ederdi, ama kadınlar böylelerini sevmese, böylelerine karşı tiksinti bile duysa, ancak sersemlemiş ve afallamış halde onun gücüne kapılsa bile, o yine de tensel sevgiyi uyandırır. Böyle ecinnüler vardır, ve epey de bir pey akçesi: insanüstü güç beklentisi, sunarlar, insanı tahrik eder göz yanılığısına düşürürler, sanki gururunu kurtarmanın ve şerefini savunmanın doğru yolu çılgın intikamı gibi. Ve bu seyir, iyiyi ve kötüyü zamanın içinde de birbirinden ayıran dipsiz uçurumun üzerinden geriye saran seyir, şerrin gücüyle doğaüstü boyutta olmaktan, bir hiç, tamamen bir hiç olmaya, pişmanlık içinde hiçten beter olmaya intikal, mümkün olmuş dahi olsa, müessif olmalıdır.

“Onur nedir ki?” der Falstaff, “bir bacak takabilir mi? Hayır. Bir kol takabilir mi? Hayır. *Ergo* bir hayal ürünüdür, bir kelimedir, boyalı süslü bir armadır.” Hayır, bu *ergo*da bir terslik vardı; zira insan onu kazandığı vakit bunların hiçbirini yapamaz, ama o yitirildiği vakit tam tersini yapabilir, bir bacak ve bir kol kesebilir, evet hatta, bir insana Rusya’da edildiğinden de daha beter muamele edebilir, ve onu Sibirya’ya yollayabilir. Bunu yapabildiği vakit, bir hayal ürünü değildir. Cenk meydanına git, oradaki şehitlere göz gezdir; savaş malları hastanesini ziyaret et, oradaki yaralılara göz gezdir: Oralarda, onurun canına okuduğu kimse gibi eziyet görmüş hiç ne bir ölü ne de bir yaralı bulursun.

Sonra demir parmaklıkların içindeki anlayış gelir. O vakit şeref meydanı nerededir? O er kişinin izzet ve şerefle şehit düştüğü her yerdedir. Lakin hayatı izzet ve şerefle kaçamak yoldan yaşamaktansa, şerefi yitirmeyi ve onu Tanrıya vermeyi yeğleyen kişi, işte o da şeref meydanında şehit olur. Bekle-

nen yeni bir gök ve yeni bir yeryüzü var ise¹⁶⁵, yeni bir şeref de vardır. O halde eğer ki hiç kimsenin şeref meydanı olduğunu hayal edemediği yerde şehit düşmüş bile olsam, şerefsizlerin mezarlığına gömülü bile olsam, eğer başka düşüncelere dalmış bir tek kişi mezarımın başından geçerken birden durmuş ve bana hitaben şu sözleri etmiş olsaydı: Bu insan kulu nasıl olur da burada yatar, o burada şerefiyle yattığına göre, o vakit bir insan şerefsizlerin arasında da utanç duymadan yatabilir —“: bundan fazlasını istemezdim. Bu hususu daha sarıh ve hayatımın dönüm noktasından daha kati bir şekilde resmetmek isterim. Farzımuhal Marie Magdalene’nin, utancına tanık hiç kimsesi olmamış olsun¹⁶⁶, ve izzet ve şerefle gizli kapaklı bir ömür sürmüş olsun, ve ölümünde bu dünyayı başında mersinden taçla sessiz sedasız terk etmiş olsun: Bana öyle görünür ki o cesareti sayesinde bir başka izzet ve şeref kazanmıştır; bana öyle gelir ki o ölümünde, başında mersinden taçsız yatarken daha çok şerefe nail olmuştur.

30 Mart. Sabah.

Bir yıl önce bugün. Onun galip gelmesi ve dileğine kavuşması mümkün olamayacak mı? Göreceğiz. Benim saplanıp kaldığım şey, işkembe-i kübradan atılmamış olan, fakat tam da kişiliğim için temel olan hayat görüşümün tümüyle akamete uğramış olmasıdır. Ben mutlu olamam, o mutlu olamaz, ilişkimiz bir evliliğe dönüşemez. O mutlu olamaz mı? Bunu bizzat kendisi o derece ihtirasla arzularken, bu ne demeye gelir? Mesele onun kendini anlayıp anlayamamasıyken, ihtirastan ne fayda gelir? Onda ki ihtiras tam da şunu gösterir ki, o bir başka görüşe istinaden bir tasavvur özgürlüğüne bile sahip değildir. Ayrıldığımız vakit, ve ben kendimi koparmak için güç kullandığım vakit, o mutsuz olur. Ama o vakit onun mutlu olduğunu ifade edebilecek hiçbir şey yoktur, ve onun mutsuzluğunda ve benim kabahatimde anlam vardır. Lakin o benimle kalmakla mutsuz olmayı sürdürdüğü vakit, bu saçmalık olur, ve sonra bu ihtiras, heyecan verici direniş olmadığı için bittiği vakit, bundan ne çıkar? Şu çıkar — İlişkimiz hiç-

¹⁶⁵ Yeni Ahit, Esinleme 21: 1 — çn.

¹⁶⁶ Yeni Ahit, Luka İncili 7: 37-50 — çn.

bir suretle evlilik durumuna gelemmez. Neden gelemez? Çünkü ben kasvetimin içine hapsolurum. Ben bunu baştan bilmiştim, ve burada bana düşen görevin bunu gizlemek olduğunu sanmıştım; ben bunu böyle anlamıştım, ama evlilik böyle bir şey değildir. Peki ama o gayrimeşru evliliğe bile müsamaha etmeye âdetâ dünden razıysa? Ancak ben buna müsamaha edemem, çünkü bu, şimdilik gördüğüm kadarıyla, ona karşı hakaret olur. O vakit insanın soracağı tek soru, bir şeye, bu şeyin doğru olup olmadığına, güzel olup olmadığına, fikir mucibince olup olmadığına bakmaksızın müsamaha edip etmemek mi olacaktır? O bunu hiç sormaz, o ki vaktiyle gurur sahibiydi. Bu da onun hiçbir hüküm veremeyecek kadar ihtiraslı olduğunu gösterir. — Evlilik için nikâh icap eder. Nikâh nedir? Karşılıklı taahhütler üzerine ant içmedir. Lakin karşılıklı mükellefiyet de elbet karşılıklı anlayış icap ettirir. Ama o beni zerre kadar anlamaz. O vakit benim yeminim ne olur? Saçmalık. Bu nikâh mıdır? Hayır! bu kutsalı suiistimaldir. On kere de nikâhlanmış olsam, ben ona nikâhlı olmam, ancak o bana nikâhlı olur. Ama o buna zerre kadar aldırmıyorsa? O vakit burada sorulacak tek soru, fikre hiç değinmeyip, ihtiraslı arzusunu gerçekleştirmek mi olacaktır, o vakit insan bir tek kendi ihtiraslılığına inanacak, ve sevdiği kimsenin, hemfikir olmasa bile, etrafın dediği gibi, iyi niyetli düşünebileceğine hiç ama hiç inanç ve güven duymayacak mıdır? Bu onun ihtiraslılığını ve bunun tutarsızlığını göstermez mi? Ben tam da bizi en içten bir şekilde birbirimize bağlayacak olan şeyde, bütün her şeye karşı ilahî bir itiraz görürüm. Nikâh sırasında biz birlik olmuş olmayız, fakat peşinen bildiğimiz şeyi, ayrı olduğumuzu, tespit etmiş oluruz. Bu bir nikâh mıdır? Yoksa ben, o benim hanemde yaşıyor diye, ben ondan başka kadın istemiyorum diye mi onunla nikâhlı olurum? Zira o vakit ben ona esas itibarıyla nikâhlı olurum, zira o yine de benim yanımda kalmıştır, ve ben yeni bir sevdanın peşine takılmayarak da kendimi ve onu şerefle payelendirmeyi iyi bilirim, onu sanki bir kenara koymuş gibi yaparım, ki o muhtemelen öyle sanır, ve onun beni anlamadığını bir kez daha göstermiş olurum, ve ihtiraslılığının altında gizli bir gururun için için yandığını bir kez daha göstermiş olurum.

Kadın yine de ne fevkalade bir varlıktır, ve sevgi ne garip bir kudrettir! Ben onu sevmeden edemem, ve yine de onun sadakati şüphe götürür türdendir. Onu, onun şu sırada sevdiği şekilde sevmek bir hüner midir? Hayır bir zayıflıktır. Güzel midir? hayır, zira özgürlüksüzdür. Bir güç müdür? Hayır bir âcizliktir. Sempati midir? Hayır öz sevgidir. Sadakat midir? Hayır doğasındaki şeytanlıktır. Velakin bunu yapan bir kadın ise, işte o vakit hayır, bir başkası olsa buna kıymet vereceğimi hiç sanmam da, o yaptığı vakit bunu o şekilde yapar ki, benim gözümde hiçbir şey kaybetmez, yahut da ben bunu o şekilde görürüm. Bana karşı her türlü yola başvurur, ama bana inanabilecek ve bu suretle bana boyun eğecek olduğunu, bana tevekkül edecek ve bu suretle özgürlüğümü bana geri verecek olduğunu, beni hakir görecektir ve beni bu şartla kendi hâlime bırakacak olduğunu tek kelimeyle olsun ima etmek hiç aklının ucundan geçmez. Rollerimizi bir bakıma takas etmiş gibiyiz, zira o bir anlamda güçlü, ben ise, mütemadiyen onun adına korktuğum sürece, zayıfım. Ve hakikate bakılırsa, teke tek olmuş olsak, onu uzak tutmak elimden gelmezdi, ama talihsizlik şudur ki, ben, kategoriye ve fikri kendi safımda tuttuğum sürece, tekten fazlayım. Velhasıl bende kahraman olacak vasıftan yoksunum, zira benim aradığım şey kendi zaferim değil, fikrîkidir, ve ben hiçleştirilmeye razı durumdayımdır. Dolayısıyla ben zafer kazandığım ve bu kati olduğu vakit, Pyrrhus gibi demek zorunda kalmayacağım: İşte böyle bir zafer daha, ve de biter gider, zira bu zafer kâfidir.

3 Haziran. Gece yarısı.

İşte yine oturmuş tetikte beklerim. Bunu bir üçüncü şahsa söyleyecek olsam, muhakkak bir izah gerektirirdi, zira bir insan, kılavuzun sahilde, nöbetçinin kulenin tepesinde, gözcünün pruvada, haydudun ininde oturmuş tetikte beklediğini rahatça anlar, zira ortada gözlenecek bir şey vardır. Lakin, odasında tek başına oturmuş birinin gözleyeceği ne vardır? Ve her şeyin, başka hiç kimsenin belki gözüne bile çarpmayacak olan havadan sudan bir şeyin sessiz sedasız geçip gideceğini bekleyen kişi ne de olsa hiçbir şeyi gözlemez. O vakit bu

kişinin ruhen ve kafaca zorlayacağına şaşmamak gerekir, zira bir şeyi gözlemek göze iyi gelir ama bir hiçi gözlemek onu zorlar. Ve göz bir hiçi uzun süre gözlerse, sonunda kendisini ya da kendi gördüğünü görür: aynı şekilde, etrafımı saran bomboşluk da düşüncemi yine zorla kendi içime doğru çeker.

O vakit ben beklentimin diyalektik güçlüklerini inceleme-ye tekrar en baştan başlarım. Varlığımın yücelim noktası, çılgınlık raddesindeki o dilek ve arzu, coşkunun azami gayreti içindeki o zorlanma ve nihai tutku: bütün her şeyi sil baştan yapabilmektir. Tüm ruhum bu uç noktaya odaklanmış durumdadır; ve şimdi sonluluğun ağırlığıyla vakit vakit oradan aşağıya çekildiğimi hissederim. Yani yeni tatbikatlara. Bu dilek ve arzu noktasında yollar birbirinden ayrılır, dilek ve arzu onun için bir şey, benim için bir başka şey olur. Onun bir başkasının olmasını otopati ile temenni etmek zorunda kalırım, bu şahsımın kendiliği içindeki en rahat çıkış noktasıdır. Ben bunu, bir ilk aşka geri dönüş gibi, kavranmaz bir yoldan olmadığı sürece sempatiyle temenni etmem, zira aksi takdirde bu sonluluğun devasıdır, ve en yüce olan değildir. O takdirde dinî anlamda sonsuzlaşma en yücesi olurdu ve de en yüce olanıdır, ki dolayısıyla böyle bir hayat tarzı benim için, otopatik anlayışa göre, bir külfet olacak olsa bile, temenni etmem gereken şey olurdu. Dinî bir çıkış noktası bulmak onun açısından güç olmazdı. Onun kendini kınayacağı hiçbir şey yoktur, o ebedî olanla kutsal bir dostluk içinde yaşayabilir, Tanrıda sessizce ve usulca ölebilir “wie das Wiegenkind mit seiner Mutter Brust im Munde sterbend.”¹⁶⁷ Böyle bir yaşam benim için bir *poenitentse-Decret in perpetuum*¹⁶⁸ olurdu. Dini yoldan sonsuzlaştırmanın peşi sıra, sempatik temennim, onun zamansal yaşam içinde potansiyel edilebilmesi, muazzam ve müstesna olması, gelirdi. Bu olacak olsaydı, o vakit hayatım tekrar inhisar altına alınmış olurdu. — dehşet krizlerini kaydetmeme pek hacet yoktur; onlara mazide kalmış nazarıyla bakılabilir.

¹⁶⁷ (Alm.) “Ağzı annesinin memesinde ölmek üzere beşik çocuğu gibi”. W. Shakespeare'in VI. *Henry* adlı oyunundan bir alıntı (2. bölüm, 3. perde, 2. sahne)—çn.

¹⁶⁸ (Lat.) *Ömür boyu nedamet*—çn.

Bu uzun vadeli adımlara rağmen, yaşamımda yine de anlam vardır. Son mektupları alana dek yapmış olduğum şey tutarlıdır. San ki hiçbir şey olmamış gibi gayet sakin ve sessiz kalmışımdır. Bunun bana ne emek ve çabaya mal olduğunu ancak benim ihtirasıma akıl erdirebilen kişi bilebilir, başkası değil. Heiberg, *Den farlige Tavshed* adlı o şaheser öykü kitabında nasıl da doğru demiştir: Bir insanın yürekte mutsuz ve perişan addetmek için elimizde ne kadar sağlam nedenler olursa olsun, eğer o insan sakin, akli başında, memnun ve keyifli görünüyorsa, o vakit bütün bu nedenler elimizden kaçır gider, zira biz bildiğimizden ziyade gördüğümüze inanırız.” — İnsanın sineği kovmak için sahibini pençe darbeleriyle harap eden ayıya kıs kıs güldüğü çok olmuştur, ki gayet de komiktir, lakin duruma derin trajik bir boyut kazanabilir. Farzımuhal, ayı tüm gücünü bir ayının kullanabileceği gibi kullanmanın neticelerini bilmiş olsaydı, ve farzımuhal, sahibinin o sinekten nasıl rahatsız olduğunu görmüş ama her şeyi daha vahametli bir hale getirmemek için kendisini sessiz sedasız oturmaya zorlamış olsaydı, bu muhakkak ki ona ağır ve gayet zor gelebilirdi, zira ne de olsa o sineği rahatça öldürebileceğini biliyordu.

Sakinken galeyanlı görünmek oyuncu insanın hüneridir (gerçekten sakin değil ise, o vakit bu bir kabahattir); galeyanlı olsa da sakin görünmek, kapanık insanın hüneridir. Eğer bu insan gerçekten galeyanlı, altüst halde değilse, o vakit hüneri = 0’dır, ve o insan içine kapanık değildir.

5 Haziran. Sabah.

Bir yıl önce bugün. Velhasıl nikâhu savuşturabildim ve duruma erotik bir bağ havası verebildim, ki bunun emareleri de mevcut. Her şeyi sineye çekmeye hazır — ama o vakit neyi sineye çekmeye hazır olduğunu sormaya hiç hacet kalmayacak mıdır? Vaziyet, onu parmağımda oynatacak, baştan çıkarıcılığını yağdan kıl çeker gibi rahatça çekip meydana çıkarabileceğim derecede akla sığmaz bir şekilde, tersine çevrilmiştir. Fakat şimdi bir de o acının içinde, ah yazık! benim kendime daha mükemmel bir kız bulabileceğime inanıyorsa, yahut bu yanılığın içinde, ah yazık! benim onu rahatça unutabile-

ceğime ve bu dünyada başka yoldan yeni yeni zevkler bulacağım inanıyorsa, o vakit benim, şerefime, bir daha asla geri kazanılamayacak şeyi bir hayal uğruna heba etmek isteyecek kadar az değer verdiğimi sanıyor olması da icap ederdi, zira ne de olsa şerefimi geri kazanamam; yahut da son olarak kendine çabucak yeni bir sevda edinirdi. Ancak nikâhı es geçmek, o şimdiki halde bunu sineye çekmeye razı olsun olmasın, şimdiki halde sadakatime güvenebilmiş olsun olmasın, fikir bakımından açık bir tacizdir. Ve o ölebilir, ve bir cinayetin vicdani yükünü omuzlarına yükleyebilir, ve bana lanet edebilir, ve benden nefret edebilir, ve yeni bir sevdada huzur bulduğu ve ben, onun kendinin bulunduğunu tahayyül ettiği yerde değişmeden kaldığım vakit, kasvetim üzerine bir taşlama da pekâlâ yazabilir: ancak o taciz edilmeyecektir, ve hele hele benim bu sayede bir yiğit olacağım şekilde hiç edilmeyecektir.

Medet umabileceğim tek bir kişi olmuş olsa, ona gidip şunu derdim: *bitte, bitte*,¹⁶⁹ şu şaşkınlığıma benim için bir parçacık anlam kazandır. En korkunç anlam bile benim için anlamsızlık kadar korkunç değildir, zira düşüncesizce sırtttıkça, daha da dehşet verici olur.

Kahkaha dört bir yönde araştırır, ve ben bunun yardımıyla, bunun sahte bayrağı altında, her şeyi bahis konusu ederim, bu suretle tefekkürüm onun ruhundaki ve güçlerindeki düşünce yollarını yoklayabilir. Şu kadarını pekâlâ görebilirim; o yas tutmanın ne demek olduğu hakkında esasen ideal bir fikre sahip değildir. O sonlu anlamda sapasağlamdır, çivi gibidir, ve yine de o sonluluk yoluyla selamete kavuşabilir. Her şeyden ikrah edecek raddeye getirilmesi icap edecektir, sonra birbirimizden ayrılırız, sonra o uykuya yatar, sonra da mışıl mışıl uyur, ve sonra zamansal hayattan korunmuş olur. O idealleştirici düşüncelliğin güçleriyle pençeleşmez, o sonlu ümide sımsıkı tutunur, ve benim yakınlığım ona bunda yardımcı olur. Benim oradaki varlığım ve buna seyirci olmak zorunda oluşum, onun şahsına, ben orada olmadığım vakit sahip olmak istemeyeceği bir ehemmiyet atfeder.

¹⁶⁹ (Alm.) *lütfe*n, *lütfe*n veya ne olur, ne olur—çn.

Ondan da fazla ızdırıp çektiğimden ve tek başıma kalıp kendimle uğraşmaya başladığım vakit en beterinin beni beklediğinden emin olmamış olsam, buna katlanamazdım. Ama velakin iş olacağına varır, ve insan kendini her ızdıraba dayanmaya alıştıracaktır. Ben de kendimi kızgın fırına düşmek kadar ödümü koparan şeye dayanmaya alıştırmış durumdayım.¹⁷⁰ Onunla, ağzımın suyu aka aka laklak etmeye öyle fevkalade muvaffak oluyorum ki, her şey benim için de aynı şekilde son bulur, esas mesele onca boş sözün içinde eriyip gider diye korkumdan, evde bunun tam zıttı hareket etmek zorunda kalıyorum. Eğer onun ruhunda sonsuzluk olsaydı, o vakit bana karşı alicenap olma (Hey gidi gıptaya şayan şart!), bana özgürlüğümü bağışlama, acıyı kaldırma, ve onunla dinî nakil sağlama, ve bu suretle beni ona karşı borçlu, alicenaplığa istinaden borçlu, kılına görevi kolay olurdu. Bu şart sunulmuştur, ben bunu ondan esirgemeye cesaret edemem; ama hakikate bakılırsa, bu benim için korkunç bir ceza oldu. Onun tüm gazap ve zilleti, alicenaplığın yanında nedir ki!

5 Haziran. Gece yarısı.

Nebukadnezar (Daniel)

1. Hayatımın anıları, çayırda bir hayvan olduğum ve ot yediğim vakitler, ben, Nebukadnezar'ım, tüm halklar ve diller nezdinde.¹⁷¹

2. Babil büyük şehir değil miydi, tüm kavimlerin şehirleri içinde en büyüğü, ben Nebukadnezar, onu ben inşa ettim.

3. Hiçbir şehir şan ve şöhrette Babil gibi değildi, ve hiçbir kral şan şerefimin yüce nişanesi, Babil'le, saldıgım gibi nam salmadı.

4. Benim sarayım dünyanın ta öbür ucundan görünürdü, ve benim bilgeliğim hiçbir bilgenin izah edemediği bir muammaydı.

5. Bu yüzden de onlar gördüğüm rüyanın ne demek olduğunu bana söyleyemedi.

¹⁷⁰ Eski Ahit, Daniel 3: 19-23—çn.

¹⁷¹ Eski Ahit, Daniel Kitabı 4: 32 - 33—çn.

6. Ve bana vahiy geldi, bir hayvana döndürülecektim, çayırda ot yiyecektim, böylece üzerimden yedi vakit geçti.

7. Sonra bütün kabile reislerimi ve onların ordu güçlerini etrafıma topladım, ve vahiyde delalet edildiği şekilde, düşmanlar gelince hazır olabileyim diye etrafa tellallar saldı.

8. Fakat hiç kimse büyük Babil'e yaklaşmayı göze alamadı, ve ben şöyle dedim: Burası benim, Nebukadnezar'ın, inşa ettiği, mağrur Babil değil midir?

9. O anda birden bir ses geldi, ve ben bir kadının renk değiştirmesi gibi bir çırpıda başkalaştım.

10. Ot benim azığım oldu, üzerime kırağı yağdı, ve hiç kimse beni, kim olduğumu tanıyamadı.

11. Ama ben Babil'i tanıdım, ve şöyle haykırdım: Burası Babil değil midir, ve hiç kimse dediğim şeyi anlamadı, çünkü hayvan böğürtüsü gibi bir ses çıktı.

12. Düşüncelerim içime dehşet saldı, zihnimi dolduran düşünceler, zira ağzım bağlıydı, ve hiç kimse oradan hayvanunkine benzer bir sestten başka bir şey çıktığını anlayamadı.

13. Ve ben şöyle düşündüm: Bu her şeye kadir ulu varlık, Yüce Tanrı, dirayeti gecenin karanlığı gibi olan ve denizin derinlikleri gibi akıl sır ermez olan Yüce Tanrı kimdir?

14. Evet sanki, insanı hazırlıksız yakalayan ve güçlü kollarıyla zapt ettiğinde, Onun tek hükümrarı olduğu ve tefsirini hiçbir kulun gücüne bırakmadığı bir rüya gibi.

15. Bu her şeye kadir ulu varlığın nerede yaşadığını hiç kimse bilemez, o vakit hiç kimse parmağıyla işaret ederek, "işte, onun tahtı burası" diyemez; o vakit insan ülkeleri aşarak, "işte burası onun hükümdarlığının sınırındır" denilen yere yolculuk edemez.

16. Zira O krallığının sınırında benimle komşu komşuya oturmaz, ama o Akdeniz'den krallığının sınırlarına kadar uzanan bir tahkimat çemberinde de oturmaz.

17. Ve O mabedinde de oturmaz, zira ben, Nebukadnezar, onun altın kaplarını ve gümüş kaplarını alıp götürdüm, ve mabedini yerle bir ettim.

18. Ve hiç kimse Ona dair, Onun babasına dair, ve gücü nasıl ele geçirdiğine, yahut kudretinin sırrını kimden öğrendiğine dair bir şey bilmez. Ve onun, bu sırrın altınla satın alı-

nabileceği hiçbir akıl hocası yoktur, ve onun: ne yapacağım diyebileceği hiç kimse yoktur, ve ona: ne yapıyorsun diyen hiç kimse yoktur.

20. Onun, yakalayabilmek için fırsat kollayan öncüleri yoktur, zira O: yarın demez, ama: bugün, der.

21. Zira o hiçbir zaman bir insan gibi hazırlık yapmaz, ve onun hazırlıkları düşmana hiç zaman kazandırmaz, zira O: olacak der, ve olur.

22. O sessiz sakin oturur ve kendi kendine konuşur, insan Onun var olduğunu, öyle olmadan evvel bilemez.

23. O bana karşı böyle yaptı. O bir okçu gibi nişan almaz, insan Onun okunu savuşturamaz, O kendi kendine konuşur, ve yerine getirilmiş olur.

24. Kral beyinleri Onun elinde kızgın fırındaki mum gibidir, ve tartıya vurduğunda, kudretleri bir tüy gibidir.

25. Ve yine de O yeryüzünde, her şeye kadir ulu varlık olarak, Babil'i benden almak ve bana geride azıcık bir şey bırakmak elindeymiş, ya da her şeyi benden almak ve Babil'de hükümran olmak elindeymiş gibi oturmaz.

26. Beni hiç kimse tanımazken, ve beynimdeki düşünceler, Tanrının, Yüce Tanrının, böyle bir varlık olduğu içime korku salarken, ben zihnimin mahreminde bu şekilde düşündüm.

27. Lakin yedi yıl geçtikten sonra ben yine Nebukadnezar oldum.

28. Ve o gücün sırrını ve neden çayırdaki bir hayvan hâline getirildiğimi bana izah etsinler diye bütün bilgeleri yaruma çağırttım.

29. Ama hepsi yüz üstü yere kapandı ve dedi ki: Büyük Nebukadnezar! Bu bir hayal ürünüdür, meşum bir rüyadır, sana bunu yapmak kimin elinden gelir?

30. Ancak benim gazabım tüm ülkedeki bilgelere karşıydı, bunun için bütün hepsini aptallıklarından dolayı kılıçtan geçirttim.

31. Zira Tanrı, Yüce Tanrı, hiçbir insanda bulunmayan gücün tümüne sahiptir, ve ben Onun bu güç ve kudretine haset etmem, bunu takdir ederim ve Ona en yakın olmak isterim, çünkü onun altın kaplarını ve gümüş kaplarını alıp götüren bendim.

32. Babil artık anlı şanlı Babil değildir, ben, Nebukadnezar artık Nebukadnezar değilim, ve ordu güçlerim beni emniyete alamaz, zira Tanrıyı, Yüce Tanrıyı, hiç kimse göremez, ve Onu hiç kimse teşhis edemez.

33. O gelecek olsa, nöbetçiler boşuna bağırmış olurdu, çünkü ben çoktan ağaçtaki bir kuşa, sudaki balığa dönmüş olurdum, beni ancak diğer balıklar tanırdı.

34. Ben bunun için Babil sayesinde şan şöhret sahibi olmak istemem, lakin her 7 yılda bir ülkede bir kutlama olacaktır,

35. Halk arasında yapılacak bir kutlama merasimi; ve adı değişim kutlaması olacaktır.

36. Ve bir gök bilimci caddelerde gezdirilecektir, ve hayvan kıyafeti giydirilmiş olacaktır, ve tahmin hesaplarını da, bir tomar kırpılmış saman gibi, beraberinde taşıyacaktır.

37. Ve bütün halk ona haykıracaktır: Yüce Tanrı, Yüce Tanrı, Yüce Tanrı her şeye kadir, ve onun işi büyük balığın denizde zıplayışı gibi tezdır.

38. Zira benim günlerim artık sayılıdır ve hükümranlığım bir gece vardiyası gibi geçip gidiverir, ve ben nereye seğirttiğimi bilemem.

39. Her şeye kadir ulu varlığın yaşadığı, o çok uzaklardaki, görünmez diyara varıp varamayacağımı, böylece onun gözünde itibar kazanıp kazanmayacağımı bilemem,

40. Hayat şevkimi benden alıp götürenin, böylece beni, tıpkı seleflerim gibi, kenara atılmış eski bir giyecek durumuna düşürenin O mu olduğunu, beni makbul görüp göremeyeceğini bilemem.

41. Ben, Nebukadnezar, bunları tüm halklar ve diller nezdinde ilan etmiş oldum, ve büyük Babil irademi yerine getirecektir.

7 Haziran. Gece yarısı.

Çocukluğumda, küçük bir turbalık benim her şeyimdi: Derin karanlığın ortasında oradan buradan dışarı uzanan kara kara ağaç kökleri artık kayıplara karışmış krallıklar ve ülkeler gibiydi, ve her biri benim için antik bir keşif kadar gösteriliyordu. Buna yeterince fırsat da vardı, zira bir taş alıp fırlatsam, bu nasıl da muazzam bir hareketliliğe yol açar, biri diğ-

rinden büyük çemberler birbirini izlerdi, ta ki su sonunda tekrar durulana kadar; ve taşı daha farklı şekilde attığım vakit hareketlilik de diğer seferindekinden başka olur ve kendi içinde zengin, yeni bir farklılık sergilerdi. Sonra suyun tam kenarına uzanıp, ileriye, suyun yüzeyini, rüzgârın suyu nasıl ilkin ortalarında bir yerde hafif hafif dalgalandırmaya başladığını, dalga kıvrımlarının giderek yayılışını, ve karşı taraftaki sazların arasında kaybolup gidişini seyre koyulurdum; sonra dalları turbalığın üzerine sarkan söğüt ağacına tırmanır, mümkün olduğunca en uca oturup, biraz ağırlığımı vererek dalları bastırır, bu şekilde aşağıdaki karanlığın içini seyredebilirdim; sonra yabancı diyarlara gitmekte olan ördekler yüzerek yaklaşır, suya doğru uzanan ve etrafındaki sazlarla âdetâ mürük bir koy oluşturan dar kara parçasının orada, salımı bağladığım yerde, sessiz sakin kıyıya çıkarlardı. Lakin ormandan doğru bir yaban ördeği uçarak gelecek olursa, canhıraş çığlıkları sakin ördeklerin kafasında karanlık hatıralar uyandırır, deli gibi kanat çırpmaya, suyun yüzeyinde oraya buraya uçuşmaya başlarlardı; ve o vakit benim yüreğimde de bir hasret uyanır, ve yeniden o küçük turbalığımı seyretmenin hazzına daldardım.

Her zaman da böyledir; hayat böylesine yardımsever, böylesine zengindir: insanda ne kadar az varsa, o kadar çok görür. Bir kitabı ele alalım, yazılmış olanların en vasatı olsun, ama sen onu, okumak istediğin yegâne kitap olmasının şevkiyle okudun mu: baştan sona sindire sindire okursun; öyle ki, o sanki senin bir parçan gibidir, ve sen en iyi kitabı dahi okumuş olsan, hiçbir zaman bu şekilde okumazsın.

Çocukluk dönemi çoktan geride kalmıştır; dolayısıyla elimde hayal gücü itibarıyla yararlanacak fazla bir şey yoktur, bu cihetle ben değişmişim demektir. Lakin görüş odağım ekseriyet itibarıyla yaşlı bir insanda bulunana kıyasen daha fazla genişlememiştir. Her şey bir insanın, tek bir kişinin, etrafında döner. Bu kıza bakıp dururum, ona, elbet fazlasıyla çok şey görmüş olsam dahi, kendimden, başka türlü belki hiç göremeyecek olduğum bir şey çıkarıncaya kadar, ona bakar dururum; zira bundan iç dünyamın benim için netlik kazandığı sonucu çıkmazdı. Eğer o tinsel zekâ açısından fevkalade kabi-

liyetli olmuş olsaydı, üzerimde hiç böyle bir etki uyandırmazdı. O, sorumluluk açısından benim için kifayettir, ve sorumluluk gene benimdir, velakin bu sorumluluk içinde beni içtenliğim hususunda bilinçlendiren de odur. Ben onun haberleşme yoluyla beni etkileyemeyeceği kadar fazla kararlı ve metanetli biriydim, ve sonra o beni tinsel anlamda da yeni bir içerikle zenginleştirecek donanuma sahip biri değildi. Ama sonuçta kendini anlamakta esas mesele doğru durumda olmaktır. Kaldı ki o, sorumluluk açısından bana yardımcı da olmuştur. Bu itibarla bütün çektiklerim resmen bir imtiyazdır. Sorumluluğun sınavı sessizliği kişiye tinin gücüyle kendi ayakları üzerinde durmayı öğretir; o kadar sık sık övülen ve bunu da hak eden teşebbüs, fiil, randıman, bunlarda yine de bir parça oyalanma payı vardır, öyle ki kişi tin gücüyle neyin üstesinden gelebileceğini, ve dış etkilerin kişiye ne de yardımcı olduğunu çözemez; ayrıca, kişiye yaklaşacak zamanı olmayan bir sürü felaket de uzak tutulmuş olur, ama onları uzak tutmak, kişinin onları alt etmiş veya kendini anlamış olması demek değildir. O, sorumluluk açısından bana yardımcı devam etmek ister, zira ben onun bitirdiği yerde bitirmem. Farzımuhal o bir başkasının olmuş olsaydı, ve ben özgür olsaydım, o vakit ben bitirmiş olmazdım, zira o vakit ben hâlâ bir ihtimale, bir düşünürün kılavuzluğuyla, belki de bazen en büyük gücü haiz rastgele bir kelime sayesinde, ilişkimizden bir evlilik kurulabileceğinin aklıma birden dank etme ihtimaline sahip olurdum. Çünkü o durumda ben onun için sempatiyle korku duymazdım, acı beni kısı kacına alacaksa, bu otopatik şekilde olurdu. O vakit sorumluluk benim için ne olurdu? Benim içi tam bir teselli olurdu, ve ben tam bu sorumluluk içinde kendimi anlama fırsatını yakalamış olurdum.

Öz-anlama noktasından bakıldığında ben kendimin bir insan olarak model olmaktan çok uzak olduğumu, aksine bir denek-insan olduğumu elbet idrak ederim. Ben her hissiyatın ve ihtirasın sıcaklığını az bir yanılma payı ile tayin edebilirim; ve ben kendi iç dünyamı yaratırken, şu kelimeleri anlamış olurum: *homo sum, nil humani a me alineum puto*.¹⁷² Lakin hiç

¹⁷² (Lat.) *Ben bir insanım, dolayısıyla ben insanî olan şeyi bana yabancı saymam*—çn.

kimse kendini beşerî anlamda bana göre biçimlendiremez, ve ben herhangi bir insan için tarihsel anlamda daha bile az prototipik olurum. Tam aksine, bir insan olarak bana, ancak bir kriz sırasında, yaşamın ihtiyatla yol alabilmek için kullanacağı bir deneme tahtası olarak ihtiyaç olabilirdi. Benim yarım kadar mütefekkir olan bir insan çoğunun gözünde anlam kazanabilirdi ama ben hepten mütefekkir olduğum için zerre kadarını kazanamam.

Dinî anlayıştan uzak kaldığım anda, çocukların oynadığı bir böceğin olabileceği durumda olurum, zira hayat bana bu kadar acımasız muamele etmiş gibi gelir; dinî anlayış içine girdiğim anda, tam da bunun benim için mutlak anlam taşıdığını anlarım. Yani, bir durumda korkunç bir şaka olan şey, bir başka anlamda en derin ciddiyettir.

Temel itibarıyla ciddiyet münferit bir şey, bir *simpleks*, değil, bir *kompozittir*, zira hakiki ciddiyet şakayla ciddiyetin birliğidir. Ben buna Sokrates'i nazarı itibara alarak en iyi şekilde ikna olurum. Bir insan Platon'un görüşlerinden birine uyarak, Sokrates'i gayet dahiyane bir şekilde komik ve trajik unsurların birliği hâline getirdiği vakit, bu gayet münasiptir; ama asıl mesele birliğin neye dayandığıdır. Yeni bir anlatım türü ve bu kabîl bir şey hiçbir suretle mevzubahis olamaz; hayır, birlik ciddiyete dayanır. Bu cihetle Sokrates Yunanistan'daki en ciddi insandı. Onun entelektüelliği onun etikliği ile mutlak surette ilişkiliydi (aksi takdirde insan kayda değmez teferruatlara karşı ciddi olamaz); onun komiklik algısı onun etik *pathosu* kadar müthişti, böylece o, *pathosu* içinde bizzat gülünç olmaktan korunmuş durumdaydı; onun ciddiyeti şakanın içinde gizliydi, dolayısıyla o bunun içinde hürdü, ve ciddi olmak için en ufak bir dış desteğe ihtiyacı yoktu, ki bu her zaman ciddiyetin kendine özgü değeri aleyhine bir kanıttır.

Her dolaysız kişilikte mevzubahis olan, karşıtlığı sezme-mektir, zira o vakit dolaysız olan kaybedilmiş olur; tinsel kişilikte mevzubahis olan, karşıtlığa tahammül etmek, ama aynı zamanda ona özgürlük içinde mesafe koymaktır. Bundan dolayı ciddiyet komiklikten her zaman ve haklı olarak korkar, hakiki komikliği icat eden bizzat ciddiyettir. Bu böyle olmasaydı, o vakit aptallık ciddiyet hususunda imtiyazlı sınıfından

olurdu. Lakin ciddiyet dolayımılama değil, bir jesttir, ve komiklik için yeni bir motiftir. Dolayımılamanın, özgürlüğün varlık-alanında hiçbir suretle yeri yoktur, ve o kendini metafiziğin sahasından özgürlüğün devamlı oluştuğu mekâna ancak gülünç bir şekilde zar zor sığdırmak isteyebilirdi. Ciddiyet komikliğinin içyüzünü okur, ve kendini oradan ne kadar derinlemesine çekip alabilirse, o kadar iyidir, lakin o dolayımılamaz. O cidden istediği şeyi kendi istediği sürece komik addetmez, ama bu suretle onda komik olanı da güzelce görebilir. Böylece komik olan patetik olanı paklar, ve buna karşılık patetik olan komik olana metanet kazandırır. Bu suretle, içinde kullanılmaya hazır gizli bir infial ihtiva edecek şekilde oluşturulmuş olan komik algı en mahvedicisi olurdu, ama kahkahadan dolayı hiç kimse bunu fark etmez. *Vis comica*¹⁷³ en mesuliyetli silahtır, ve o yüzden de hakikatte, bunun tam muadili olan *pathosa* sahip kişinin elinde bulunur. Böylece bir riyakârı hakikaten gülünç edebilmiş olanın elinden onu infial içinde kahretmek de gelir. Buna karşılık, infiali kullanmak isteyip de bunun muadili olan *vis comicaya* sahip olmayan kimse belagatin cılkırı çıkarır ve kendisi komik düşer.

Ama o vakit ben şimdi burada oturmuş ve onu yoksamış mı olurum! Hayır, muhakkak ki hayır; zira komik ve trajik unsurların birliği beni çok ilgilendirir. İnatçı akıl ve izarım bütün meseleyi benim için bir kahkaha girdabına yuvarlamayı çoğu kez istemiştir, lakin trajik tutkum tam da bu girdaptan daha bir güçlenmiş olarak sıyrılıp çıkmıştır. Böylece ben kendimi daha iyi anlamış olurum, ve onunla ilişkimde ciddiyeti aynen muhafaza ettiğimi anlamış olurum. Baştan böyle olmamış olsaydı, o vakit ben komik unsuru adım adım izlemiş, ve trajik unsuru onun nezareti altında idame ettirmiş olmasaydım, o vakit herhâlde, o bir başkasının olduğu takdirde, ya bir tür ihtiras (ki bu tüm fevvaruna rağmen ciddiyet olmaz), ya da kahkaha (patetikten kopuşu içinde yersiz bir şekilde) beni hâkimiyetine almıştı. Benim bir hain, ve onun ölmek isteyen taraf olması haddizatında komiktir, zira durum şimdi tersine dönmüştür. Lakin ben bu darbeye muhakkak ki

¹⁷³ (Lat.) *komiklik gücü*—çn.

katlanabilirim, zira benim *pathosum* ta en baştan korunmaya alınmıştır. Benim *pathosum* ondan ya da onun fevri çıkışından kaynaklanmaz, o benim ruhumun içtenliğidir. Dolayısıyla, bu kalıp değişimi benimle oynayamaz, ben fikre sımsıkı tutunurum, ve dıştan gelen komik unsurun üzerimde hiç hâkimiyeti yoktur. Her şeyi, ağzından çıkan her kelimeyi, bir insan için mümkün olabilecek kadar, ciddiye almış olmam, bu suretle kendimi, bir insanın hissedebileceği kadar, eli kolu bağlanmış hissediyor olmam zerre kadar komik değildir. O buna niyet etmiş etmemiş ise de, bu hiç mi hiçbir şey fark ettirmez, Jacob V. Thyboe'nun dediği gibi: *wir haben uns bedacht*¹⁷⁴ diyor olsa da, bu hiç mi hiçbir şeyi değiştirmez. Evet, buna sırf onun yüzünden, bunu o dediği için inanmış olsam, komik duruma düşerdim, buna onun güvenilirliğine itimat ederek inanmış olsam, komik duruma düşerdim, ve zaten bir anlamda çoktandır düşmüş olurdum. Lakin ben ona, benimle etik bir ilişki kurmuş olduğu için inanmıştım, bu durumda ben ona inanmakla mükelleftim, ben bu ilişkiye saygı beslediğim için, kendi başıma, onun sözüne benim yönümden sonsuzluğun ağırlığını vermiştim, ben hayatıma onun sözüne ve kalıbına göre yön vermemiştim. Bu yüzden ben komikliği daha ilk baştan görmüştüm, ve tam da bu yüzden ben sonsuza dek komik duruma düşmem. Komikliği istediğim an sergileyebilirim, ama bunu istemem, ve bu, *pathosumu*, onun azgın ve kör— ve dolayısıyla komik olmamasını kontroldür.

Velhasıl sonuç itibarıyla durum, o mahut “eğer” devreye girecek dahi olsa, şudur; ben değişmemişimdir ve değişmeden kalırım.

11 Haziran. Gece yarısı.

Bugün onu gördüm. Yine de onu görmenin bana fazla bir hayrı olmaz, zira ben, insanın ekseriyetle en güvenli addettiği şeye, kendi gözüme inanmaya bile cesaret edemem. Lakin bugün durum benim lehimde gelişti. Rastlaştığımızda, ben bir başkasıyla birlikte yürüyordum; yanımdakinin onu tanımadığını biliyordum. Ona doğru yaklaşırken, yanımdakine

¹⁷⁴ (Alm.) *Düşündük taşındık*—çn.

dönüp, karşıdan gelen kızın nasıl da dertli bir hâli olduğuna dair bir fikir ortaya attım. Bunun tabii hakikatle bir alakası yoktu, ama insanın durum hakkında bir fikir alabilmek için yapmayacağı şey var mıdır! Yanımdaki gayet lakaytça cevapladı: "bana hiç de öyle gelmiyor." Bir insanla bu şekilde konuşmak muhakkak ki oldukça gariptir; ben bu zatın ömrü hayatı boyunca bir daha bana, kendisi için hiçbir anlam taşımadığı halde, benim için bundan daha anlamlı gelen bir söz söyleyeceğini hiç sanmam. Mamafih konu burada kapanmadı; konuşacak bir şey çıkmıştı, ve sokakta bir aşağı bir yukarı dolanıp durduk; yarım saat kadar sonra o, mağazanın birinden çıktı ve yine aynı yoldan geriye doğru yürüdü. Tam yanımızdan geçerken — ki civarda hiç yan sokak olmadığı için bu kaçınılmazdı, ve ayrıca bizi geç fark etmişti, yanımdakinin dikkatini yine onun üzerine çektim, ve o yanımızdan geçtikten sonra şöyle dedim: "Sen bayağı haklıymışsın, kızın yüzünden hayat fışkırıyordu." Yanımdaki gayet vurdu duymaz karşılık verdi: "Evet ya, benim dediğim de buydu; ama kafanı buna niye bu kadar taktığını anlamakta doğrusu zorluk çekiyorum." Bir insanla bu şekilde konuşmak gariptir; ben bu zatın bir daha ömrü boyunca, kendine uzun boylu dert etmediği halde, bana bu derece dokunan bir yorum yapabileceğini hiç sanmam. Bir insanın dış görünüşüne bakarak iç dünyası hakkında hükme varmanın zevklerimden biri olduğunu ona izah ettim. Velhasıl kızın bu son sefer iyi, evet hatta memnun görüldüğünü severek kabullenmeye hazırdım ama şuna da kâniydim ki, yürüyüş şeklinde bende öyle bir etki uyandırmış bir şeyler olmuş olmalıydı, zira ilk seferinde bana dertli görünmüştü. Yanımdaki zat öfkelenir gibi oldu, ve en az benim kadar insan sarrafı olduğunu öne sürerek, kızın ona her iki seferinde de aynı görüldüğünde ısrar etti. Tepem atmıştı, kendimi kaybetmişim; ama kendi başıma kaldığımda hayal gücümün kapanına düşmeyeyim, içimde bu zatın kıza daha ilk seferinde dikkat etmiş ve o arada kim olduğunu anlamış olabileceği korkusu uyandırmasın diye, her şeyi riske atarak şöyle dedim: Peki, bu meseleyi kolayca halledebiliriz; onu bir kere daha görsen yine anlar mısın, o vakit hakkında beraberce fikir ediniz, zira ben ona senden daha dikkatlice

bakmış da olsam, hâlini kendimce anlayabildiğime emin değilim. "Bahane," diye karşılık verdi, "sırf kendini haklı çıkarmak için bahane; onu, demiş olduğum şeyi teyit edecek kadar görmüş de olsam, bir daha şöyle bir görmekle ne anlayabilirim." Bir insanla bu şekilde konuşmak gariptir; ben onun hayatında bir daha, içimdeki endişeyi bu derece giderecek bir şey söyleyeceğini hiç sanmam, ancak o bunu tam da kendini benim karşımda haklı çıkarmak için söylemişti.

Bu tabii uzman takdiri gibi bir şeydi; zira yanımda yürüyen zat tamamen tarafsız biriydi. Ve buna inanmaya kesin cesaret edebilirim. İnsan bir şeyi böyle sezdirmeden sinsice yapmak zorunda kalınca, hakkını iyi verir. Sezdirmeden sinsice keyif sürmek, bu belki makul olabilir, ama ya alaka ve endişe göstermeye cesaret bile edememek, alaka ve endişenin yolunda, yasak yolda yürür gibi yürümek — ama bunun semeresi onun göze dertli görünmesi olmuş olsa — hâliyle bunu da sezdirmeden sinsice yapmaya zorlanabilirdim.

12 Haziran. Sabah.

Bir yıl önce bugün. O halde, içe kapanıklığıma rağmen bir evlilik birliği tesis etmek mümkün olabiliyor ise, bu bağ o vakit elbet benim temennimdir. Hiç şüphesiz; bunun safi erotik mi olduğunu, yoksa onun acısı karşısında ve benim gururumdan dolayı, ki o bunu bir bakıma kendi safında tutar, bir teessür payı da mı içerdiğini o anda tam çıkaramam. O vakit kendimi fikirden kopuşumun takdire şayan olduğuna inandırabilirdim, zira bu onun iyiliği içindi; onun ihtiraslı sözlerini ciddiye alır, onun için endişe duymadan, inanabilir, ve bu suretle hep onun tasarrufunda bulunan keyiften dilediğim kadarını kendime sağlayabilirdim, ve böylece tövbesiz ve tüm meşakkatlerden ve felaketlerden muaf olurudum. Fikirden yüz çevirdiğim vakit bundan fazlasıyla kazançlı çıkarım. Ve o şimdi her şeyi sineye çekmekle kalmayıp, bunun için bir de sanki bir nimetmiş gibi bana teşekkür etmeye kalkınca, işte o vakit bu şaşkınlığa dayanamam. Yorgun düşmüş zihnim kendine huzurla dinlenecek bir yer nereden bulacaktır. Şartlar değişmiştir, ve her şey etrafımda fır fır döner. Temennim onun benim olmasıydı, bundan vazgeçmek benim acım olur;

bu ilişkide kalmak benim yükümlülük görevimdi, bağlayıcı bir yükümlülük ilişkisini koparmak kemirici bir şey olur. — Velakin, Göklerdeki Yüce Tanrı, Sen aklıma mukayyet ol, bir tek şeyi benden esirge: onun velinimetini olmamayım. Ben tamamen anlamsız olarak yaşayamam, birazına sahip olabilmeliyim, bu azıcık da olabilir. Eğer bu gerekecekse, bırak da onun katili olayım, o vakit cüret etmemem gereken yolda hızla ilerlediğimi idrak ederim; gayret edersem, ağır cezaya çarptırıldığımı da idrak ederim, ve bilinçli düşünce içimde hâlâ soluk alabilmektedir — ama onun velinimetini olmak! Hayır, bu imkânsızdır. Benden uzak dur sırtıktan suratlı deli anlamsızlık, eğer bir anlamı olacaksa al beni perişan et, ama beni saçmalık içinde bahtiyar etme. Ben bunu, temennim bu olduğu halde yapamaz isem, ben bunu, yükümlülük görevim bu olduğu halde yapamaz isem, o vakit daha fazla hiçbir şey yapmaya hacet yoktur, geri kalanı kötülükten değil, çılgınlıktan mütevellittir.

Ne olacaksa olsun, bugün düşüp ölecek dahi olsam, buradan belki bir cinayet teşebbüsünün vicdan yüküyle ayrılmak yine de onun velinimetini olarak yaşamak kadar korkunç değildir. Onun açısından bir hata olmalıdır; bu tür bir şartın bana hiçbir zaman sunulmaması gerekirdi. Bu ikimize karşı bir hakaret içerir, zira şu demeye gelir: Sen beni yine de sevmiyorsun, sen vazifeni müdrük değilsin, ama sen yine de yüreğin sızlayacak kadar perişansın, ve ben bunu isteyecek kadar acizim.

Eğer ki o muhtemelen ızdırap çekiyorsa, boğazında düğümlenen boğuk hıçkıklardan muzdarip haldeyse, benim bilincim de aynı şeyden muzdariptir, o da soluğunu dışarı salamaz, boğuk düşünceler içinde iniler ve anlamsızlık içinde can verir. Nasıl ki sahile vuran balık, içinde nefes alabildiği denizin hasretiyle boş yere çırpınıp durursa, ben de anlamlılığın hasreti içinde boşuna çırpınırım.

* * *

O ızdırap içindedir, bu bellidir, ve bunu gören de bir benimdir! Aramızda geçenleri başka hiç kimsenin ruhu bile duymaz. Etrafta başka biri peyda olur olmaz ben hemen her zamanki gibi olurum. O ise sessizliğini korur, ve ben ani bir

patlama olmasın diye, gözlerimi dört açıp, edilen her kelimeyi müşahade altına alırım. O bir başkasıyla konuşmakla derman bulmak isterdi ama bu geçici bir yatışmadan ibaret kalırdı, ve sonra en kötü belirtiler o tek başınayken kendini gösterebilirdi; yani bana tahammül etmek onun açısından çok daha iyidir.

Laletayın bir fikir beyanı en ziyadesiyle rahat bozabilir. İnsan her şeyi kendi ince hesaplarıyla dört bir yandan muhafazaya almışken, apansızın bir görüş ortaya atılabilir, ve insanın aklının ucundan dahi geçmese, en hassas noktaya isabet edebilir. Dün bir davetteydik. Sofrada nişanlılıktan söz açıldı. Bir hanım şöyle bir yorumda bulundu: "Nişanlı çiftler de hep bir deri bir kemik kalıverir.". Ne yorum ama! Bu onun ve benim için sarsıcı bir hakikatti. Ben tam konuyu başka tarafa çekecektim ki, bir beyefendi şöyle buyurdu: "Ama buna mukabil insan evlenince de umumiyet itibarıyla kanlanır canlanır." Ah talihsiz kız. Ben yine de soğukkanlılığımı korudum, ve bu söze ancak ağır silahlı birinin hafiften diyebileceği bir ilavede bulundum: "Ama yine de buna aksi örnekler var"; ve tam da bir erkeğin adını zikrediyordum ki bu, kahkahalara neden olmaya yetti, ve o arada şöyle devam ettim: "Bu zat üç kere evlenmişti, ama yine de benden de daha bir deri bir kemiktir. Etraftan gülme lütfunda bulunuldu; o da kendini toparlama vakti buldu. Ama böyle bir işkence hem ruhu hem bedeni tarumar eder.

Ne var ki o tevekkülden yoksundur ve öyle de kalacaktır. Daha bir alttan alır ama bu vazifeye sempatiyle müdrik olmak aklından zerre kadar bile geçmez. Bir esire gibi, bir hiç gibi, bir yük gibi, teslim bayrağını çekecek kadar ileriye gitmeye razı olduğu vakit, tevekkülünü son kertesine vardırıldığını düşünür. Tanrı bilir ki onu bu şekilde, benim görmeye katlanabileceğimin de alabildiğince ötesine vardırılmış olur. Mamafih ne yapması gerektiğini ve bana azap çektiğini ya idrak edemez ya da etmek istemez, halbuki bir kere onun sevilmeğe layıklığı hususunda hiçbir zaman bir ihtilaf olmamıştır, ve sonra bu tür bir davranış, tam da ona olan muhabbetimden dolayı, kararlılığımı pekiştirir.

En fazla korktuğum şey, onun yine de beni hayalinde bü-

yütmüş olmasıdır. Hâl böyle ise, o vakit böyle bir küçük düşüş benim için faciaların en kötüsüdür. Ben burada aldatmacam için bir sınır bulmuş olurum. Kendi ehemmiyetsizliğimden saçma sapanca söz etmek isteyecek olsam, o vakit ben, böyle bir hayal var ise, onu pekiştirmiş olurdum o kadar. Dolayısıyla ben ona nişanı atması hususunda haftada bir ciddiyetle ısrar ettiğim gibi, aynı şekilde son hesap hatası hususunda içselliğimle aramda küçük bir iletişim yolu da açmış olurum. Onun velinimetini olmanın hemen akabinde, benim büyük bir şey olmuş olabileceğim ve onu küçümseyebileceğim şeklindeki absürtlük paye kazanır. Bu sadece bir andır, zira ben onun her zaman yeterince makbul olduğunu söyler söylemez, saçma sapanlık yeniden başlar. Ve ben kendimi şöyle avuturum; onu terk ettiğimde, bunun büyük bir kayıp olmadığı kanaatini herkes teyit edecektir. Ona bu şekilde muamele etmeme binaen hakkında verilen kalpsizlik hükmünü de umarım herkes teyit edecektir.

Onu bağı koparma raddesine getirilebilmiş olsaydı, yahut bu onun kendi aklına esmiş olsaydı, bu fevkalade olurdu; o vakit küçük düşmekten de kurtulmuş olurdu. Bunu üstü kapalı yoldan ona anlatmaya çalışırım, zira bundan gür sesle ve tam bir ihtirasla söz etmeyi gözüm kesmez; o vakit onunla ne kadar ilgilendiğimi keşfederdi, ve o vakit bütün yollara yeni baştan başvurmaya kalkardı; dolayısıyla kısık sesle ve eğreti bir ihtirasla konuşmam gerektir.

14 Haziran. Gece yarısı.

Orta çağda insanlar belli zamanlarda tespih çekerek ruhunu selamete kavuştururdu, ben de ruhumu bu misal, ızdırap hikâyemi kendime tekrar ede ede selamete kavuşturabilmiş olsam, şimdi çoktan selamete kavuşmuştum. Benim tekrarlayışlarım belki her zaman ibadetkâr olmasa da, ah! yine de onun gönlünde bu en son tesellide neticelenmek vardır. O bana burada kendi usulünce yardımcı olur. Eğer ben eylem hırsını korumamış olmasaydım, eğer bu geçip gitmiş olsaydı, ve ben her şeyin üzerinde sessizce, sakın kafayla düşünmeye cesaret edebilmiş olsaydım, o vakit onun bana yararı dokunduğunu söyleyebilirdim, çünkü ben küçük düşmüş olarak,

onun benim karşımda secdeye kapandığını görmekten, kendimin daha yüksek bir varlık karşısında secdeye kapanmasından çok daha fazla haz alırım. Onun talihsizliği, bir insan kulundan daha yüksek hiçbir şeye sahip olmamasıydı. Kutsal kitabın dediği gibi, bir put bu dünyada bir hiçtir¹⁷⁵, aynı şekilde pekâlâ ben de, bir hiç olarak son bulabilirdim, zira ben onun gözünde tam bir idoldüm.

Her şey nasıl da gariptir; diyalektik olarak o kadar yanıltıcıdır ki, her an gözden kaybedebilirmişim gibidir, öyle ki ben sanki onu sevdiğim için değil de, kendimi sevdiğim için onu terk etmişim gibidir! Her şeyi aynen temenni etmiş olduğum gibi bulurum, bütün çevresi aynen o çetin sınav döneminden sonra tasavvur etmiş olduğum gibidir. Ve bu da benim için başka hiçbir ortamın olamayacağı kadar yararına olur, tüm dünyayı dolaşabilmiş olsam benim için bu kadar elverişlisini bulamazdım. Evlilik öncesinde bir adım atmaya, bir mantık muhakemesi yapmaya hacet doğsa, sorumlucu, el yordamıyla hareket ettiğimi söylemeye bari yüzüm olur. Benim tek temennim onu göz hapsinde tutarak rencide etmemek olmuştur. Onu tahayyül etmiş olduğumdan bir parça daha farklı bulmuşumdur; ama ufak yollu bir mizansen bize el vermiştir, ve o benim gözümde daha önce hiç olmadığı kadar seilmeye layık hale gelmiştir — bakın işte, o vakit tüm müşkülât benden kaynaklanmaktadır! O halde ben bir ihtimal pervasız biri miyim? Ama o adımı atmadan önce onun koşullarına ve ailenin hususiyetine dair mütalaam bunun tam aksini kanıtlamıştır; ve bu ilişkiye en sağlam iradeyle, üzerime düşen vazifenin ne olduğunu bildiğimden mutlak emin olarak, bunu başarabilecek: içine kapanıklık hususunda kendime hakim olabilecek olmakla biraz da gurur duyarak, girmiş olduğuma dair kendime karşı şahadet etmeye benim yüzüm vardır — bakın işte! ben tam burada, bunu yapamayacak şekilde değil ama vazife bu olmayacak şekilde, saplanıp kalırım. Ondaki adanmışlık o ufak vakıadan sonra giderek daha izansız bir ifadeye bürünmüş, ve bu tam da içine kapanıklığımın benim açımdan mutlak bir uyumsuzluk olduğunun, benimle olan ilişkisinin de

¹⁷⁵ Yeni Ahit, 1 Korintliler 8: 4—çn.

onun açısından, kendisi bunu idrak etmese de, bir *mésalliance*¹⁷⁶ olacağının kanıtı olmuştur. Durumun böyle olması benim için acıdır, ve ben içine kapanıklığından bu yüzden yine de vazgeçemem. Ben kendime bir hayat görüşü, bana şevklendirmiş ve mizacımla tamamen bağdaşmış olan bir hayat görüşü edinmek, ve kendimi bunda mükemmelleştirmek için 15 yıl harcamışsam, böyle ansızın bambaşka biri olamam. Evet hatta bunu temenni ettiğimi dahi ona söyleyemem, çünkü böyle bir temenni topyekûn müphem bir taahhüttür, öyle ki bunun sayesinde onun hayatını emrime amade kılmak çok pervasızca olur. Zira o, adanmışlığını göstermek için son gücüyle mücadele ettiği sürece, var gücüyle kendi aleyhine çalmış olur.

Ve şimdi ben kasvetli ruhumun bir can yoldaşım olmasını bana imkânsızlaştırdığını daha barizce görürüm, ve nikâh töreninin benden onun bu kişi olmasını talep edeceğini tabii bilirim. Lakin ben ona ne kadar açılmış da olsam, o hiçbir zaman bu kişi olamazdı, zira biz birbirimizin dilinden anlamayız. Bu benim bilincimin bir uzantısı daha olmasından ileri gelir. Ben, esasen günlük hayata ve gerçekliğe ait ara kurula göre, temel itibarıyla onun ve muhtemelen çoğu insanın hayatının bulunduğu ara kurula göre, bir çılgınamdır. Ben ancak uzun ve dolambaçlı bir yoldan giderek, yeniden, daha üst bir anlamda, diğer insanlar gibi emin ve sakin olabilirim. Ben akli zayıf biri değilim, zira ben pekâlâ kendi ayaklarımın üzerinde durabilirim, hiçbir can yoldaşına ihtiyaç duymam, bahtsızlığım la hiç kimseye külfet olmam; bu, işimde de bana bir rahatsızlık vermez. Kasvetli ruhum her yanda korkunç olanın izini sürer. Ve bir anda beni tüm dehşetiyle pençesine alır. Ond an kaçamam ve kaçmak da istemem, bu düşüncede sebat etmem şarttır; orada dinî bir huzur bulurum, ve ancak o vakit hür ve ruhen bahtiyar olurum. Tanrı sevgisi hakkında en muazzam fikri beslememe rağmen, Onun gökyüzünde oturan ve gözümüzün içine bakan vesveseli bir ihtiyar olmadığına dair, bir insanın zamanla ve zaman içinde her derdi çekmeye hazırlıklı olması gerektiğine dair bir fikrim de vardır. Benim ka-

¹⁷⁶ (Fr.) *denksizlik*—çn.

naatim şudur ki, ancak Yahudiliği hatırlatan izler, Hristiyanlığı hafife alan bir tikelcilik, ya da mutad namertlik ve atalet, Tanrıyla ilişki içinde olduğuna ve bu kabîl şeylerden muaf tutulduğuna kanidir. Korkunç olanı uzak tutma hususunda işgüzar ruhanilik ya da dünyevi nasihatçilik bana ancak itici gelir, çünkü bu nasihatler korkunç olanın ne olduğunu bilmez. Evet, bu fânî dünyada bir şeye murat etme telaşında olan ya da bir şeye murat etmekle büyümüş olan kişi, korkunç olanı, bu onu ve maksadını bir hiçe çevirmesin diye, ya da onu hayal mahsulü büyüklüğe nail olmaktan alıkoymasın diye, kendinden uzak tutmakla iyi eder ve de buna mecburdur. Lakin tam da korkunç olana, dinsel anlamda, duyarlılık kazanmaya murat eden kimse, kendini ona açmak zorundadır, ve tek dikkat göstermesi icap eden şey, yarı yolda durup kalmamak, ve onun yol göstericiliğiyle, sonsuzluğun selametine nail olmaktır, ki bu, her dehşet sahnesiyle, tedricen vuku bulur. Bununla aşinalaşır, en korktuğu şeyin başına gelecek olmasıyla aşinalaşır, ve bunu Tanrı sevgisinin güvencesi içinde sahiplenmekte ustalaşır. Bu ara sıra aklına takılsa da, ancak bir an sürer, ve o daha aynı anda buna dini iman yoluyla odaklanır, ve hiçbir şeyden rahatsız olmaz. Fakat sonra başka bir dehşet sahnesi gelir, ve o başka insanlarla buna dair uzun uzadıya gevezelik etmez, kendi işine bakar, ve buna da muvaffak olur vs.

Eğer o benim olmuş olsaydı, eminim ki daha nikâh günü onu yanı başında, akşama kadar içimizden birinin can vereceği düşüncesiyle, ya da buna benzer karanlık bir hayal içinde duruyor olurdum. Ama ne onun ne de bir başkasının bunu yüz ifademden anlamamasını da sağlama alırdım. Huzur içinde, ama dinî bir huzur içinde de olurdum, ve buna rağmen düşünce hâlâ kafamda olurdu. İşte! Bu aldatmacadır. Bir can yoldaşım olsa ona şöyle sorardım: "Ruhen kasvetli bir erkeğin, refikasına kasvetli fikirleriyle eziyet etmesi utanç verici değil midir?" Ve o, ve belki onunla beraber herkes, şu cevabı verirdi: "Elbette, bir erkek kendini dizginlemeli ve bu suretle erkek olduğunu göstermelidir." "Peki ama" derdim o vakit, "ben bunu yapabilirim, gülümseyen umut gibi görünebilirim; ve zaten saplanıp kaldığım şey tam da budur, zira bu, söz ko-

nusu olan hatun bunu anlasın anlamasın, evliliğin hazmedemediği bir aldatmacadır.” Ve talihsizlik, vazifenin bu olduğuna, ta ki nikâh töreninin buna bir ilahî itiraz olduğunu idrak ve kabul etmeyi öğrenene dek, bizzat benim inanmış olmamdır.

Bir can yoldaşıyla konuşamam. Bir can yoldaşı kasvetli fikri benim gibi, benim ihtirasımla, tasavvur edemez, ve binaenaleyh, bunun benim için bir dinî çıkış noktası olduğunu da idrak edemez. Bir başkasıyla mahremlik içinde ömür geçirmek, ya insanın bu tür düşüncelere sahip olmamasını, insanın bilinç dünyasının güç bela Grek, daha bile az Hristiyan, sistematik tahta perdeyle — dıştağının içteki ve içteğinin dıştağı olduğu yerde — son bulmasını, ya da bunların bir insanda, makul gerekçeler denen şeylerden uzak durmayacakları ölçüde bulunmamasını icap ettirir. Çoğu insan hayatın aldatıcılığı hakkında cüzi bir fikre sahiptir, ama sonra tecrübe ve ihtimal vs. gelir ve o küçük parçaları birbirine tutturur, ve o vakit emniyette olurlar ve bunun için makul nedenleri olur. Ben şahsen buna çok iyi vâkıfım. Bir vakitler yaşlı bir kadının aklına bir şey esmişti; diri diri toprağa verilmek istiyordu. Bana içini dökmüştü. Pek tabii 3 ayrı ihtiyati tedbir düşünüp bulmuştu ama bunaltıcı bir endişe içinde olmasından dolayı, endişe üçünü de elinden almıştı, şimdi ancak onların kifayetli olmadığı ihtimalini düşünebiliyordu. Şöyle ki, kasvet içinde olmamış olsa, o vakit sonlulukta da bir insana güvence verebilecek türden akıl kuralları ve paha biçilmez hakikatler bulunduğu inancıyla bahtiyar edilebilirdi. Şimdi onun bu saçmalık içinde bahtiyar olmasını sağlamaya mecburdum, zira sonsuzluğun onu belki de tamamen zora sokacağını idrak ettiğim için, sonluluğu seçmiştim. Bir vakitler ben de aynı fikirden muzdarip olmuşum, ve ihtiyati kurallarla bol bol donatılmış durumdaydım. Bu aşırı bolluğun bana bir yardımı olmamıştı, zira kasvetli ruhum onu elimden almıştı, ta ki kendime sonsuzlukta teselli bulana kadar. O vakit ben de, o kadının hayal etmemiş olduğu, bir 4. ve bir 5. ihtiyati tedbir düşünüp buldum, ve bunların yardımını da gördü ve bana daima minnet duydu; ama ben buna gülmem mi yoksa ağlamam mı gerektiğini hiç bilemedim.

Peki ya evli olmuş olsaydım da, dert ortağım benim refikam olmuş olsaydı, peki ya o vakit? Kendimin de o yaşlı kadının kasvetli fikirlerinden muzdarip olduğunu, ve kendimi ancak ızdırap anında kemale erdirebilecek olduğumu tasavvur etmek isterdim. Velhasıl onunla konuşmak ve onu buna ortak etmek isterdim. O vakit o kesin bir kahkaha atardı, zira bu tür fikirlerin bir insanın aklına nasıl gelebildiği onun nazârında akla hayale sığmaz bir şey olurdu. Eğer ki kasvetli ruhum dinsel bir haz için daima çıkış noktası olmamış olsaydı, hiçbir sonuç doğurmayan boş bir heveskârlık olmuş olsaydı, o vakit belki tam da bu masum kahkaha en şifalı olurdu; zira sevgiye değer gençlik heyecanı da büyük bir güce sahiptir. Lakin dinsel doyum benim için tüm gençlik heyecanlarından daha değerlidir, ve dolayısıyla, bunun bana, onun mutluluğundan hüznün dolu bir zevk duymak dışında, bir yardımı olmazdı, ki ben zaten buna tamah etmem. Lakin konuşmam icap eder, zira suskunluk benim için en kolayıydı. O vakit belki endişelenebilir, makul nedenleri deneyebilirdi. Şimdi onun 5 ihtiyati tedbir düşünüp bulduğunu, ve bunun da onun, yelkenlerimi suya indirtecek diyalektiği olduğunu bir düşünelim. Her şey benim için o kadar barizleşir ki, bunları duymaktan kendime alıkoymakla doğru etmiş olduğuma kendimi bihakkın ikna edebilmek için onun sesini duymak isterim. O vakit o dört ihtiyati tedbiri dile getirir ve sonra şöyle derdi: “işte sonunda bana tam sahiptin, ben ki senin için her şeyi yapmaya razıydım, inan bana, eğer bu karanlık düşünceleri defedecek olsaydı; ama inan bana, bunun olmayacağına dair sana söz veriyorum; bu hususta her şey yapılacak, sanki ruhumun selameti buna bağlıymışçasına — velhasıl sen yine hoşnut ol.” Bu durum bana sanki taşları bile ağlatabilirmiş gibi gelir. Zavallı hatun! Akıl edebildiği her şeyi düşünmüştür; aksini iddia edersem, onun görüldüğü gibi olduğuna güvenmediğimi sanır, ve bu onu müteessir eder; ama diğer taraftan: bu beni ona bağlayacak olan diyalektiktir. Herkesin aklına esebilecek en basit sakıncayı, yani onun da benden önce ölebileceğini, anlamak istemez, zira esasen her şeyi mutlucak beklemek onun tabiatında vardır, ve o, hayatını, bu dolaysızlığın ümidi ve inancı ve güveni içinde teminat altına almış-

tır, o halde: “bunun senin için ne kadar büyük ehemmiyet taşıdığını bile bile, senden önce ölebileceğime nasıl olur da inanabilirsin vs.” demiş olsa bunları canı gönülden derdi. O sarımı içten teessürüyle taşları tekrar ağlatırdı, ama diğer taraftan: bu tabii, Arabın burnundan soluyan küheylanla, jonglörün oyuncak gibi oynadığı keskin bıçaklarla yaptığı gibi, 15 yıl gece gündüz demeden, düşüncelerle diyalektik yoldan baş ederek, kendini kemale erdirmiş olan birini bağlayacak olan diyalektiktir. O vakit sonuç ne olurdu? Onu endişeli görmeye tahammül edemeyecek olmam mı, ona itimat duymamış olmamın kınklığı içinde kalkıp gitmesine gönlümün elvermeyecek olması mı? Peki ya sonra? O vakit aradan bir gün geçmesini beklerdim, sonra aldatıcılığımıza bürünürdüm, sonra mümkün mertebe dostane görünürdüm, ve ona şöyle derdim: “Evet sevgilim, demiş olduğun gibi, ben pek tabii sana sahibim, ve sen, nedenlerinle olmasa da, kendin hakkında dediğin şeylerle beni ikna etmiş oldun.” Ve o vakit o denli memnun ve mesut görünür ki, canım, göz bebeğim olur — ve ben onu aldatmış olurum. Ve ben buna dayanamam, çünkü ben onun yerinde olsaydım buna dayanamazdın, ve çünkü ben ona, onu kendim kadar çok severek saygı göstermek isterim ve bu şarttır, ki ben bunu ancak onu terk ederek yapabilirim. Diğer insanlara istinaden bu aldatmaca hoş görülebilir, zira onlar bana bağlanmış değildir, onlar Tanrı eliyle bana dert ortağı olarak tayin edilmemiştir, ve benden usanacak olurlarsa, pekâlâ kalkıp gidebilirler; ama o, uyumsuzluğu belli belirsiz fark edecek gibi bile olsa, bunu yapamaz. — Böylece onunla konuşurken içimin gerçekten rahatlamış olması meseleyi hiç değiştirmez, zira içim rahatlamış da olsa bu benim kendi içimde olmuştur. Bu durumda uyumsuzluk yine kendini gösterir. Kasvetli bir fikir onun nazarında, dinsel doyum için çıkış noktası olduğu anlamını taşıyamaz. Bir sahne oyunu hakkında onun bir fikri, benim başka fikrim var ise, bu anlam farklılığı belki benim bir estetik olduğumu, ondaysa bundan hiç eser olmadığını göstermiş, ve bu benim kendi fikrimden onun rızası için canı gönülden vazgeçmeme bağlı olmuş olsa, bunun bir uyumsuzluk zemini oluşturmakla hiç ilgisi yoktur, ama iş buna bağlı olsaydı, ben kendi fikrimden onun rızasına

seve seve vazgeçerdim. Ama ben kasvete has fikirlerden vazgeçmem, zira bir üçüncü şahsın adına belki *acayip saplantılar*, onun ise anlayışla *üzücü kaprisler* diyebileceği bu fikirlere, ben *iharnameler* derim: onları bir izlersem ve bunda sebat edersem, beni alıp sonsuzluğun sonsuz sarahatine kadar götürürler.

Dolayısıyla, bu fikirler bana yapayalnızlığımın içinde dehşet bile verse, benim gözdemdir; benim için büyük anlam taşır ve dindarlık sahasındaki eşsiz keşiflerden dolayı kendimi tebrik etmek ve diğer insanları bunlarla bahtiyar etmek yerine, deyim yerindeyse, kendimi alçaltma pahasına, en basit olanı keşfetmeyi ve sonsuz bir tatmin duygusuyla ondan hoşnut olmayı bana öğretirler. — Dahası, Tanrı korkusu kavramında da Ondandır korku duyulacağı ima edilir; ve Tanrıyı bir despot haline getirmek bir insanın ruhu için tehlikeliyse, o vakit Onu spekülatif yoldan bir nesneye indirgemek de o insanın dindarlığı için tehlikelidir; ve Tanrıyı ebedî sessizlik içine hapsetmek bir insanın ruhu için ürkütücü ise, o vakit Tanrının hesaplarını spekülatif yoldan tashih etmek, veya dünya tarihinde enbiya gibi resmi geçit yapmak da tehlikelidir. Kulübe gibi ufak evlerin birbirinden millerce mesafede olduğu ücra mekânlarda, gürültülü patırtılı şehirlerdekinden daha fazla Tanrı korkusu olması, bir denizcide pazar kasabasındaki göçmenden daha fazla Tanrı korkusu olması acaba nedendir? Bir şeyi yaşarken, bunu ondan hiçbir kaçış yolu olmayacak şekilde yaşamak acaba nedendir? Gece fırtına azgınca uğuldadığı ve buna açlıktan gözleri dönmüş bir kurdun meşum ulumaları karıştığı vakit, zor durumdaki bir kazazede bir kalas parçasının üzerinde selamet kavuştuğu vakit, yani, dibi boylamaktan ancak kıl payı kurtulduğu vakit, ve fırtınalı gecenin içine dalmayı kimsenin gözü yemediği için komşu kulübeye haber salınamadığı vakit, ve bu suretle insan haykırmaktan iktisat edebildiği vakit: işte o vakit, insan gece bekçilerine ve jandarmalara, ve bir imdat fişeginin faydasına karşı güvenden bambaşka bir şeyle yetinmeyi öğrenir. Büyük şehirlerde hem insanlar hem binalar birbirinin üzerine yığılmış gibi sıkış tıktır. İnsan böyle bir yerde kendine özgü bir intiba sağlayacaksa, ya bunun için münasebet olmalıdır, ya da insanın, benim kasvet içinde sahip olduğum şekilde, başka bir

yolu olmalıdır. Eğer yoksa, o vakit bir insan ömrünün semeresinin şundan ibaret olma tehlikesi vardır: o gençti ve o günlere ait bir sürü hoş intibayı hâlâ hatırlar, o mutlu günleri, sonra evlendi, ve her şey yolunda gitti, ancak bir kere çok hasta düştü, ve hemen bir doktor arandı, ve o telaşın içinde, ilk rastlanan en iyisidir diyerek bir doktor bulundu, ve Profesör D. kalkıp geldi, ve onun ne ihtimamlı bir doktor olduğunu gördü, ve onun için onu aile hekimi yaptı, rahip P.'de de kendine içten bir ruhani destek buldu, öyle ki onun derin iman ve yürektenliğinden, kendi imanından daha fazla emindi, bunun için yıllar geçtikçe ona daha bir düşkünleşti, sonra kafa dengi birçok aile tanıyıp öğrendi, onlarla dostluk etti, ve sonra öldü. Mutlu bir gençlik yaşamış olmak ve onu anmak niçin güzel bir şey olmayacakmış, Profesör D.'yi ve rahip P.yi tanımış olmak niçin memnuniyet verici bir şey olmayacakmış; ancak bu denilmiş olan şeylerden sonra, bu olup olabileceğinin en azamisi ise, — o vakit ben ne profesöre ne de rahibe külfet vermiş olmak yerine, kurtların feryat figanını dinlemiş ve Tanrıyı tanımayı öğrenmiş olmayı yeğlerdim.

Sevda öykülerinde, sevgilinin kullandığı haberci ekseriyetle ya bir cücedir, ya bir hilkat garibesidir, ya bir kocakarıdır, bunların sevgi habercisi olduğunu insan nasıl düşünebilir: aynı şekilde, kasvetli fikirlerim de bana, ilk aşkımın, onun benim için daima ilk ve tek olarak kalacağının habercisidir. İçime dehşet salarlar ama gönderici tarafından onlara beni helak etme, ruhumu yıpratma, beni başkaları için külfet haline getirme hakkı asla verilmemiştir. Böyle olacak mıdır, bunu bilemem, er ya da geç olacak mıdır, bunu da bilemem, zira o vakit kasvet içinde olmazdım, ama şunu bilirim ki, onlar beni en mutlu kesinliğe götürmüştür. — ve o vakit nakil tarzının da başına da haliyle aynı şey gelebilir, “insan topallayarak da, sekerek de, dış görünümün oyalayıcı gösterişliliği olmaksızın da gelse.” Ve ben tam o anda sebat edebildiğim düşüncesine kapılırm. Ah! Ben kendi başımayken hiçbir zaman ölmek istemem. İnsanların nasıl olur da durup dururken ölümü isteyecek kadar sümsük olabildiğini anlayamam. Tam aksine, ortalık benim için karanlıklaştıkça, ben yaşamayı daha da çok isterim, bunu kendimde sebat etmek için, coşkun işkembe-i

kübradan atılmış bir laf mıydı yoksa bir güç kuvvet miydi, kendinden köpüren saf içki miydi, yoksa pekâlâ köpürse de, içindeki yabancı katkı maddesinin köpürttüğü, basit bir bira mıydı görmek için isterim. Ve bir insan, hedefe en çok yaklaştığı o uygunsuz an ölümü düşünmenin, kral olmaya uğraşan biri için nasıl dehşet verici olabileceğini anlayabiliyorsa, o vakit ben, ölümün gelmemesinin ve böylece bu yola atılmanın uygun mu olduğunu, yoksa bir göz yanılığısına mı kapıldığını, belagatten tümüyle uzak duran kararlılığının, belagatli-rünki gibi safi laf olup olmadığını öğrenmesini imkânsız kıl-masını, hayatı temelinden sarsılmış birisi için, bağrında hiçbir can yoldaşı ve ayağının dibinde *impressa vestigia*¹⁷⁷ olmayan birisi için ehemmiyetli addederim.

18 Haziran. Gece yarısı.

O vakit ben suçlu muyum? Evet. Nasıl? Gerçekleştireme-yeyeğim şeye başlamış olmakla. Şimdi bunu nasıl anlıyorsun? Şimdi bunun benim için nasıl imkânsız olduğunu daha bariz-ce anlıyorum. O vakit benim suçum nedir? Bunu daha evvel anlamamış olmaktır. Senin sorumluluğun nedir? Onun hayatı açısından mümkün olabilecek sonuçların tek tek her biridir. Niçin mümkün olabileceklerin tek tek her biri, bu ne de olsa bir mübalağaya benziyor? Çünkü burada söz konusu olan bir vakıa değil, cesaret gösterip de sonuçlarına karşı kendimi gö-zetemediğim bir eylem ve bir etik sorumluluktur, zira bu ce-saret onlara kucak açmaya dayanır. Burada sana mazeret va-zifesi görebilecek şey nedir? Tüm kişiliğimin beni her yönden güçlendirilmiş olduğum şeyin emrine amade kılmış olmasıdır, ve ben bir can yoldaşı arıyor olsam, onda şunun teyidini bulurdum: “Kasvet sahibi biri kendi dertleriyle zevcesine ezi-yet etmemeli, bir erkek gibi kendi içine kapanmalıdır.” Tesel-lin nedir? Bu suçu idrak ve kabul ederken, bütünü itibarıyla bununla güç kazandığımı da hissediyor olmamdır. Meselenin üzerinde elimden geldiğince enine boyuna düşünmüş olmam, ve idrak ve kabul ettiğim şeyin sayesinde benim için müm-kün olduğu nispette dürüst hareket etmiş olmam dolayısıyla,

¹⁷⁷ (Lat.) ayak izleri—çn.

tam da bu sayede, beni aksi takdirde belki hiç yapamayacağım şekilde kendimi anlama noktasına getiren, ama bunu kendimi büyüklenmeden yapmayı da bana öğreten bir müdahillik görürüm. Ümidin nedir? Bunun hemen burada olmasa bile yine de ebediyet içinde affolunabilmesidir. Bu bağışlayıcılıkta hiçbir mahzur yok mudur? Tabii vardır, bu onun affına nail olmamamdır; velakin o bir ara kuruldur, es geçilmemesi gereken bir meşruiyettir, ve öyle olarak kalır. Onun affı tabii beni ebediyen, bir insanın tavizkârsızlığının başkalarını kendinden fazla zarara sokabileceği kadar bile haklı gösteremez, lakin onun bağışlayıcılığı ilahî nizamın bir parçasıdır. Peki bu neden sende yoktur? Çünkü ben kendimi ona anlaşılır kılamamışumdır; tabii bunu sağlamak ve böylece, içinde kendime ancak sorumluluğun en azami mümkünlüğüne üstlenerek bir dayanak noktası bulduğum bu dehşetli tereddütten muaf tutulmak çok daha kolay olurdu. Neyin en kolay yahut zor olduğu sana sorulmaz, zira insan o vakit, en zorunu seçmesine rağmen de hata olanı seçebilir. Bu neden sende yoktur? Çünkü ben bunu kendim sağlayamamışumdır. Ben bunu, mektubum vasıtasıyla onunla olan ilişkiyi keserek resmen istemişimdir. Ama o bunu anlamak istememiş, ve beni bu suretle onu selamete erdirmek için geriye kalan tek çareye başvurmak zorunda bırakmıştır: aramıza aldatmacanın yanlış anlamacılığını sokmak. Bunu uygulamak bana aslında bizzat aldatmacanın hakikati ifade ettiğini göstermiştir: onun beni zerre kadar anlamadığını. Hakkımdaki kanaati, benim dünyevi zevklere fazlaca düşkün olduğum, bu ilişki benim için fazla kısıtlayıcı bir hal aldığı için özgürlüğüme kavuşmak istiyor olduğum şeklindeydi. Gururu tam da hakkımda böyle bir kanaat beslediği için incinmişti, bunun içindir ki her çareye başvurmak hususunda pervasızdı. Beni geri kazanmak onun nazarında temel itibarıyla, yükümlülük görevimin başına geri döndürülecek ve sempatiyle bir başkası için duyulacak olmam demekti. Eğer ben şimdi dobra dobra konuşmuş ve: benim temennim bu ilişkiyi idame ettirmektir, demiş olsaydım — o vakit daha fazla bir şey dememe meydan verilmez, ve o, sevinçten uçarak üç aşağı beş yukarı şöyle derdi: "Ah Sevgilim, beni ne kadar mutlu ettiğini bilemezsin. Bu se-

nin kendi temennin! Ah ben de inancımı yitirmiş, bunu sen de yeniden temenni edene kadar, daha azıyla yetinmeyi kendime öğrenmiştim; o vakit artık her şey yolunda, evet sadece yolunda değil, fevkalade. Sen de bunu temenni ediyorsun, ben de bunu temenni ediyorum, o vakit ortada hiçbir engel kalmadı.” Bu ne anlama gelirdi? Onun beni zerre kadar anlamadığı anlamına gelirdi. O vakit ben anlaşılır olmayı değil, kendimi ona: onun için üzüldüğüm, bir aldatici, bir zevzek olduğum şeklinde anlaşılır kılmayı seçerdim. Onun selameti benim bundan şaşmamama bağlı olurdu. Ama o halde durup dururken onun affına sığınmaya kalkmak ne demek olur? Bu tabii kulağa onu aptal yerine koymak gibi gelir. “Affedicilik” kelimesi aramızdaki her şeyi dinsel bir yapıya büründürür. Lakin benden beklenen şey ondan bir af koparmak değildir. O vakit ben bir şey diyecek olsam, hatamı itiraf etmem gerektirdi, lakin bunun ciddiyet kazanabilmesi için, benim mazaretimi onun anlayabilmiş olması icap ederdi. Daha söze başlandığı anda, o bunun ilk yarısını anlamakla yetinir, gerisinden hiçbir şey anlamazdı, yani bu şekilde ilk kısmını da anlamamış olurdu. Onun nazarında tüm yaradılışım itibarıyla anlaşılabilir olmuş olsam, ve dolayısıyla, onun affediciliği komedilik bir durum olmaktan başka bir şey olmuş olsa, o vakit bana karşı tutumu, asıl onun benim affına sığınmaya ihtiyaç duyacağı derecede sarsıcı olurdu, ve o vakit ben bu işi layıkıyla yapmış olurdum. Ama mevcut durumda, hakikate dair her fikir arzı bu iki ayı daha da uzatmaya yarardı o kadar; zira o bu suretle ataklarını giderek daha şiddetlendirmeye sürüklenmiş olurdu. — lakin bir şey elde etmeksizin. Esasında kendimi en çok kınamam icap eden şey, o kafa karmaşası içinde sinsice araya karıştırdığım ciddi sözlerdir. Zira affedilmek istemem. Birbirini anlamayan iki kişi arasındaki resmî bir af, boş bir merasim, ve içlerinden biri okuma yazma bilmeyen iki kişi arasında akdedilmiş bir yazılı sözleşme kadar müphem bir şeydir. Yazılı bir mutabakatın şifahi olanına nispetle daha çok haiz olduğu ortak teminat iki şekilde zail olur: Okumayı bilmeyen taraf, ancak ona okunan şeye bağlı kalma durumundadır, okunanın yazılı olan şey gibi olup olmadığını bilemez, ve imzası abes olur; diğer taraf ise, ortada ortak bir

belge de olsa, her ikisinin mesuliyet yükünü tek başına taşır. Beni sahiden affedebilmesi için, kendini benim yerime koya-bilmiş olması icap eder, yoksa onun affı okuma bilmeyen birinin yazılı ahbine benzer, evet hatta, onun affı o kadar bile olamaz, çünkü yazılı olanı okuyamayan biri ne hakkında konuşulduğunu pekâlâ anlayabilir ama bahis konusu olan şeyi anlayamayan ya da anlamak istemeyen biri, müracaat edilen şeye dair malumatı olmayan birinin verdiği dilekçe onayı kadar abestir. İşte, benim hiç affedilmek istememem bundandır! Ben onun elinden hıleyle böyle bir şey koparmamakla ona saygı göstermiş olacağımı sanmıştım, ben ona borçlu olduğum şeyi, veya daha doğrusu, onun hayrına olan şeyi yapmış: affedilmeyi benim için mümkün olduğu nispette zorlaştırmıştım. Benim gerçeklikten kopuşum, bunun basit bir netice olduğu, aslında affetmenin onun için düşünülemez olduğu niteliğindeydi, zira bu beni tam da gerçekliğin sürekliliği içine konumlardı.

Mesele zaman içinde bu mahaldedir. Ebediyet açısından bakılınca ümidim bizim birbirimizi anlayacak duruma gelmemiz, ve onun beni o vakit affedecek olmasıdır. Bu zamanla benim acımda diyalektik bir dürtü haline gelir ve bana birçok bakımdan zarar verir, çünkü hayat görüşümü aldatma yönünden olduğu kadar sempati yönünden de altüst eder. Aldatmada ürkütücü olan bir şey vardır, ne kadar yürekten ve iyi niyetli bile olsa, ağır basma durumunda kalacaktır, ve bu aldatma iğneleyici bir hiciv gücü kazanma ihtimaline daima sahip olacaktır. En şairane olanı ayrı zamanda en etik olanıdır. Kendini bana hasretmesi yahut sevdanın içinde kendine sadık kalması onun için en şairanesi olurdu, ve bu bana karşı en korkunç intikam da olurdu. Her tekdüze intikam, sorumluluğumu *eo ipso* kolaylaştırır, çünkü daha az etikdir.

Yaşam ne de tutarlıdır! Bir alanda sahi olup da bir öbüründe öyle olmayan şey yoktur. Yaşam kurallarının her insanın bunları istesin istemesin yerine getirmesini gerektiren bir mahiyette olması ne derin bir ciddiyettir. Her insandan kişilik bekleyen ilahî takdir kendini üstün göstermesini de bilir, zira kişi tam intikamını almak isterken, mesele suçlu taraf için en kolay hale gelir; buna mukabil, rencide olan taraf uyuşmayı

seçerse, o vakit ilahî takdir intikamın vurgusunu bu ılımlılığın üzerine çeker. Sezar dillere destan olmuş birçok başarı kazanmış biridir, ama geride bıraktığı tek şey bizzat kendisinin zikretmiş olduğu o tek söz olmuş bile olsaydı, ben onu hayranlıkla takdir ederdim. Cato intihar ettikten sonra şöyle demiş olduğu rivayet edilir: "Cato bu suretle beni başarıların en fevkaladesinden mahrum etmiş oldu, zira ben onu bağışlamak istemiştim."

Benim yaşamdan beklentim, kendini kandırmanın kapana mı kısılmış, yoksa onu inançla, belki de ondan çok daha inançla sevmiş mi olduğumu aydınlığa kavuşturmasıdır. Ne kadar süre sebat edebileceğim bilinmez. Kehanet çağı çoktan kayıplara karışmış bile olsa, en safderun ve en hikmetli insanın, hakkında konuştuğu vakit muamma gibi söz söylediği tek bir şey hâlâ daha vardır: Zaman. En derin hikmet olması da icap eden, ve en içinden çıkılmaz muamma olduğu hiç şüphe götürmez olan şey: hayatı bugün hem sanki son günmüş, hem de yıllardır sanki ilkmış gibi yaşamaktır.

19 Haziran. Sabah.

Bir yıl önce bugün. Yine de onun gözlerinden acıyla taşan gözyaşları imkânsızlıkların imkârını dimağımdan acıyla dışarı taşırır. Bu füzuli bir merasim de olsa kendimi alıkoyamam. Velhasıl, dünya aleme haykırım, beni bir duyan çıkar diye: Açık arttırmaya sunuyorum, ömrümün yarısını onunla birlikte mutlu bir yarım yıl karşılığı açık arttırmaya sunuyorum, on dört gün karşılığı açık arttırmaya sunuyorum, bugün karşılığı açık arttırmaya sunuyorum — hiçbir tokmak darbesi yok mu?

Hayır! — Lakin sıkı çalışmam şarttır. Ömür boyu hüküm giyen, ömür boyu ölesiye çalıştırılır; benim ve benim çalışma durumum da bu kabîldir.

Bugün dudaklarından şimdiye kadar duyduğum lafların en acayibi döküldü. Bir anlamda tam yürekten vurdu. Hedef atışı sırasında nişan tahtasının tam ortasına apansızın bir kurşun isabet ettiği vakit skor hakemi bu acaba kazara bir atış mıydı, rastgele bir atış mıydı, isabetsiz bir atış mıydı, yoksa

silah kendiliğinden mi ateş aldı, ilkin bunları itinayla bir tespit eder. Bana dediği laf şuydu; benim gerçekten çılgın olduğuma inanıyormuş. Ama daha yakından bir mütalaa edince anlaşıldı ki bu bir ucuz atıştı, ve belki de ağzından çıkan başka hiçbir söz, aramızdaki farklılığı bana bundan daha barizce gösteremezdi. Evet, bir anlamda kasvet içinde olduğum muhakkaktır ama bu çılgınlığı idrak etmek için de bir hayli diyalektik ve bir hayli *pathos* gerekir. Bu, kılık kıyafeti azıcık gülünç olan biri hakkında: aah! bu adam çılgın, demeye kalkmaya benzer, ki böylece laf sahibi bunun aslında nasıl bir şey olduğuna dair zerre kadar bile bir kanaati olmadığını *eo ipso* göstermiş olur. Bütün mesele kör telaştan ibaretti. Alelacele tarafından başka ne diyeceğini bilmeyen fevri bir çıkıştı. Ve onun ara sıra biraz fevrileştiği olur. Benim kötü kalpli olduğumu, iyi biri olmadığımı söyler. Dün de böyle dedi. Bu kabîl şeyler laklakiyatım için makbule geçen bir teşviktir, ki insan buna derhal sarılır. Evet, bunu şimdi görebiliyorum; biz birbirimizi pek iyi anlarız. Mesele gayet basittir. Sen sadece aşağı yukarı şöyle bir tebligatta bulunursun: Aşağıdaki imza sahibi gereğince saygı hissettiğini, saygılı konuştuğunu ve yazdığını, ölümde ve kalında bilfiil beyan eder peki de benim demek istemiş olduğum şey neydi, ah tabii, senin hissetmediğin saygıydı. Bütün her şey benim için tam Arap saçına dönmüştür. Saygı tabii romanlarda hissedilen bir şeydir; yani: ben hiç saygı hissetmem, ancak sahici sevgi, gerçek sevgi, saygı olmadan düşünülemez vs. Gördüğün gibi, bu iki yoldan yapılabilir. Senin anlayacağın, saygı ve sevgi bir insana karşı birlik oldu mu o vakit iş bitmiş demektir, mamafih bir insan oradan, saygının yardımıyla olduğu gibi, sadece sevginin yardımıyla da sağ salım çıkabilir. Yani bir insan saygının aslında ne olduğunu göz önüne alırsa... Lafım işte tam burada sekteye uğradı. Ben boş laf ile tam ahkâm keserken, o kahkahayı savurmadan edemez. Bu bana teselli olur. Zira neticede o bu suretle benim öylesine çaresiz bir şekilde onu salı vermeye mecbur kaldığım vakittekinden daha az acı duyar.

24 Haziran. Gece yarısı.

Burada yazdıklarım yine bile benim en içten kanaatim de-

ğildir. Ben burada yazılı olanlarda bunu görsem bile, içimdeki kâğıda o tarzda dökemem. Neler olmazdı ki? Kâğıt kaybolabilirdi, oturduğum evde yangın çıkabilirdi ve ben bu kâğıdın yanıp yanmadığının belirsizliği içinde yaşayabilirdim, ölebilirdim ve onu arkamda bırakmış olabilirdim, aklımlı yitirebilirdim ve en iç benliğim yabancıların insafına kalmış olabilirdi, kör kalmış olabilirdim ve onu kendim bulamaz halde, elimde olup olmadığını bir başkasına sormadan bilemez halde olabilirdim, bu kişinin yalan söyleyip söylemediğini, yazılı olanı mı yoksa nabzımı yoklamak için başka bir şeyi mi okuduğunu bilmez halde olabilirdim.

Fakat onu hatırlayabilirim, hem de bir saniyeden bile kısa bir an zarfında süratle hatırlayabilirdim. Lessing en süratli olan, sestem ve ışıktan bile daha süratli olan şeyin, iyiden kötüye geçiş olduğunu söylerken hatalıydı; zira bundan daha süratli olan şey *das Zugleich*, eş zamanlı, olandır. Geçişin kendisi tabii bir zamandır, ancak eş zamanlı olan şey her geçişten daha süratlidir. Geçiş yine de bir zaman niteliğidir, ve onun bir zamanki ve hiç unutulmamış olan sürati, bir zamanki olsa bile halen vardır: bu sürat her şeyin en hızlısıdır; zira o kadar hızlıdır ki, hiç olmaması sadece bir yanılısama olurdu.

26 Haziran. Sabah.

Bir yıl önce bugün.

Ben tüm ömrüme düğün gününe karşılık fiyat biçerim; haliyle iki kişiyiz. Hayır! Değiliz, zira o buna bu şekilde fiyat biçmez, o bunu, boğuşarak ama bir gelecek olmasını da isteyerek yapar.

Evvelki gün laklakiyat her zaman olduğu gibi sebatla sürdü. Benim azadımdan söz ettik, ve bu, naçizane tavsiyeme göre, yapabileceği en zekice şeydi. Zira bunun sonucu benim derhal pişmanlık duymam ve sünepe köpek gibi gerisin geri dönmem olacaktı. Bu tavsiyeyi kısa ve öz bir cevapla kabulendi: Evet, öyle! ve şöyle ekledi: Hayır, sana günahım kadar bile inanmıyorum. Böylece temel itibarıyla benim hakkımda ne kadar aşağı düşünceler beslediğini, ve şahsi mevcudiyetinin taşıdığı anlam hakkında nasıl yersiz bir önyargıya sahip

olduğunu görmüş oldum. Bu bir şanstır! Ama sonra laklakiyat gayet güzel giderken, gözyaşlarına boğuluverir. Çaresizlik ve mahrumiyet içinde olan kişi her zaman doğaüstü güce sahiptir, ve dolayısıyla yüz ifademde hiçbir değişiklik olmadı. Bunun üzerine şöyle dedi: bırak da ağlayayım, teskin ediyor. Bütün işkenceler kanunla yasaklanmıştır; hakikate bakılırsa bu korkunç bir işkencedir. Argümanına saygı göstermek zorundayım ama beni taciz edecek şekilde değil. Ve sonra benim konumumdaki bir insanın, ayıplanacak hale tam düşecekken ekseriyetle bundan kaçınmasında da bir teselli vardır. Sonra laklak tekrar başladığı, ve bu elbette onun için benim için olduğu kadar fazla bir anlam ifade etmezdi.

Ciddi bir laf etmeye yeltenememek! Zira ben, suçlu taraf olarak, ne kadar ihtar veya teselli edecek de olsam bu yine de çılgınlık olurdu, ama öylece oturup buna seyirci kalmak da çılgınca değil midir! İşin iyi tarafı, onu, arzusu hilafına da olsa, kendini bu şekilde ifade etmeye özendiren şey benim oradaki mevcudiyetimdir. Ben olmadığım vakit, bunu zor yapar ve belki de buna hacet duymaz.

Şimdi bu duruma tanık olmuş bir üçüncü şahıs diyelim! Bilmece yazarak ömür sürmüş, başka şey hiç yapmamış biri, ve bilmece çözerek yaşlılık demine ulaşmış biri olduğunu farz edelim, bunlar güç birliği edip, ikisinden hangisinin daha fazla acı çektiğini, tesirin hangisinde daha derin olduğunu çözmeye kalktı diyelim! Sen bize söyle bakalım, sen denedin, yaşamı şaşkına uğratan o keşmekeşi — ben de gürültü patırtının dürüst iradenin dümenine uymak istemez gibi olduğu bir hengâme görmüşümdür! Tüm çabaları yeis noktasına getirmiş bir sütlimanlıktan bahset, ben de sevenin uğraşa uğraşa sonunda neredeyse sevilenin katili durumuna düştüğü bir sütlimanlık görmüşümdür, bu duruma kötülükten veya kazara değil, kendi en dürüst inanç ve kanaatine uymakla düşmüştür.

30 Haziran. Gece yarısı.

O halde benim ömrüm meşakkatten başka nedir! Yaşayış biçimim *moliminadan*¹⁷⁸ ibarettir; ben kendime geri dönemem.

¹⁷⁸ (Lat.) *Boşuna uğraşıp didinmek*—çn.

Bu zaman içinde olacak mıdır, bunu bilemem. Ve ben kendimde bütünleşebilmek için özgür kalırsam, dıştakini tecrit etmekte epey sıkıntı yaşayabilirim, zira aslında ben bunu yapmak istemem.

Deniz kenarındaki bir midye de aynı misaldir; yem bulmak için kabuklarını açar, bir çocuk araya bir dal parçası sıkıştırır, ve o vakit kabuklar kapanamaz. Sonunda çocuk sıkılır, dalı çekip almak ister, ama geride bir kıymık parçası kalır. Midye kapanır ama yine içten içe acı çeker ve kıymığı çekip çıkaramaz. Hiç kimse orada bir kıymık parçası olduğunu göremez, zira midyenin kabukları kapalıdır, ama kıymık parçası oradadır, bunu midye bilir.

Velakin, meysuluğa yer yok; bu ona karşı bir aldatmacadır ve ruhuma temelde yabancıdır. Acı içinde üstünü başını yırtmak fazla ihtiraslı ve fazla sert bir ifade tarzı olduğu için Yahudi baş rahipe menedilmişse¹⁷⁹, meysus olmak da fazla duygusuz ve fazla zayıf kaldığı için bana menedilmiştir. Lakin, bir an meysus olmuş olmam bana hayatımda ilk kez olarak, onun aksine kendi akıl ve izaruma güvenmiş olduğumu bana gösterir. Bana ne diyebileceğini hep bilmişimdir de, bunu istememişimdir. O mahut karşılaşmanın bendeki etkisi akıl ve izaruma ağırlık kazandırmıştır.

Sempatim beni yine de sonunda bir dilenci durumuna getirir. Ben de elinde 500 Poundluk bir banknot olsa da — bulunduğu kasabada kimse bunu bozabilecek durumda olmadığı için, para sıkıntısı çeken o İngilizin durumuna düşerim. Ama sempatinin ifadesi büyük para bozdurmak gibi bir şey mi olmalıdır; ben sempatinin Fortunat'ın kesesindeki o metelik gibi bir şey olduğunu sanırdım, insan hepsini sürekli etrafa dağıtsa da, hepsi sürekli kendine kalır; ama insan bir bozdurmak istese, o vakit sihir kaybolur. İşte, bu bana teselli olur.

2 Temmuz. Sabah.

Bir yıl önce bugün. Durumuma tarık olan biri bana belki şöyle demek isterdi: Bu şekilde davrandığına göre, sevginin ne olduğunu bilmiyorsun. Mümkündür; ama ben onu yine

¹⁷⁹ Eski Ahit, Levililer 21:10—çn.

de, bunun acısını bilecek kadar iyi tanırım. Belki bunun tutkusunu da tanırım, uzaktan ama çok uzaktan uzağa dahi olsa. Eğer mümkün olsaydı, mümkün olsaydı gözlerindeki yaşları bir nefeste yok etmek, ah! ah!, tıpkı okul çocuklarının kimse ağladığını görmesin diye yaptığı gibi, işte o vakit acı unutulurdu, hem de fazlasıyla unutulurdu. O, sevdanın sınırsız kudreti sayesinde süratle, perilerin elinde yetişen bitkinin büyüme hızıyla olgunlaşır, kendi sayesinde, sevdanın filizlenme gücü sayesinde, benim soluğum ve kulağına fısıldadığım kelimeler sayesinde şimdiye kadar hiç olmadığı kadar hoş ve çekici olur; sonra onu koluma takarım ve onunla birlikte dünyayı kat ederim: sevginin hiç olmazsa bu kadarını anlayabilirim. Lakin sevgiyi tam bu şekilde akıl erdirişim beni rahatça aklımdan edebilirdi. İntihar bana hayatımda hiç bu kadar cazip gelmemiştir. Fakat anlayışın azabı ve sonra bir de suçlu taraf olmak: bu çelişiklik ruhumda, bir insanın kemiklerinin zorla burkularak normal konumundan çıkarılmasının onda fiziksel anlamda yarattığı etkiyi yaratır. Peki ama intihar ne işe yarayabilirdi? Onun rencide edilmesini önleyebilirdi, zira o vakit eğer istiyorsa benim gibi yaşamaya devam edebilirdi. Ama farzımuhal bunu günün birinde anlayacak olsaydı, bu tabii korkunç olurdu. Akıl ve izana sahipse, beni bu aşırılığa sürüklememiş olması gerektiğini tabii idrak ederdi, ve o vakit ben onu haliyle suçlu duruma düşürmüştü olurum. Ve ben böyle bir adım atmakla, belki de onun tüm hayatını tayin etmiş olurum, o vakit o, şifasını sonlulukta, aslında araması gereken yerde aramak istemezdi.

O, tinsel açıdan o kadar ızdırap çekmez. O, bıkkınlıktan da eser olan bir yorgunluk hissetmeye başlamış olsa olacağı kadar bile bitkin değildir. Beşerî açıdan bu beni şaşırtmaz, zira onun hiçbir can yoldaşı yoktur, ve bendeki saçmalıklar yorulmak bilmez.

Günler sayılıdır. Farzımuhal şimdi, son gün daha gelmeden hasta düşmüş olsaydı; farzımuhal yüksek ateş altında sayıklarken, aramızda geçenleri açığa vurmuş olsaydı. Yakın çevresi bunların hayalden ibaret olduğuna inanacakken, ben bunların gerçek olduğunu bilirdim! Ve sonra iyileştiği vakit, tekrar sil baştan başlardık.

Birbirimizi bir daha nerede göreceğiz? Ebediyette. O halde anlayış için daha yeterince vakit vardır. Ebediyet nerededir? Ebediyet nerede başlar? Hangi dil konuşulur? Ya da belki hiç konuşulmaz mı? Küçük bir zaman aralığı olamaz mıydı? Ebediyette ortalık daima güpegündüz müdür? Bir insanın anlayışı mahremiyet içinde bulduğu bir şafak sökülümü de olamaz mıydı? Ebediyetin hükmü nasıl bir şeydir? Bu hüküm ebediyete adım atılmadan evvel hazır mıdır, ve ebediyet bunun infaz safhası mıdır? Ebediyet nasıl tasvir edilir? İnsanın hiçbir şey görmediği geniş ufuk çizgisi olarak. Mezar tablosu şu şekildedir: matem tutan ön planda oturmuştur ve şöyle der: Ebediyete göçüp gitti. Ama ben o geniş ufuk çizgisinde hiçbir şey görmem, ve gelen geçen ancak ön plandaki matemliyi görür, o da bundan öte hiçbir şey görmez. Yani öyleyse ben de onu göremem. Bu imkânsızdır. Onu görmem şarttır. Bu hiç mi argüman değildir; yoksa: istesem de istemesem de onu görmemin şart olduğu daha iyi bir argüman mıdır? Farz edelim beni unutmuş olsun. O vakit birbirimizi görebilir miyiz? Farz edelim beni affetmemiş olsun. O vakit haliyle beni unutmamıştır. Ama o vakit birbirimizi görebilir miyiz? Farz edelim bir başkasının yanında durmuş olsun. O vakit o bu şekilde dururken, ben onun yolunu tıkamış olurum, ve o yüzden içime çekilmek isterim. Ama onun yolunu ebediyette tıkamış olsam, nereye gidebilirim? Ebediyete kıyasla zaman daha mı güçlüdür? Zaman bizi ebediyen birbirimizden ayıracak güce sahip midir? Ben onun beni ancak zaman içinde mutsuz edecek güce sahip olduğunu, ve ben zamanı ebediyetle takas ettiğim ve o ebediyen benim yanımda olduğu için, haliyle onun olduğu yerde olduğum anda, beni koyuvermek zorunda kalacağını sanırdım. O vakit, zaman neydi? Bizim ikimizin dün akşam birbirimizi görme fırsatı bulmamış olmamızdı, ve o bir başkasını bulmuşsa, dışarıda başka bir yerlerde olduğu için, dün akşam birbirimizi görme fırsatı bulmamış olmamızdı. Ve suç kimdeydi? Evet, suç bendeydi. Ama eğer ilki olup bitmiş farz edilse, o vakit ben şimdi, ilkinde hareket etmiş olduğumdan başka türlü hareket etmek ister miydim yahut edebilir miydim? Hayır! Ben ilkinde esef ede-

rim. Ve o andan itibaren ben ilkinde de, yanılığımı idrak edene dek yapmış olduğum gibi, en dürüst niyetle ve elimden gelen en büyük gayretle, hareket etmiş olurum.

Ama ebediyet suçtan bu kadar üstünkörü mü söz eder? Zaman hiç olmazsa bunu yapmaz; o bana öğretmiş olduğu şeyi: hayatın dün akşamdan öte bir şey olduğunu, öğretmeye yine devam eder. Ama ebediyet bütün hastalıkları iyi etmek, sağırın kulağını, körün gözünü açmak ve sakata beden güzelliği kazandırmak ister, aynı şekilde beni de iyi etmek ister. Peki benim hastalığım nedir? Kasvettir. Bu hastalık nereye yerleşmiştir? Hayal gücüne; ve mümkünlük onun gıdasıdır. Fakat ebediyet mümkünlüğü ortadan kaldırır. Peki bu hastalık zamanın içinde bana yeterince ağır değil miydi, zira ben onun sırf mihnetini değil, suçunu da çekmemiş miydim? Sakatın hiç olmazsa katlanacağı bir tek acı vardır; sakat olması, ama sakat olmak onu bir de suçlu etmiş olsa bu ne korkunç olurdu!

O yüzden izin ver de vakit benim için nihayete erdiğinde, son iç çekişim Sana olsun, ey Tanrım, ruhumun saadeti için, bir önceki de onun için olsun, ya da izin ver bu aynı son iç çekişte onunla ilk olarak bütünleşmiş olayım!

6 Temmuz. Gece yarısı.

Bugün onu gördüm. Ne garip! Anı bir sağanak beni eskiden gittiğim o pastacıya sığınmaya mecbur etti, o mahut beklenti gününden beri bir daha oraya uğramamıştım: *erat in eo vicinio tonstrina quædam*.¹⁸⁰ Böyle bir berber dükkânı bizde pastaneye en yakın olandır, demiş hoca. *Eo sedebamus plerumque, dum illa rediret*.¹⁸¹ Yağmur çabuk dindi, hava yumuşak ve davetkârdı, her şey tazelik ve canlılık kazanmıştı. Şayet hatıralara dalmamış olsaydım orada herhalde o kadar uzun süre kalmazdım. Yaşlı pastacı yanıma geldi, hal hatır sordu, benimle sohbet etti. Her şey bende dinlendirici ve teskin edici bir etki yaratmıştı. Eski yerime oturmuştum ve ara sıra pencereden dışarıya bir göz atıyordum — sonra o yolda yürüyerek

¹⁸⁰ (Lat.) O civarda bir berber dükkânı vardı—çn.

¹⁸¹ (Lat.) Ekseriyetle burada otururduk o geri dönene dek—çn.

çıkageldi. Yanında başka bir genç kızla birlikte yürüyordu, ikisi de hararetli bir sohbe dalmıştı, keyifli ve sağlıklı ve halinden hoşnut görünüyordu. Acaba şan dersinden mi dönüyor, benim sevgili şarkıcım, yoksa şan dersine mi gidiyor? Belki de değişmiş olan tek şey şarkının kendisi.

Kadın tabiatını anlamak için bir yarım yıllığına kadına dönüşebilseydim; ama herhalde bu ölçüyü fazla kaçırmak olur!

Her şey hep olduğu gibi. Şan derslerine gidiyor, şan derslerinden dönüyor, eskiden olduğu gibi memnun mesut. Ama onun yolunu bekleyen hiç kimse yok. Yani burada pastacıda o anlamda bekleyen kimse yok, belki başka yerde vardır. Bir genç kızın acıyı yendiği ve tekrar sevdalandığı elbet sık sık duyulan şeydir. Ve burada durum tam da böyle bir şeye özendirici nitelikteydi, zira ben tabii onun sevgilisi değil, bir aldattıcıydım. Bir kızın bir erkek olmazsa yaşayamayacağı da sık sık duyulan şeydir, ve bu doğrudu, ama bu o erkek değil, bir başka erkekti.

Velhasıl yine eskiye avdet etmiş oluruz, buraya değişim yoluyla gelmiş oluruz ama ben aynen kalırım. Ben aynen kaldım vs. derken doğru diyor olabilirim ama nede aynen kaldığımı söylemesi güçtür. Onun bir başkasının olacağını kabul ederim ama o vakit ben ne olarak kalırım? Ve yine de bu şekilde olacak gibi değildir, onu bu şekilde başkasına bırakmam. Durumu telafi etmeye karşı o âdeta çılgınca arzusunun yerini şimdi buna benzer bir diğeri almıştır: o bir başkasının olunca, bu başkasının onun ilk aşkı olabilmesi. O vakit o, firkiden kopmamış, benim gözümde boşa gitmemiş olur. Doğrusu, benim gözümde boşa gitmeyi o ne takar ki! Ama bu şekilde düşünmemelidir, zira algı tarzım ona karşı herhangi bir başkasınıkinden daha ihtimamlıdır. O halde ben hayat görüşümün onun tarafından aksatıldığını görmek istemem; maa-lesef, bu bana nasıl da acı verir ve belimi bükerdi. Dünyanın gerisi başka bir görüşe sahipse, bu safi bir savaş sinyalidir. Ama talihsizlik, önceden yaşanmış böyle bir sevgi hakkında hiç malumatım olmamasıdır. Lakin hatırlanması gereken husus, benim fazlasıyla içime gömülmüş, ve böyle bir şeyi bulup çıkaramayacak kadar fazla etiğe dalmış olmamdır. Tabii bir

bakıma mümkündür. Böyle bir şey mevzubahis olmuş olsaydı, benim bundan bihaber kalmış olmam, bana karşı küçük bir hiciv olurdu. Kendini bir şey demeye mecbur hissetmemiştir, yine de benim içime kaparıklıkım onda böyle bir etki yaratmış olabilir. Tabii bu bir bakıma mümkün olabilir. Keşke bir de gerçek olsa! Şayet gerçek olsa ve gerçek olarak kalacak olsa, benim bunu bilmemiş olmam ne talihtir! Belki meseleyi fazlasıyla hafife almaya kalkardım, ve durum, taşımış olduğu anlamı benim açımdan taşımazdı.

Ben ne olarak kalırım? Evet, bunu söylemesi güçtür. Ama şayet bu hikâyeyi ben şahsen yaşamamış olsam da, bir başkası anlatmış olsa, benden söz ettiğine kani olurum, yani bu bana tümüyle uygun düşer.

O bir başkasının olursa, onunla her zamankinden daha az konuşabilirim. Hakikat tutkusuyla konuşma ve arzum hilafına hicvetme durumunda mı kalırdım? Bu karmaşanın suçu kısmen ondadır, zira dini bütünlükte numara yaparak erotik olanı zedelemiştir. O erotik olanla, sevilme ya da sevilmemekle ve bunun onun açısından sonuçlarıyla kifayet etmek istemedi, o dini bütünlüğe sıkı sıkı tutundu ve sorumlulukta benim nazarımda devasa bir cüsse kazandı. Şüphesiz ki, bir prens kalkıp da bir kralın kızını gerisin geri baba evine yollarsa bu iki büyük güç arasında tam bir savaşa yol açardı, benim mücadelem de, onu reddettiğim vakit aynen o kadar korkunç bir hal almıştı, zira onun sağdıçı Tanrıydı. Ben meseleyi bu şekilde müşahade etmişim. Lakin bu korkunç ciddiyet erotik olanı âdeta komik bir şey haline getirir; zira patetik kanaatle şöyle demek zorunda kalırım: eğer o kalıtsal günah gibi edepsiz, aşırı şirret de olmuş olsa, benim için ayrı anlamı taşırdı, ama bu tümüyle erotik olmayan anlamdadır. Ve benim böyle konuşmak zorunda kalmamın suçu kimdedir, ondadır, erotik bir ilişkiyi dini iman ilişkisine çeviren odur.

Ben ancak sesimi çıkarmadığım vakit, ruhumun *pathosunu* o komik aldatmacanın gerisinde, ya da hepsini çoktan unuttum örtüsünün ardında tutabilirim.

7 Temmuz. Sabah vakti.

Bir yıl önce bugün. Dur bir düşüneyim! Benim hayat görü-

şüm, kasvetimi içine kaparıklığımla gizlemektir. Bunu yapabilmek benim gururumdur, azami gayretle bu yolda devam etmek benim azımdır. Saplanıp kaldım. Nereye? Kişiliğın uyumsuzluğuna ve buna binaen bir itiraz olarak nikâh törenine. Peki benim hayat hengâmem nedir? Şu cümlelerin benim için anlamsız hale gelmiş olmasıdır: *ultra posse nemo obligatur*.¹⁸² Peki suçum nedir? Gerçekleştiremeyeceğim şeye atılmış olmamdır. Peki kusurum nedir? Bir insanı mutsuz yapmış olmaktır. Ne bakımdan mutsuz? İhtimal bakımından, öyle ki beni onun iddiasına göre ve ihtimalin gücüyle, bir cinayetin vicdan yükünü taşıyım. Peki cezam nedir? Bu farkındalığa dayanmaktır. Peki benim için ümit nedir? Esirgeyici takdiri ilahînin ona yardım ederek bu cezayı gerçekte hafifletmesidir. Akıl ve ızanım onun hakkında ne der? En kötü olasılık bulunmadığını. Bunun bana sonucu nedir? Hiçbir şey değildir. Etik bir yükümlülük herhangi bir olasılık hesabıyla yerine getirilemez, o ancak sorumluluğun en azami mümkünlüğünü yüklenerek yerine getirilebilir.

* * *

Ona gittim. Olağan dışı bir neşeyle yarına yaklaştım, nasıl istiyorsa öyle olabileceğini beyan ettim. İnsan çabaladığı sürece, ve eğer sempatinin telkin ettiği şeyi de anlayabilecek kabiliyetseyse, bu hususu tam da çabalamakta olduğu için unutabileceğini izah etmek kolaydır. Sempati umumiyetle insan üstün geldiği vakit tüm gücüyle canlanır. Ben bunu son hadine kadar denemem gerektiğine kaniydim, belki o vakit o, üstün gelmiş olmanın galeyanıyla bana özgürlüğümü vermekte karar kılabilirdi. Hayır! Buna eyvallah dedi ama sempatiyi aksettiren tek kelime yoktu; hatta öyle soğukça eyvallah dedi ki, bu bana sevinç verdi, zira gına getirdiğinin kanıtıydı.

Sonra kalkıp gittim. Öğle vakti geri geldim. Kesin kararlılık insana huzur verir; korkunun diyalektiğinden geçmiş bir kararlılık, insanı korkusuz kılar. Artık her şeyin bitmiş olduğunu soğuk ve kati bir şekilde ona tebliğ ettim. Kendini ihti-

¹⁸² (Lat.) Hiç kimseye gücünün yeteceğinden fazlası yüklenemez. Roma hukukundaki bir ilke—çn.

rasın en ateşli ifadelerine kaptırmak üzereydi ki, ben hayatımda ilk olarak amirane konuştum. Bu riske atılmak dehşet verici olsa da, tek yapılacak şeydi. Karşımda ölme raddesine bile gelmiş olsa, kararlılığımdan dönemezdim. Benim katılığıma ona yardımcı oldu, ve en gözü kara teşebbüs olan şey sessiz sedasız devreden çıktı. Beni yumuşatmak için bir sempati girişimine daha başvuruldu ama etkisiz kaldı. Sonra benden onu ara sıra düşünmem ricasında bulunuldu, ve pervasız bir ses tonuyla ona buna dair söz verildi, belki o bunu öyle pek cidden kastetmemişti ama ben cidden kastetmiştim.

Böylece bitti. O bağırmaı seçerse ben acıyı seçerim; insan bağırmaktan usanır, belki o çoktan usanmıştır; acının sırası bana da gelecektir, ve de tekrar tekrar gelecektir.

Onun için harcanan o iki ayda akıl ve izarım bana ne öğretmiştir? O ölesiye bir acı çekmeyecektir; bir kere ihtirası içsellikte öyle fazla diyalektik değildir, ve sonra hiç kimse ona, onun daha evvel sahip olduğundan daha imtiyazlı bir durum sağlayamazdı, ki bu: bir suçlu olarak bana dehşet saçmak, kendi ızdırabıyla beni harekete geçirmektir. Anlayışlı birinin ihtimamı vurguyu acı patlamalarının üzerine benim oradaki mevcudiyetim gibi çekemezdi. Tefekkür ona kolay kolay hâkim olamayacaktır, zira şimdiye kadar o, kayda değer bir kurstan geçmiştir. Kendisinin akıl edebildiği şey benim zaten fazlasıyla yapmış olduğum şeye, onu gına derecesinde kemale erdirmiş olmama kıyasla pek fazla olamaz. İçinde bana karşı hiç sempati duygusu uyanamaz, ufacık bir kalıntı bile olsa, derhal bastırılacaktır. Biraz da kendini kınaması gerekmiş olup olmadığı, bana yine de farklı muamele edebilmiş olması gerekmiş olup olmadığı hiç aklının ucundan geçmeyecektir. İmtihan hazırlanmak için büyük emek harcamış birinin belki imtihandan sonra hastalanacağı gibi hastalanacaktır. İnsan tabii böyle bir hastalıktan dolayı da ölebilirdi, ama bu *et propter hoc*¹⁸³ olan mutlak bir sonuç mahiyetinde olmazdı. — Bana binaen bakarsak, o beni en aşırıya zorlamış olmakla şahsımı mümkün olduğu nispette ondan çekip almakta bana yardımcı olmuştu. Şayet o, her şeyden bezmiş halde, kendine yeni bir

¹⁸³ (Lat.) *bu yüzden olan* — çn.

sevda bulacak olsa, o vakit dışlanmış olan sırf ben olmazdım, imajıma da aynısı olurdu, zira onda bundan hiçbir şey, hiç değilse içinde hakikat payı olan hiçbir şey kalmamış olurdu.

7 Temmuz. Gece yarısı.

İşte! Bu seferlik son verdim. Ona istinaden bekleme süresine girdim, hattan çekildim. 3 Ocakta huzursuzluk yeniden başladı. Geri çekilmek beylik tabiriyle: sol sağ, marş demektir. Bu oldukça satiriktir, zira benim talihsizliğim ne sol sağ yapabilmek ne de uygun adım atabilmektir.

Huzursuzluk devresi yarım yıldır, ben özgür kalana dek tekrar tekrar geri gelen gerçekliğin yarım yılıdır. İyi ki tasta-mam bir yıl değil, zira o vakit ben de kilise yılı misali yas döneminde olurdum: eskisini bitirdiğim anda bir yenisine başlayıverirdim.

Sokak bekçisi bağırmaya başlar başlamaz, yaşlı kadının biri hep şöyle derdi: galiba yine yolunu şaşırdı. Ben de yolunu şaşırmış biri gibi bağırır dururum. Velakin huzursuzluk döneminde ben bağırırken, yolunu şaşırmışın biri olur çıkarım.

Kararlılığım, ona karşı inanç ve bağlılık içinde, fikirlere ve tinsel benliğime tüm gücüyle inançlı ve bağlı kalacaktır, böylece ben hayat veren şeyin ruh olduğuna, dışsal insanın cansız düşebileceğine ve tinin galip kalabileceğine, beden ah edebileceğine ve tinin sevinç çılgınlıkları atabileceğine, sonluluğun tüm teselli nedenlerinden el çekerek, tin sayesinde teselli ve sevinç bulabileceğime, sebat gösterebileceğime, sözün şarını hareketin seviyesizliğiyle sona erdirmek zorunda kalmayacağıma, ve gösterişli söz oyunları ile şehadet edemeyeceğime ve sonluluğun hareketleriyle kendime ters düşemeyeceğime tecrübeyle kani olabilirim. Ona daha fazla inançlı ve sadık olabilmiş olsam, daha da mükemmel olmuş olurdum; tinsel benliğim evlilikteki günlük akışa uymuş olsa, daha gelişmiş olurdu, ve ben yaşamı daha kesin ve daha kolay anlamış olurdum. Sıra düzeni böyledir. Hemen arkadan benim yaptığım şey gelir. Eğer o işe yaramaz bir ihtiras içinde kan kaybından ölecek olsaydı, belki sandığımdan daha yakın olan veya hacet olduğunda yeterince yakına gelen bir yardım sayesinde selamete çıkmayacak olsa, o vakit ben, tüm varlığım

iki kişiye yetebilecek şekilde iş görmek zorunda kalırım. O başka bir yoldan kendine yardımcı olacak olursa, bu fazlalık eder. Farzımuhal, bir kez basılmış olan ve yerini baskı yapmamış ve içinde düzeltme yapılacak hiçbir yer kalmamış bir kitap olsaydı, ancak baskı hatalarının listesinde metnin ilgili kısmında yazılı olan şeyi manidarlıkta yaya bırakan bir tefsir bulunsaydı: o vakit ben baskı hatalarının arasında durup kalmakla iktifa edebilirdim, ama yine de kendi manidarlığıyla birlikte. Farzımuhal, işe yarar filizin yanından çıkartılıp bir kenara atılmış bir yabani ot olsaydı: elbet bir köşede boynu bükük duruyor olurdu, elbet bir yabani ottu, elbet utanca düşmüş olurdu, ama farzımuhal, ya adı: *Stolten-Hendrik*¹⁸⁴ olsaydı!

Hatıra defteri bu arada son bulmuş oldu. Hiçbir şeyle işti- gal etmiyor, ama yine de XVI. Louis'inkin olduğu anlamda değil, onun değişken içeriği birinci gün: *avda*, ikinci gün: *rien*¹⁸⁵, üçüncü gün; *avda* şeklindeydi¹⁸⁶. Evet, hiçbir şey içermiyor ama eğer ki, Cicero'nun dediği gibi, en hafif mektuplar hiçbir şeyle işti- gal etmeyenler ise, o vakit en ağır hayat da ba- zen hiçbir şeyle işti- gal etmeyendir.

¹⁸⁴ (Dan.) *mağrur Hendrik*. Şifalı bitkilerin halk arasındaki genel adı. Veya ka- zayağı/yaban pazısı familyasına ait bitkilere verilen ad—çn.

¹⁸⁵ (Fr.) *hiçbir şey*—çn.

¹⁸⁶ Kaynağı belirlenemeyen bir alıntı. Ancak Fransız kralı XVI. Louis'e (1754-1793) atf yapılıyor—çn.

Okura Mektup
Kaleme Alan
Frater Taciturnus¹

Aziz okurum! Şayet sen de bir şekilde benimle aynı meslekten isen, burada canlandırılan erkek tipinde dini iman bakımından şeytansı bir şey, yani, buna eğilim gösteren bir şey olduğunu anında görürsün. O sen onu görebilesin diye (*loquere ut videam*)² rolünü ne kadar dürüstçe, ne kadar hakkınca konuşarak oynasa da, kimse şunu benden daha iyi bilemez; ekseriya bıkkın, ekseriya bitkin bir halde, içimden onu gözden çıkarmak ve sabırdan vazgeçmek gelmiştir, ki ikisi de zaten aynı kapıya çıkar; benim yıldızları seyrederek ve kahve telvesini okuyarak, *Skald*-bakış³ ve keskin göz sayesinde şu emsalsiz tahmini gerçek yapabilmem bundandır: bu kitabın az sayıdaki okurunun üçte ikisi onu yarıda bırakacaktır; bu, can sıkıntısından okumayı bırakacaklar ve kitabı kaldırıp bir tarafa atacaklar şeklinde de ifade edilebilir. O, diyalektik uç noktada durduğuna göre, insan onu müşahede edecekse, sonsuz küçük boyutları da hesap etmek zorundadır. Yuvarlak bir meblağ için, yuvarlak olmakla birlikte fazlasıyla büyük de olsa, insan onun diyalektik hünerleriyle kendine giriş bileti bile alamaz, ve dolayısıyla insan böyle bir kuklayı müşahede etme zahmetine hiç girmese daha doğru eder. Yine de ona karşı dikkatli olmak kendince önem arz edebilir, çünkü bir insan normal olanı dalalet içinde mütalaa edebilir, ve başka şey olmasa bile en azından şu kadarını daima öğrenebilir; dini

¹ (Lat.) *suskun birader*—çn.

² (Lat.) *Konuş da seni görebileyim*. Rotterdamlı Erasmus'un Sokrates'e hitaben söylediği bir söz. Erasmus, *Apophtegmata*, III, 70; *Opera*, I-VIII (Basel: 1540), IV, s. 148—çn.

³ Eski bir İskandinav halk ozanı—çn.

iman kolayca yapabilecek şeyin hafife alınacağı bir şey olmadı gibi, aptallara ve saç sakalı birbirine karışmış serserilere göre bir şey de değildir, çünkü her şeyin içinde en zorudur, herkes için mutlak surette erişilebilir ve mutlak surette yeter olması bir şeyi değiştirmez, ki sırf bunu anlamak bile, şu tutarsızlığı: aynı suyun aynı yerde bir koyunun oynayabileceği kadar sığ, ve bir filin yüzebileceği kadar derin olduğunu anlamak gibi zordur. — Bu genç kızdan burada tümel anlamda bahsediyorum (sadece dinî ön koşullardan yoksun olmasını tikel addediyorum), ve bunu kasten yapıyorum, zira o vakit o, erkeğe daha iyi ışık tutabilir ve ona çabalamayı öğretebilir. Bu korkunç çabalara mal olacaktır, hatta belki, ufacık bir nesneyi manivelayla kaldırmak, yahut yarım libreyi kantarda tartmak bile imkânsız olacaktır; ve keza şunu da hesaba katmış bulunuyorum; bir anlaşmazlık olacaksa, bu tam hakkıyla olacaktır.

Velakin erotizm ve erotik yakınlık beni daha az meşgul eder. Bunları esasen dinî alanda yol belirlemekte kullanırım, ki bu, iş Arap saçına dönmesin ve insan dini imanun başta gelen doğallık ve dolaysızlık, ya da biraz ondan biraz bundan olduğuna inanmaya kalkmasın diyerdir: dürtüler ve doğal içgüdüler ve gençlik heyecanı, bunlar içlerindeki azıcık tin katkısıyla biraz mayalanmıştır. Bu genç kız bihakkın hanım hanımcık denecek bir kızdır.⁴ Romanlarda ve tiyatro eserlerinde

⁴ Bu kadın tipi tabii sırf genel hatlarıyla belirtilmiştir: naifliğin estetik kapsamı içinde kalan gencecik, cana yakın bir kız. Ben burada böyle belirtmek istiyorum, çünkü sair zaman da bütünü itibarıyla mevzu bahis edilmez. Erkeği sürekli *in mente* [hatırda] tutuyorum, ama tabii bunu kızın estetik naifliğin dışına çıkmayacağını psikolojik olasılığına saygı göstererek yapıyorum. *Nişan döneminde* o ilk evvela çekimser ve mesafelidir. Erkeğin alışılmadıklığı ve erotik olmayan hareketleri bir genç kızı tabii bir garip eder. Buna dayanamaz, bundan usanır, burun büker ve erkeği sıkboğaz eder, sandalyesini kapığı gibi kapının önüne koyar. Sonra küçük bir vakıa olur, ve kız yumuşar; sandalyeyi alır kendi yanına koyar ve erkeğe oturmasını söyler, o arada o da tüm alımlılığıyla, sevimlilerin sevimlisi cilveli bir diz kırar. Ancak o, sevgili olarak mahzun kahraman olan o erkek, buna bir anlam veremez, ve o hiçbir durumda, sevgili sıfatıyla [*qua* elsker], mahzun edalı o mahut ölümsüz kahramana, böylece yerine oturtulduğu vakitteki kadar benzemez. Ve şimdi genç kızı terk etmek ister. Kız, o acının ve ızdırabın içinde ona Tanrı ve aklına gelebilen tüm kutsal şeyler adına yemin eder; şahsen onu temin eder ki, bunda

“bu tip bir genç kız” bir erkeği aslında ancak 5. perdede mutlu edebilir, gerçekliğin 5. perdelerinde elinden gelenin en iyisini yapar; psikolojik deneyde erkeği mutlu edemez, ama bu elinden gelmediği için değildir (çünkü bunu yapabilir), bu şansы yakalayamadığı içindir: birbirlerini mutsuz etmeleri tam da bundandır. Ben kızı farklı donatmakla, ancak baş kahramanının layıkıyla aydınlığa çıkartılmasını önlemiş olurum. O cana yakınlığı sayesinde kayda değer, her şeye uyan herhangi bir hizmetçi kızıdan da daha fazla, hizmette bulunmuş olur, ve bir psikolojik deneyde bu zaten bir genç kız için aşırı kaçır; zira onun asıl yeri orası değildir.

Bir sevgili olarak, erkek karakterin bu dünyada işi bir yere vardırması zor gibidir. Onun hareketleri ve vefakârlığı o kadar muazzam, o kadar kullanışsız ve işe yaramazdır ki, insanın içinden, sanırım bir Fransız şairin⁵ dediği gibi: bu adam, kız vefakâr diye mi çıldırdı yoksa çıldırdığı için mi kıza ve-

kötü bir şey olabileceği aklının ucundan geçmemiştir. Böylece son ayrılma mücadelesi başlar. Kız tüm sevecen sempatisini sergiler, her şarta evet demeye hazırdır, ve bu, naifliğin cana yakın sempatik teslimiyetidir. Kendini başka türlü ifade edemez, ve insan mantık açısından tutarsız da olsa tefekkürün teslimiyetinden bir iz görmeyi beklemiş dahi olsa, erkeğin aldatmacası ve aldatmaca içindeki meyus hareketleri tefekkürsel bir sempatinin teşekkülünü veya ifadesini mutlak surette engelleyici olurdu. Velhasıl kız baştan aşağı sevecendir, lakin bunda, ölçülebilecek olsa, yeterince elastikiyet de vardır, öyle ki yeni bir gönül macerası için, psikolojik açıdan yapı itibarıyla farklılık gösterebilse dahi olsa yine de bir psikolojik olasılık mevcuttur. — *Nişanlanmadan sonra* kız hiçbir şey yapmaz. Psikolojik olasılık kilisede karşı karşıya gelmekle en vahim şekilde erkeğe doğru yönelmiş olsa da, bunun bir gerçeklik haline gelmesi hiç de kesin değildir (ancak bir psikolojik olanaksızlık olmaktan da çok uzaktır), zira erkeğin ihtirası burada, mesafeye rağmen, her şeyi görür. Lakin doğru da görmüş olsa, her şey kız açısından bir parça heves, belki de bir parça lütuftur, belki de bu kıza, *ad modum* [öylesine] hafif yollu diz kırmakla erkeğe karşı fazla haşın davranmış gibi geldiği içindir. Fakat kıza karşı “kaderi ve şansı hükümsüz kılmayı” kendine vazife edinmiş olan erkek, tabiatıyla kendini sürekli sakalı vermekte ustalaştırmıştır. Tıpkı kızın geleceğe dair ve onları derken kendinin öyle büyütmediği, lakin erkeğin onlara her manayı atfetmeye kendini sonsuza dek tekrar tekrar mecbur hissettiği çeşitli görüşleri, maalesef kendi zararına, kızın ağzından yağdan kıl çeker gibi almakta olduğu gibi—SK.

⁵ Uzun yıllar Paris'te yaşamış olan Alman yazar Carl Ludwig Börne'den (1786-1837) bir alıntı: “Die Leichtigkeit”, *Gesammelte Schriften von Ludwig Börne*, I-VII (Hamburg: 1835-40; ASKB 1627-29, I, s. 77—çn.

fakâr kaldı diye sorası gelir; zira bir sevgili olarak, o bir çılgındır. Eğer o gerçekten var olmuş olsaydı, eğer bu deneysel karaktere kan ve can vermek elimden gelmiş olsaydı, eğer o günümüzde ve içe dönüklüğü ile yaşamış olsaydı, dış görünüşü bir aldatmaca değil, su katılmamış bir komedi olurdu. Böyle bir bostan korkuluğunun, mağara adamının veya orman kibarınnın, el âlemin romantik laflarını sessiz sedasız dindikten sonra sinsice meydana çıkıp, üst kademeden mutsuz sevgili olduğunu iddia ettiğini görmek ne gülünç olurdu! Şu kadarı kesin ki, sokak çocukları peşinden ayrılmazdı. 19. yüzyılda böylesi bir anakronizm! Hem de mutsuz sevgililerin, Linné'nin⁶ var olmadığını ispatlamış olduğu o hayal mahsulü 7 başlı yılanlara benzediğinin herkesçe malum olduğu bir devirde. Her insanın yeterince aşına olduğu şu öz bilgiyi: bir kez sevmeyi, birbirini mutlu etmek falan fiları ciddiye almak; bunun mucibince, ve sırf çok genç bir insanın hareketini, hayatta bir kere ve en fazlasından yarım günlüğüne, bağışlarken olduğu gibi, en azami gayret içinde harekete geçmek; tamamen zaman aşımına uğramış adetleri ve ahlak kurallarını devreye sokmak isteyen beyhude bir teşrifat hizmetinde öldüresiye çalışmak, işte bunlar zengin bir kahkaha malzemesi olurdu. Şu gayet aşikârdır ki, bir insan nasıl ki çocukluğunda dil öğrenirse, gençlikte de kendini bir ömür boyu gerekecek şeylerle donatır, ve bunların arasında gösterişli söz oyunlarından ve dokunaklı ifadelerden müteşekkil küçük bir stok da vardır, kendisine ve başkalarına bir ömür boyu bunlarla hizmet sunar, ve bu suretle dostluğu hoşbeş, hoşbeşi de dostanedir. Söz oyunlarının bir ömre yetmesi gayet münasıptır, bahusus biraz farklı hizmet sunacak, ve gençlik için en mutlu gününde fantastik bir süs, anne dediğinde bir şaka, ve kocamış adamın ağzında iğneleme olacaklarsa; lakin sevginin, mutsuz sevgi bir yana, aynı kalıcı niteliğe sahip olması laçka bir terbiyeyi ele verir; ben hiç olmazsa Pernille'nin dediğini derim: farklı yetiştirilmiş olduğum için ana babama mezarımda şükrederim.⁷ Günümüzde kendine eski zamanlarda

⁶ İsveçli botanist ve zoolog Carl v. Linné (1707-1778), namudîğer: Carl Linnaeus: *Systema naturae*, I-XIV (Stockholm: 1766), I, s. 358—çn.

⁷ Ludvig Holberg: *Jacob von Tyboe*, III, 2, *Danske Skue-plads*, III—çn.

olduğu gibi mal alan kim kaldı; kim kendine bir ömürlüğüne bir şemsiye, veya yaşadığı müddetçe faydasını görebileceği gayet iyi bir ipek elbise, ya da ebediyet alemi için bir kürk cüppe alıyor? İnsan kalitenin Çin malı atlas saten gibi olamayacağını kabullenmeye de, giysinin sahibi tarafından Çin malı atlas satenden olanı kadar ihtimam görmediğini kabullenmeye de seve seve hazırdır ama bir yenisini üç veya dört kere satın alabilecek durumda olmanın faydası da, giysilerine özensiz davranabilecek durumda olmanın faydası da her hâlükârda aşıkardır. Bu hikmet tek tük seçkin kula mahsus bir şey addedilmemelidir, çok şükür ki (çağımıza hamdolsun!) insanların genelinde rastlanan şeydir. Dolayısıyla, insan Çin malı atlas satenden giysiyi ne kadar nadir görüyorsa, mutsuz bir sevgiliyi de o kadar nadir görür. Öyleyse, hiç öyle olamayacak olsa da, mutsuz sevgili olmaya kalkmak, evet hatta bunu iftihar unsuru saymak, işte bu, o kişinin düpedüz cinnet içinde dünyaya meydan okumaya kalkmasıdır; o vakit bundan daha büyük tek çılgınlık, o kişinin bunda yalnız olmadığını, onun gibi sürüyle insan bulunduğunu varsayması olurdu. Herkesin malumu olduğu üzere, Don Kişot kendisini gezgin şövalye sanırdı. Ama onun cinneti hiçbir suretle bu fikirle doruğa çıkmaz; Cervantes bundan daha bilgedir. Don Kişot'un hastalığından şifa bulup da, mümeyyiz onun akıl ve izarına artık ümit beslemeye başlayınca, onu yine de ufak yollu bir imtihan etmek ister. Onunla muhtelif şeyler hakkında konuşur, ve sonra apansızın araya bir haber sıkıştırır, Mağribîler İspanya'yı istila etmiştir. O halde İspanya'nın kurtarılmasının bir tek yolu var, der Don Kişot. Nedir, diye sorar mümeyyiz. Don Kişot söylemeye yanaşmaz, o bunu ancak itimada şayan majesteleri İspanya Kralına sır olarak söylemek ister. Lakin mümeyyiz ricalarına sonunda boyun eğerek, ve o, sessizlik yemini altında ve günah çıkartan papaz azametiyle bu anlı şanlı şövalyenin sırrını ağzından alır: "Tek yol itimada şayan majestelerinin bütün gezgin şövalyelere haber salıp yarına çağırmasıdır." Bizzat bir gezgin şövalye olmak, istensin istenmesin, yarın deli işidir, ama tüm İspanya'yı gezgin şövalyelerle doldurmak doğrusu bir *delirium furibundum*⁸. Kah-

⁸ (Lat.) zır delilik—çn.

ramanum bu cihetle daha mantıklıdır, zira o bu devri, bizzat kendisi mutsuz sevginin biricik şövalyesi olacak şekilde anlamıştır.

Velakin, demiş olduğum gibi, erotik beni daha az meşgul eder. Ben onu Constantin Constantius'un "Tekerrür" (Kopenhag, 1844) adlı kitabında kullandığı, kullanmaya yeltendiği gibi kullanmışımdır, lakin başarılı olmamıştır; zira o, estetik alan dahilinde kalmıştır. Bir erkeğin genç bir kız yüzünden şaire dönmesiyle ve binaenaleyh ona koca olamamasıyla oluşan çakışma estetiğin alanı içindedir. Çakışmanın kendisi ne de olsa ancak genç bir erkekte endişe uyandırabilir, ve ben, Constantin'in, her pratisyenin rahatça gördüğü şeyi, çakışmanın hiç zorluksuz giderileceğini, bu genç adamdan neden saklamış olduğunu anlayamam. Ve erkek kızla evlenir, o vakit şair olmaz. Bu ne de olsa onun korktuğu şeydir, o da tam tersini yapar, ve belki bu sayede şaire döner. Her genç kızın bir erkeği şaire döndürememesine karşılık, her hatun, erkek onunla evlendiği takdirde, onu şair olmaktan alıkoyabilir, buna onun namına kalıbımı basarım, ve bunu özellikle ve en iyi şekilde yapan da, erkeği şair yapma sürecinde olan genç kızdır, zira şairin ilham perisiyle olan münasebeti evlilik ilişkisinden çok farklıdır, ve ilham perileri ve bu kabîl masalsı varlıklar kendini mesafeli tutmakla en iyisini yapar. Ve etten kemikten bir varlık için, ilham perisi olmaya mecbur olmak kadar sıkıcı hiçbir şey olmamasından ötürü, kendisine adeta tapılan taraf tabiatıyla erkeği şaire dönmekten alıkoymak için her şeyi yapacak, ve onun gerçekten bir koca olma yolundaki her teşebbüsüne eyvallah diyecektir. Tüm çakışma sanki benim kahramanımın bir icadı olabilirmiş, kızın gönlünü hoş etmek için aklına esmiş bir şey olabilirmiş gibidir. Lakin burada niyetim bu genç erkeği aşağılamak değildir, zira o, gençlik heyecanı içinde bunu gayet iyi niyetle de kastetmiş olabilir. Ancak bu benim kahramanın başına gelemezdi, zira o böyle bir şeye heves edemeyecek kadar mütekâmilidir, hem de çok ama çok mütekâmilidir. Anlaşmazlık kendini çok daha iyi, yani çok daha şiddetle gösterir.

Bereket versin ki, benim kahramanım benim düşünce deneyiminin haricinde var değildir. Gerçekteki hayatta kahka-

haların savrulmasına sebep olamaz. Bu oldukça hayırlıdır, ama benim için daha da hayırlısı, benim görevimin onunla tartışmak ya da onu kendi diyalektik güçlüğünden diyalektik yaparak çıkarmak olmamasıdır. Böyle bir kişi gerçekten var olmuş olsa, bir *magister contradictionum*⁹ bir *doctor seraphicus*¹⁰ eline beraberce uğraşacakları yeterince şey verirdi; ve belki yine de, nihayet itibarıyla hiçbir şey ortaya koyamazlardı. Bu kişi onların aklına esen şeye dair belki şöyle derdi: “Ben zaten bunu kendim düşünmüştüm, bir dinleyin şimdi.” Ve bilahare diyalektik itirazı hakkında terane çekerdi, ta ki onu tedricen kendi çıkarına yontana kadar. *Pathos* ile ona dehşet salmanın da bir faydası olmazdı; zira o en karşıt olanı patetik şekilde ifade edecek kadar erkektir.

Binaenaleyh, yazdıklarımla güttüğüm niyet hiçbir suretle onu ikna etmek değil, ondaki ve onun dediklerinin çoğundaki hakikat payına karşı dikkatli olmaktır. Ben onu ne ise o olarak bırakırım: bir heveskâr, nevi şahsına münhasır bir heveskâr; ki bu, o sırf birkaç asır geç geldiği için değildir. Börne¹¹ gayet isabetli bir laf etmişti: “Her heveskârın birbirine istinaden başına gelen şey, bir Tontin hissedarın başına gelenin aynısıdır, diğer hissedarlar öldükçe, geride kalanların hisseleri büyür.”¹² O vakit onun bir heveskâr olarak olağan dışı hevesli olmasına şaşmamak gerekir, zira bütün sermaye faiz üstüne faizle ona kalır. Lakin o sırf nevi şahsına münhasır türden olacak derecede bir heveskâr değildir; o kendiliğinden heveskâr olmayacak, bunu aldatmacalı olacak şekilde heveskârdır, o bu heveskârlığının içinde hür yaşar. Bu onun he-

⁹ (Lat.) *Diyalektik üstadı*. Johannes Wessel (Gansfort) v. Groningen'e (1420-1489) atfta bulunuluyor—çn.

¹⁰ (Lat.) *ruhani hoca*. Skolastik düşünür ve mutasavvıf Bonaventura'ya (1221-1274) atfta bulunuluyor—çn.

¹¹ Yahudi asıllı Alman yazar Ludwig Börne (1786-1837): “Ueber den Umgang mit Menschen,” *Schriften*, III, s. 241-42—çn.

¹² Tontinler, 18. ve 19. yüzyıllarda Avrupa'da nispeten yaygın olan sermaye artırımı için kurulmuş bir yatırım grubunun adı olup, bir tür ölümle piyango düzeni gibi işlev yapar. Tontin üyeleri arlaştırmaya varılan bir miktarı fona öder ve ardından periyodik bir ödeme alır. Üyeler öldükçe, ödeme hakları diğer üyelere devredilir, ve böylece devam eden her bir ödemenin değeri artar. Tek yatırımcı hayatta kalıncaya kadar bu süreç devam eder—çn.

veskârlığının derecesinin yeni bir ifadesidir, ve bunun en yüksek derecede olduğunu ispatlar. Yakınlık kurulmuş olan kendiliğinden heveskâr biri, ki temel itibarıyla herkesin bu sınıftan olduğu hepimizin malumudur, böyle biri ya dünyadaki tüm karşıtlıkların arasından pürneşe ileri atılacak ve zafer bayrağını dikecektir, yahut ızdırabıyla hayata yüklenecektir: bir heveskâr, tüm heveskârlığına rağmen, yine de dünyadan vazgeçemez. Benim kahramanım da bunu hiç arzu etmez, bilakis o, heveskârlığını tam aksi bir dış görünüşün altına gizlemek ister, kendinden o kadar emindir ki, bunu dile getirme zahmetine girmez, yahut yine kendi zannınca, buna dili varmaz.

Ben onu ne ise o olarak bırakıyorum, ve asıl meseleyi ele almaya geçiyorum. Bunu düşünceyi belli noktalara yönlendirerek yapacağım, ve bunu yaparken de daima onu *in mente* tutacağım. Eğer, denildiği gibi, duayı keşfeden, evladının hasta hasta yatağı başındaki bir anne ise, ki bu dua tam da böyle bir ızdıraba uygundur, bir insanın aynı şekilde mutsuz sevgiyi keşfedenin de şiiriyat olduğuna inanası gelebilirdi.

§ 1

Mutsuz Sevgi Nedir, ve Deneyin Varyantı Nasıl Bir Şeydir?

Şiiriyat ta ezelden beri, mutsuz sevgide, kendi mutsuz sevgisi için bir odak noktası bulmuştur. Eğer, denildiği gibi, dua, hasta çocuğunun yatağı başındaki bir annenin keşfi ise, ki bu dua haliyle tam da bu kahr sahibine göredir, o vakit aynı şekilde, şiiriyatın da mutsuz sevginin keşfi olduğuna insanın inanası gelebilirdi. Ama o vakit şiiriyatın mukabele etmesi ve mutsuz sevginin imdadına yetişmesi haliyle mantık ötesi bir şey olmayacağı gibi, bunu canı gönülden yapması da çok fazla kaçmaz.

Velakin, mutsuz sevgi için şunlar muteberdir: sevgi olduğu kesindir, ve bunun kendisini sevenlerin gönül birliği içinde mutluca ifade etmesini engelleyen bir güç vardır. Hiçbir şey bu lafi demekten daha kolay değildir, lakin kendi ilahî *pathos*uyla bu hiçliği doldurarak onu bir nefeste yaratan şair olmak, bu basmakalıp laftan dünyanın çapına eşit mesafede

uzaktır. *Pathos* olmadan şair olmaz. *Pathos* başta gelen unsurdur, ama bununla temel ve mutlak bir ilişkisi olan ikinci unsur, derinlikli bir karşıtlık bulup gün yüzüne çıkarmaktır. Şayet insan şehvetteki mutluluğun önündeki tüm engelleri tek tek sıralayıp numaralayacak olsa, o vakit bu kadranda, aynen termometreninkinde olduğu gibi, bir artı ve bir eksi sırası olurdu. En kayda değmez engellerden başlayarak, değişimin vuku bulduğu ve her şeyin farklı hale geldiği bir noktaya kadar çıkılırdı. İnsanın: Tensel sevginin vazifesi bunları alt etmektir, diyebileceği nitelikte engeller de haliyle düşünülebilir. Bir şair mutsuz sevgiye temel oluşturan böyle bir engeli seçerse, o vakit o şair olmaz, rızası hilafına hicivci olur. O halde engeli kaldırmak sevginin gücü altında olamazdı.

Mesele bu mahaldedir veya daha doğrusu yıllar önce bu noktadaydı. Yakın dönemin ise her iki tarafı da aksayan bir ortak kusuru vardır: ne sevginin mutlak ihtiras olduğuna inanır, ne de *prima*¹³ kalite engeller seçer; insanlar alacaklılarla uzlaşır ve bunları ikna eder — ve mutsuz sevgi tabiri kalkar, ve buna karşılık bir tabir kalır: iyi kötü mutlu sevgi; eşitlik ve herkese “tek tip bira” olur.

Şiiriyatın işi dolaysızlıklardır, ve dolayısıyla o bir ikilik düşünemez. Sevgililerin sevgili olarak mutlak güvenilir olmadıkları, sevgi birliğine bizatihi mutlak hazır olmadıkları hususunda bir an için bir tereddüt, tek bir kuşku dahi olursa, o vakit şiiriyat suçlu olandan yüz çevirir ve şöyle der: “Bu bana göre beni sevmediğine alamet, bu durumda ben seninle yakınlık kuramam.” Şiiriyat burada iyi de eder, zira o vakit, yakın dönemlerde olduğu gibi, ters anlaşılan görev tercihi yüzünden düştüğü gülünç duruma düşmemiş olur.

Pathos olmadan şair olmaz, ve ihtiras olmadan da şiiriyat olmaz. Dolayısıyla, şiiriyattan ve içinde ikiliğe yer olamayan yuvarlaklıktan çekip alınacaksa bu çıkış yolu akliselimin ve sonluluğun bir zevali olmayacaksa, o vakit bu daha yüksek bir ihtirasın gücüyle olabilir. İhtirası şiiriyattan çıkıp almak, ve bu kaybın yerine dekorları, güzelim beldeleri, gözde korulukları, büyüleyici teatral ay ışığını koymak bir zevaldir; bu

¹³ (Lat.) *birinci, üstün*—çn.

tıpkı bir kitabın berbatlığını şık, zarif bir ciltle telafi etmek istemeye benzer ki, bu tabiatıyla okurda değil, olsa olsa ciltçide alaka uyandırabilir. İhtirası repliklerden çıkarıp almak ve buna mukabil orkestrada yaylara hafiften bir dokunmak şiiriyatı fahişe etmektir ve komiktir, bu gerçek hayatta sevenin en hassas an için yüreğinde *pathos* bulunduracağına, cebinde laterna bulundurmasına benzer.

Ancak şiiriyatın ihtirasına daha yüksek bir ihtiras karıştığı vakit, ancak ilk o vakit burada bahis konusu olan ikilik devreye girer. Görev şimdi kendi içinde diyalektik olmuştur, ve şairinki hiçbir zaman böyle olamaz ve de olmamalıdır. Misa-len, mutsuz sevginin diyalektiği tabii vardır ama buna kendi içinde değil, kendi dışında sahiptir. Kendi içinde diyalektik olan şey çelişikliği kendi içinde ihtiva eder. Mamafih şairin görevi basittir, çünkü çelişki hariçten gelir. Mutsuz sevgi kendi başına mutlu olabilir, şairin kesin kanaati budur, ama şanssızlık, bunu engellemek isteyen harici bir gücün bulunmasıdır. Velhasıl, şiiriyatta sevgi kendisiyle değil, dünyayla muhataptır, ve bu ilişki onun mutsuz olup olmayacağını tayin eder. Dolayısıyla, kişide ihtirasın gür sedası kesilir kesilmez, ihtirasın kendi içinde bir ihtilaf olur olmaz, evet hatta, daha yüksek bir ihtiras yepyeni bir gür sedayla kendini gösterse dahi, bundaki müphemiyetin tınsı hissedilir hissedilmez, şair bunla teşriki mesai edemez. İhtiras sevgi ise, o vakit bunun, şiiriyat onda mutsuz bir sevgili görebilsin diye, kendinde diyalektik olması şarttır. İhtiras vatan sevgisi ise, o vakit bunun kendinde diyalektik dışı olması şarttır, ve kahraman, ihtirasının gücüyle erotik bir ilişkiyi hiçe saysa dahi, mutsuz sevgili diye adlandırılmaz ama ondaki diyalektik dışı ihtiras veçhile anılır. Şu halde vatan kahramanı kendisiyle vatan coşkusu içinde muhatap değildir, yahut bu coşku kendiyile muhatap değildir, lakin bir dış dünyayla ve bu arada bir şehvet ilişkisiyle, bir muhabbet ilişkisiyle de muhataptır; şiiriyat onu bu şekilde anlamalıdır. Estetik kahramanın karşıtlığı kendi dışında değil kendi içinde olmalıdır. Sapaklık belki de tam da bunun *Hamlet*'te böyle olmamasıdır; bu hususa bilahare değineceğiz.

Mutsuz sevgiye geri dönüyoruz. İnsan "Şarkı ve destanın"

şan ve şöhretle ödüllendirdiği o mutsuzların arasında güzide olanlara bir göz gezdirecek olursa, derhal görür ki, ihtiras dolaysızdır ve çelişiklik dıştan gelir, bu aşağı yukarı, bir rahibin itirazlara, nişanlıların namına, alenen davetiye çıkarmasına benzer, zira sevendeki ihtirasın bir çelişiklik oluşturabileceğini o da tasavvur edemez, zira o durumda o da tıpkı şair gibi, ve bir şair maharetiyle, suçlu hakkında: o sevmiyor, demeye kendini mecbur hissedebilecektir. Petrarca, Laura'nın bir başkasıyla birleştiğini görür¹⁴, Abelard Heloise'den, ruhani makamı yüzünden ayrıldığını hissetmez (zira sevgi mutlak ihtirastır); o, Fulbert'in gazabı, ve de, maatteessüf, gaddarlığı yüzünden ayrı düşer.¹⁵ Romeo aynılığın aile düşmanlığı yüzünden olduğunu hissetmez, çünkü babasıyla olan bağlılık ve sadakat ilişkisinin uyandırdığı hisler de yüreğinde hareket halindedir; onu Juliet'ten asıl ayıran, ailelerin arasında çıkan kan davasıdır; Axel yakın akrabalıktan dolayı hiç vicdan azabı duymaz, ve Valborg sadece ikisinin birbirini sevdiğini bilir, anlar; onları gerçekte ayıran, kilise kaynaklı dışsal güçtür¹⁶: engelleri ortadan kaldırın, ve bu mutsuz insanlar tüm sevgililerin en mutlusudur.

Zamanımızda mutsuz sevgi kendini dışa vurmaz. İnsan Romeo ve Juliet'i seyreder ama tam ne yapacağını bilemez, zaten galeride oturanlar sahiden ağlar, Juliet'ten ziyade Shakespeare için gözyaşı dökülür, ve insan o tiyatro salonunda kendini âdeta utandırıcı bir durumda kalmış gibi hisseder. Bu

¹⁴ İtalyan hümanist ve şair Francesco Petrarca (1304-1374), bir başkasıyla evli olan genç Laura'yı ilk 1327'de Avignon'a görmüştü. Laura o tarihten sonra şairin aşk şiirlerine ilham kaynağı oldu. Bu Laura'nın kim olduğu kesin olarak bilinmese de Marquis de Sade'nin sülalesinden gelen Kont Hugues de Sade'nin eşi Laura de Noves (1310-1348) olduğu rivayet edilir—çn.

¹⁵ Tarihün en iyi bilinen aşk trajedilerinden birine gönderme yapılıyor. Fransız filozof ve ilahiyatçı Peter Abelard (1079-1142) Notre-Dame kanonu Fulbert'in yeğeni Héloise'e aşık oldu, Fulbert bu birlikteliğe karşı çıktı. Héloise Abelard'dan hamile kaldı. Oğlunu gizlice doğurduğu Bretagne'dan Paris'e döndükten sonra ikisi gizlice evlendi. Durumdan öfkelenen akrabaları, Abelard'a saldırıya ve hadım edilmesine yol açtı. Abelard St. Denis manastırında keşiş, Héloise ise Argenteuil'deki manastıra girerek rahibe oldu—çn.

¹⁶ *Axel ve Valborg* adlı 5 perdelik eski bir tragedyasına gönderme yapılıyor. Bkz. Adam Gottlob Oehlenschläger: *Axel og Valborg, Oehlenschlägers Tragødiæ*, I-X (Kopenhag: 1841-49; ASKB 1601-05 [I-IX], V, s. 3-111—çn.

da, çok basitçesi, sevginin, tüm ihtiraslar gibi, mevcut nesil için diyalektikleşmiş olmasından ileri gelir. Böyle bir dolaysız ihtirası insan aklına sığdıramaz, ve zamanımızda bir bakkal çırağı bile Romeo ve Juliet'e şaşırtıcı hakikatler söyleyebilirdi. Bu sapaklık, sahne oyununun içine çekilerek ve orada bilinç kazanarak, göze alt edilebilirmiş gibi gelebilirdi, o vakit seyirci tiyatro salonunda kendini tamamen yabancı hissetmez, en azından bakkal çırağında kendini görebilirdi. Şanssızlık, bunun bir hayra yaramayacak olmasıdır, zira o vakit insanın yararlanmak isteyeceği o bakkal çırağı, makul bir filozof, bir tefeci, veya başka herhangi bir akıl temsilcisi zaferi yakalardı; zira meselenin bayat tarafı hakikatin ta kendisidir. Bu olmamış olsaydı, o vakit Romeo ve Juliet sadece seyircilerin gözüne yabancı gelmekle kalmaz, o seyircilerin gözünden düşerdi. Shakespeare tiyatro eserlerinde tabii aksi görüşleri de ifade etmiştir, ancak ondaki o koşulsuz, kesin *pathos* onu kendinden, aynen Romeo ve Juliet'in kendi ihtiraslarında diyalektik dışı oldukları kadar emin kılar.

Peki ama insanlar şiiriyatı hakir gördüğü, ve yine de bundan daha yüksek hiçbir ihtirasa sahip olmadığı vakit neticesi ne olabilir? Muhtemelen insanlar yarım düşünceler içinde yolunu şaşırır, boş hayaller ve kendini kandırmacalar içinde bahtiyar olur, ve bu nesil diğer hepsinin en eli çabuğu olur, ama en basiretlisi, en umut vericisi, en kaçamakçısı olmaz, ki bu önsel olarak ispatlanabilir. Mutsuz bir sevgiliden neredeyse hiç söz edilmezken, bizzat böyle biri olmuş olma hususunda, vaktiyle o mutsuzların çektiğinden bile daha fazla ızdırap çekmiş, ama bu ızdırapları alt etmiş olma vs. vs. vs. hususlarında olduğundan da daha büyük bir rekabet vardır. Şiiriyat böyle insanları kullanamaz; zira bu temelde ne ızdırap çekmiş olunduğuna dair temel bir ifade gerektir, ve o kişinin ızdırap çektiğini görmüş bir iki kız arkadaşın teminatı, yahut bir ruhani danışmanın itimada şayanlığı, spekülâtif bir bakışa sahip olmuş ve zaruri gidişatı görmüş dahi olsa, kifayet etmez. Ah, komik bir şairin o davetkâr meyveleri! Ve o bir ayağa dikildi mi, tek endişem, onun kendinin, konunun bitmez tükenmezliği karşısında akli başından gitmiş halde, kahkahadan ölecek ve bu suretle de bir şey ortaya koymaktan alıkonulacak olma-

sıdır. Şairin kendisi böyle bir komedide baş karakter olarak gayet kullanışlı bir tiplene olurdu; misalen, özellikle Scribe, zahir emsalsiz olan yeteneğine rağmen komiktir, ve de kendini anlamamış olması, Şair olmak istediğini ve yine de şiiriyatla ihtirasın etle tırnak gibi olduğunu unutmuş olması itibarıyla komiktir, ve de Şair olarak zamana uygun düşmüş olması itibarıyla komiktir. Bütün hepsi Aristofanik anlamda komiktir. Scribe'nin tüm varlığı bir çelişkidir, ki onun sahne oyunlarında da buna sık sık rastlanır. Ben onun kabulünü sağlayan oyununu¹⁷, ustaca etkisi layıkıyla takdir edilemeyen bir oyununu: *La cameraderie*yi misal vermek isterim. Burada sırnaşıklıklarıyla envai türlü bayağı yollardan ite kaka ilerlemeyi iyi bilen sıradan, hırpani karakterler arasındaki sefil ittifak sahnelenir; ama bir avukat bu yollardan geri durur; dolaşısıyla, hakaretlerle ve yalan dolanla tacize hedef olur. Ne olur? Genç bir hanım kadın ona alaka gösterme lütfunda bulunur, entrikalara gayri aşına bir hanım değildir, her zorluğun üstesinden gelir, ve avukat şan ve şerefe nail olur. Velhasıl, sonuç itibarıyla: Bir ahbablık diğerine üstün gelir; bir entrika, gücü diğerinin elinden alır. Tıpkı mutsuz sevgi tabirinin kalkıp, bunun yerine karşıtların: iyi kötü mutlu sevginin, tek tür olarak kaldığında olduğu gibi, burada da şu karşıtlıklar: dürüstlük, riyakârlık, meziyet, süflilik kalkar, ve yerine: onun yerine iyi kötü dürüstlük kalır, yahut dürüstlükten biraz daha fazlası icap edebilir.

Şimdi sevginin kendisi diyalektikleştiğine göre, şiiriyat ondan el çekmek zorundadır, zira bir şeyin diyalektikleşmesi, ilk olarak, şairin görevini üstlenemeyeceği, başlama aşamasına gelemeyeceği anlamına gelir, çünkü çıkış kapısı kritik olan bir giriş zuhur etmiştir; ve ikinci olarak, tüm dış engeller yoldan kaldırılmış olsa, bunun mutlu bir çıkış kapısı olacağının hiçbir garantisi yoktur; ve son olarak, ölüm halinde, bunun sevgiden yahut ihtirastan dolayı yiğitçe ölüm olacağının hiçbir garantisi yoktur, çünkü belki de insan yüksek ateşli soğuk algınlığından ölür.

Sevgiden mutlak bir ihtiras olarak vazgeçildiği hususu bi-

¹⁷ A.E. Scribe'nin Fransız Akademisine seçilmesini (1834) sağlayan oyunu—çn.

linç kazandığı vakit, şiiriyat onu terk etmek zorundadır; ve akbabalar leşin başına üşüşür¹⁸, ki bu burada roman yazarları, gazete yazarları, trajikomik şairlerin hermafroditleridir, onlar trajik mi yoksa komik mi olmak istediklerini kesin bilemez, ve bu suretle bunların ikisini de olamaz, velhasıl ihtiras yoksa şairlik olmaz, komiği bile. Şiiriyat varlığını sürdürecekse kendine, sevginin şiiriyat için olmuş olduğu kadar makbul bir başka ihtiras bulmak zorundadır. Böyle bir şeyin hiç olmadığı kanıtlamak güç bir şey olmazdı, zira bu tam da erotiğin kendine özgü sentezinden ötürüdür. Mamafih, ben burada bunu ayrıntılandırmayacağım, ama bunu yapmadığıma göre, kimseden de bunu yapabileceğimi sanmasını beklemeyeceğim. Ama şiiriyatın gözünde makbul olan başka ihtiraslar da hâliyle vardır. Sevgiye karşı inancı zayıflatan şeyin aynısı: insanın sonsuzluk algısından yoksun olması, başka ihtiraslara karşı inancı da zayıflatır. O vakit insan, şiiriyat tarafından terk edilmiş olarak, daha aşağılara, sonluluğun içine doğru yol almaya uğraşacaktır, ta ki en nihayet işi politikaya, muzır anlamda vardırına dek. Bu politika sonsuzluğun ihtirasıyla algıларsa, o vakit tabiatıyla, sevgiye karşı inancın da olmuş olduğu, antik dönemdeki gibi kahramanlar çıkarabilirdi. Sonsuzluk âleminde, bir tek şeyin aksine giden kimse her şeyin aksine gider¹⁹; zira sonsuzluğa karşı duyarlı olan kimse her sonsuzluğa karşı duyarlıdır. sevgiyi silip süpürmüş olan tefekkürün aynısı politikanın sonsuz ihtirasını da silip süpürecektir. Böyle bir çağdaki bir babayiğit, bir nihai hedef için emek sarf eden, bizzat dediği gibi, bunun için kendi hayatını kurban etmeye hazır olan, belki bir hatayla oraya kadar da gelen, ve yeni bir hatayla kahraman mertebesine yükseltilen adamdır. Mamafih böyle bir tip, şiiriyat için tamamen kullanışsızdır (ama belki Aristophanes'te sosis satıcısı²⁰ olarak kullanılabilirdi); şiirsel değildir ve kendiyle çelişkidedir. Bu cihetle, zamanımızda politikanın, tutkunlarını şevke getirip kurbanlığa heveslendirmemesi gayet tutarlıdır, zira bu hiç de

¹⁸ Yeni Ahit, Luka İncili 17: 37—çn.

¹⁹ Yeni Ahit, Yakup İncili 2: 10—çn.

²⁰ Aristophanes'in *Şövalyeler* adlı sahne eserindeki bir karakter—çn.

şevkli bir şey değildir, ekseriya kurbanlıklarla birlikte kendiliğinden gelen bir şeydir. Hayatını nihai bir hedef için kurban etmeye hazır olmak bir çelişiklik, ve böyle bir davranış şiiriyatın gözünde, aynen ölümüne dans etmek gibi, yahut bir paytak bacakların koltuk değnekleriyle yürüyerek, onlara takılıp düşerek canına kıymaya hazır olması gibi komiktir — bu durumda koltuk değneksiz yürümek daha evladır. Ah! komik bir şair için bu ne cazip bir görevdir, ama ihtiras yoksa şair hiç olmaz, komik olanı da. Mevzudan yoksun kalmayacaktır, zira politika hizmetli takımından yoksun değildir. Kullanışlı bir başkarakter, parlak zekâsına rağmen, kurban olmaya şevkli, buna istekli de olsa, kendini kurban etmek istemeyebilecek bir politikacı olabilir, düşüp ölmek değil, tezahürata bizzat tanık olmak isteyebilirdi, onun için de düşecek raddeye gelmeyebilir ve belki de nihayet itibarıyla, yolunu tıkayan tek insan kendisi olabilirdi: şevkin ne olduğuna dair hiçbir fikri olmayan. Onun *pathosu*, akla sığmaz olsa da, çoktan eskimiş şu laf oyunuyla doruğa ulaşırdı: “Hayatımı feda etmeye hazırım, kimse babayiğitlikten yoksun olduğumu söylemeye kalkmasın; ancak bu kör babayiğitlik son kertesinde değil, ve ben bunun için kendimi frenler — ve yaşamaya devam ederim; ben bunun için kendimi frenler — ve bir başkasının, daha önemsiz birinin, benim yerime düşüp ölmesine izin veririm. *Plaudite*.²¹ Bir politikacının, daha safderun olana gizli kalan şeyi, onun hayatının devlet için ne kadar önemli olduğunu, uzun müddet yaşar ise, hiç kimsenin muhtaç durumda kalmayacağını idrak edecek kadar da parlak zekâlı olması tabii münasiptir; lakin bu coşku değildir. Bütün şevk ve coşku-lar sonsuzluğun ihtirasından kaynaklanır, ki kim olursa olsun herkes ve onların parlak zekâları orada hep birlikte bir hiç gibi yok olur gider. Tanrı şiiriyatın yardımcı olsun; o da politikarın yardımıyla katıksız hapis cezasına mahkûm edilir! Aristoteles insanları zaten çoktan: θεολογοι, φιλοσοφοι, πολιτικοι²² diye ayırmıştır. Politikacılar sonda gelir, üstelik, sonsuzluğun ihtirasından uzak duran sonluluğun politikacı-

²¹ (Lat.) *Alkışlar*—çn.

²² (Yun.) *teolog, filozof, politikacı*—çn.

ları en sonda gelir veya daha doğrusu arkadan gelir; su gibi bira hep böyle yapar.²³ Kendine inanmanın hiç coşkusu yoktur, hele kendindeki o bir parçacık küçük esnaf aklına inanmakta daha da az coşku vardır; her coşku ya kendi ihtirasına olan inanca, ya da daha derine, takdirilahîye olan inanca dayanır, ki bu, insana, en büyük insanın ölümünün bile, elinin altında tümenlerce melek bulunan takdirilahî için bir şaka olduğunu²⁴, bu yüzden insanın ölümüne azimle gitmesi, ve hayır davasını takdirilahînin, yadigârını da şairin takdirine bırakması gerektiğini öğretir. Nasıl ki zamanımızda mutsuz bir sevgili ender görülen bir şey ise, politika dünyasında bir şehit görmek de ender bir şeydir; amma velakin: “Şeytan çarpsın ki ben buna, daha büyüğü idrak edilemediğine göre, şehit olmaya vallahi hazırdım vs.” demek hususunda toplu bir rekabet gösterisi sürer; ve politika sayısız taşsız kahramanlara ve şehit namzetlere sahiptir, silah altında değil ama *inter pocula*.²⁵ Hepsinde kahramanca ölümüne has yüce gönüllülük tümüyle vardır ama hayatta kalmanın — ve kadeh tokuşturmanın hepsi için, toplum için, daha iyi olacağını, bunu insanlığa karşı borçlu olduklarını da hepsi kahramanca bir dirayetle idrak etmiştir. “Bu bir geriye adımdır ve hakikatte *non plus ultra*’dır.”²⁶ Ancak göstermelik hayat sigortacılarından müteşekkil bir neslin, kahramanlarını onun değerli çağdaşları arasından seçmemenin şiiriyat açısından bir adaletsizlik olduğunu düşündüğünde olan şeydir. Ama insan şiiriyata haksızlık etmez, veya daha doğrusu onu, ilk yoluna çıkan sosis satıcısını Aristofanik tarzda en iyisi addedecek ve kahraman yapıp çıkacak kadar uzun boylu dürtüklemeyiz. Şiiriyat sövüp saymaktan ve yumruğunu masaya vurmaktan başka türlü coşturulamaz.

Böylece şiiriyat, yani trajik olanının, vakti bitmiş gibi görünür. Komik şair bir izleyici kitlesinin eksikliği duyar, çünkü izleyici bile aynı anda iki yerde birden: hem sahnede hem seyir salonunda, olamaz. Kaldı ki, komik şairin, sahne oyunun

²³ Yazar burada bir Danimarka özdeyişi üzerinden kelime oyunu yapıyor: *Bagefter kommer tynd øl* (Daha beteri arkadan gelir)—çn.

²⁴ Yeni Ahit, Matta İncili 26: 53—çn.

²⁵ (Lat.) *kadeh başında*—çn.

²⁶ (Lat.) *ötesi değildir*—çn.

dışında yatan ve şiiriyat vakti bittiğinde varlığını gösteren bir *pathos* içinde, kendine ait bir korunağı vardır. Spekülatif drama ümit bağlayan kimse şiiriyata, ancak komikliğe hizmet ettiği ölçüde, hizmet eder. Bir büyücü adam yahut bir büyücü kadın böyle bir şey ortaya çıkarmayı başaracak olsaydı, ve bu, spekülatif bir keramet sahibinin (zira bir dramaturg yetmezdi) katkısıyla şiirsel bir çalışma olarak zamanın talebini karşılayacak olsaydı, o vakit bu hadise, çok fazla sayıda ön kabuller üzerinden komik bir etki sağlamak istemesi yüzünden, rağbet kazanmayacak da olsa, bir komedi için tabii iyi bir motif olurdu.

Şiiriyat vaktinin bitmiş olması temel olarak dolaysızlığın da bitmiş olması demektir. Dolaysızlık tefekkürden tamamen yoksun değildir, şiiriyatın algısına göre, direnişi kendi dışında olduğu için hayli tefekküre sahiptir. Lakin dolaysızlık ancak dolaysız sonsuzluk bir o kadar sonsuz olan tefekkürle kavrandığı vakit esasen biter. Tüm görevler aynı anda değişime uğramış ve kendi içinde diyalektikleştirilmiştir; hiçbir dolaysızlığın kendi başına durmasına veya bir öbürüyle ihtilaf haline girmesine fırsat yoktur, çünkü o kendisiyle mücadele etmek zorundadır.

Aşk sevgisine geri dönüyoruz. Bu sevgi kendi başına durduğu vakit, bu onun, şiiriyatta olduğu gibi, karakteristik olarak kendi engeline haricen değil, kendi içinde sahip olması demektir. Böylece her şairin geri çevirmek zorunda olduğu, ama yine de kendi anlam ve ehemmiyetini haiz bir görev zuhur eder, bu öyle bir görevdir ki ona birçok yönden çeşitlilik kazandırılabilir, ve ben psikolojik deneyim için bunlardan birini seçtim. Sevgi ortadadır; görünürde hiçbir engel yoktur, tam aksine bir huzur ve sükûn, bir sülmanlıkla lütuflandırılmıştır. Lakin sonsuz tefekküre doğru yönlendirilirken, güçlüklerle karşılaşır. Ama öyle ki bu güçlükler sevgi dünyayla tokuştuğu değil, kendini bireysel yansıtacağı için zuhur eder. Sorun o kadar diyalektiktir ki, sevginin bu şekilde zıt gitmesi, tam karşı söyleme davetiye çıkarır: o halde sevgi ortada mıdır? Bu şimdi dinsel bir tokuşma değil ise, o vakit laklakiyat dışında hiçbir sorun yoktur; zira şiiriyat haşmetlidir, ama dini iman daha da haşmetlidir; ancak arada yatan şey, üzerinde ne kadar çok maharet bile sarf edilse, laklakiyattır.

Sevgi şimdi rencide edicidir, yahut kişiye öyle gelir, ve kendininkinin mutsuz bir sevgi olduğunu belirtir. Ben kendimi gayet belirsizce ifade ederim, ve şövalyemdeki ihtiras bende yoktur, ama onu anlamaya çalışırım. Şair şimdi ona şunu sorardı: "O halde engel nedir, yumuşatılacak hunhar bir ana baba mıdır, giderilecek bir aile düşmanlığı mıdır, Papadan sağlanacak bir muafiyet belgesi midir, ortadan temizlenecek bir başkasının olması mıdır, yoksa maatteessüf, benim sahiden kendim ve durumum için yas tutmak zorunda olmam mıdır, yoksa fırlatacağım bir sadaka mıdır, mutlu olmak için paraya mı ihtiyacın var, tamam öyle olsun — ama sen ilk dört duruma razı olmadıkça, ben seni mutsuz ederim, ama kahraman yaparım. İlgili kişi cevaben hayır der. O vakit şair sırt çevirip şöyle der: "Peki aziz dostum, o hale sen sevmiyorsun." Şiiriyat tensel sevgi için her şeyi yapmaya hazırdır, mutluyu süsleyip güzelleştirmeye hazırdır, mutsuza methiye düzmeye hazırdır, lakin o sevimli safderunluğu içinde bir şeyden emin olmak zorundadır: tensel sevgi her şeyi yapmış olmasına rağmen hepsinin boşuna olduğunu, çünkü başka engeller bulunduğunu birden keşfetmeyeceğinden.

Göreve bağlı kalmak için insan sürekli çifte hareket etmek zorundadır. Bunu yapamayan ve bunu rahatça yapamayan her kim ise, görevi katiyen göremez, ve şiiriyattan aldığı hazzı yitirmemişse, o vakit şanslı demektir. Bunu yapabilirse, o vakit şunu da bilir ki, sonsuz tefekkür yabancı tür bir şey olmayıp, dolaysızlığın kendine karşı şeffaflığıdır.

Sevginin sonsuz tefekkürden selametle geçmiş olduğu farz edilirse, o vakit o başka bir şeydir, o vakit o dinseldir; yolda saplanıp kalırsa, dini imanda saplanıp kalır. Bu belki birden görülmez, çünkü insanın: sonsuz tefekkür, adı altında bile çoğu kez düşündüğü şey: sonlu bir tefekkürdür. Her sonlu tefekküre istinaden dolaysızlık esasen daha yüksektir, ve bu, böylesiyle iştigal edecek birisi için bir aşağılanmadır. Şair bunu gayet iyi anlar, ve bu yüzden engeller hariçten gelir, ve trajik unsur tam da bunların, dolaysızlığın sonsuzluğuna bir anlamda üstün gelecek güce sahip olmasında yatar; sadece sıradan cahiller ve hermafrodit şairler bunu başka türlü anlar. Lakin sonsuz bir tefekkür, dolaysızlıktan sonsuz kere daha

üstündür, ve dolaysızlık onun içinde kendisiyle fikren muhataptır. Ama Tanrı ilişkisi bu: fikren de en geniş kapsamda tanımlayıcıdır, ve bu kapsamın içinde daha ayrıntılı niteliklerin çoklu çeşitliliği mevcuttur.

Dolaysızlıkta da fikir vardır, ki şair bunu görür, ama bu, onun kahramanı için var değildir, yahut da o bununla olan ilişkisinde kendisiyle muhatap değildir. Tam da bu yüzden o, ihtirası içinde özgür değildir. Yani, özgürlük onun bundan vazgeçeceği anlamına katiyetle gelmez; lakin, özgürlükten vazgeçebilmek için yararlanacağı şeyi: sonsuzluğun ihtirasını, özgürlüğü muhafaza etmek için kullandığı anlamına gelir. Şiirsel kahraman böyle bir düşünceyi zerre kadar düşünemez, ve şair de ona bunu düşündürmeye cesaret edemez, zira o daha o anda şiirsel karakter olmaktan çıkar.

Böylece, sonsuz tefekkür içinde, ister müspet ister menfi olsun, özgürlük kazanılmış olur. Ben deneyimde itiraz yolunu seçtim, bunu çifte hareketleri en bariz şekilde göstermek için yaptım. O, sevgisine bir hamlede sınıksız tutunur, harici hiçbir engeli yoktur, bilakis, her şey lütufkârca gülümser ve nefsi arzusuna uymadığı takdirde dehşete dönüşmekle tehdit eder, kesin onur kaybıyla, sevgilinin ölümüyle tehdit eder: velhasıl sevgiye bir hamlede sınıksız tutunur, ama her şeye rağmen onu yine de hayata geçirmek istemez, geçiremez.

Vaziyet o kadar diyalektiktir ki, insan aceleci davranmamak zorundadır, zira o vakit bunun sonu sırf kafa karmaşası olur. Lakin dolaysızlığın vaktinin geçmiş olduğu doğruysa, o vakit burada esas mesele dini imana kavuşmaktır, muvakkat olan her şey faydasızdır. Ve dolaysızlığın vaktinin geçmiş olduğu kimin için doğruysa, en zor diyalektik hareket bu kişi için de rağbette olacaktır; aksi takdirde ben deneyiminin rağbet uyandırmaktan çok uzak olduğunu itiraf edecek kadar ileri gitmeye canı gönülden hazırım. Genel kanıya göre, bir sunumu rağbetten düşüren şey, bilimsel anlatımdaki bir sürü sanatkârane ifadedir. Mamafih bu, sistematik dil ebelerinin, örneğin kaptanlarla — ki bunların rağbet görmemesi hiç de hikmetli laf ettikleri için değil, argo dil kullandıkları içindir — müştereken sahip olduğu, tümüyle gelişigüzel türden bir rağbetsizliktir. Bir felsefe terminolojisi bile alelade bir insanın

ara sıra kafasına girebilir, velhasıl bu raġbetsizlikte bir geliş-
güzellik vardır. Ancak bir sunumu esasen raġbetten düşüren
şey ifadenin geliřigüzelliġi deġil, düşüncedir. Sistemli bir
manifaturacı raġbet görmeyebilir, ama dediġi en garip şeyi ,
fazla bir anlam yüklemeden söylediġi sürece (ah maalesef! bu
çok raġbet gören bir sanattır) esasen hiç de öyle olmaz; amma
velakin, Sokrates Yunanistan'ın en raġbet görmeyen adamı-
dı, çünkü o en basit insanın dediġinin aynını der, ama buna
son derece fazla anlam yüklerdi. Bir düşünceye baġlı kalabil-
mek, ona etik ihtirasla ve yürekli bir ruhla sarılabilmek, bu
tek düşüncenin bizatihi ikiliġini aynı eşitlikle görebilmek, ve
o anda da bu aynı şeyde en derin ciddiyeti ve en aşırı şakayı,
en derin trajikliġi ve en aşırı komikliġi de görebilmek, işte bu,
dolaysızlıġın sona ermiş olduġuna akıl erdirememiş olan her
kimseye her zaman raġbetsizdir. Lakin, esas itibarıyla raġbetsiz
olan şey de ezber edilemez. Bu hususu sonraya bırakıyoruz.

O halde, kendime koymuş olduġum görev şudur: Sevgi-
nin kendi içinde diyalektik olduġu ve sonsuz tefekkür buhra-
nı içinde dinsel bir çeşni kazandıġı mutsuz bir gönöl macera-
sı. İnsan bu görevin başka herhangi bir mutsuz gönöl macera-
sından farklı olduġunu rahatça görür; insan bunların ikisini
birden aynı anda gördüġü vakit, bunu rahatça görür, ya da
belki ne onu, ne onu görür.

§ 2

Deneyde Yararlanılan Trajikomik İlke Veçhile Yanlış Anlama

Claudius yanlış anlamının aslında birbirini anlamamak-
tan kaynaklandıġından söz ederken²⁷, onun bu saf kafa yapı-
sında, gün yüzüne çıkarıldıkları vakit komikliġi ve trajikliġi
sergileyecek olan farklılıklar bir dolaysızlık olarak saklıdır;
binaenaleyh, bu safderun beyan da onu pekiştirebilecek karşıt
tutkuya baġlı olarak farklılaşır. Bu beyanda totolojik olan,
komik tutku için de aynen trajik tutku için olduġu gibi bir
teşvik unsuru olabilir; sözün kendisi kafa yapısına aittir.
Misalen, Sokrates sohbetin o çürütücü ortamı içinde ironi yo-

²⁷ Asmus mahlasıyla da bilinen Alman şair ve gazeteci Matthias Claudius
(1740-1815)—çn.

luyla pekâlâ şöyle diyebilirdi: Vallahi, azizim Polus²⁸, bizim birbirimizi anlayamamamız ne garip; “yanlış anlamadan dolayı olmalı. Şevkli biri trajik yolla şöyle diyecek olurdu: Ah seni gidi yanlış anlama, şu birbirimizi anlayamamak yok mu! Komik ve trajik unsurların birlik noktası itibarıyla bu beyan üstünkörü değil, hikmetli olurdu. Şöyle ki, iki taraf arasında yanlış anlaşılma ortaya bir çıktı mı, birbirlerini yanlış anladıkları sürece, buna yanlış anlamadan başka bir temel neden gösterilemez. Yanlış anlamaya neden gösterilebilirse, o vakit yanlış anlamanın *discrimeni*²⁹ hükümsüz kılınmış olur. Bu suretle, iki taraf birbirini yanlış anlamayı sürdürebilirdi ama temel itibarıyla yine de birbirini anlayabilirdi.

Şu halde ayrışıklıkların bir araya geldiği her yerde ve her şeyde yanlış anlama vardır, ama ne var ki bu ayrışıklık bir münasebet mevzu bahis olabilecek şekildedir, zira aksi takdirde yanlış anlaşılma *olmaz*. Dolayısıyla yanlış anlaşılmanın temelinde anlaşılmanın, anlaşılma imkânının yattığı söylenebilir. İmkânsızlık mevcutsa, o vakit yanlış anlama mevcut değildir. Buna karşılık, imkânın beraberinde yanlış anlama gelir, ve bu, diyalektik bakış açısından hem komik hem de trajiktir.

Ancak şiiriyat yanlış anlamadaki bu ikilikle teşriki mesai edemez; o, yanlış anlamayı ya komik yahut da trajik olarak kullanmak zorundadır. Yanlış anlamanın temel nedenini harici bir üçüncü unsura dayandırmakla bir dereceye kadar da doğru yapmış olur, ki bunun izalesiyle, yanlış anlayışlılar birbirini anlar. Yanlış anlaşma ayrışıklıkların bizzat kendi aralarındaki münasebetten kaynaklanıyorsa, o vakit bu münasebet diyalektiktir ve yanlış anlama trajik olduğu kadar komiktir. Buna karşılık, iki tarafı yanlış anlamayla birbirinden ayıran harici bir üçüncü unsur varsa, o vakit iki taraf esas itibarıyla yanlış anlayışlı değil, anlayışlı demektir, ki o mahut harici üçüncü unsur yok kılındığı vakit, bu rahat görülür.

Örneklerle ve mukayeselerle işi fazla aşırıya kaçırmadan, şunu diyebiliriz ki, şiiriyat yanlış anlamayı mutsuz bir gönül macerasına istinaden kullanırken, onu vahim bir hadiseye,

²⁸ Platon'un *Gorgias* adlı eserindeki bir karakter —çn.

²⁹ (Lat.) *belirtken, ayırıcı unsur* —çn.

akıl sır ermez bir olguya, müdahale etmekle iki tarafın arasında yanlış anlamaya yol açmış meşum yahut akli kıt birinin üstüne yükler. Tabii şiiriyat anlayışın kesin ve gerçek olasılığı açısından kendini emniyette hissetmek zorundadır, zira aksi takdirde hiçbir adım atamaz. Velhasıl, o mahut hadise, o mahut olgu, o mahut kişi yok kılındı mı, iki taraf birbirini anlar, zira onlar bu engel yüzünden bunu başaramamıştır. Böyle bir yanlış anlama eş zamanlı komik ve trajik değildir. Yanlış anlamamanın durumu basittir, ve onu mutsuz sevgide trajik hale getiren şey, tensel sevginin değerinin sevgililerin ihtirasına yüklenmiş olmasıdır. Bu tözel değer yanlış anlayanlardan çekip alındı mı, o vakit yanlış anlama komik olur, zira yanlış anlayanlar tam da kendi yanlış anlayışları tarafından kendi koflukları içinde açığa çıkmış olurlar, ve onlara atılan kahkaha, yaşama ahenk ve doygunluk kazandıran hükümdür.

Tam zıddının eş zamanlı olduğu, şiiriyat için haddinden fazla diyalektik bir telakkidir. Romantik şiir komik ve trajik unsuru bir araya koysa bile bu, karşıtlık şeklindedir ve olsa olsa, şiiriyatta göz önünde olmayan ama orada sanki hayal meyal sezilir gibi olan hayat görüşünün negatif birliğidir. Lakin eş zamanlı olarak komik ve trajik olmak aynı şey değildir, bilakis, bu karşıtlık ayırıcıdır, kaba komediyi aşağı ittiği tazyik gücünün aynısıyla lirizmi yukarı kaldırır. Dolaysızlık içinde her daim tek şey vardır, ve en azami bağdaşım şekli, bu tek olan kalmadı mı, diğerinin izlemesidir. Sokrates *Phaedon*'da bu ardışıklığı duyu algısına istinaden — hoşluk ve nahosluk olarak — gayet güzel ve gayet canlı bir şekilde resmeder (zira onu oturmuş, pranganın çıkarıldığı bacağına hoş bir hazla ovuştururken görürüz; pranga oradayken ona acı vermişken, çıkarılmış olması şimdi ona haz verir), ve tanrılar bu muhalif güçleri başka türlü birleştiremediği için onları nasıl uç noktalarından birbirine tutturmuş oldukları hakkında bir fabl yazmak Ezop'a göre bir görev olurdu diye düşünür. Sokrates böylece hoş ve nahosun eş zamanlı olmadığını tabii kabul ve teslim etmiş olur, lakin onun o ironik bilincinde bunların bir negatif birliği vardır. Şiiriyatın karşıtlıkları da aynı şekilde ancak birbirinin yerine geçebilir. Dolayısıyla, şiiriyat Sokrates'in ölümünü hiçbir vakit algılayamazdı. Burada her

şey bitmiş olur, ve yine de şiiriyat sırf bir tarafı seçebilirdi, ki burada bu muhtemelen trajik olanı olurdu. Bu belki kolay bir şey olmazdı ama en fazlası komik bir karşıtlık yaratırdı. Xanthippe'nin attığı çığlıklar ve kopardığı gürültüyle komik bir tip çizdiği, bu davranışın birçok insana, şirret dul kadının, öleni için gazeteye verdiği iç parçalayıcı ilanı hatırlattığı inkâr edilemez; insan Xanthippe'nin tüm muhabbetiyle ve yıllardır yüreğinde böyle muhteşem bir an için sakladığı, o dalga dalga kabaran heyecanı ile birlikte kapının önüne taşındığı sahneyi seyrederken, Sokrates'in bunu ironik yolla, komik bir ışık altında sunduğunu da inkâr edemez, lakin bu karşıtlık adaletsiz ve yetersiz olurdu. Böylesi fazilet örneği bir insan ve onun şehitçe ölümü üzerinde "hüngür hüngür ağlatan" yorumları Sokrates'in tüm görüşüne iyi bir tezat oluşturan belli bir filozof sınıfından müteşekkil, fantastik tarzda bir koro oluşturmak belki daha iyi olurdu. Amma velakin o vakit işin tarihsel boyutu kaybolurdu. Sokrates'in dostları bile şiiriyatın gidebileceğinden daha ileridedir; zira bu hadiseye tanık olmakla kendisini garip bir durum içinde, alışlagelmedik, sevinç ve keder karışımı duygular içinde bulduğunu, evet hatta oradakilerin, özellikle Apollodorus'un, kâh gülüp kâh ağladığını söyleyen, Phaedon'un bizzat kendisidir. Tabii Sokrates de cabasıdır! Zira oradakilerin kâh gülüp kâh ağlaması sırf onu zerre kadar anlamamış olduklarını gösterir. Yani, Sokrates tam da şiiriyatın ifade edemediği bir ikilik sunar. Şiiriyat Sokrates'in bir şehit olarak ızdırabını tasvirlemek için trajedinin *pathos*unu kullanmak istiyorsa, temkinli ilerlemekle iyi eder, zira o hiç ızdırap çekmez; idam edilerek can vermiş böyle bir gariban olmanın gülünçlüğünü o zaten hesaba katmıştır. Şiiriyat onu komik olarak düşünemez, zira onun tüm komik unsurları şahsen hesaba katmış olması tam da onun komik olmadığını kanıtlar; tam aksine, komik olmayan biri varsa, bu olsa olsa Sokrates olurdu. Kahramanın trajik ölümü kolay şeydir, ve şiiriyat buna bayılır, ama aynı zamanda o kişinin kendinin bunun komik de olabileceğini farz ettiğinin kokusunu alır, o vakit şiiriyat iflas bayrağını çekmek zorunda kalır.

Mamafih, şiiriyata burada veda etmeden evvel, yanlış anlamaya, onun estetik şekilde yararlanıldığındaki haline dair

bir yorumda daha bulunmak zorundayım. Şiiriyat da yanlış anlamayı safi birey için var olacak şekilde kullanabilir, çünkü bireyi yanlış anlayanda yahut yanlış anlayanlarda, o birey için hiçbir bağlantı noktası mevcut değildir. Bu, niteliğine ve ihtirasa bağlı olarak, ya komik ya da trajik olabilir, eş zamanlı olarak komik ve trajik olamaz, çünkü yanlış anlayanları eş zamanlı olarak birlik içinde bir araya getirecek, hem de onları eş zamanlı olarak yanlış anlama içinde birbirlerinden uzaklaştacakları, ancak bir bağ mevcut olduğu için yine de birbirlerinden kopamayacakları şekilde bir arada tutacak olan o mahut bağlantı noktası mevcut değildir, ve bunun mevcudiyeti, aynı anda hem komik hem trajik bir vaziyettir. — Bir şevkli, kalın kafalı bir nesle hitap edip de anlaşılmadığı vakit bu trajiktir; ama bu sadece aralarında hiçbir birlik noktası bulunmadığı için trajiktir, kalın kafalılar şevk sahibine hiç aldırılmaz. Güliiver'in Seyahatleri fantezi yoluyla çılgınlık derecesine götürecektir derecede komiktir ama uyandırdığı etki sadece ve sadece, bu yanlış anlamada ihtirasın nitelikli bir değeri olmadığı için komiktir, halbuki şairde ihtiras vardır, zira ihtiras yoksa şair hiç olmaz, komiği bile. Bu yanlış anlama tamamen kayda değmez teferruatlar hakkındaysa, bu pervasız bir şaka gibi bir şey olur. Hayat bunun zengin örnekleriyle doludur. Sağır bir adam toplantı sürerken toplantı salonuna girecek olur; niyeti rahatsızlık vermek değildir ve bunun için iki kanatlı koca kapıyı gayet usulca açar. Ne şanssızlık ki kapının gıcırdama hususiyeti vardır. Adam bunu duyamaz, işi gayet iyi yaptığını sanır, ve ağır ağır açılan kapı fazlasıyla uzun soluklu bir gıcırta sebeptir olur. İçerdekilerin sabrı taşar, biri adama dönüp “şşş” der, adam kapıya herhalde fazla hızlı açtım diye düşünür, ve gıcırta devam eder. Bu gülmece gibi bir durumdur, dolayısıyla, bunu ne komiklik ne trajiklik bihakkın ele alabilir. Yine de burada bir birlik noktası vardır: bu adam rahatsız etmek istemez, toplantıdakiler rahatsız edilmek istemez, ve o rahatsız eder. Bir nebze hissiyat ve o kabîl bir şeyin ilavesiyle birçok durum insanı buna gülsün mü yoksa ağlasın mı bilmez hale getirir. Trajikomiklik esaslı hiçbir ihtiras tespit edilmemiş olmasıdır; yani esasen ne komiklik ne de trajiklik mevcuttur. Komik-trajikte bunların ikisi de tespit

edilmiş durumdadır, ve diyalektik olarak sonsuzlaştırılmış olan tin, aynısının içinde ikisini de eş anlı olarak görür.

Şimdi deneyime dönüyorum. Ayrışık iki kişiliği, bir kadın ve bir erkeği, bir araya koydum. Erkeği dini iman doğrultusunda, tinin azami etki gücü altında tutarken, kadını da estetik kategorilerin altında tuttum. Benim bir birlik noktası tespit etmemle birlikte, epey yanlış anlama olabilir. Bu nokta onların birbirini sevmekte mutabık olmasıdır. Yanlış anlamak şimdi onlar birbirini anlıyormuş da, onları birbirinden ayıran şey yabancı bir güçmüş şeklinde, bir üçüncü unsurdan kaynaklanmaz, hayır, ironik olsa da, her şey aralarındaki yanlış anlamamanın lehindedir, birbirlerine kavuşmaları ve birlikte hasbihâl etmeleri için hiçbir engel yoktur, ama yanlış anlama tam da burada başlar. Şimdi ben ihtirası kaldıracak olursam, bütün her şey ironik bir manzara arz eder; ihtirası koyacak olursam, o vakit durum Grek şen şakraklığıyla trajik olur; bunu nazara alırsam, o vakit ben aynı anda komik ve trajik olurum. Kadın kahraman tabiatıyla bunu bu şekilde göremez, o bu iş için fazla dolaysızdır. Bunu komiklik olarak görürse, o vakit bu, ardışıklık ilkesine göre, kahkahanın bizzat onu da komik yapacağı daha sonraki bir anda husule gelebilir, zira esaslı bir yanılgıya gülmek insanın kendinin bunun bir yenisi içinde bulunduğunu gösterir, ve böylece gülen insan “zincirlerine gülen özgürdür” denen kişi kadar az iflah olmuştur. Erkek kahraman ortada komiklik olduğuna derhal dikkat eder, ki bu onu komik olmaktan kurtarır, ama o yine de vaziyeti benim onu, bütün her şeyi deneysel yolla ortaya sermiş biri olarak, gördüğüm gibi göremez. Bu onun ihtiras içinde olmasından ileri gelir, ve ihtirasının derecesi de, onun bunu komik görerek kendini patetik şekilde güçlendirmesiyle en iyi şekilde açığa vurulur. O ihtiras içindedir. Ona: “bunu gidermeye çalış,” diyecek olsam, yerine derhal bir diğerini koyarak, yoksa bunun kıza karşı acımasızlık olacağını söyler. Velhasıl uyumsuzluktaki, ve de yanlış anlamadaki, komikliği elbette görebilir, ancak o bu görüşü tâli bir hüküm olarak algılar, ve ihtirası bundan dolayı, giderek daha patetik bir gelişme gösterir. Aralarındaki yanlış anlaşmanın bağlacı birbirlerini sevmeleridir, fakat bu ihtiras, ayrışıklıkları içinde kendini

esasen farklı olarak ifade edebilir; bu takdirde yanlış anlama aralarına dışarıdan gelmiş olamaz, aralarındaki ilişkinin içinden gelişir. Trajik olan, sevgililerin birbirini anlamaması, komik olan da, birbirini anlamayan iki insanın birbirini seviyor olmasıdır. Bu akıl almaz bir şey gibi görünmez, çünkü tensel sevgi haliyle kendi diyalektiğine sahiptir. Ayrışık olanlar, benim tutmuş olduğum şekilde, bir arada tutulduğu vakit, her iki taraf da: seviyoruz, demektedir. Aşk sevgisinin kendinin bir etik ve bir de estetik etmeni vardır. Kadın sevdiğini söyler, ve estetik etmene sahiptir ve bunu estetik açıdan anlar; erkek sevdiğini söyler ve bunu etik açıdan anlar. Dolayısıyla, her ikisi de sever ve birbirini sever, ama yine de bu bir yanlış anlamadır. Ayrışık olanlar kategorik olarak birbirinden ayrı tutulmuştur, böylece bu yanlış anlama, salt estetik kategoriler dahilindeki romansal takastan ve sonradan anlamadan farklıdır.

O halde, deneydeki erkek komikliği görür ama bunu katı bir gözlemcinin gördüğü gibi görmez. O, komikliği görür, ve kendini bununla trajikliğe karşı güçlendirir. Beni alakadar eden de budur, zira bu suretle dinsele ışık tutulur. Tin gücü içinde aynı şeyin içinde komik ve trajik olanı aynı anda görmenin sonu paganlıkla biter. Dindarlık, bu birliğin içinden trajik olanı seçen daha yüksek ihtiras içinde başlar, yani, dolaysızlığın onun uğruna son bulmuş olduğu dindarlık — ve bu, zamanımızda herkes için bu denen şekilde son bulabilir. Hayvan soyundan gelen bir canlı olan insanın iki bacağı (uzantısı) vardır, aynı misal, komik ve trajik de, dolaysızlıktan feragat etmiş olan, ve sonra tinin gücüyle var olmak isteyen kimse için zaruri hareket-uzantılarıdır. Tek bacaklı olup, yine de tinin gücüyle tin olmak isteyen her kimse, ne kadar büyük bir deha da olsa, gülünçtür. Komik ile trajik arasındaki denge ilişkisinde doğru adımın koşulu yatar. Uyumsuzluk burada da aksak yürümek, paytak bacaklı olmak, yumru ayaklı olmak vs. olarak nitelenebilir. Benim şövalyemin talihsizliği, dini imanda son bulacakken, ifrat noktada diyalektikleşmektir, ki bu hususu bir başka paragrafta ele alacağım. Burada onun, komik ve trajik olanın içinden daha yüksek trajik ihtirası yakalayıp çıkararak diyalektikleşmediğini — zira o vakit ben onu katıyen kullanamazdım —, ama onun bizzat bu ih-

tirasın nihai ifadesi içinde diyalektikleştiğini söylemekle kifiyet ediyorum. Bu olmadan da onu katiyen kullanamazdım; zira tam da orada dinsele doğru şeytani bir yaklaşım kaydı yatar.

Deneyime ışık tutmak için öz yapısını gözden geçireceğim.

Yapı şekli ikiliği dışa vurur. Sabahleyin hatırında gerçeklik vardır, geceleyin de kafası aynı hikâyeyle meşguldür ama buna şimdi kendi idealleştirici düşüncelliği sinmiştir. Dolayısıyla bu, daha henüz gerçekliğin yüzünü görmemiş, ama gerçekliğe göre bir özgürlük eylemi olan hayalî bir beklenti değildir. Bu estetik merkezli idealite ile dinsel merkezli idealite arasındaki farklılıktır. Estetik olan, gerçeklikten önce, yani hayal içinde, gerçeklikten daha yüksektir; dinsel olansa, gerçeklikten sonra, yani bir Tanrı ilişkisine binaen, gerçeklikten daha yüksektir. İkilik dışa vurulmuştur. Bir şair veya bir sevgili, sevilen kimse hakkında tabii ideal bir fıkre sahip olabilir ama bunun ne derece doğru olduğu hususunda bir gerçeklik bilincine, yahut ne derece doğru olmadığı hususunda bir gerçeklik bilincine aynı zamanda sahip olamaz. Bu çelişikliğe sadece gerçeklikten sonra gelen yeni idealite direnebilir.

Hikâye böylece iki kez başlar. Ben araya altı ay koydum, ve erkeğin bu süre zarfında bir tür uyuşukluk içinde yaşadığını varsaydım, ta ki 3 Ocakta ihtiras birden uyanana dek. Burada başka bakış açıları da ileri sürülebilirdi, benim seçiminim yapı şekli itibarıyla yapılmıştır.

İki kişilik yapısı birbiriyle ters ilişkilidir. Kadın taraf için kritik nokta gerçekliğin içinde zuhur eder, ama karşı cinse karşı esasen pratikten yoksun olan erkek taraf bunu barizce göremez, ve sırf nazarî çabalar içinde bir şey sezinler gibi olur. Shakespeare bir yerde bir beyanda bulunmuştu — nerede olduğunu hatırlayamıyorum, dolayısıyla alıntılayamayacağım ama şöyle demeye getirir: Şiddetli bir hastalıktan şifa bulduktan önceki an başlarken, tam iyileşme anında, atak en şiddetlidir; ve her kötülük veda ederken en beterdir. İyileşme cidden başladığı vakit kadın için kritik nokta, erkeğe sınıksız tutunmak için her şeyi riske attığı andır, ve erkek şimdi, kendi bakış açısından gayet tutarlı olarak, kadının elinden kurtulmak için haddinden fazla risk alır. Kadının iyileşme süreci, acıyı en derinden hissetmiş olduğu bu andan itibaren, psiko-

lojik açıdan, başlamış olur. Dolayısıyla, erkeğin hayali, erkek daha ortalıktayken kayıplara karışır, ve araya ayrılık girince, bir anı olarak gitgide kaybolur. Gerçekliğin kadına yardım etmesi şarttır. Erkek için durum bunun tersidir. O gerçeklik süreci içinde en güçlüdür, çünkü kadına sadece bir gerçeklik olarak sahiptir. Buna karşılık, onu gerçeklik içinde değil de, kendi idealleştirici düşüncelliğinin ışığı altında, ikinci defa görmek zorunda kaldığı vakit, o kadın devasa bir cesamet kazanır. Erkek, gerçeklik içinde yapmış olduğu şeyi, sayesinde kadına gerçekten yarar sağlamış olduğu şeyi, aldatmacayı (zira ilişki o kadar diyalektiktir ki, bu aldatmaca kadın için temelde doğruluktur, kadın en iyi bunu anlar) kadının karşısındayken sürdüremez, çünkü kadını bizzat kendisi, kendine göre şekillendirmiştir. Aldatmacanın anlam ve önemine inanç duymak için, kadınla olan ilişkisini gerçeklik içinde sahiplenmeli, ve kadını gerçekten görmelidir. Bu yüzden erkeğin kritik noktası ertesi yıl 3 Ocakta başlar; zira erkek dini imanla şifa bulacaktır, ve kadının gerçekliği bu itibarla onu zora sokar; zira o bu kadının hayalî ideale sahip olmak zorundadır. Nasıl ki birbirlerini başlangıçtan itibaren yanlış anlamışlarsa, bu yanlış anlama ayrılıktan sonra da varlığını sürdürür, ve kendini tam da şimdi en bariz şekliyle gösterir. Kadın erkeği görmediği ve iyileşme sürecinde çoktan epey yol kat etmiş olduğu için, onu unutmak üzere olduğu, ve erkeğin onun için anlam ve önemini yitirdiği anda, tam da bu anda kadın o erkeğin gözünde ziyadesiyle önem ve anlam kazanır, çünkü erkek onu görmemektedir. Erkek daha onu gördüğü, onunla birlikte olduğu, onunla konuştuğu anda, akıl ve ızanı yerindedir ve güçlüdür; erkek, kadının kendisi biçimlendiği anda, akıl ve ızanından olur, buna inanmaya cesaret edemez, ve dinsel bakımdan daha kararlıca yol alabilir. Hortlak her zaman korkunçtur, ve kadın erkek için bu olur. Erkeğin akıl ve ızanına uygun düşen bir genç kızla, dehşet saçarak erkeğe yaklaşan, akıl ve ızanının ona karşı hiçbir şeye kadir olmadığı ideal bir insan tipi arasında nasıl da fark vardır! Erkeğin kişiliği etik-dinsel olarak yapılandırılmıştır. Onun olabileceği şey budur. Kadın da ona bunda yardımcı olur, ama bunu kendi gerçekliği üzerinden giderek yapmaz. Erkeğin içindeki kasve-

tin taşıdığı anlam ve önem de bunda yatar. Bu mümkünlüğün yoğunlaşmasıdır. Lakin bu böyle bir anlam taşıyorsa, o vakit bir genç kızın neşeliliği söz konusudur, ve bir evlilik müessesesinin bunu yayacak kabiliyette olduğunu söylemek münasebetsiz bir söz olur; zira bu yayılmamalıdır. Bilakis, erkeğin ruhunu daha da bir karartıcı olmalıdır, sonra elbet kendini toparlayacaktır. Kadın bunu idrak edemez, ve tamamen tutarlı hareket eder. Erkek de bunu göremez, zira o vakit dehşetin son darbesini, kendi suçuyla ve kadının hatalılığıyla isabet ettiği vakit tam hedeften vuracak şekilde yemiş olmaz.

İdea onun kadını görme fırsatı bulmasını icap ettirir, ama ne var ki, o bu şekilde bir gerçekliği görme fırsatı elde etmiş olmaz, zira o vakit yardım görmüş olur. Kadını birkaç defa görmesine bunun için fırsat tanıdım. Bu birbirini tekrar görmelerde kendine özgü bir bağdaşıklık vardır. Erkek, kadının içindeki sonsuzluğa müdahaleci yarı adımlarla rahatsızlık vermemekle mükellef olmayı, kendi görüş açısından gayet tutarlı sayar. Onun işinin sırf kendisiyle olduğu derhal görülür, kadın onu kendinin dışında bir gerçeklik olarak alakadar etmez, zira o vakit aldatmaca yine zuhur edecektir. Yani kadının içindeki sonsuzluğu zedelememek için, kendini feci bir tükenmişlik veya ölmürlük içinde büyüleyici kılar. Kendi bakış açısından, bu kendi sevgisinin, aynen kadının fevranının onun sevgisi için olduğu kadar canlı bir ifadesidir. Bu tabii karşılıklı olarak birbirlerine yapabilecekleri en yanlış şey olurdu.

Velhasıl, erkek kadını görür. Ancak sırf ona fayda etmek için kendini ölü gibi gösterir, kendini tek bir dolambaçsız ifadeden bile alıkoyar. Artık normalleşme sürecine girmiştir, dalalet onun yine de tüm ihtirasıyla bundan endişe duymasında yatar. O kadına ilişkin olarak hiçbir hadiseye tanık olmadığı gibi, böyle bir hadiseyle doğrudan bir ilişkisi, buna dair kesin hiçbir bilgisi yoktur, lakin tüm ihtirasıyla pes etmeden endişe duyarak, her şeyi, en kayda değmez şeyi bile, kendine mal eder, ve diyalektik çaba yoluyla bundan da fazlasını elde edemez.³⁰ Yani giderek kendi içine gömülür.

³⁰ Ben böyle bir yaşantının ne kadar zahmet verici olduğunu, bunu zihinde şekillendirmenin bile zahmet verici olmasından anlarım, öyle ki insan tek bir

Birbirini tekrar görmelere gelince, bunlar erkeğe aslında hiçbir şeyi kanıtlamaz. Erkeğin vardığı sonuçlara kendinden başka hiç kimse varmayacaktır; ben onun gördüğü bütün o sararıp solmalara hiç itimat etmem, ve bende birçok başka izah vardır. Erkeğin o kadınla *Hauserpladsen*'da herhangi bir Çarşamba günü üçüncü kez karşılaşmış olduğuna, onun yerinde başka biri olsa hiç dikkat bile etmezdi, ki bir tesadüften yola çıkarak onun vardığı yargıya varmayacağı da cabasıdır. Kilisedeki karşılaşma bile bel bağlanacak bir şey değildir, ve erkek esasen hiçbir şey bilmez. Bunun elbet kendisi de farkındadır ama akıl ve izandan vazgeçmek, kendi bakış açısına göre, ona tutarlı gelir. Bunu, o kadının namı hesabına duyduğu gururdan dolayı, ona itibar göstermek için yapar, ama erkeğe aynı zamanda başka bir şey olur, kendi içindeki dini iman gittikçe daha bir yoğunlaşır olur. Kadına yakınlaşmış olsaydı, akıl ve izanına geri dönmüş, ve iman yolculuğu engellenmiş olurdu. Bunu o kendisi görmez, o bunu kadına önem atfetmek için yapar. — Dolayısıyla bu birbirini tekrar görmeler erkeğin ruhi durumuna uygun düşer, ve gerçeklikle bu temas, ki erkek bu suretle ona ancak belli belirsiz dokunur gibi olur, erkeği, imanın kendini pekiştireceği bir muallaklık içinde tutar. Erkek şimdi kadını şiirleştirir ama bu gerçeklikten sonra gelen bir dinî kimlik mucibince olur. Tıpkı seven birinin, gerçeklikten önde gelen bir hayalî idealden dolayı, sevdiği kişide, var olmayan güzellikler görmesi gibi, erkek de nedametın kasti ihtirasından dolayı, var olmayan felaketler görür — Aynı zamanda erkeğin iyi ve müstesna yanı, lakin şeytanlığı da, buradadır, erkek rahata kavuşamaz, ve son dinî karar içinde rahat edemez, zira mütemadiyen gerilim içinde

noktada, bir virgölde bile onun diyalektik güçlüğüne hatırandan çıkarmaz. 13. Şubat gece yarısında işlenmiş olan kısımda, o diyalektik laf kalabalığı yerine pekâlâ şu denebilirdi: "Tıbbi değerlendirme erkeğin iyi durumda olduğu şeklindedir." Kitabın az sayıdaki okurları arasında eli çabuk olanlar burada hiçbir şey hissetmezdi, bunların az sayıdaki temkinli kesiminden belki sadece bir tanesi şunu sorardı: erkek böyle doğrudan bir malumatı nasıl edinir, herhalde birine sormuş olmalı, ve yine de gergin ihtirası onu, bir mümkünlük olarak hem de en korkunç nazarıyla bakmak zorunda olduğu şeyi yapmak-tan alıkoymadı—SK.

tutulur. Onun kaderini kadının tayin ettiğini söyler erkek, böyle dediği doğrudur; ama doğru olmayan, bunu kadının tayin ettiği hususudur, zira bu zaten tayin edilmiştir. Erkeğin *in suspenso*³¹ tutulması aynı anda erkeğin kadına olan sempatisinin ihtiraslı bir ifadesidir, ama şeytanca da olanıdır.³² Tabii ya *in suspenso*, yahut da arzunun zirvesinde kalacaktır, der kendisi, ama diğer taraftan, onun için belirleyici karar anı geçmiş olduğuna göre, kendi dinî kararını huzur içinde sahiplenebilmeli, ve karar anının kadın tarafından diyalektikleştirilmesine izin vermemelidir. Ama erkek tam da öyle olmadığı içindir ki, muallakhğı ve dalaleti içinde, birçok dinî soruna ışık tutar, lakin şu da hatırlanmalıdır ki, onun dediği şey, şahsî bir ihtiras içinde söylemiş bir sözdür. — O, aldatmacasında sebat edecek kadar enerjiye de, dini imanı seçecek kadar enerjiye de sahiptir, ve o, tam en son anda, yahut dinî ihtirasın en aşırı ucunda diyalektikleşir. Bütün her şeyden hayırlısıyla paçayı sıyırdığı vakit, hayatını farklı şekilde düzene sokmak isteyeceği imkân dahilinde gibidir. Şeytanlık tam da onun kendisiyle, kendi dinî görüşü içinde muhatap olmak istememesinin, ancak kadını estetik kategoriler içinde kavramasının, ve sanki, eğer suçluysa, kadın paçayı kurtardı diye, daha az suçluymuş, kadın ona karşı hata etmiş de olsa, daha az suçluymuş gibi, etiğin bir parça hakkı yemiş olmasının belli belirsiz imkân dahilinde olmasında yatar. Lakin bu hususu başka bir yerde ele alacağız.

İki kişilik yapısı arasındaki ayrışıklığı şimdi belirleyici noktalarıyla tarıtlayacağız. Bu ayrışıklık, diyalektiğin bu ilişkiyi mütemadiyen yeniden düzenlemesini sağlayacaktır, ki okur bu kitapta dahi bunu müşahade edecektir.

1) *Erkek içine kapanıktır — kadın bunu bile olamaz.*

³¹ (Lat.) *muallakta*—çn.

³² Kadına yardımcı olmak için attığı adıma bu nazarla da bakılmalıdır. Ama erkek, sonunda, akıl ve izarun artık her şeyin iyiye doğru gittiğini beyan etmek zorunda kaldığı anda, kadının ancak sonlu şekilde şifa bulduğu düşüncesinin altında, katıksız bir sempatiyle yıkılırken, ızdırabının içinde, o bunu bir zayıflık addetse de, yücelmiş olur—SK.

Niçin olamaz? Her içe kapanıklık diyalektik katmerleşmeden kaynaklanır, ki bu, dolaysızlık için tümüyle imkânsızdır. Dolaysızlığın dili vokalli diller gibi rahat telaffuz edilir; içine kapanıklığın dili sadece sükût içinde bir dildir, yahut en fazlası, 4, 6 sessiz harfi bir sesli harfin önüne koyan dillere benzer. Kadın bu şekilde dolaysız olduğu için, ondaki adanmışlık, bir süre erkeğe yenik düştükten ve bir parça hata ettikten sonra, küçük bir hadisenin ivme kazandırdığı ihtirasını ifade etmesi için gayet uygun bir araçtır. Erkeğin içine kapanıklığı bu adanmışlığa gelir dayanır, yani, erkek o kadar çok daha fazla diyalektiktir ki, ilişkideki uyumsuzluğu idrak eder.

Mamafih, içine kapanıklık farklı bir şey de ifade edebilir. Erkeğin içine kapanıklığı özü itibarıyla bir kasvet halidir, ve erkekteki kasvet de onun, içindeki dini imanla kendine karşı netleşebilmesi için, bir krizden geçerek yaşanması icap ettiğinin, mümkünlük olarak yoğunlaşmış halidir. Erkek içine kapanıklığına dair, bunun ne ihtiva ettiği hususunda hiçbir yerde tek kelime etmez. Benim onu bu durumda tutmakta özen ve gayret göstermiş olmamın nedeni, kısmen bu içine kapanıklığa bir sınır olarak, yanlış anlamaya mahal veren anlama sınırın olarak, ihtiyaç duymuş olmamdan, kısmen de bunun ne ihtiva ettiğini erkeğin kendisinin bile söyleyememesidir. Onun içine kapanıklığı haddizatında dinsel öznelliğin yoğunlaşmış beklentisinden ne bir fazla ne bir eksiktir. Dinsel öznellik tüm gerçekliğin sahip olduğundan bir tane fazla diyalektik unsura, gerçeklikten önceki olarak değil, gerçeklikten sonraki olarak sahiptir. Dolayısıyla, erkek gerçeklik içinde müreffeh bir hayat sürebilir, ve böyle yaptığı farz edilir, ancak içe kapanıklık daha yüksek bir hayatın sezgisi olarak varlığını idame ettirir. Yani, gerçekliğin dindarlığa istinaden, dışsalın içsel, içselin dışsal olduğu tür kategorilerinin, dindarlığa kafası hiç ermeyen hayalperestlerin buluşu olduğu gayet aşikardır (ne var ki benim anlayışındaki bir mantık düşkünü bunu dindar olmadan da pekâlâ yapabilir). Dolayısıyla, bu çevrelerde, eski bir atasözünün dediği gibi, dilini pencereden dışarı uzattı diye tokadı yemek kadar işe yarayan bir şeydir.

Şu halde, erkeğin içe kapanıklığı bir yerde hiçbir şey ihtiva etmez, ama orada sınır olarak vardır, ve erkeği tutar, ve erkek

bu içe kapanıklık içinde bir yere kadar kasvet duyar. İçe kapanıklığın en soyut şekli kendini kuşatmasıdır. Psikolog, içine kapanık olanın, onu içe kapanık *yapmış olan* çok şeyi, hem de rahatlıkla dile getirirken, onu içe kapanık *yapmakta olan* şeyin ne olduğunu dile getirmedigine ve de getiremediğine çok iyi vâkıftır. Dolayısıyla, içe kapanıklığı içe kapanık olandan çekip alabilmek zor iştir; o kendi içindeki dini imanda bizatihi derman bulur. Bu içe kapanıklığın, mümkünlüğün yoğunluğu içinde daha yüce bir hayat beklentisi olduğundaki en soyut şeklidir. Velhasıl, erkek içe kapanıklığının ne ihtiva ettiğine dair asla bir şey söylemez, sadece onun orada olduğunu söyler. Bu mümkünlüğün görüş noktasından, dinsel şeffaflığa doğru yol alınabilir; erkeğin yapacağı şey budur. Ama o bunu bilmez, ve bu yolun felaketlerden geçtiğine dair, aralarında uyumsuz bir ilişki olduğu için, kadınla olan ilişkisini kesmenin getireceği felaketlere dair en ufak bir fikri yoktur. Eğer ki erkek çaresiz kararlılık içinde kendinde buna güç bulmamış olsaydı, eğer ki bunun kendisi için ne anlam taşıdığını anlamaksızın, veya daha doğrusu, bunun onun mahvı demek olduğundan başka şey anlamaksızın, kadına olan sempatik coşkuyula, buna güç bulmamış olsaydı, kadın, bunu kendisi anlasa da anlamasa da, gayesine erişmiş olsaydı: o vakit erkek kaybetmiş olurdu. İçe kapanıklığın gelişme süreci durdurulmuş olurdu, erkek içe kapanıklığına ilişkin olarak etkinleşmiş, onu noktalamış, bir idefiks olarak, belki akıl zayıflığının sessiz şekliyle, hatta belki de bir suç şeklinde, iç varlığında gizlemiş olurdu, zira bu her iki şekil de yerleşmiş içe kapanıklık için elzemdir. — Erkek kadının hayatı karşısında vicdan yükü altında kalmıştır, bunun ona yardımı dokunmuştur ve de dokunacaktır: kadın erkeğin tüm tinsel benliğinin vicdan yükü altında kalmıştır; bu hiç aklına hayaline gelmemiştir.

Erkeğin içe kapanıklığına ışık tutmak için günlüğün bu bölümüne çeşitli bentler serpiştirme cüretinde bulundum, erkek kendi içe kapanıklığına bir ifade bulmak için bunlarda tabir caizse el yordamıyla aranır durur gibidir. O hiçbir zaman dolaysız ifadeler kullanmaz, kullanamaz, dolaylı olanları kullanır. Bu yüzden dolaylı olarak da anlaşılmaları icap eder. Bunlardan biri: bir mümkünlük diye adlandırılır, ki bu,

erkek için belirleyici bir kategoridir, dolayısıyla aşırılığa götürülmesi icap eder. Sonunda bir hayal ürünü, töhmetli bir hummalı rüya olup çıkar. Erkek el yordamıyla günahı aramaktadır. Vicdanında bir günahın yükünü taşımış olsaydı, ben onu böyle tasavvur etmiş olsaydım, o vakit onu oradan sıyrıp çıkarmam kat kat daha rahat olurdu; ancak o vakit tüm yapısı itibarıyla da benim istediğim şeyi sergilemiş olmazdı.

2) *Erkek kasvet çeker — kadın neşe saçar.*

Fakat erkekteki kasvetin önü alınacak gibiyse, o vakit bu işi kadına bırakın; zira o vakit o bu erkeğe, erkeğin kendisinin bundan yüreği o denli sızlayarak söz ettiği gibi, yardımcı olacaktır. Ama böyle olmaz. Erkek bu kasvetin farklı bir anlam taşıdığını bilmez; bizzat harap bir halde olsa da, kadının namına duyduğu sempatinin acısı yine de üstün gelir, ve erkek kadını terk etmeye karar verir, lakin bunu kendine yardımı dokunabilecek şeyin tam da bu olduğuna dair en ufak bir fikri olmadan yapar. Genç kadına karşı duyduğu alaka romantik bir hevesten ibarettir, başlı başına gülünçtür, erkeğin ızdırabı itibarıyla trajiktir, en çılgınca şeyi yapması itibarıyla komiktir.

Kasvet ile kasvet arasında fark vardır. Bir kasvet vardır ki, şairlere, sanatçılara, düşünörlere istinaden bir krizdir, ve kadında olduğu gibi erotik bir kriz olabilir. Velakin, benim karakterimin kasveti dinî krizdir. Bir sanatçıyı göz önüne alacak olursam, bu kritik kasvet, o sanatçının sanatçı olacak yetenekte olmamaktan yakınmasıyla kendini hemen apaçık ortaya koymaz. Bilakis; bazen şüphe götürür şekildedir, şöyle ki ızdırıp çeken bunun ne olduğunu, ızdırabının belki biraz kızmış olmasından ibaret olduğunu bilir. Hayır, bu kasvet her şeyin üzerine, en ehemmiyetsiz şeyin üzerine bile çökebilir, ve ancak kişinin temel vasfı kökleştiği vakit bunun o kasvetin gizli sırrı olduğu görülebilir. Fakat dinseldeki, yani dolaysızlığın pes etmesinin mevzubahis olduğu tür dinsellikteki krizin daha geç gelmesi icap eder. Neden, gerek duyulan bir sürü ön koşuldur: erkeğin muhayyilesi estetik açıdan gelişmiş olmalıdır, etik olanı kendine özgü bir ihtirasla kavrayabilme-

lidir, ki o vakit ona hakkıyla aykırı düşmüş olur, böylece dinsel kökensel mümkünlüğü bu dönüm noktasında kendini ortaya serebilir. Dolayısıyla, kasvetin bu kişiye geçmiş merhaleler boyunca da refakat etmiş olması icap eder.

Benim deneysel kişiliğimde durum böyledir. Erkeğe yardım edecek şey hassaten dehşet sahnesidir. Bu onun aklına hayaline gelmez, o sadece kadını ve kendinin suçluluk içindeki ızdırabını düşünür. Kadına olan sempatisi onu haddinden fazla risk almaya teşvik eder. Kadını terk eder: ama bu onun yolunu beklemek için değil, dayanmak içindir, belki yine de bir yardımı olursa diyedir. Kadına bunu söylemek istemez, zira muğlak ve müphem bir şey olduğu için, onu böyle bir ümitle oyalamak ona karşı hakaret olur. Bu gayet tutarlıdır, kadına yardımı dokunacak şey tastamam budur, ama erkek nasıl olacak bilemez. Aralarında bir tek kelime ve erkeğin gidişatı yine de dengesizce olurdu.

Netice, tabiatıyla, kadının bu süre içinde tereddüde düşmesi olacaktır, o kendi başına kalamaz. Her şey olması gerektiği gibidir; erkeğin yönü bu değildir, ve makbul bir kişilik olabilmesi için her şey ona göre yerli yerine oturtulmuştur. — Velhasıl ben deneyi bu şekilde: aynı anda komik ve trajik olarak tasarladım.

Kadın gayesine erişmiş olsa, erkek yolunu yitirmiş olurdu. Yine de kadının azalışa geçmiş bir kaynak olan şen şakraklığı, erkeği mutlu bir koca haline getirebilmiştir, ama bu erkeğin yapmaya çalıştığı bir şey değildir. Onun aklından hayalinden geçmemiştir, o sadece derin bir perişanlık hisseder, o kadar ki, herkesin olabileceği şeyi — koca olmayı beceremez.

Erkek, kadının hayatının vicdan yükü altına girmiştir, kadın erkeğin tüm kişiliğini kendininkinin kılıfına uydurmuştur, ve tabiatıyla bunu aklından hayalinden geçirmemiştir.

3) Erkek öz yapısı itibarıyla bir düşünürdür — kadında bundan eser yoktur.

Bu “düşünür” kelimesiyle, erkek az çok komik bir manzaraya sokulmuş olur; zira ancak erkeğin bir tek düşüncelerle haşır neşir olması, bu deneyin varsaydığı hususa, erkeğin

dünyadan ve özellikle karşı cinsten tamamen bihaber olarak yaşamaya devam etmiş olabildiğine bir izah getirebilir. Bunlardan, ve özellikle de ikincisinden, bihaber olmuş olsaydı, evet o vakit bu deney katiyen yapılamazdı, zira onun neyle işi olduğunu, ve özellikle bir genç kızın dehşetleriyle ne işi olabileceğini görmek için, insanın öyle uzun boylu etrafına bakınmasına hacet kalmazdı, ki bunun hakkı en iyi şekilde, şu eski dizeyi hayat düsturu haline getirmekle verilebilir: *cantantur hæc, laudantur hæc, dicuntur, audiuntur; schribuntur hæc, leguntur hæc — et lecta negliguntur*.³³ Dolayısıyla erkeğin az çok gülünç bir manzara sunması, yoksun olduğu dünya tecrübesinin bir yansıması olmalıdır; ama diğer taraftan, erkeğin karşı cins, bir şey bilmeden gösterdiği o hürmet ve riayetin, dünya tecrübesi üzerinde bir parça mütehassis edici olduğu gibi, az çok da iğneleyici olan bir gücü vardır.

Erkeğin düşünür olması tabii onun bir sürü kitap okuduğu ve özel doçent olup kürsüye çıkma niyetinde olduğu anlamına gelmez. Bu tür düşünürler birbirinden farklı şeyleri pekâlâ bağdaştırabilir, ve sonra tavassut sahibidir. Mamafih erkek öz yapısı itibarıyla özgür düşünürdür, şu anlamda ki, var olmak için daima fikre sahip olmalıdır. Bu onun kafasını bir özel doçente has göstermelik teminat güvencesiyle değil, bir özgür düşünür ihtirasıyla meşgul eder.

Dolaysızlığı içinde pek de güzel duran genç kızın önünde yaşam ve günler vardır, ki bu ziyadesiyle hoş gelir. Erkeğin okuyup araştırmasına, bu Asuri-Keldaniler dahi olsa, hiçbir itirazı yoktur; bilge ve meraklı takımı kızın umurunda değildir, ki bu sevimli geldiği gibi, güzellikten de uzak değildir. Lakin erkeği meşgul eden şey Asuri-Keldaniler yahut Elamlar değil, hayatın ta kendisidir, ki o varlığını burada sürdürür.

Buna binaen onlar birbirini zerre kadar anlayamazdı. Erkeği mutlak surette meşgul eden şeyin varlığından kadının hiç haberi bile yoktur, ve erkek bunu söylemek istese, bu kadının kafasını, eğer erkek Sanherip'ten ve Şalınanezer'den söz etmiş olsa edeceğinden bir nebze fazla meşgul etmezdi. Kadın

³³ (Lat.) *Bu terennüm edilir, bu övülür, anlatılır, dinlenir; bu yazılır, bu okunur — ve unutulur, okunduktan sonra—çn.*

bunu ondan talep de etmez; ve bu ona sevimlilik verir, özellikle burada görev tam tersi olmuş — yani kadın erkeğin işine yaramak için buna aldırış etmemiş olsaydı. Kadın kendi talebinin ve muafiyetinin fikirlerle aynı kefeye konmayacağını, ve fikri ifade etmemenin, erkeğe sırf rahatsızlık vermekle kalmadığını, erkeğin bunu kadına karşı bir hakaret addettiğini de tabiatıyla idrak etmez.

O vakit erkek düşünür. Ve erkek şunu da: bir cinayetin vicdani yükünün omuzlarına yüklenilebileceğini de düşünebilir ama fikri dile getirmemeyi hiç düşünemez. Genç kızın onuru olan şey bir düşünür için fikir ve tutarlılıktır, ve bir özgür düşünür için, buna hayatta sınıksız tutunmaktır. Eğer erkek, bir kızın onuru karşısında vicdan yükü altındaysa, o vakit bu kız, erkeğin fikrî varlığını kendirinkirin kılıfına uydurmuş demektir. Tabiatıyla kız bunun hiç farkında bile olmamıştır.

4) Erkek etik-diyalektiktir — kadın estetik dolaysızdır.

İzdirap mefhumu, her iki görüş noktasından bakıldığında, birbirinden tümüyle farklı bir görünüm arz eder. Erkek, kadının izdirabının (tabii onda bundan eser varsa) özü itibarıyla ne olduğunu, yani bir diğer insan üzerindeki hâkimiyeti kaybetmek olduğunu, anlamaz; kadın, erkeğin izdirabının özü itibarıyla ne olduğunu, sorumluluk ve suçluluk olduğunu hiç anlayamaz.

O vakit iki taraf da mutsuz olur, ve mutsuz olmak hususunda taraflardan biri diğeri karşısında elinden gelenin en iyisini yapmıştır: erkek ilişkiyi bitirmekle, kadın da erkeğe bir cinayetin vicdani yükünü yüklemekle. Tabii erkek bunu zaten yüklenecekti ama yine de bunu kadın yapar.

5) Erkek sempatiktir — kadın dolaysızlık açısından suçsuz özseverdir.

Çirkin öz sevgi daima tefekkürle teşhis edilir. Kadında bundan eser yoktur, lakin onda kendini koruma içgüdüğü vardır, ki bazı Grek filozoflar bunu bir ahlak ilkesi haline ge-

tirmiştir. Düştükleri hata, bunun tefekkürsüz yapılamayacak olmasıdır, lakin kadında tefekkür yoktur, dolayısıyla, bu öz sevgi çirkin değildir ve doğal sağlığa alamettir.

Erkek kadını ekseriya sıcak duygularla algılamakla birlikte, ona bir şekilde haksızlık eder, ki bunu onda zerre kadar bile tevekkül olmadığını söylemekle yapar. Erkek bizzat iddia açısından bunda haksızlık etmiş olmaz, zira bu gayet doğrudur, ancak nedeni, kadının bunun ne demek olduğunu zerre kadar kavrayamamasıdır, ki bu, kadının sağlığına dalalet ettiği gibi, aynı zamanda bir tensel mesafeye de dalalet edebilir. Üstelik, onu bunu kavramaktan alıkoyan da bu erkektir. Şöyle ki erkek, kadın sempatiyle mütehassis edilmesin diye, aldatmacayı kendi ızdırabını gizlemek amacıyla kullanır ama şimdi de aldatmacayı hesaba katmayı, esasında kadını sempatinin tahriklerini dikkate almaktan alıkoyan şeyin bu olduğunu hatırlından çıkarır. Lakin nasıl ki burada bir çelişki var ise, erkeğin diyalektik konumu da burada o denli güç, o denli muğlakta ki, erkek bu kadının sempatik duygular içinde olduğu hususunda kadının namına ne kadar isteksiz ise, bunun ondaki yüce gönüllülüğünün canlı bir ifadesi olduğu hususunda da kendi namına bir o kadar isteksiz olduğu farz edilebilirdi. Ama o bunu zaten kendisi idrak edebilmiştir, zira kadına, onu özgür bırakma vesilesi tanıdığını söyler, ki böyle de yapmıştır, ama yine de bundan onun bu noktada bütünüyle sempatik olduğu sonucu değil, kendine vazife addettiği şeye boyun eğdiği sonucu çıkar. O bu vesileyi tanımış olmakla, kötülük yönünden şeytan olmaktan kurtulmuş olur, bu noktada da böyle olmuş olabilirdi; lakin o safi dindar da değildir, yani, bu mümkündür. Talihsizlik, kadının onu anlamak istemesi, fakat erkeğin ona karşı olan hislerine dair her yeni keşfi sırf kendi adanmışlığı içinde erkeğin üzerine çöreklenmek üzere kullanmasıdır.

Bu kadın için sempatiktir, ama bu tabii erkeğin kişiliğinde tutarlılık olarak vardır (zira erkeğin sempatisi tabiatıyla kadının dilini konuşamaz), erkeği sair zamanda atmaya cesaret edemediği adımlara teşvik eder. Bunu bu kadarla bırakabilirdim, ama ben erkeğe ışık tutmak açısından bu düşünceyi onun aklına soktum, ve gerçeklik tabir caizse ona arka çıktı,

böylece her şey gayet doğal bir şekilde, kadının *restitutio in integrum*³⁴ ile tekrar egemen ve özgür olmasıyla son bulacaktır. Erkeğin sempatik olup olmadığı burada ortaya çıkacaktır, veya daha doğrusu, sempatik eğilimli olarak ona sanki kadın fikir varlığı içinde kaybedilmiş gibi görüldüğü için, şimdi erkeğin daha fazla ızdırap çektiği ortaya çıkacaktır. Erkeğin sempatisi burada kendini en güçlü bir şekilde belli eder, ve bu bir düşünür de olması gerektiği gibidir, zira fikir varlığı onu o yapan yegâne şeydir — dünyada ve karşı cins hakkında bir malumatı olmuş olsaydı, yani, bu malumatı umursayacak olmuş olsaydı, o vakit daha ucuz kurtulmuş olurdu.

Velhasıl erkek keser atar, ve nikâh garip bir şekilde ayırıcılık görevi yapmış olur. Yanlış anlama sonunda yine kendini göstermiş olur. Yukarıda belirtildiği üzere, erkek onu terk ederken, kadın çoktan şifa bulma yoluna girmiştir, ve giderek şifa bulur; erkek ise en büyük ızdırabı ondan sonra çeker. Erkek, eylemde olandır; kadın, ızdırapta olandır, öyle görünür; lakin bunun tam tersidir, ızdırapta olan erkektir, ki zira o, kadının göze aldığı şeyi, böyle bir sorumluluğu bir başkasına yüklemeyi göze almamıştır. Kadın, erkeğin ilişkiyi kesmekle ona karşı hakaret etmiş olduğuna inanır, velakin erkek sadece buna başlamakla kadına hakaret etmiştir. Erkek ilişkiyi kadına olan sempatik duyguların coşkusu içinde yapmıştır. Erkeğin suçu, başlamak bir yana, kadın için fazla büyük bir kıstas koymuş olmasıdır, ve bu tam da erkeğin onurudur. Erkek suçludur, kadın tümüyle suçsuzdur, erkeğin kanaati budur. Ancak böyle değildir. Erkek komik olanı, ancak ihtiras içinde görür, o kadar ki buradan trajik olanı (bu dinsel olandır, ve her iki unsuru denge içinde gören biri olarak benim anlayamadığım şeydir) bulur seçer; kadın trajik olanı görür, o kadar barizce ki, onu komik eder. Erkek dışa göre hiçbir etkiye yol açmaz, ancak hangi erkek olsa yapabildiği şeyin, genç kızın ölmeye hazır olması vs. dışında; O bir genç kızı mutsuz bile edemez; kız muazzam bir etki husule getirir. Ama bunu hiç düşünmez bile, zira o, erkeği mutlu etmesine müsaade edilmiş olsa, bunun matah bir şey olacağını düşünür. Erkek ilk

³⁴ (Lat.) *aslî konumuna avdet ile*—çn.

bahsedileni düşünmez, zira o, karşısındaki kızı ezip geçmiş olduğunu düşünmek zorundadır. Erkek bir tek şeyden emindir; kızın onunla birleşmesi bu kızın mahvı olacaktır; ama kız, erkeği pekâlâ da kullanabileceğini düşündüğüne göre belki daha akıllıdır. Kız erkeği rahatça mutlu edebileceğinden emindir, ve yine de bu, evvelce işaret edilmiş olduğu gibi, her ne koşulda olursa olsun erkeğin zevali olurdu. Erkek, gösterdiği naçizane hürmetle maskaraya döner, kadın ettiği büyük laflarla maskara olur.

Peki o vakit erkek başlama noktasına nasıl gelebilmiştir? Sanırım bu hususu barizce arz etmiştim. O, kendine göre biçimlendirmiş olduğu katıksız bir hayat görüşüyle başlangıç yapar. Benim ondan yola çıkarak dindar bir kişilik tahmini yapmam icap eder, o halde bu görüş hayalî olarak estetik-etik olmalıdır. Durum böyle olunca, bunun onun kişiliğine denk düşmüş olabilmesi de gayet münasip kaçır. Erkek kızı görür, bu onda erotik bir intiba uyandırır, bu kadarla da kalır. Kız erkeğin varlığına sinmiştir, ve erkek, kendinin dediği gibi, kızı daha yakinen tanımaya kalkarak rencide etmek istemez. İnsan onda derhal romantik bir heveskârlık görür, ve onun romantik bir heveskâr olması da gerekir, ama o başka bir katmana adım atacaktır. Zaman geçip gider, erkek kararlıdır, lakin erotik olan hakkı olanı hiçbir suretle almamıştır. Şimdi durumun ortasındadır ve meseleyi etik açıdan ele alır, oysa onun daha ilk hayat görüşünde, kendisi farkına varmaksızın, ruhunun en derininde var olmuş olan iman ihtimali bakidir. Etik olan şimdi gerçekliğin içinde ona netleşir, ve o bir resife çarpmış gibi olduğu yere saplanıp kalır. Hakaretamizliği ilişkiyi kesecek gibi değil, ama böyle bir hayat görüşüyle sevdalanmak istermiş gibidir. Merhaleler şöyle sıralanmıştır: sönük bir iman ihtimalini haiz hayalî bir estetik-etik hayat görüşü; onu suçlu çıkaran bir etik hayat görüşü; erkek kendi içine gömülür, ve şimdi tam olmasını istediğim yeredir.

O halde deneyimin üzerinden gayet kısa yoldan bir gezinmiş oldum. Hâlâ da gezinip durmaktayım; zira komik ve trajik unsurların birliğine pekâlâ aklım erer de, erkeğin inançsal olan daha yüksek ihtirası nereden bulduğuna ermez. Erkeğin metafiziği geçip (ki benim konumum burasıdır) dini

imana ulaşmasına, etiğin olumsuz baskısı yardımcı olmuş olabilir miydi? Bunu bilemem.

Tüm yanlış anlama sürecinden çıkan netice esasen onların ikisinin de birbirini sevmiyor olmasıdır. Ama bu katiyen başlangıçta söylenebilecek bir şey değildir, ve daha da kalıcı olan bir şey daha vardır, ki bu onların her birinin sevgi etmenlerinden kendine bir pay almış olmasıdır. Erkek sevgi duymaz, zira o dolaysızlıktan yoksundur, ki bu erotiğin baş gerekçesidir. Şayet kadın erkeğe sahip olabilmiş olsaydı, o vakit bu erkek o kadının arzularını yerine getirmek için her şeyi vermeye razı bir ruh olurdu, ama bir sevdalı olmazdı. Lakin erkekte dolaysızlık yoksa da, etik etmeni vardır, ki kadının kafası buna hiç çalışmaz veya bunu umursamaz. Kadın sevgi duymaz, yani şöyle ki, o, dolaysızlığın tahrik unsurlarına ve sebata sahiptir ama sevmek için, onun, kendini sevmediğinin barizleşbilmesini sağlayacak tevekküle de sahip olması icap eder.

Böylece bu deney bitmiş oluyor; ama farklı bir anlamda, daha şümüllü şekilde ifası açısından tamamlanmış ya da sonuçlanmış olmaz. (Nedenlerine bilahare değinilecek). Erkeğin sezindiği ve olması oldukça yakın görünen şeyi, kadının tekrar birine gönül vermesini, gerçek ve vuku bulmuş bir olgu olarak varsayacak olmuş olsaydım, o vakit ne olurdu? O vakit erkek dalaletinden bir ihtimal kurtulurdu. Ben kendimi sürekli onun yerine koyarım ve onun bundan, benim, onun yerindeyken çoktan yardımını görmüş olacağım gibi bir yardım göremeyeceğini rahatça idrak ederim. Benim istediğim bunda ihtilafa düşmek değil, bunu deneye tabi tutmaktır. Erkeğin dalaleti, pişmanlık içinde kendine yoğunlaşmasının, kadının gerçekliği yüzünden zora sokulmasına meydan vermesinde, pişmanlığının içinde, kadın bunu ona diyalektikleştirdiği için, huzur bulamamasında yatar. (Bu hususa bilahare değinilecek). Dolayısıyla, kadın ortadan kaybolur kaybolmaz, erkek sadece ve münhasıran kendisiyle muhatap olacak, pişmanlık kayıtsız şartsız onun hacet gördüğü bir idealite kazanacak, ve bunu, patetik bir eyleme geçme ihtirası veya kendisinin uyandırmadığı komik görüşler tarafından rahatsız edilmeksizin yapacaktır. Bir kişiliği tamamen erdirmek ve bir nihai sonuç ortaya koymak, hesaba alacakları pek çok şey

olan büyük sistematik düşünörlere mahsustur; bunu tüm olabilirliğıyle vücuda getirmek ise deneycileri ilgilendirir. Dolayısıyla ben kendi hesabıma bundan vazgeçmiş de olsam, erkeğın bir kez daha diyalektikleştığını pekâlâ tasavvur edebilirdim. Bu olur ise, o vakit o şeytanlığa devam eder. Bir insanı şeytan yapan şey diyalektik unsur değildir, haşa; lakin orada kalmaktır.

Constantin Constantius'un küçük kitabını okumuş olan okur, benim bu mahut yazarla aramda bir miktar benzerlik olmakla beraber, yine de arada çok fark olduğunu görecektir, ve deneyleyen kişi kendini bu deneye göre biçimlendirmekle her vakit iyi eder.

§ 3

Trajik Unsurun Tarihselliğ Komik Unsur İçin Olduğundan Daha Çok İhtiyaç Duyması; Bu Farkın "Deney"de Gözden Kaçışı

Trajik şairin, seyirci üzerinde layıkıyla bir etki yarattığından emin olmak, oyunla onların inanç ve güvenlerini, gösterimle onların gözyaşlarını kazanmak için, yaptığı tek iş tarihseli tefsir etmek olsa bile, kahramanı sanki gerçekte büyük işler başarmışçasına, sırtını tarihsel unsura yaslaması sık sık aklımı kurcalamıştır. Bunun böyle olduğunu eminim kimse inkâr etmeyecek, ve Lessing'i bana mazeret olarak göstermeyecektir, zira *Emilie Galotti*'nin istisnai bir kural oluşu, ve yazarının buna dair görüşleri, onun kendisinin de bunu aynı şekilde müşahede ettiğini gösterir. Genel uygulama ağırlıklı olarak, tarihsel olandan yararlanmak ve şairin tarihçiden daha büyük filozof olduğu, zira nasıl olduğunu değil nasıl olması gerektiğini gösterdiği şeklindeki Aristotelesçi görüşü kayda değer bir çekinceyle idrak etmektir. Mamafih komik şairin böyle bir tarihsel sığınağa ihtiyacı yoktur. O, karakterlerine ne isterse o adı verir, sahne mekânını o nereye isterse oraya kurar, yeter ki komik düşüncellik orada olsun, o vakit kahkaha elbet olacaktır; buna mukabil, Harlequin'i ve Pierrot'yu, onları ad olmaları haricinde nasıl kullanacağını bilmeden kullanmanın ona bir kazancı olmaz.

Peki bu, insanlar büyük olanı görmekten ziyade, el alemin zayıf yanlarını keşfetmeye daha yatkın olduğu için midir; bir şeye hiçbir emniyetli garantisi olmadan gülmenin, bu şey bir ahmağın hiçbir şeye gülmediği vakitki geçerliliğe sahip olmadığı için, o şeye ağlamaktan daha makbul sayıldığı için midir? Yoksa belki de burada neden, komik olanın, hafif silahlı olarak, etik olanı es geçip metafizik gamsızlığa sığınması, ve çelişikliği sırf kahkaha uyandıracak şekilde açığa vurmayı bilmesi midir? Yoksa neden, trajik olanın, ağır silahlı olarak, etik bir müşküle olduğu gibi takılıp kalması, o vakit elbet fikrin üstün gelip, kahramanın yenik düşmesi, ve bunun da seyirciye göre, kendisi kahraman olmak istediği sürece, oldukça hazin, ve sırf kahramanlar ölür diye, kendi hayatı için korkacağı bir şey olmadığını hesaba kattığı takdirde, oldukça müstehzi olması mıdır?

Velakin neden ne olursa olsun, beni alakadar eden şey neden değil olgudur, trajik olanın tarihsele sığınma olgusudur. Bu tabiatıyla şu anlama gelir; şiiriyat seyircide kendi başına düşüncellik uyandırabileceğini sanmaz, seyircinin buna sahip olduğunu sanmaz, lakin tarihselliğin, tarihsel olması hasebiyle, onun bunu kazanmasına belki yardımcı olacağını sanır. Buna karşılık, komiğe istinaden tarihten medet ummak, yahut komik karaktere tarihin yardımıyla destek vermek şairin hiç aklının ucundan geçmez, zira seyirci gayet yerinde olarak şöyle der: sen bize onu komik göster ki, biz de sana tarihsellik bahşedelim.

Ama büyük olana inanç duymanın, bunun tarihsel olduğu bilmenin acaba bir yardımı olur mu? Hayır, katiyen. Bu bilginin sadece kişiyi algısal gerçeğin cazibesine kapılan yanılsmaya düşürmeye yardımı olur. Tarihsel olarak bildiğim şey nedir? Algısal gerçektir. Düşünselliği kendi vasıtamla bilirim, kendi vasıtamla bilmez isem, o vakit onu hiç bilmemiş olurum, tüm tarihsel bilginin bir yardımı olmaz. Düşünsellik bir insandan diğerine nakledilebilen bir menkul, yahut satın alınan büyük parti bir malın yanında ilaveten gelen bir şey değildir. Sezar'ın büyük olduğunu biliyorsam, büyüğün ne olduğunu da bilirim, ve bunu böyle görürüm, aksi takdirde Sezar'ın büyük olduğunu bilmez olurum. Tarihin anlattıkları-

nun, itimada şayan şahsiyetlerin bizi bu kanıya sahip olunmakta hiçbir risk bulunmadığına, onun elbette büyük insan olduğuna, aldığı neticelerin bunu kanıtladığına dair temin etmesinin burada hiçbir yardımı olmaz. Bir başkasının sözündeki düşüncelliğe itimat etmek tıpkı gülünç bir şakaya insanın onu anladığı değil de, bir başkası bunun güldürücü olduğunu söylediği için gülmesine benzer. Durum böyle olunca, o vakit esasında bu şaka, itimat ve saygıdan dolayı gülen kişiye söylenmese de olurdu; o her halükarda aynı şiddetle gülebilir.

Okur bu bölümün başlığından rahatça görecektir ki, benim niyetim estetikte durup kalmak değil, dinsel doğrultusunda ilerlemektir. Trajik kahraman estetik anlayışta ne ise, dinî rol modeller de (tabiatıyla burada mutaassıp şahsiyetleri vs. düşünüyorum) dini şuur için odur. Şair burada bir sözcüdür. Burada yine tarihsel başvurulur. Rol model sunulur, ve sonra sözcü bunun muhakkak kesin olduğunu, zira tarihsel olduğunu söyler, ve inançlı cemaat her şeye, hatta sözcünün kendi dediğini bile bildiğine inanır.

Düşünselliği müdrük olmak için tarihseli düşüncelin içinde çözündürebilmem, yahut da, mutaassıp bir ifadeye başvurulacak olursa, Tanrının ölüm döşegine yatan birine dediği şekilde: şükretmem, icap eder. Buna karşılık, hep aynı tarihî teraneyi temcit pilavı gibi ısıtıp ısıtıp öne sürerek, düşüncellikten içeri adımımı atamam. Dolayısıyla, aynı şeye istinaden, sonucu *ap posse ad esse*³⁵ olarak, *ap esse ad posse*³⁶ olarak olduğu kadar iyi kavramayan kişi aynı şeyin düşüncelliğini kavramaz. O sırf hayalî fikirlerle beslenir. Düşünsellik canlandırıcı ilke olarak öyle kendiliğinden tarihsel hale gelmez. Bana aktarılabilen şey bir veri bolluğudur, ki bu düşüncellik değildir, ve bu suretle tarihsel daima hammadDEDİR, onu kendine mal eden kimse, bir *posse*³⁷ içinde çözünmeyi ve bir *esse*³⁸ olarak özümlemeyi bilir. Dolayısıyla, dindarlık alanında bir şey öğ-

³⁵ (Lat.) olurluktan oluşa doğru / ihtimalden gerçeğe doğru —çn.

³⁶ (Lat.) oluştan olurluğa doğru / gerçekten ihtimale doğru —çn.

³⁷ (Lat.) bir ihtimal —çn.

³⁸ (Lat.) bir gerçek —çn.

retilirken, şu akıllıca soruyu duymaktan daha abes hiçbir şey yoktur: acaba gerçekten bu şekilde mi olmuş? Zira o vakit insan buna inanırdı. Gerçekten bu şekilde olmuş olup olmadığı, temsili olduğu kadar düşüncel olup olmadığı yalnızca düşüncelliğin denetimindedir, ama insan bunu tarihsel olarak tıplayamaz.

Ben ızdırap hikâyesini deney şeklinde arz ederken bu hususta bilinç sahibi oldum. Ah! ünlü bir yazar olsaydım, o vakit okur dünyası azap içinde kıvranırdı, zira kitaptan ötürü endişe içinde olurdu ve şunu sorardı: Ama acaba gerçek mi? — o vakit buna tabii inanırdık. İnanmak istenen şey nedir? Gerçekten olması. Evet, bu yoldan mesafe alınamaz. Eğer bir hatip bunu dikkate almaz ise, dinleyicilerinin üzerinde derin bir etki bırakmayı elbet başaracaktır ama bunu kendine dair satirik bir hakikat haline getirmiş de olacaktır, ki o vakit bu, Sokrates'in belagat hakkında demiş olduğu şey, aldatma sanatı olur. Tarihsel olduğu ve bunun için vs. vs. olduğuna ne kadar parmak basılırsa, o bir o kadar aldatmış olur; ve az rızık sahibiyse, öyle ki aldığı paradan söz etmeye değmeyecek gibiyse, o vakit laf kalabalığı, hem de fazlasıyla laf kalabalığı yaptığı bir o kadar kesindir — Ah! hem de naçiz bir ücret karşılığı. Böyle her şeyi tarihe mal eden bir hatip, öğrencileri ruhsuzlaştırmaktan başka bir işe yaramaz. Zira şu iki şeyi sormak için ruh gücü gerekir: 1) Söylenen mümkün müdür?, 2) Ben bunu yapabilir miyim? Ancak şu iki şeyi sormak ruhsuzluktur: 1) Bu gerçek mi?, 2) Komşum Christophersen bunu yapmış mı; bunu gerçekten yapmış mı? Ve inanç ve itimat bir *esseyi* kendi *possesi* içinde çözündüren düşüncelliktir, ve şimdi ihtiras içinde tersine sonuç çıkarır. İnancın hedefi absürt dahi olsa, inanç duyulan şey gene de tarihsel unsur değildir, fakat inanç bir *esseyi* bir *non posse*³⁹ içinde çözündüren düşüncelliktir, ve o vakit ona inanmaya hazır olur.

Dinsel paradigmayı ilaveten sağlama almak için, insan dinsel olanı dolaysızlığın safi patetik kategorilerinde muhafaza eder. Burada hatibin başına da trajik kahramanından ötürü şairin başına gelen gelir. İnsan komik unsuru belli ettirmeye

³⁹ (Lat.) mümkün olmaz—çn.

hiç cesaret edemez. Dolayısıyla, dinleyicinin kati olarak bildiği, bunun ciddi olduğudur, ve bu ciddi olduğu vakit, tabii buna inanabilir. Ama ya bu ciddilik şaka olmuş olsaydı. Dinî ciddiyet, dinî olan gibi, komik ile trajik unsurların birliğinden ortaya çıkan daha yüksek bir ihtirastır. Benim bunu bilmemin tam nedeni, benim şahsen dindar olmamam ve bu görüş noktasına (birliğinkine) önündeki şeyi göz ardı etmeden, ve imanı kendi içimde bulmadan varmış olmamdır. — Durum buy- sa, o vakit tarihsel olanın zahmete girmesi gerekmez, zira bir düşüncellik yönünde hiç yardımı dokunamasa da, hiç olmaz- sa bir diyalektik düşüncellik yönünde bir yardımı dokunabi- lecektir. Eğer itimada şayan bir kişi olmuş olsaydım, ortada- kinin şaka mı ciddi mi olduğunu önceden bilemeyen okur dünyasının durumu kötü görünürdü. Bir izahata mecbur ka- lırdım — Velakin, itimada şayan olmamak her hâlükârda da- ima işe yarayan bir şeydir.

İnsan dinsel unsuru da, aynen estetik unsurda olduğu gi- bi, bir sonuçla sağlamlaştırır — ama benim deneyim ne de ol- sa tamamen ermemiştir. Yani hiçbir sonuç yoktur — “Saygıde- ğer, mütefekkir kitleye şu hususu bir düşünmelerini istirham ederim; bir kitabı sonuç olmadan yayımlamanın anlamı ne- dir? Neyse ki hiç okuyanı yoktur, çünkü silik bir yazarın ka- leminden çıkmıştır, ki bu, bir kitap eleştirmeninin diyeceği şeydir, hem de onu bundan vazgeçirmek için ısrarla rica et- miş olmama rağmen — ama böyle yapmış olmam onu tam da bunu söylemekten vazgeçirmek için değildir, zira diyeceği şey nasıl olsa vasat olacaktır. Velhasıl, insaf sahibi her işgüzar okurun peşinen talep edebileceği sonuç hiç ama hiç gelmez. Ah, dilerim bu açıklamalar bunu az da olsa telafi edebilecektir.

Şiiriyat dışsal ile içselin ölçekdaşlığında yatar, dolayısıyla sonuç görünürdedir ve gösterilebilir. Sonuç tam kavranacak gibidir. Yine de bir parça temkinin zararı olmaz, zira bu so- nuç düşüncellikle aynı diyalektiğe sahiptir. Dinsellik içten doğar. Burada sonuç dıştan görülmez. Ama hatip ne yapar? Sonuca kefil olur. Böyle bir kefaletin her yönden güven aşıl-ayıcı olması icap eder — ciddi ve pozitif olan için.

Estetik sonuç dışsaldadır ve gösterilebilir gibidir. Evet, bu gösterilebilir, hatta miyop biri bile kahramanın galip çıktığını,

yüce gönüllünün muharebede can verdiğini ve ölü olarak içeri taşındığını vs. (tabiatıyla hepsini bir arada değil) tiyatro dürbünü yardımıyla görebilir. Estetik olandaki gayri mükemmellik de tam budur. — Etik sonuç çok daha az ölçüde gösterilebilir, veya daha doğrusu, fiilen öyle bir süratle talep edilir ki, insan daha etrafı kolaçan edecek bakacak vakit bulamadan o oradadır. Misalen, ben her şeyi düşünmeyi kafamdan savıp sırf etiği düşünürsem, etik açıdan doğru olduğu üzere, iyyinin sonsuz bir süratle üstün geldiğini görmek, cezanın da sonsuz bir süratle kötüyü bulduğunu görmek isterim. Ama bu sahnelenmeye gelebilecek bir şey değildir, en az 5 perdelik bile olsa; estetik ve etik bunun için birbiriyle kaynaştırılmıştır. Etik temel fikir muhafaza edilmiş ve sonsuz sürat estetik kategoriler (kader, tesadüf) vasıtasıyla azaltılmıştır, ve bu etik temel fikirde en nihayette bir dünya düzeni, bir ilahî yönetim, takdiriilahî görülmüştür. Bu sonuç estetik-etiktir, dolayısıyla, dışsaldaki bir dereceye kadar gösterilebilir gibidir. Mamafih bu sonuçta bir namünasipsizlik vardır; zira etik olan estetik olanı, onunla uygunsuz izdivaç gibi bir doğrudan birlik içinde olduğu nazarıyla bakmaktan başka yolla itibara alamaz. (Boethius'un şair tasvirlerine o denli öfkelenmiş olması kesin bunun içindir, I, s. 9.); Solon'un sahne oyununu aldatmaca diye yasaklamış olması kesin bunun içindir; Platon'un, şairlerin ülkesinden uzaklaştırılmasını istemesi kesin bunun içindir.) Etik olan sırf suçlu mu suçsuz mu sorusu sorar, o insanlarla boy ölçüşecek kadar erkektir, dışsal ve görünür bir şeye, kader ve tesadüf gibi muğlak diyalektik bir şeye, veya bir mahkeme ilamının elle tutulurluğuna muhtaç değildir. Etik gurur sahibidir, ve şöyle der: ben bir kere hüküm verdim mi bunun daha ötesi yoktur. Yani etik, estetikten ve dışsallıktan ayrı tutulmak ister, onun gayri mükemmelliği de budur, o daha ulvi bir münasebete girmek ister, ki bu dinsel olanıdır.

Dinsel olan, estetik olanın oynadığı rolün aynısını şimdi, ancak daha üstün durumda olarak oynar, bu da etik olanın sonsuz süratini geniş tutar ve gelişim vuku bulur; fakat sahne içseldedir, düşüncededir ve dimağdadır, gece dürbünüyle bile görülebilecek gibi değildir. Tinin ilkesi, dışsal ve görünür

olanın (var durumdaki için dünyanın saltanatı veya sefaleti, eylem durumundaki için dışsaldaki bir sonuç veya bunun nemevcutluğu) inancı sınamak için var olduğudur, dolayısıyla, aldatmak için değil, tin onu sıradanlaştırma sınavından geçebilsin ve kendini geri alabilsin diyerdir. Dışsal hiçbir şey fark ettirmez — birincisi, sonuç içselde kalır, ve ikincisi sürekli ertelenir.

Estetiğin mahsulü dışsaldadır, ve dışsal, mahsulün orada olduğunun güvencesini sağlar; kahramanın galip geldiğini, o mahut ülkeyi fethettiğini görürüz, ve o vakit işimiz bitmiş olur. Dinselin mahsulü, dışsala karşı umursamaz olarak, sadece içselde, inançta güvenceye alınmıştır. Estetiğin gerek duyduğu dışsallığa (küçük insanlar veya küçük para olursa komikleşmesi için, büyük insanlar, büyük konular, büyük hadiseler gerektir) karşı umursamaz olarak dinsellik, yaşamış yaşayacak en büyük insanla ve en beş para etmeziyle ölçekdaştır, ve eşitçe ölçekdaştır; ulusların refahıyla ve bir metelikle ölçekdaştır, ve eşitçe ölçekdaştır. Dinsel ancak ve ancak niteliksel diyalektiktir, ve estetiğin görev alanı olan niceliği küçük görür. Dinsel olan, estetik olanın sonuçta lüzum duyduğu dışsallığa karşı umursamaz olarak, böyle bir şeyi küçük görür ve anca beraber kanca beraber olduğumuzu, tamamen erdiğine inananın (yani bunu tahayyül edenin, çünkü bu kabîl şeylere inanç beslenemez, zira inanç sarahaten sonsuzluktur) — zayı olmuş olacağını telkin eder.

Şimdi sıra sonuçlarla hareket eden hatipte; o ne yapar; aynen şunu; dinleyicileri aldatmak için ona mümkün olanı yapar. Ama hatip pozitiftir. Gayet tabii o da dediği şey için para alır, ve bu bile insanda ona karşı bir tür itimat uyandırır, yoksa bir insan doğruyu söylemek için para vermiş yahut itibarını yitirmişse, insan ona ne itimat duyacaktır, o zaten kendini yalancı çıkarmıştır, zira doğruluğun bir insana para, itibar ve bu kabîl şeyler sağlamış olması icap etmez miydi!

Eğer birisi yüzmenin kuru toprağa uzanıp çırpınmak olduğunu söylemeye kalkacak olsa, herkes muhakkak ona zır deli gözüyle bakacaktır. Ama inanmak tıpkı yüzmek gibidir; hatibin bir insanın karaya çıkmasına yardımcı olmak yerine onun derinlere çekilmesine yardımcı olması icap ederdi; yani

biri çıkıp da inancın kuru toprağa uzanıp sonuçtan emin olarak çırpınmak olduğunu söyleyecek olsa, aynı şeyi demiş olur, ama insan belki bunu anlamaz.

Dinseldeki sonuç noksanlığına dair burada ifade edilmiş olan şeyi, şu şekilde de tarif edebilirim: negatif pozitiften daha yüksektir. Bu tür düşünceleri deneylerken, silik bir yazar olmak ne şanstır; insan itibarlı yazar olsa müşkül durumda kalırdı, pozitif olanlar, onun bu itibarı yüzünden, pozitif bir sonuca varmış olduğunu hemen kabullenirdi, ve onun pozitif itibarı daha da bir artardı. *Pozitiflerde*, veya bu belgili tanınılığı, neyi kastettiğimi daha kesin ifade etmek için daha belgili bir kalıpla kullanacak olursam: *Malum pozitiflerde*, pozitif bir sonsuzluk vardır. Pozitif birinin tamama ermiş olduğu tabii gayet doğrudur, ve insan bunu bir kere işitti mi, o da kısa sürede tamama erer. Burada sonuç ganidir. İnsan pozitif sonsuzluktan ne anlaşılacağı hususunda Üstat Hegel'den bilgi edinmek isteyecek olursa çok şey öğrenir, insan elinden geleni ardına koymaz, onu anlar, geriden gelenin belki anlayamayacağı tek şey, bir canlının ya da bir insanın ömrü hayatında, esasen uluhiyete ve ebediyete ve rahmetlilere mahsus bu pozitif sonsuzluğun içinde huzur ve sükûn bulacak bir varlık haline nasıl gelebileceğidir. Ben esasen bundan, tamama ermemiş olan negatiflerin *en passant*⁴⁰ bir hevesle bekledikleri bir sonuç eksikliği olduğundan başka bir şey anlayamam; ki onlar, sistem tamama erdikten çok sonra, astrolojinin o uzak gezegenlerde bunu kullanabilecek daha yüksek varlıklar bulma hususunda ne derece muvaffak olabileceğini görme beklentisi içindedir. Geri kalanını o yüksek varlıklara bırakmak icap eder, ama biz insanlar için önemli olan, aşırı pozitif olmakta temkinlilik, zira bu esasen hayat tarafından mas-kara edilmek demektir. Hayat sinsidir ve çeşitli tılsım araçları vardır, serüvenciyi bunlarla yakalar; ve ona yakalanan, evet, ona yakalanan daha yüksek bir varlık haline filan gelmez.

Sonlu bir varlık için, ki bu tabii insanoğludur, zaman içinde yaşadığı sürece (bkz. Balle'nin *Dinî Öğreti Kitabı*) negatif sonsuzluk en yüksek olandır, ve pozitif olan mahzurlu bir

⁴⁰ (Fr.) *öylesine*—çn.

huzurdur. Tinsel yaşam, özellikle dinsel olanı, kolay değildir; inanç sahibi daima derin sulara yatar, altında 70,000 kulaç su vardır. Lakin orada ne kadar uzun süre kalmış olursa olsun, bu yine de onun giderek karaya doğru çekilip oraya uzanabileceği anlamına gelmez. Daha bir sakinleşebilir, daha bir tecrübelileşebilir, latifeyi ve neşeli mizacı seven bir güven bulabilir — ancak o, en son ana kadar, orada, 70,000 kulaç derinliğindeki sulara yatar. Dolaysızlık kaybolacak olursa, ki herkesin istediği şeydir, işte o vakit devreye bu girer. Hayatta elbet herkese yetecek sayıda güçlükler olacaktır. Bırakın fakir fukara yokluğun ve geçim gailisinin ağır baskısını hissetsin, bırakın dini iman gücüyle tinsel yaşamı seçende, onun muhtaç olduğunu anlayabildiğim şu teselli, onun da bu hayatta mihnet çektiği ve Tanrı nezdinde kişisel itibar diye bir şey olmadığı tesellisi olsun. Zira pozitif olmak, insana Tanrı nezdinde kişisel itibar sağlamaz⁴¹, her ne kadar bu, spekülâtif düşüncenin dini imanı carından etmek suretiyle onun işini hallettiği devirden bu yana bilgelik haline gelmiş dahi olsa.

Şahsen dindar olmasam da bunu çok iyi anlarım, ama gasp edercesine değil⁴², tek istediğim bunu gözlem arzusu içinde, deneysel yolla anlamakmış havasında yaparım. Dinsel olan kendine tarihselde hiç dayanak aramaz, bunu komik olanın daha yüce bir sebeple yapmadığı kadar bile yapmaz, o trajik ve komik unsurların ihtirasta birlik olduğunu peşinen varsayar, ve yeni bir ihtirasa ya da aynısıyla, tercihini trajikten yana yapar, ki bu durum da her tarihsel dayanağı anlamsız kılar; o hiç tamama ermez, en azından zaman içinde ermez, dolayısıyla o, ancak bir yanıltmaca olarak böyle görüntülenir. O vakit eğer ki dinsel meseleler üzerinde konuşan bir hatibi hiç kaçırmadan dinlemiş olan bir kişi ona gidip şöyle diyecek olsaydı: Yani şimdi benim inanç sahibi olduğuma kani değil misiniz, halbuki ben sizi o kadar ısrarla, hiç kaçırmadan dinlemiş biriyim, o vakit belki bu konuşmacı iyi huyluluk denebilecek bir his seli içinde, gazetedeki teşekkür ilanında görülen türden sıcak bir ilgi ve anlayışla şöyle karşılık verebi-

⁴¹ Yeni Ahit, Elçilerin İşleri 10: 34—çn.

⁴² Yeni Ahit, Matta İncili 11: 12—çn.

lirdi: "Ay, olur mu canım, benim kesin kanaatim budur, müsterih olun, yalnız konuşmalarımı kaçırmayın ve yine şüphelendiğiniz bir husus vs. olacak olursa hiç çekinmeden bana gelin." Benim iyi huyluluktan ve sıcak ilgi ve anlayıştan mahrum olan deneysel gözlemim, şöyle karşılık vermiş olması daha iyi olurdu fikrindedir: "Azizim, sen beni alaya almak mı istiyorsun, ben kendi zevceme bile, evet hatta kendime bile kefil olmaya cesaret edemem, zira ben 70,000 kulaç derinliğindeki sulara yatıyorum."

Bari şimdi kimse tahrik etmeye kalkmasa, olmayacak vaatlerde bulunmasa, körpecik kızların lütfunu ve eleştirmenlerin alkışını vaat etmese de bunun yerine deneyimin gerçek bir hayat hikâyesi olup olmadığı, gerçek bir temele dayanıp dayanmadığı sorusuna cevap talep etse. Evet, muhakkak gerçek bir temele dayanır— yani kategorilere. Ancak tanınmadık bir yazar için tahrik muhtemelen daha azdır, hepsinin bir kandırmaca olduğunu herkes rahatça anlar, ama yine de öyle değildir, zira bu bir deneydir. Trajik unsur gerçekliğin ilgisine, komik unsur ise metafizik ilgisizliğe sahiptir, fakat deney şakayla ciddinin görünmez birliğine bağlıdır. Biçimle içerik ve içerikle biçim arasındaki gerilim, bununla dolaysız ilişkiyi engeller, ve bu gerilim içinde deney, ciddiyetin yiğitçe uzattığı eli sıkmaktan ve şakanın şaklabanlıkla olan ortaklığına girmekten kendini sakırur; deney, okurlara daima 'siz' diye hitap eder. Şiir kahramanı zaferiyle şevk, ızdırabıyla kasvet vermek ister (gerçekliğin ilgisine sahiptir), komik kahraman kakhaha uyandırır, fakat "deney"deki *quidam*⁴³ hiçbir şey istemez; o, hiçbir iddiası olmaksızın, her yoldan emre amadedir, o hiç kimseye yük olamaz, zira o şu itibarla da emre amadedir; her kim olsa onu hiç risksiz göz ardı edebilir, ki bu bahusus, onu gözetken kimsenin bundan kazançlı mı yoksa zararlı mı çıktığını saptamanın mutlak surette imkânsız olmasındandır.

⁴³ (Lat.) kişi—çn.

***Pişmanlık Kendini Oluşturmaktan Diyalektik Olarak
Alıkonulmuş Durumdadır; Estetik ve Dinsel Arasındaki Son
Hudut Psikolojik Unsurda Yatar.***

Şiiriyat pişmanlığı kullanamaz; o tespit edildiği anda sahne içselleşir. Sistem de tabiatıyla onu kullanamaz; zira tamama ermesi gerekir, ki bu ne kadar erken olursa o kadar iyidir, ve o ancak tamama erdiği vakit pişmanlıktan muaftır, ve tamama ermek için pişmanlıktan muaf olmaya bakar. Patolojik hayat unsurlarının sistematik kısaltılmış şekli, metafizik anlamlılıktan başkasına sahip olmak istediği anda katksız gülünçlük olur. Dolayısıyla, sistem safi metafiziktir, ve böyle olması kendi açısından münasiptir, ancak bu, yaşamı kucaklayan bir sistem değildir, zira o vakit etiğin de olması icap eder, ve etik olanı kırıp kısaltmak onu maskara etmek olur. Deneydeki *quidamın* tabiriyle, sistematik “heyecan treni” şöyle gider: 17. bölüm Pişmanlık, 18. bölüm Uzlaşma, sonraki bölüm Sistem bitti, ve son durak mücellit için ciltleme hususunda bir iki üstü kapalı tavsiye. Şöyle ki, metafizik için koyun derisi cilt, sistem için dana derisi cilt olacaktır. Velhasıl insan pişmanlıkta durup kalmaz. İnsan bunu diyemez de, çünkü bir bölüm sonsuzluk hiç değildir, işi son derece acil olan kişi için bile. Mamafih benim niyetim kısa bir süre için pişmanlıkta kalmaktır, ne de olsa deneycinin daha çok vakti vardır.

Deneydeki *quidamın* şeytaniliği esasında şudur, o, pişmanlık içinde kendini geri alamaz, en uç noktada gerçeklikle diyalektik bir ilişki içinde öylece asılı kalır (yukarıya bakınız). Bindiği gibi, Juno, Latona’nın başına musallat olsun da doğum yapamasın diye ona bir at sineği yollamıştı; işte, bir genç kızın gerçekliği de bu misal bir at sineğidir, erkeği huylandıran bir “belkidir”, gerçekliğin lanetidir, hayatın hasetidir, onun oradan sıyrılıp çıkmasına meydan bırakmaz, ve bu suretle onu tam anlamıyla dinselini içine doğru iter.

Pişmanlık daha az sistematik, daha tatmin eder şekilde harekete geçirildiği vakit, insan yine de ekseriyetle gözlerini, bhusus uzlaşmayı açığa vurmak için, dört açmıştır. Bu çok iyi bir şey olabilir ama yaradılıştan mütevellit zorluklar başka

yerde de yatar. Pişmanlık arz edildiği vakit suçun da net olarak ortada olması ve idrak edilmiş olması şarttır. Ama güçlük bu tam diyalektikleştiği anda hasıl olur. Benim yukarıda, eğer deneydeki *quidamın* fiili bir suçu olmuş olsa, onu bundan arındırmanın çok daha kolay olmuş olacağını, zira o vakit diyalektikten kaçırılmış olacağını söylemiş olmam bundandı.

Bu kabîl şeylerin gerçekliğin içinde ancak nadiren mi vuku bulduğu, yahut hiç mi vuku bulmadığı hususu deney açısından bir fark yaratmaz. Yine de, diyalektik son derece sık arz olsa da, boşa çıktığı ihtimali de düşünülebilirdi; zira gayet normal olarak o sırf el kitaplarında ve katiyen kendinde var olmayan yahut hayatı ve başkalarını göz hapsine almayı bilmeyen insanların nutuklarında arz olan bir şeydir.

Deney hâlihazırdaki durumu olabildiğince diyalektikleştirmiştir. Deneydeki *quidam* bir cinayetin vicdan yükünü yüklenabilir, ve bütün hepsi bir hiç, bir hayal ürünü bile olabilir; ama bunu yüklenir, çünkü bunu onun omuzlarına yükleyen o genç kızdır, ve sonra bir parça boş laf edildi mi cinayet filan kalmaz. Peki buna kim karar verecektir? Gerçeklik karar verecektir. Fakat gerçeklik biraz vakit ister, ve ben deney yaparken, telaşlık-faşlına itibar etmem. Peki o vakit bu kişi bu süre zarfında varlığını nasıl sürdürür? Bu pişmanlık için yeis duyulacak bir şeydir. Benim için mesele farklıdır, çünkü ben kendi ince hesaplarımla memnun mesut oturur, komikliği ve trajikliği bir arada seyrederim. Ölen trajik genç kıızı, ve katile dönüşen komik günahlıyı, ızdırap çeken trajik günahlıyı, ve yaşayıp giden komik genç kıızı. Söz sözdür ve erkek de erkektir, bu sırf erkek adamlar için muteberdir, dolayısıyla ölümden bahiste ihtiyatlı olunması icap eder. Bir ölenin ölüm hakkında demiş olduğu şey elbet doğrudur. O ne yaş ne de mevki tarur, ama bundan peşinen hiçbir sonuç çıkmaz.

Diyalektik bir okur burada, deneydeki *quidamın* nazarı itibara almadığı yahut yeterince almadığı bir zorluk olduğuna derhal dikkat edecektir. Öyle ki o, genç kızın onun hakkında edinebileceği her intibayı, bir aldatmaca yoluyla ondan koparmak ister Bu aldatmacayı hayata geçirir ama bunu hesaba vurmayı unuttur. Gerçekliğin dehşetlerine karşı koyacak gücü vardır ama kendisiyle karşı karşıyayken bunu sürdürecektir

kuvveti yoktur. O gerçeklikten daha yüksektir, bunu aldatmacayla gösterir, şöyle ki bir argümandan kaçınmadığı vakit bunu sonuna kadar götürür. Mamafih argüman bu aldatmacadan ötürü, aksi takdirde olacağından daha farklı olabilir. Aldatmaca kesin hayata geçirildiği anda, kızı haliyle yanlış yola sevk etmiş, ve kendini sempatik olmayan fikir beyanlarına sürüklemiş olur; onun ızdırap çektiğini kızın ruhu bile duymaz, kız olsa olsa onun bu ilişkiyi bitirmeyi ve sonra da zaferine bayram etmeyi aklına koymuş olduğunu farz edebilir. Velhasıl, kızı bu tür fikir beyanlarından alıkoyabilecek hiçbir şey yoktur. Bu cihetle, dehşetin böyle bir mahiyet alması erkeğin kendi suçudur. Ancak şu da hatırlanmalıdır ki, o bu aldatmacaya sarılmadan evvel daha yumuşak yollu bir girişimde de bulunmuştur. Ama bu aldatmacayla her şeyi kendisi için daha dehşet verici bir hale getirmeye bizzat katkıda bulunuyor olması, yani *aldatarak* kendine bir çıkar sağlayacak değil, kendini hezimete uğratacak olması bu deneyde benim için son derece önemlidir. Dışsal anlamda o galip gelmiştir, gerçekliğin ona karşı koyma gücünün onun karşısında elinden hiçbir şey gelecek gibi değildir — ve aradan altı ay geçer, ve o vakit erkek kendiliğinden bir adım atar, bu hadiseden yara almış bir halde, şimdi mücadeleyi bırakmaya mecburdur. Bu tam da dinsele ışık tutar. Doğruca gerçeklikten kaynaklanan dinsellik müphem bir dinselliktir. Estetik kategoriler kullanılmış, ve yaşam bilgeliği edinilmiş olması pekâlâ mümkündür; lakin gerçeklik galebe çalmaya muktedir olmayıp da kişi kendiliğinden gönül verdiği vakit dinsellik daha barizdir.

Ben şimdi burada, onun kendisinin ziyadesiyle kale almadığı şeyde, yine komik ve trajik unsurların birliğini görürüm, yani komiklik onun palavracının biri olmasında değildir, zira o vakit onun hakkından gelenin, gerçeklik olması icap ederdi, ama o, gerçeklik krizinin üstesinden gelir ve sonra kendi eliyle teslim olur. Bir matah olduğuna kendini inandırmış birinin hiçliğine gerçekliğin içinde görünürlük kazandırmak estetiğe düşen bir görevdir, ama eğer estetik onun gerçekliğin içinde büyük olduğunu ilk ağızda kabullenmiş ise, o vakit estetiğin onun üzerinde daha yüksek bir hâkimiyeti olamaz, ve kah-

raman olduğunu kabul etmek zorunda kalır; ama o vakit dinsel şöyle der: "Hiç dert etme, o vakit gel onun özünde neyin nesi biri olduğuna biraz daha yakın bakalım." Ben bununla sîrf Grek anlayışından yola çıkarak iştiğal ederim. Kutsal tanrıların, gerçekliğin içinde diyalektik hazların tadına varsın diye böyle bir insan yarattıklarını, orada gayesine erişsin diye ona bu cihetle güç bahsettiklerini, ama diğerk taraftan ona, içinde kendi başına yolunu kaybedeceği bir içsel alem de bağışladıklarını tasavvur ederim. O gerçekten büyük işlerin üstesinden gelebilir, lakin işi yerine getirir getirmez, bu vakıa onun kendi içinde tekrarlanır ve o vakit yenik düşer. Ve ben tanrıların birbirine şöyle dediğini tahayyül ederim: "Lakin kendimiz için de bir şeye sahip olmamız icap eder, tanrıçalar için olmasa bile, bu onların kavrayacağı şey değıl, kavramış olsalar, bu merhametsizlik olmazdı. Bu iş kakhaha ödölümüze şereflendirdiğimiz şair icatları gibi gülünecek bir şey değıl, ağılanacak şey de değıl, ama hak ediyorsa o vakit bunu da seve seve yaparız; velakin bu, dengenin zevkusefa içindeki diyalektik hazzı. Ama bizi itham etmeye kalkamaz, zira biz onu büyük insan yaptık, ve aslına bakılırsa, ancak biz tanrılar aynı anda onun hiçliğini de görürüz."

Deneydeki *quidam* bunu böyle görmez, zira ihtirasından ötürü Tanrıya inanç içinde tutunur, ve hiçleştirilmişliğinden ötürü, komik ve trajik unsurların negatif birliği olan benim bunu gördüğüm gibi görmez, ve daha fazla hiçbir şey de görmez, ama kendi ıslahını görür, kendisinin gerçekliğin eliyle değıl, Tanrının eliyle teslim olduğunu görür, ve o bu suretle ıslah olmuştur. Dinsel anlamda, her ne kadar burada bana yabancı bir dil: herkesin ona gerçeklik karşısında müstesna bir dayanma gücü verecek bir kişiliğe haiz olmasının derdine düşmüş olan takdiriilahûnün dilini konuşur olsam da, kendimi farklı biçimde ifade etmem gerekir; "ama," der takdiriilahû, "onun çok fazla zarar görmemesi için, ben bunu kasvetteki güce bağılıyorum, ve bu suretle bunu onun kendinden gizlemiş oluyorum. Neye muktedir olduğunu hiçbir zaman bilemeyecek, ama ben onu kullanmak istiyorum: hiçbir gerçeklik onu küçük düşüremeyecek, o bu cihetle diğerk insanlardan daha iltimaslı, ama hiçleştirilmişliğini de kendi içinde, diğerk

insanların hissetmediği gibi, hissedecek. O ancak orada ve sadece orada beni anlayacaktır, ama o vakit, anladığının ben olduğumdan da emin olacaktır.” Ben bunu deneysel bakımdan elbet anlayabilirim, ama aksi halde anlayamam, zira ben ihtiras içinde değil ihtirassızlık içinde sükûna ermiş olurum.

Velhasıl pişmanlık şimdi ona göre diyalektikleşmiştir ve öylece kalır, çünkü o esasen, hak ettiği cezanın ne olduğu hususunda gerçeklikten bilgi beklemek zorundadır. Diyalektik okur tabiatıyla bu tür diyalektik pişmanlık için bir sürü örnek bulabilecektir. Ben sadece bir tane göstermek isterim. Davut, Batşeba’yı elde edebilmek için, Uria’nın en sinsi ve kurnaz yolla ortadan kaldırılmasına karar vermiştir.⁴⁴ Ben onun karargâh komutanına bir ulak vasıtasıyla gizli bir emir yolladığını farz ettim; bu ulağın karargâha varmak için iki gün harcadığını farz ettim. Tarihi gerçeklik burada hiçbir fark yaratmaz. Ne olur? Davut, ulağın gittiği gece, uykuda rahat etmek istese de bunu yapamaz, yakalandığı dehşet onu uyanık tutar, ve o pişmanlığa gömülür — bir sonraki bölümde tabii uyuma gelir. Ama bir dakika! Davut bu cinayeti engellemenin belki mümkün olabileceğini de aynı anda idrak eder. Ulak gitmiş ve Davut geride kalmıştır. Ben yine 5 gün geçtiğini farz ettim. 5 gün, bu ne kadar eder? Bu bir bölümdeki bir *comma*⁴⁵ değildir; olsa olsa bir partiküldür: bir “o aradadır”, bir *punktum*⁴⁶ başlatır o kadar; ancak 5 gün bir insanın saçını başını da pekâlâ ağrıtabilir. Ama katil olmak istemiş olmakla, böyle olmak arasında elbette büyük bir fark vardır. Davut şimdi diyalektik bir muallaklık içindedir, ve onun vaziyetini psikolojik olarak tarif etmek isteyen deneyci bir sürü ama bir sürü bölüm kullanabilir. — Mamafih, burada benim deneyimden kat kat daha kolay bir durum bulunduğunu kim olsa rahatça idrak eder. O yine de kendini bir cinayetin suçlusu yapmak istemiştir, fakat deneydeki *quidam* imdada yetişmek ister, tam bir sempatiyle her şeyi riske atar, ve bakın işte! bir cinayetin yükünü o üstlenir, veya daha doğrusu, diyalektik

⁴⁴ Eski Ahit, 2 Samuel 11 — çn.

⁴⁵ (Dan./Lat.) *virgöl* — çn.

⁴⁶ (Dan./Lat.) *punktum*. Ötesi yok’un / noktalamanın başlangıcıdır — çn.

sulara dalar. Burası, Davut'un durumundan da daha diyalektiktir, komik unsur Davut'ta hiçbir suretle kendini göstermez. Zira Uria'nın gerçek ölümünü engellemeyi başarabilmiş olsa bu, Davut için bir ferahlama olabilirdi ama bu hiçbir zaman bir şaka olamazdı. Buna karşılık, deneydeki *quidam* fikrin yardımıyla korunmamış olsa, âdeta gülünç olabilirdi.

Pişmanlığın diyalektik şekli şudur: O pişmanlık raddesine gelemmez, çünkü pişmanlık duyacağı şeyin ne olduğu sanki hâlâ muallaktır, ve o bu pişmanlığın içinde rahatı bulamaz, çünkü sanki mütemadiyen harekete geçmek istermiş, mümkün olsa, her şeyi sil baştan yapabilmek istermiş gibidir. — Şeytanilik onun buna boyun eğmesidir; sırf mümkünlüğü itibara alacak ve pişmanlığı bundan tamamen hariç tutacak olmasıdır. O, ilk nedenden dolayı (neye pişmanlık duyacağının hâlâ kesinleşmemiş olması) *in suspensio* tutulduğu takdirde ironiktir, ikinci nedenden dolayı (mütemadiyen eyleme geçecek olması) olursa, o vakit tümüyle sempatiktir. — Onun pişmanlık durumunda üçüncü bir unsur daha vardır. İnsan sistemde ancak bir kez, o da 17. bölümde pişmanlık duyar, ve sonra 18. bölüme geçer. Ama canlandırılan kişi için iyileşme devresi başlayacaksa, o vakit pişmanlık işini elden bırakma anının gelmesi de şarttır. Bu anla, bir anda unutulma arasında yanıltıcı bir benzerlik vardır. Ancak suçu unutmak yeni bir suçtur. Güçlük buradadır. Suça sımsıkı tutunmak pişmanlığın ihtirasıdır, ve duyduğu gurur ve coşkuyla, unutmamanın ferahlıktan dem vuran bilgiç laflarını hakir görür, ve endişe içinde kendisi de bundan şüphe eder; ve hatta öyle ki, deneydeki *quidam*, genç kızı bu suretle, baştan çıkarıcı bir düşünceyle, bu tam da güzel olduğu için payelendirdiği kanaatindedir; bunu bırakmak, her an ta yanında olmasın diye bunu silip atmak şifa için zaruridir. Her şey 18. bölüm, 17. bölümün hemen üzerine yahut akabinde gelecek şekilde sessiz sakın cereyan ettiği vakit, böyle içten içe, gerçekten diyalektik sularda çırpınıp durmak dışarıdan fark edilmez.

Shakespeare'in Hamlet'ine Kısa Bir Bakış

Börne, *Hamlet* hakkında kısa bir eleştiri kaleme almıştır. Bizzat kendisinin bir değer atfedip etmediğini hiç bilemediğim nihai bir yorumu, sadece bir yorum olarak, kafamı meşgul eder. Bütünüyle bakıldığında, Börne, Heine, Feuerbach ve benzeri yazarların kişilikleri bir deneyci için büyük ilgi odağıdır. Onlar ekseriyet itibarıyla dinî hususlara gayet iyi vakıftırlar, onlar bu hususlarla bir işleri olmayacağını katıyetle bilirler. Bu, dini imanın esasen neye dayandığından haberi olmayan, kâh aşağıdan alarak, kâh büyüklenerek, ama maalesef ki dairna bunun izahını üstlenmek isteyen sistematistler karşısında büyük bir avantajdır. Nasipsiz biri, kıskanç bir sevgili, erotiğe, aynen nasipli biri kadar iyi vakıf olabildiği gibi, infial içindeki biri de dini imana bir anlamda inanç ve iman sahibi biri kadar iyi vakıf olabilir. O halde, zamanımızın birini tam anlamıyla iman sahibi olarak sergilediği ancak nadiren olduğuna göre, insanın hakkıyla ehil birkaç infial sahibi bulunduğuna her zaman memnun olması icap eder. Bir şey hakkında bihakkın malumat sahibi olmayı arzu eden bir kimse, koyu dindar birinin, kelimenin 17. yüzyıldaki anlamıyla ve infial içindeki birinin de kelimenin 19. yüzyıldaki anlamıyla tıpkı aynı şeyi dediğini duymak nasip olursa, yani ilki: bu böyle böyle, ben böyle olduğunu iyice biliyorum, onun için yapmayacağım, derken, ikincisi: bu böyle böyle, ben onun için buna inanıyorum, diyor ise, ve bu böyle ve böyle, tamamen mantığa uygunsa, o vakit insan bu gözleminden içi ferah olarak bir sonuca varabilir. Bu şekilde mutabık iki tanık, hukukçuların bilmediği bir güvenilirlik sağlar.

Börne, *Hamlet* hakkında şöyle der: "Bu bir Hristiyan dramıdır." Bu benim düşüncemle gayet iyi bir müşahededir. Ben sırf bir kelimeyi değiştirir: bir "dinsel" dram derim; ve o vakit demek istemiş olduğum şey, hata bunun böyle olmaması değil, buna dönüşmemiş olması, veya daha doğrusu, hiç de bile drama olmaması gerektiğidir. Shakespeare, *Hamlet*'e karşı dinî tereddütle tuzak kuran (ki o vakit dram son bulur) dinî ön koşullar yüklemek istemezse, o vakit *Hamlet* özü itibarıyla

mütereddit biri olur, ve estetik unsur komik bir algıya hacet görür. Hamlet'in büyük planı intikamcı olmaktır; intikamın intikamcının tasarrufunda olduğunu söyler⁴⁷; o böyle kanaat getirmiştir; insan aynı anda onun bu planın altından dinsel bakımdan kalkmadığını görmediği takdirde (ki bu suretle sahne içe döner ve onun şiirsel olmayan tereddütleri psikolojik bakımdan, tuhaf bir diyalektik pişmanlık halini alır, çünkü pişmanlık sanki vaktinden evvel gelmişe benzer), hızlı harekete hacet görür, zira o vakit o sadece ve sadece, şairin ona hiçbir güçlük çıkarmadığı dışsallıkla muhataptır. Plan kati ise, o vakit *Hamlet* nasıl hareket edeceğini bilmeyen bir mıymındır, plan kati değil ise, o vakit o, matah bir şey olmak istediği için ve isteyerek, kendine işkence eden türden bir işkenceci-dir, bunların hiçbirinin trajik unsurla bir alakası yoktur. Rötcher gayet münasip olarak onu bir tefekkür hastası haline getirmiştir. Rötcher'in aldığı yol mükemmeldir, ve ilaveten, sistematistlerin varlık kategorilerini kullanmakla nasıl mükellef olduğunu görmek isteyen kişi için de bir başka ilgi alanıdır.

Hamlet salt kategoriler içinde tutulursa, o vakit insanın görmek istediği şey onun böyle bir kararlılığı hayata geçirecek şeytani güce sahip olduğudur. Tereddütleri zerre kadar ilgilendirmez; dıştan gelen hiçbir engel yokkenki savsaklamacılığı ve ertelemeciliği, bununla aynı anda tazelenen niyetlere maruz kalışı ve bunların içindeki, kendini kandırmacalı hazzı onu sadece küçültür, o vakit o bir estetik kahraman olmaz, o vakit o haliyle bir hiç olur. Dindar yapılysa, o vakit tereddütler onu çok ilgilendirir, çünkü bunlar onun dinî bir kahraman olmasını sağlama alır. İnsanlar bazen dinî kahramana karşı tümünden dışsal bir fikre sahiptir. Misalen, Katoliklikte, özellikle Orta Çağda, herhalde çok insan kiliseye karşı bir Romalının kendi vatanına duyduğu gibi şevk duymuş, Kilisenin uğruna trajik kahraman olmuş, ve sonra din kahramanı addedilmiş, salt estetik kategorilere göre din sınavını geçmeye mazhar olmuştu. Ama dindarlık içtedir, ve dolayısıyla tereddütler burada kendince anlam arz eder.

⁴⁷ Eski Ahit, Yasa Kitabı 32: 35; Yeni Ahit, Romalılar 12: 19; Yeni Ahit, İbrani-ler 10: 30—çn

Hamlet dinî şekilde anlaşılacaksa, o vakit ya onun planı kavramasına, ve sonra dinî şüphe ve tereddütlerin bunu onun elinden almasına, ya da, kendi düşüncemce dinsele daha iyi ışık tutacak şeyin (zira ilk durumda, onun planını gerçekleştirmeye sahiden muktedir olup olmadığı hususunda şüphe olabilirdi) yapılması; planını güç ve azimle gerçekleştirecek şeytani gücün ona sağlanması, ve sonra onun kendi içine ve dinsele gömülmesine, ve orada huzur bulana dek öylece kalmasına izin vermek gerekirdi. Tabiatıyla, bundan asla bir drama çıkamaz, bir şair böyle bir şeyi kullanamaz, sondakiyle başlayacak ve baştaki aradan kendini gösterecek şekilde bir şeyi konu edemez.

İnsanın herhangi bir noktada bir şüphesi, başka bir kanaati olabilir, ve yine de insan tek bir kanaate, 1 ve 2 ve 3 yüzyıldır süregelenmiş olan, Shakespeare'in, dünyada kaydedilecek ilerlemelere rağmen, daima hep erişilmez kalacağı, bir insanın ondan her zaman ders alabileceği, ve bir insan onu ne kadar çok okursa, ondan o kadar çok şey öğreneceği kanaatine katılabilir. Deneydeki *quædam*⁴⁸ temel itibarıyla estetiğin dahilinde kalır.

§ 5

***Kahraman — İzdırap — Trajedi, Korku ve Merhamet
Vasıtasıyla İhtirasları Arındırmak İster — Seyircinin
Sempatisi Farklı Dünya Görüşleri Çerçevesinde Farklılık
Gösterir.***

Estetik kahraman *galip gelmek* itibarıyla büyüktür, dinî kahraman *ızdırap çekmek* itibarıyla büyüktür. Trajik kahraman da elbet acı çeker, ama bu onun aynı zamanda dışa dönük olarak da galip geleceği şekildedir. Seyirciyi, ölüm döşeginde yatan için gözlerinde yaşlarla, vecde getiren budur.

Deneydeki *quidamın* bir nevi estetik kahraman olması gerekmiş olsaydı, o vakit bunun şeytansılıkta (kötülük doğrultusundaki) olması icap ederdi, ve pekâlâ giderek böyle de olabilirdi; zira estetik esas itibarıyla, birinin kahraman olup

⁴⁸ (Lat.) o (*hem şahıs hem nesne için*)—çn.

olmadığını tespit etmek için dökülen kanı, ya da ölenlerinin sayısını dikkate alacak kadar maddi değildir. O esas itibarıyla ihtirasa bakar, ancak o, dışsaldan özgür kılınmamış olmakla, bir meteliğin bile saltanatlar ve ülkeler kadar muteber olduğu dinsel tasarrufunda olan salt nitel özelliklere nüfuz etmeye muktedir değildir. Yani o kahraman olacak olsaydı, şu görüş mucibince hareket etmesi icap ederdi: tüm varlığımın fikren bu kıza saplanıp kaldığını görüyorum; dolayısıyla, o ortadan kalkmalı, beni büyük bir hedefe ulaştıracak olan yol ancak onun zevalinden geçiyor. Onu gerçekleştirmek istediği, göz kamaştırıcı herhangi bir fikir üzerine kurgulamak da güç değildir. Ama o vakit insan onun hedefine ulaştığını görmek zorunda kalırdı, ve dünya düzeni gene onun başına bela olurdu. Onun her şeyden evvel kendinden egoistçe emin olması icap ederdi, ve insanın görmek istediği şey onun gözü pekliği ve nasıl olağanüstü bir duruma geldiği olurdu, lakin dindar olanın kurban vererek geldiği misal değil, kötülük yönünde şeytani olanın kurban talep ederek geldiği misal. Ama her şeyden evvel onun, deneyde olduğu gibi: sempatik tabiatlı olmaması icap ederdi; zira o vakit estetik onun ihtilafını kavrayamaz; ve her şeyden evvel onun, deneyde olduğu gibi, ister istemez genç kızdan daha fazla ızdırap çekmek zorunda kalacağını baş mesele saymaması ve tam aksine bizzat bu adımın kendi arzu ettiği şekilde kızın değil kendi zevali olacağından emin olması icap ederdi. Deneydeki *quædam*⁴⁹ esas itibarıyla estetiğin alanı içindedir. Estetik kahramanın temel oluşturucu unsuru olan sıra dışılık burada sevgiye sınıksız tutunacak kadar düşünselliği haiz olmak, ve sevgiyi idame ettiren bu güçle had safhada bir potansiyele ulaşarak, onun kendisinin kızın başına bela olacak olmasıdır. Bu standarttaki bir genç kız, özellikle erkeğe ışık tutmak, ve komik ve trajik unsurların birliğini yapı taşı olarak kullanmak söz konusu olduğu vakit, bu deneyde kullanılamazdı. Ben bunun için nispeten sıradan türden bir kız seçtim. Erkeğin sempatik tabiatına her yönden ışık tutulacaktır, ve bunun için ben her şeyi erkek için mümkün merteye diyalektikleştirebilecek ve bu arada onu, kendi

⁴⁹ (Lat.) *kişi*—*çn*.

dediği gibi, kızın fikirden tümüyle koptuğuna şahit olma eziyetine de sokacak bir kadın tipi kullanmak zorundaydım, her ne kadar bu kız başka şey yapmasa (eğer yapar ise), ve tek yaptığı şey, *sine ira et studio*⁵⁰, kadınsı cana yakınlığını yitirmeden, kendine hayat dansında yeni bir kavalye bulmak, yani, fikir kalabalıklığını takmadan ve tam da bu suretle cana yakın olmakla, erkeğin birini elde edemiyorsa ötekini ele geçirmek dahi olsa. Bütün bunları kim olsa erkeğe peşinen söyleyebilirdi, ama bu ona fayda edecek şey değildir. Tabiatıyla, bu genç kızın eline de, her genç kız gibi, büyük bir yere gelmek için bir imkân geçmiş, ve onların ilişkisinde, benim bu kızın önünde eğilebilmeyi beklediğim anlar olmuştur, zira ben bir gözlemci ve bu suretle *poetice et eleganter*⁵¹ bir zabıta memuru olarak, eğilmekten büyük zevk alırım, ve ben Napolyon'a büyük olduğu için hiç gıpta etmemişimdir ama ona kapı açan o iki mabeyinciye, o koca çift kanatlı kapıları sanki koparırcasına çekip açarak, yerlere kadar eğilip: İmparator hazretleri! deme mutluluğuna nail olmaya elbette gıpta etmişimdir. İlişkiden dolayı bu yapılamaz, ve ben bu ilişkiden dolayı diyalektik tatmin vesilesi bulurum. Hayata ayrı ayrı nasıl yeniden başladıkları beni ilgilendirmez. Aksi takdirde, daha o anda doğa itibarıyla erkeğin ihtirasından etkilenmem lazım gelir ve denge ortadan kalmış olur. İhtirası daha devreye soktuğum, ve onların her birini ve erkeğin hayatını birbirinden ayrı olarak gözlemlediğim anda, *erkek* için, en fazla acıyı ister istemez onun çekeceğini söylemek zorunda kalırım. İlk adımı atmıştır, kadına hakaretamiz davranmaya başlamıştır, çünkü bir kadın varlığının kendine mahsus hususiyetlerini idrak etmemiştir; ilk adımı atmıştır, bunun için ızdırabı hak etmiştir. *Kadın* hakkında şunu söyleyebilirim ki, hayatın bu deneyde en fazla haksızlık ettiği kişi odur; o, erkeğe yakınlaşmış olmakla, erkek onu pekâlâ beslemiş olabileceği bir nebze sempati duygusunu dile getirmekten aldatmaca yoluyla alıkoyduğu andan itibaren, hep yanlış bir ışık altına konulacaktır. Ne isterse onu yapabilir, ama erkeğe karşı vefakâr kalmayı

⁵⁰ (Lat.) *kin ve önyargı olmadan*—çn.

⁵¹ (Lat.) *şiişsel ve nazik yoldan*—çn.

seçmiş dahi olsa, komik bir ışıık altındadır, çünkü o, varlığını aldatmacanın içinde sürdürür. Erkek, ona yönelik haksızlığı çok iyi hisseder ve yine de o kendi görüş noktasından, sempatik bir ihtiras içinde hareket etmektedir, ve onun ızdırabını körükleyen güçlerden biri budur; onun kendi görüş noktasından, en azamisini, ve gene de yapabileceğinin en çılgıncasını yapıyor olmasıdır, çünkü aralarında ortak bir görüş noktası yoktur, erkek onunla komşu açı oluşturmaz. Ne erkeğin ne kadının görüş noktasından bir dengi denginelik vardır: bir tarafta kadını cana yakınlık, letafet — ve diğer tarafta diyalektikten güç alan bir tinsel varlık. Erkeğin en çaresiz çabası bile hiçbir işe yaramaz, uyumsuzluğu gidermez, zira kadınca cana yakınlıkta tam da erkeğin mahrum olduğu şeyi talep eden bir talepkârlık vardır. Erkeğin ızdırabı bundan kaynaklanır. Gel gelelim, tam tersi söz konusudur; diyalektikten güç alan bir tinsel varlık kadınca cana yakınlık karşısında matematikçinin sorduğu soruyu sormak zorundadır: Peki bu neyi kanıtlar? Ama erkek bunu yapmaz, zira o, tinsel denge içinde değil, ihtiras içindedir, ve bu sebeple ilkinin endişesi içindedir, ve o burada kendi ızdırabını yeğler.

Yeterince ızdırabı vardır ama estetik, dışsaldan kaynaklanmaktan ötürü olarak, ızdıraba binaen kendine ait düşüncelere sahiptir. Estetik, gayet münasip olarak, bizzat ızdırabın hiçbir anlam taşımadığını ve hiç ilgilendirmedığını, sırf fikre ilişkin olduğu vakit ilgi alanına girdiğini söyler. Bu hiç tartışma götürmez bir hakikattir, ve estetiğin, dış ağrısı ve gut kabîli ızdırapları hiçe sayması bu yüzden gayet münasıptır. Fakat estetik, fikirle ilişkili olmanın ne olduğunu daha yakından izah etme durumunda kaldığı vakit, 1. Bölümde değinilmiş olduğu gibi, estetiği ilgilendiren tek şeyin, yani, ızdırabın dışarıdan gelmesi, görünür olması, kişinin içinde olmaması gerektiğinin tekrar açığa vurulması gerekecektir. Bu suretle, ehil estetlerce mükemmelen geliştirilmiş bir görüş: her ızdırabın, örneğin hastalık vs.'nin, estetiğin ilgi alanına girmediği, giderek en aciz gazeteci bozuntusu için bile orta malı haline gelmiş olur.

Bu tür mülâhazaların şu sonucu doğurması gayet münasıptır: estetik kahraman, nicel farklılık açısından üstün olarak,

galibiyet için gerekli temel koşulları kendinde haiz olmalıdır: sağlıklı olmalıdır, güçlü kuvvetli olmalıdır vs.; şu halde güçlükler dışarıdan gelir. Almanya'da vaktiyle bu konuda sürmüş olan ufak çapta çekişmeli bir tartışma hatırımdadır; taraflardan biri, körlüğün trajik bir motif olarak kullanıldığı bir sahne oyununa karşı olarak Grekleri ve Grek tarzı estetiği mazeret olarak gösterirken, öbür taraf buna Sofokles'in *Oidipus*'unu mazeret göstererek karşılık vermişti. *Philoktetes*'i mazeret gösterebilmiş olsa belki daha iyi etmiş olurdu, ne de olsa bu bir bakıma genel estetik kavramına bir istisna teşkil eder, lakin bu suretle onu alaşağı edemez, aksine kendisi yere serilir.

Velhasıl bu estetikte yerleşmiştir. Şu halde ben estetiği yüzüstü bıraktığım vakit, dışsallığı ortadan kaldırmış, ve doğru ilkeyi ortaya atmış olurum: Fikirle olan bir ilişki ızdırapta görünür hale gelir. Bu ilelebet doğru olarak kalır; fikirle olan bir ilişki ızdırapta görünür hale gelmediği vakit, estetik alanda hiçe sayılacak, dinsel alanda suçlu çıkarılacaktır. Ama dinsel ancak niteliksel diyalektik olduğuna ve her şeyle ölçekdaş ve eşitçe ölçekdaş olduğuna göre, her ızdırap *eo ipso* ilgi çekebilir, çünkü herkesin fikirle bir ilişkisi olabilir.

Şiiriyatın hayatla barışık olduğu çok söylenmiştir; ama bilakis, onun insanı hayata isyan ettirdiği söylenebilirdi; zira şiiriyat nicelerken insana haksızlık eder, o sadece seçilmiş olanları kullanabilir, ancak bu vasat bir barışıklıktır. Hastalık örneğini ele alacağım. Estet, gururla ve gayet tutarlı olarak: bu kullanılamaz, şiiriyatın bir hastaneye dönmesi icap etmez diyerek tepki gösterir. Bu doğru ve münasiptir, böyle de olmalıdır, ve bu kabîl şeyleri estetik tarzda tedavi etmeye kalmak işi yüzüne gözüne bulaştırmak olur. İnsanda dindarlık olmadığı vakit, o insan müşkül durumdadır. Estetik önünde sonunda Fr. Schlegel'in arz etmiş olduğu hastalığa ilişkin ilkede doruğuna ulaşır: *nur die Gesundheit ist lebenswürdig*.⁵² Velhasıl şiiriyatın, ağlamalı zırlamalı ve *weinerliche*⁵³ dramlarda özünden uzaklaşmamak için, muhtaçlık karşısında (insanlara cevap vermeye mecbur bırakılması, ve mecburiyetin insanlar-

⁵² (Alm.) *Sadece hastalık sevgiye layıktır*—çn.

⁵³ (Alm.) *inlemeli yakınmalı, acıklı*—çn.

dan kaynaklanması durumunda, ki bu hususa bilahare değinilecektir): sadece zenginliğin sevgiye layık olduğunu ya da benim bu tipleremeleri kullanabilmemi teminen: *conditio sine qua non* olduğunu kesin bir dille beyan etmesi gerekir.

Şuna tabii hiç şüphe yoktur ki, şiiriyat, misafirperver ve sevecen olmakla, herkesi onda ta derinlere dalmaya ve böylece uyuşmaya davet eder, ama yine de farklılığı varsayar, çünkü o sadece hayrı olan ızdıraplarla meşguldür, ve dolayısıyla bu hayatta nasipsiz ızdırapları tecrübe etmiş kişiden daha fazla şey talep eder, o kişiden şiiriyata dalmak için daha fazla güç talep eder. Ve şiiriyat daha burada kendini baltalamış olur, zira bu hayatın nasipsiz baskılarına rağmen şiiriyata dabilen kişinin, aynı şeyi yapan ama bu şekilde ızdırap çekmeyen kişiden daha büyük olduğu yine de inkâr edilemez, ve yine de şiiriyat böyle birinde, daha büyük dahi olsa, kendi algısına hedef olacak bir husus bulamayacağını dile getirmek zorundadır.

Bir insan şiiriyatı hiç kimseyi rencide etmek istemeyen ilahî bir dost kuvvet olarak terk ettiği anda, uyuşma yoluna gitmekle yapabileceğinin en iyisini yapmış olur, ben estetik ilkeyi şiiriyatı, çitle çevrili özel mülkiyet alanlarından gerçekliğe aktardığım anda, örneğin, sırf sağlık sevmeye layıktır nevinden bir ilke, tümüyle adi bir insana ait olur. Böyle biri adidir, çünkü o sempatiden mahrumdur ve egoizmi içinde ödlektir.

Bu zaruret içinde bir insanın şiiriyattan öğrenmiş olduğu şey bu insanın gerçeklikle uyuşmasını sağlamadığı vakit, dinsel kendini gösterir ve şöyle der: her ızdırap fikirle ölçekdaştır, ve fikirle ilişki var olur olmaz, ilgi alanına girer, aksi halde *ayıplanacak şeydir*, ve bu ızdırap sahibinin kendi suçudur. ızdırap ister büyük planlarının gerçekleştiğini görmemek, ister kambur olmak olsun, meseleyi hiç değiştirmez, ister vefasız bir sevgili tarafından aldatılmak, ister iyi bir insanın bile görünce gülmeden edemeyeceği, gönül vermenin kimsenin aklının ucundan geçmeyeceği kadar şansız bir hilkat garibesi olmak olsun, meseleyi hiç değiştirmez.

Ben dindarlığı deneyici yaklaşımla bu şekilde anlamış oluyorum. Peki ama burada söz konusu olabilecek fikir ilişkisi

nasıl bir şeydir? Tabiatıyla bir Tanrı ilişkisidir. Izdırap kişinin kendi içindedir, onda estetik kahramandan eser yoktur, ve ilişki Tanrı ile. Yine de burada mutedil olmak şarttır, zira aksi halde dindarlığın öyle bir kanı kaynayır ki, doğruca karşı aşırı uca gider ve şöyle der: “Fakirler, topallar ve sakatlar, benim kahramanlarım bunlardır, nasipsiz olanlardır⁵⁴” — ki bu, aslında merhametliliğin ta kendisi olan, dinsel merhametsizliği olurdu.

Izdırapın halinin dinsellik noktasından bakıldığında böyle olduğunu biliyor olmam, aynı şeyi diyen iki insanı bir araya getirebildiğim içindir. Sağlık ilkesini alkış yağmuruna tutan Feuerbach, dinsel yaşantının (bahusus Hristiyan olarının) daimi bir ızdırap hikâyesi olduğunu, Pascal’ın hayatına bir göz gezdirilmesini, bu kadarının yeteceğini söyler. Pascal da tam aynısını der: Izdırap, bir Hristiyan için, (aynen sağlığın duyuşsal insan için olduğu gibi) doğal bir haldir der, ve o Hristiyan olmuş biridir ve kendi Hristiyanlık tecrübesiyle konuşmuştur.

Bir “ızdırap hikâyesi”nin de bir estetik yapıt gibi, okurla bir ilişkisi vardır (ancak 3 bölümde parmak basılmış ve “deney” çerçevesinde müşahade edilmiş olan sırf diyalektik güçlüklerle dikkat gösterilmesi icap eder). Tragedyanın seyirciyle ilişkisi hususunda fikir babası Aristoteles şöyle buyurmuştur: Acıma ve korku yoluyla bu tür (güçlü) duyguların boşalmasını sağlar. Yukarıda yapmış olduğum gibi, nasıl ki estetikten dışsallığı kaldırarak ilkeyi dinselde tutmuşsam, bu söz de böyle muhafaza edilebilirdi, lakin daha yakinen anlaşılması icap eder. Aristoteles’in maksadı gayet sarihtir. Seyircinin müteessir edilebilir olduğu varsayılır, ve tragedya acıma ve korku uyandırarak buna yardımcı olur, ama sonra bu şekilde müteessir edilmiş seyirciden egoizmi geri alır, öyle ki seyirci kahramanın ızdırabına kendini kaptırır, orada kendini heba eder. Korku ve merhamet olmadan, tiyatrodaki kazık gibi oturur, ama içinde sırf bencil korku biriktirirse, o vakit orada değersiz bir seyirci olarak oturmuş olur.

Bunu anlamak güç değildir, lakin korku ve merhametin özel bir nitelik olması gerektiği, ve dolayısıyla, korku ve mer-

⁵⁴ Yeni Ahit, Matta İncili 11: 5 — çn.

hamet duyan herkesin tragedya seyretmesini bilemeyeceği zaten burada ihsas edilmiştir. Salt duyusal insanın, şairin zihnini meşgul eden şeyden hiç korkusu yoktur, velhasıl o ne korku ne de sempati hisseder. Farzımuhal, birinin Rosenborg Sarayına iple tırmandığını görse, korkar, ve idam edilecek birine merhamet duyar. Yani, tragedya seyircisinde fikirden anlayacak göz olmalıdır, o vakit şiiriyatı görebilir, ve içindeki korku ve merhametle, tüm aşağı egoist unsurlardan arıtılmış olur.

Mamafih, dindarın korku uyandıran şeyin ne olduğuna dair fikri başkadır, ve onun merhameti bu yüzden başka yerdedir. Estet hastalık ve muhtaçlıkla meşgul olmaz, onun böyle ızdıraplara hiç sempatisi yoktur, o hiç halden anlamaz, Börne'nin bir yerde buyurmuş olduğu gibi, o: "kendini sıhhatli hisseder ve başkasını duymak istemez." Lakin ister şiiriyatı ister dininki olsun bütün şifa sadece hastalaradır, çünkü bunun yolu korku ve merhametten geçer⁵⁵. Börne'nin bu sonuncu cümleyi söylememiş olması gerekirdi; zira burada estetik, gerçekliğe istinaden çoktan saptanmış durumdadır, velhasıl onun adını bile duymak istememek bağnazlık veya katılıktır. Estetik, salt düşüncelliği içinde kaldığı vakit, insanın bu tür şeylerle bir işi olmaz, ve bu olması gerektiği gibidir, ve de şair kimseyi rencide etmiş olmaz. Dolayısıyla, dinsele öfkelenmek şiiriyat bakımından bir dalalettir, zira şiiriyat sevecendir ve öyle olarak kalır. Seyirci bu tür şeylerin varlığından haberdar olduğu vakit mesele farklıdır. Kendisi sıhhatte olduğu için, muhtaçlığın ve hastalığın varlığını bile bilmek istememek tabiatıyla aptallık ya da yüreksizce katılıktır; zira şair işaret etmese bile, hayat hakkında bir çift sağlıklı düşünce düşünmüş olan herkes, bir sonraki an bu durumda olabileceğini pekâlâ bilir. Seyircinin kendini şiiriyata kaptırmak istemesi yanlış değildir, bu mükâfatını alan bir hazdır, ama seyircinin tiyatroyu gerçeklikle, kendisini de bir komedi seyircisinden gayrı bir şey olmayan bir seyirciyle birbirine karıştırmaması şarttır.

Dinselde şimdi bu ihtirasları yine korku ve merhamet va-

⁵⁵ Yeni Ahit, Markos İncili 2: 17 —çn.

sıtasıyla arıtmak icap eder. Fakat korku başka bir şey olup çıkmıştır, ve dolayısıyla merhamete de aynı şey olmuştur. Şair seyircinin ham insanın korktuğu şeyden korkmasını istemez, ve ona kaderden korkmasını ve ondan muzdarip olan kişiye merhamet etmesini öğütler, ama konu yine de muaz-zam ve nicel olarak göz alıcı olmalıdır.

Dindar olan başka yerden başlangıç yapar, o dinleyiciye kaderden korkmamasını, kadere yenik düşene duyduğu merhametle vakit kaybetmemesini öğütleme ister. Bütün bunlar dindar olan için daha az anlam taşır, bu nedenle de o, estetten farklı olarak, ister büyük ister küçük olsun tüm insanları kaderin darbesine eş ölçüde hedef olarak görür. Ama o vakit şöyle der: "Korkman gereken şey suçtur, ve merhametin bu şekilde düşüş yaşayan için olmalıdır, zira tehlike ilkin buradadır. Ancak, içindeki merhametin yolunu şaşırmaması şarttır, böylece sen başkası için kendini heba etmemiş olursun." Dinleyene, tıpkı kilise karyumunun, o zavallı emir kullunun, içten bir teessürle, sakın ve mağrur yüce başrahip hazretlerine: günahlarımız için acı çekmeli, kederlenmeliyiz, diyeceği kadar kederlenmeyi öğretmek ister, ama zavallı bir emir kulu, yüce efendilere, vaiz kürsüsündeki hocalara, bunu demeye cesaret edemez. Korku ve merhametin sunum yoluyla uyandırılması icap eder, bu tutkuların egoizmden de arındırılması icap ederdi, ama kendini temaşaya kaptırarak değil, kendi içinde bir Tanrı ilişkisi arayıp bularak. "Eğer sen trajik kahramanı seyrederken, kaderin sana vurduğu darbeyi unutamazsan," der şair, "bu haddizatında egoizmdir; eğer sen kahramanı seyretmekle, kaygıyla eve dönen bir terziye dönersen, bu egoizmdir" — "ama," der dindar olan, "kendi suçunun üzerinde durmak egoizm değildir; zira insan tam da bu yapmakla, Tanrıyla ilişki içinde olmuş olur!" Dindar olan için korku ve merhamet bir başkadır, ve bunlardan, dışa değil, içe yönelmekle arınılır. Estetiğin tedavisi kişinin iç dünyayı seyre dalmanın estetik hazzıyla, bir atom, bir toz zerresi gibi, kendinde kaybolmasından, tüm insanların, beşeriyetin ortak kaderi olarak, pazarlığa beleştten dahil edilen bir şey misali, yaşamın küresel ahengi içinde, son derece kısa, cüzi bir ünsüz misali kaybolmasından ibarettir. Buna karşılık, dinsel-

liğin tedavisi, dünyayı ve yüzyılları ve nesilleri ve milyonları eş zamanlı olarak, kaybolup giden bir şeye dönüştürmekten, alkış ve tezahüratı ve estetik kahramanlık onurunu, izaç edici bir boş avuntuya, işi nihayete erdirmeyi de bir göz boyamacılığına dönüştürmekten, böylece geride kalan tek şeyin bireyin kendisi olmasından, bu her bir kişinin Tanrıyla ilişkisi veçhile: suçlu mu / suçlu değil mi hükmüne tabi edilmesinden ibaretir.

Dindar kişi benim deney yoluyla saptadığıma göre böyledir; ben bunu böyle görmem, zira ben estetikle dinsel arasındaki ilişkide de, komik ve trajik unsurların arasındaki, onların bir araya getiriliş şekliyle oluşan birliği görürüm. Bu şekilde ben muhtaçlıkta da, ölümsüz bir ruhun ızdırap çekmesindeki trajikliği, işin 2 kuruşa gelip dayanmasındaki komikliği görürüm. Ben tinsel dengedeki komik ve trajik unsur birliğinden daha ileriye gitmem. Fikrimce, daha ileriye gitmiş ve dindarlığa adım atmış olsaydım, kendimi suçlu olup olmadığı hususunun müşkülleştiği bir duruma sokmuş olurum, bunun için kendimi bunun dışında tutarım. Ben hiç infial içinde değilim, haşa, ama dindar da değilim. Dinsel beni fenomen olarak meşgul tutar, ve kafamı en fazla kurcalayan fenomen olarak meşgul tutar. Dolayısıyla, dinselliğin yok olmasının bana insanlar açısından değil, kendi açımdan zararı dokunur, çünkü ben kendime gözlem malzemesi isterim. Bunu hiç düşünmeden derim, ve bunun için bol vaktim de vardır; zira bir gözlemcinin vakti elbet vardır. Dindar kişide bu farklıdır. O konuştuğu vakit bu safi monologdur; sırf kendiy-le alakalı olarak, yüksek sesle konuşursa, buna vaaz çekmek denir; dinleyen birileri varsa, onlarla olan ilişkisi hakkında, ona karşı hiçbir şey borçlu olmalarından başka bir bildiği yoktur, zira onun üstesinden gelmesi gereken şey, kendine mukayyet olmaktır. Hristiyanlığa şehadet eden böyle mukaddes bir monolog tüm dokunaklılığı içinde, konuşanın, kendine dair konuştuğu için şahit durumunda olanın, içine dokunduğu vakit, bunun adı vaaz olur. Dünya tarihine ait müşahedeler, sistematik neticeler, el kol hareketleri ve kurlanan terler, ses-gücü ve yumruk kuvveti, bunların hepsinin, tefekkürsel kullanımlarıyla birlikte, bir şey ortaya koyabilmek

için seferber edilişi, estetiğin kalıntılarıdır, bunlar korku ve merhametin Aristocu anlamda bihakkın nasıl vurgulanacağını bile bilmez. Zira dünya tarihine ait müşahedeler sistematik neticelerden bir nebze bile daha fazla korku uyandırmaz, ve ses gücü ruhu değil olsa olsa kulak zarını titretir, ve kurulan terler sırf ter dökene karşı algısal merhamet uyandırır. İçten içe duygulanmış bir halde, kendinden söz etmeyip başka her şeyden söz eden bir dinî hatibin, Geert Westphaler'i⁵⁶ aklına getirmesi gerekirdi. Şöyle ki, Geert her şeyden söz edebilirdi, bir alay şey bilirdi, ve belki her şeyi bilecek kadar da mükemmelliğe ermiş biriymi ama bilemediği bir tek şey vardı, ki bu, kendisinin bir *Schwatzer*⁵⁷ olduğuydu. Yine de Geert kabahatsizdir, zira o kendine dinî hatip süsü vermemiştir.

Bu ihtirasları korku ve merhamet yoluyla arıtan dinî hatip, konuşmanın akışı içinde bulutları koparırcasına kenara çekerek cenneti öne çıkarmak, kıyamet gününün yakında, cehennemnin arka planda, kendini ve seçkin kulları da muzaffer olarak göstermek gibi şaşırtıcı bir şey yapmaz; o daha basit olan, daha sade olan şeyi yapar, hayli kolay olması icap eden fakirane marifeti gösterir: cennetin kapılarını kapalı bırakır, korku ve titreme içinde kendinin tamamen ermemiş olduğunu düşünür, sürmekte olan konuşma şuur ve düşünce hakkında yargıda bulunurken, o başını eğer. O bir sonraki tutumuna alkışlarla buyur edilme beklentisi verebilecek şaşırtıcı şeyi yapmaz, o, cemaat uyarık tutulabilirsin ve *onun* kelimıyla selamete erebilirsin diye gümbür gümbür gürlemez; o daha basitini, daha sadesini yapar, hayli kolay olması icap eden fakirane marifeti gösterir, gürlmeyi ve kudreti ve şan şerefi Tanrıya bırakır, her şey ters gitmiş bile olsa, yine de cidden müte-hassis olmuş bir dinleyici olmuş olacağından emin bir şekilde konuşur; her şey ters gitmiş bile olsa, kuvvet kazanarak evine dönecek bir dinleyicinin yine de olacağından emin bir şekilde konuşur: bu dinleyici, hatibin kendisidir; her şey ters gitmiş ve herkes uzak durmuş bile olsa yine de, sunulan konuşmanın ıslah edici anını, hayatın iş güc hengâmesi arasında has-

⁵⁶ Ludvig Holberg'in aynı adlı komedi oyunundaki baş kahraman—çn.

⁵⁷ (Alm.) *laf ebesi, çalçene*—çn.

retle bekleyen bir kişinin çıkmış olacağından emin bir şekilde konuşur: bu kişi hatibin kendisidir. Dilin ve bilginin bereketinden istifade etmek hususunda müsrif değildir ama ıslahın kazançları hususunda tasarrufludur; tembih ve tavsiyenin bir başkasına gitmeden evvel bizzat onu kendine bağlaması için, tesellinin ve doğruluğun — etrafa daha gani gani bildirebilmek amacıyla, onu es geçip başkasına gitmemesi için, son derece titizce itina gösterir. İşte bu yüzden dindar kişi der ki eğer sen bu kişiyi ücra, ıssız bir yerde herkes tarafından terk edilmiş olarak, konuşmakla hiçbir şey ortaya koymadığından emin bir halde göreceksin olsaydın, onu orada öylece görmüş olsaydın, o vakit onun hiçbir zaman olmadığı kadar duygulanmış olduğunu görürdün; eğer onun konuşmasını dinlemiş olsaydın, bunu her zamanki kadar muhteşem, hileden, ince hesaptan, aceleci işgüzarlıktan uzak bulurdun. Ve bunun ıslah etmesi icap eden tek kişinin hatibin ta kendisi olduğunu idrak ederdin. O konuşmaktan usanmaz; zira ancak dünyevi gayeleri olmayan ya da ebedî gayelere istinaden dünyevi ehemmiyeti olan avukatlar ve hatipler, ortaya koydukları şeyler parmakla sayılamadığı vakit, sinsi hayat, algı yanılgısıyla onların gözünü aldatıp, sanki bir şey ortaya koymuş gibi gösterdiği vakit bezgin düşer, lakin dinî hatibin daima ve kendine ait ana gayesi: hatibin kendisidir.

Böylece, dinsel, deney yoluyla kendime kanıtlamış olduğum üzere, korku ve merhamet yoluyla bu ızdırapları paklama işlevi görür. Diğer tüm işlev şekilleri yarı-estetik kategoriler husule getirmek suretiyle: hatibi estetik açıdan ehemmiyetli kılmak, ve dinleyicinin bir estetik kayboluş içine dalarak, mutlak bir şeyle kendinden geçmesine yardımcı olmak suretiyle şaşkınlık yaratır.

Ek Bölüm

Kendinden Kaynaklanan İzdıraplar — Kendine Eziyet

Estetiğin bakış açısından, her *heautontimorumenos*⁵⁸ komiktir. Bu itibarla, farklı çağlar farklı tipler üretmiştir. Çağımız bunu en kötü yapanı da değildir, zira sanki bütün neslin ola-

⁵⁸ (Lat.) *kendine eziyet eden*—çn.

ğanüstü olması bekleniyormuş da, Tanrı meclisinden onun da bu yüce mecliste yer alabileceğine dair çıkan karar hususunda kendine her an haber salınabilirmiş şeklinde bir sabit fikirle kendine eziyet ediyormuş gibidir; ancak şu kadarı kesindir ki o tüm insanlığın geleceğini görev edinmiş bir can yoldaşı olarak sanki her an, tıpkı *Hermann v. Bremenfeldt*⁵⁹ gibi, neyin en doğru olduğunu Tanrının kulağına fısıldamaya gitmek zorunda gibidir. *Hermann v. Bremenfeldt*'in Saksonya Elektörü ile bir türlü konuşamaması ne kadar esef vericiydi değil mi? Dahası, sabit fikirden muzdarip olan herkeste dört bir tarafta ıhbarcılık, zulüm görmeye, ve romatizma mağdurları gibi her yerde kendini cereyandaymış gibi hissetmeye karşı bir temayül vardır, ki o vakit o insan her yerde baskı, güç suiüstimali hisseder olur, ve kamu ruhunun zayıf hayat belirtilerini tatminkâr bir şekilde izah etmeyi bilir, bunda gücünü sırf semptomatik ve hayalî olmasına değil de, rejimin baskısına dayandırır, ki bu aşağı yukarı bir işgüzarın bütün gün hiçbir şey yapmamış olmasının izahı, işgüzar olmasına değil de, üzerine yığılan bir alay iş olmasına dayandırılmasına benzer. Bu hususta da bu kadarı yeter.

Kendine eziyet etmenin her şeklinin komik olması tam da estetik açıdan doğru olduğu için, insan kendine eziyeti başka bir yolla ele almadan evvel, bir gerçeklik koşulu altında komik yoldan sondaj yaparsa psikolojik bakımdan elbet iyi eder. Hastanın kendi sabit fikrine gülmesini sağlamak tabiatıyla hemen yapılacak bir şey değildir, ama insan analogiler vasıtasıyla onu gitgide buna yaklaştırır. Hafiften ve analogilerin etkisiyle gülerse, o vakit insanın onu bir *coup de main*⁶⁰ ile gafil avlaması mümkündür. Yine de insan bunu daha kesin olarak ancak tatbikatta yerine getirebilir, ama tatbikatta estetik kategorileri hafif ve şaka yollu kullanacağı yerde, dinsel kategorilerin derin ve aptalca bir ciddiyet içinde kullandığını görmekten daha gülünç hiçbir şey yoktur. Deneydeki *quidam* bilme-

⁵⁹ Ludvig Holberg'in *Den politisk kandestøber* [Politikacı Müsveddesi] (1732) adlı 5 perdelik komedi oyununda yer alan, işini gücünü ve ailesini bir yana bırakıp, bir meyhanede kafadaşlarıyla birlikte politikacılık yapmaya dalan bir karakter—çn.

⁶⁰ (Fr.) beklenmedik bir atakla— çn.

den gayet doğru hareket etmiştir. O kendi sevgi ilişkisini kızın gözünde bir maskaralık haline getirme planına muazzam bir ihtirasla sarılır. Benim kendi görüş noktamdan gülebilecek olduğum şey ondaki o muazzam ihtirastır; yoksa haklıdır. Bir insan çılgık çılgıya yardım istiyor diye ortada illa da ölüm tehlikesi yoktur. Deneydeki *quædam* trajik ızdırap çekmiş olsa, kız onun aldatmacaya başvurma fırsatı bulmasını engellerdi. Bunun yerine kendine odaklanır ve kendini geri tutardı. Bunlar her zaman tehlikeli fenomenlerdir. Halbuki bu kız doğrucaya karşı aşırı uca gitmiş, durumu mümkün olduğunca abartmış, ağzına geleni söylemiş, azami ölçüde mutsuz bir sevgili olmak istemekle kendine eziyet etmiştir. Lakin tam da bu, komik muamelenin doğru olduğuna işaret eder; zira mutsuz sevgili azami ölçüde ağzını tutar. Dinsel kategoriler içinde tutulmuş olsa, o vakit de böyle hareket ederdi; o vakit kendisi için korkar, ve dolayısıyla en çok korktuğu şey de meseleyi, kendi kişiliğiyle olmasa da, etik olanı ve yükümlülük ilişkisini inhisarı altına alan erotik sahtecilikle erkek için mümkün olduğunca güçleştirme sorumluluğunu üstlenebilecek olmak olurdu. — Deneydeki *quidam* ne yapmış olduğunu tinsel denge içinde idrak etmiş olsa, o vakit bambaşka bir insan olurdu. Ama ondaki yakın ilgi ve alaka dolu iştiaf onun aldatmacayı kullanışını trajikleştirir, ve ben burada komik ve trajik unsurların birliğini görürüm, çünkü o tam da doğru olanı yapar ama bunu kendi sandığı nedenden dolayı: sempatik duygularının coşkusu içinde kızı gerçek bir gönül macerasından mahrum edecek güce sahip olduğuna inandığı için yapmaz. Hayır, komiklik tam şuradadır: erkeğin trajik ataklığının gayesine erişmesinin nedeni, kızdaki sevdanın çok köklü olmamasıdır.

Estetiğin tüm kendine-eziyetlere gayet kategorik olarak komik muamelesi etmesinin nedenini idrak kolaydır; bu tam da kategorik olduğu içindir. Estetik, güç ile ızdırap (içsel - dışsal) arasındaki dolaysız ilişki nedeniyle kahramanı el değmemiş bir konumda tutar. Bu yüzden her içeri istikamete bir firar nazarıyla bakar, ve firariye el değdiremediği için onu gülünç eder.

Şimdi estetiği bir yana bırakarak, dinsele geçiyorum. Bu-

rada deneyci yaklaşımla sırf kategorileri harekete geçirmekle yetineceğim, böylece bunların neyi gereksediğine, gayet kayıtsızca, bunu kimin ne ölçüde yapmış yahut yapabilmiş olduğunu, Peer fazla zayıf olduğu için mi, Povel fazla akıllı olduğu için mi, Mads başkaları bundan geri durduğu ve bu suretle kendinin de geri durmasında bir risk olmadığı için mi geri durabilmiş ve böylece diğerlerinden daha matah olmak istemedi diye sevilir ve sayılır olmuş olup olmadığını umursamadan: lafın kısası, neticesi: bir koyun suya daldı mı öbürü de dalar, bir kaz kafa ne yaparsa öbürü de onu yapar, olan hayat sigortası ilmini itibara almadan bakabilirim.

Dinsel, güçle ızdırabın arasındaki dolaysız ilişkide değil, kendini muhatap alan içsellikte yatar. Burada "kendini"nin vurgulanması, kendine-eziyete farklı nazarla bakılması gerektiğini göstermek için her zaman kâfidir; lakin, der dindar kişi, tüm varlığıyla estetiği sahiplenene kimselerin uyduruk iş yapmasını, ve dinî hatibin tüm söz sanatlarına ve mukaddes sözlerle rağmen saf kategorilere sahip olmamasını haklı göstermek için kâfi değildir.

Kendine-eziyet, estetik cihetten komik olduğu ölçüde, dinî cihetten de mekruhtur. Dinselin tedavisi kahkahayla değil, tövbeyle olur; kendine-eziyet tıpkı diğer günahlar gibi bir günahıdır.

Ama estetiğin işi tam da içselle olduğu için, gayet mutata olan kendine-eziyeti komik diye yabana atarken, dinsel böyle yapamaz. Dindarın korkusu haliyle kendisi için duyduğu korkudur; dinselin tedavisi her şeyden önce ve esasen bu korkuyu uyandırmaya dayanır, ve bu suretle burada mesele- nin güçleştiği rahat görülür. Ama kişi içinde bulunduğu tehlikeyi kendi kendine tespit edemedi, nasıl olur da kendinden korkma raddesine gelebilir! Sinsi dindarlık gayet tabii farklı hareket eder. Şöyle der: "İnsanın tehlikeleri kendisinin davet etmesi gerekmez, Ulu Tanrı bunları zaruri olduğunda elbet gönderecektir." Böyle demek pekâlâ mümkündür ama buna amin demek mümkün değildir, zira bu söz kaçamaklıdır. "Ulu Tanrımız" şeklindeki dinî tabire rağmen, — ki insan bunun yerine belki daha da dindarca konuşmak için (güya dindarlık belirli kelimelerde ve ifadelerde yatarmış gibi):

“Kurtarıcımız” da diyebilirdi, kategoriler yine de yarı estetik-tir. Konuşma dinî bile olsa, kişi burada kendisiyle içsel bir ilişki içinde değil, sadece Tanrıyla dışsal bir ilişki içinde görülmüş olur. Bu söz az çok şu demeye gelir: Ulu Tanrımız senin evine tabii tehlike ve perişanlık getirebilir, senin malını mülkünü, sevdiğini, evlatlarını tabii elinden alabilir, ama tabii bunu senin için faydalı olduğu vakit yapmak ister — *ergo*, mademki O bunu yapmamıştır, o halde hiçbir tehlike yoktur. Bu sahte dinsellikle varaklanmış estetikdir. Dinî bakımdan en büyük tehlike insanın tehlikede olduğunu tespit edememesi, her zaman tespit edememesidir, yoksa parası pulu varmış, en güzel kıza, en sevimli evlatlara sahipmiş, ülkenin kralı yahut halkın sessiz sedasız üyelerinden biriymiş, tüm dert ve kederlerden uzakmış fark etmez.

Velhasıl, buyurmuş olduğum gibi, böyle demek pekâlâ mümkündür ama buna amin dememek, ve bununla bitirmek icap eder; zira o vakit insan aldatıyor olur. Bu laf daha yakinen incelendiği vakit aynı durum yine kendini gösterir. Şöyle ki, ortada bir adam vardır, tam da başına talih kuşu konmuş denecek biridir (ki bu deyim böyle dinî bir konuşmaya fevkalade uyar), ve tehlikeden bihaber biri olarak, himaye ve ihtimam görür, ve estetiğin tüm keyifliliğine ilaveten ... eğer tabii ki Ulu Tanrımız kısmet edip de, buna dair bir de teminat makbuzu alanın nasıl da talihli bir estet olacağı fikriyle ıslah edilir! Ama her insan her şeyden evvel, adına fantezi denen şeye sahiptir, velakin, bizim başına talih kuşu konmuş kişimiz bu dünyada ızdırap ve perişanlık olduğundan dem vurulduğunu duyar. Şimdi gönlü bir şeyler vermek ve bunun için övülmek ister. Ancak fantezi bununla iktifa etmez. Ona ızdırabın dehşet verici bir tablosunu çizer, ve bunun en dehşet verici olduğu anda, düşünce devreye girer, ve bir ses şöyle der: Bu senin başına da pekâlâ gelebilirdi. Eğer bu adamda biraz yiğit kanı var ise, o vakit şunu der: niçin diğerlerine tercihen muaf tutulayım ki. (Tieck bu hususu hikâyelerinden birinde işlemiştir; zengin bir delikanlı zenginliğinden yeis duyar, ama bunu hayattan bezmişlik içinde değil, insanlara olan sempatisinden yapar). Konuşma buna katıyen değinmez ama var olduğunu bilmek bile istemeyen este-

tik nasırlaşma hali ile, yolu ızdıraptan geçen dinî vecd hali arasındaki hudut çizgisi tam buradadır. Böyle bir kavşak noktası bulunduğundan, bir insanın fakir vergisi ödeyerek ve birazcık da fazlasını vererek kendi çulunu kurtarmış olmayacağından hiç bahsedilmemiştir: Bizim talihli Ulu Tanrımız zaruri bulunca tehlike yollayana dek mutlu olabilirdi. Hatip burada ne yapıyor olur? Aldatıyor olur. Onu tehlikeye sokmak yerine, onun dinî hayalcilik içinde hayattan kaçınmasına yardımcı olur. Bir insanın tehlikede olmasına karşı hassasiyetin önünü tıkayacak her girişim estetik sapmadır, ama şiiriyat doğrultusunda değil, estetik doğrultusundadır, ki o vakit bu, gerçekliğin karşısında: nasırlaşmak olur.

Konuşan daha da dindar bir hatip ise, o vakit rahatlıkla bu güçlüğüne içine sürüklenir, ve dinleyenin de oraya sürüklenmesine yardımcı olur. Dindarlığın alaycı şakacılığıyla kaderden ve hayatın iriş çıkışlarından söz eder: bizim talih sahibi bir parça korkar, ve hatip onu aldatmamış olur. Ve şimdi o, inancın verdiği rahat ve güven sayesinde ıslah edilir, ve dinî coşku içindeki hatip kendine ve ona şöyle seslenir: Dindar hep sevinçlidir.⁶¹ Bu dünyada denmiş en şatafatlı söz budur, yani eğer hiç kimsenin, yerde ve gökte hiç kimsenin, tehlikenin ne olduğunu ve tehlikede olmanın ne olduğunu, kendinin daima tehlikede olduğunu bilen dindar gibi bilmediği doğru ise. Bu yüzden, hep tehlikede olduğunu doğruluk içinde söylerken, hep sevinçli olan kişi, denecek en iç karartıcı ve en yüce gönüllü lafı bir arada demiş olur. Ve ben, sırf bir gözlemci olarak, *poetice et eleganter* zabıta memurluğu yaparım, ben böyle birine boyun eğmeye cesaret etmekle bile kendimi mutlu addetmek isterim, ama benim kendi hakkımda kendi kategorilerim içinde konuşmam gerekir: Tanrılar büyük olanı, elimden gelenin son derece ötesinde olanı, benden esirgemiş olsa bile, bana insanları gözlemleyecek sıra dışı bir ince zekâ da bahşetmiştir, böylece ben bir adamı görmeden evvel şapka çıkarmadığım gibi, yanlış adam için de çıkarmam.

Hep sevinç içinde olsa dahi, estetiğinin bile onu komik addedeceği kadar alçak mertebede olan çok adam vardır. Bir

⁶¹ Yeni Ahit, 1 Selanikliler 5: 16-17—çn.

insanın yanlış yerde sevinçli olup olmaması da mühimdir; peki doğru yer neresidir? Tehlikedeki yerdir. 70,000 kulaç derinliğindeki sulara, insani yardımdan müllerce uzakta sevinçli olmak: işte bu büyük şeydir! Sığ suda çırpınanların arasında yüzmek dindarlık değildir.

Kendine-eziyetten dini iman bakımından ne anlaşılması gerektiği şimdi rahatça görülür. Mühim olan tüm tehlike olasılığını kendi kendine tespit etmektir, ve her an kendi kendine bunun gerçekliğini tespit etmektir (estet buna kendine-eziyet der, ve sahte dinselikle varaklanmış estetik nutuk onu bundan alıkoyar), ama o anda sevinçli olmak da mühimdir. O halde kendine-eziyet nerede yatar? Yolun yarısında yatar; başında yatmaz, zira o vakit ben estetik tarzda konuşurum, velakin insanın sevince nüfuz edememesinde yatar. Ve bu komik değildir der dindar kişi, estetik gözyaşlarını uyandıracak gibi bir şey de değildir, zira mekruhtur, ve insanın bunu aşması *icap eder*; bunu aşmayan her kim ise bunun suçlusu kendisidir, zira burada, tragedyadaki mutsuz sevgililerinki gibi katı yürekli babalar yoktur, burada acıklı oyundaki gibi kahramanın altında ezildiği üstün düşman gücü yoktur, burada mükemmel olan kapana kısılsın diye, bir insana en çok inanç duyduğu kişi tarafından ihanet yoktur, burada ihanetçi olabilecek tek kişi vardır: kişinin kendisi; ve bunun arkasından, ancak son derece uzağından, hatip gelir, ki o da kişinin, yapabileceği tek şeyi yapmasına: bir insanın 70,000 kulaç derinliğindeki sulara açılmasına yardımcı olmak yerine, bunu yapmamasını ona öğütler. Bu olunca, ve o daha fazla bir şey yapamayacağını, kendi hayatından fazla sevdiği (ki insan bunu oyunun teması icabı yapabilir) kişiye artık yardım edemeyeceğini, ve safi bu endişenin içinde şimdi kendi altındaki suların 140,000 kulaç derinlik kazandığını idrak edince, yapabileceği tek şey kalmıştır; sevdiğine şöyle seslenebilir: “Eğer şimdi de sevinmedinse, o vakit bil ki, evet bil ki, bu senin kendi suçun.”

Çoğu kişi, burada ileri sürülen şeye dair farkındalık kazanmış olduğu takdirde, böylesi bir hatibin millî felaket addedilmesi gerektiği, ve yapılacak en aptalca şeyin ona bir insanı mutsuz ettiği için para vermek olacağı kanaatinde dahi

olsa, benim kanaatim bu değildir. Ben bu parayı ona sevinek öderdim, ve eğer ben bu tür bir konuşmacı olabilmiş olsam, bunun için hiç istifim bozulmadan para alırdım, ama gayem buna kıymet vermek olmazdı ve gayem kıymet verilme de olmazdı, çünkü böyle bir ders, parayla pulla kıyaslanacak şey değildir, ve öyle ki insanın bu türden olanlara Sokrates'in yaptığı gibi para kabul etmeyerek polemikle vurgu yapacağı kadar bile bir değeri yoktur.

Kendine-eziyet için bu kadarı kâfidir. Gayet basittir, herkesin bildiği şeydir ve ben tam da bunda gene komik ve trajik unsurların birliğini görürüm, ve bunu: bir insanın ne *olduğunu herkesin* bildiği hususunu kale aldığım vakit görürüm ve gözlemci: herkesin ne olduğunu bilir.⁶² Ancak bu, ortada dolsaysız-ilişkiden fazlası var diye estetik-komik olmaz (zira komiklik, hayal mahsulü bir olasılıkla gerçekliğin arasındaki uyumsuzlukta yatar). *Diedrik Menschenschrek* komiktir, çünkü onun cesareti hayal mahsulü bir olasılıktır ve bu sebeple onun gerçekliği bir bomboşluk içinde çözünüp gider. Ama bu olasılık her insan için hiç de hayal mahsulü bir olasılık değil, gerçek bir olasılıktır; o vakit o, dindar kişiye göre en yüksek duruma gelebilir, çünkü o en yüksek olabilecek yaradılıştadır. Onun böyle olmaması trajiktir, ama yine de böyle olması komiktir, zira o, Tanrının elinden çıkmış olasılığı silip atamaz. Böylece, herkes bir insanın ölümsüz olduğunu bilir, gözlemci

⁶² Eleştirmenlerden yorum almak sair zamanda hiç arzu ettiğim bir şey olmasa da, bu durumda bunu temenni edebilirdim diyebilirim; tabii bana iltifat etmekten ziyade, şu çıplak hakikati gösterecek anlama gelecek olsaydı: "De-diğim şey kim olsa, herkes, her çocuk, bilir, ve uygar olan son derece daha fazlasını bilir." Yani, herkesin bunu bildiği kati olunca, benim bakış noktam münasip olur, ve ben burada komik ve trajik unsurun birliğiyle uyuşmanın bir yolunu elbet bulurum. Bunu bilmemiş olan biri olmuş olsa o vakit bu zaruri ön bilgileri ona belki öğretebileceğim düşüncesiyle dengem alt üst olabilirdi. Benim kafamı özellikle meşgul eden şey, zamane uygarlarının: neyin en yüksek olduğunu herkesin bildiği hususuna ne diyeceğidir. Bu Paganlıkta [burada Grek dönemi kastediliyor—çn.] mevzubahis değildi, Yahudilikte mevzubahis değildi, 17 yüzyıldır Hristiyanlıkta da mevzubahis olmamıştır. 19. yüzyıl şanslı demektir! Zira herkes bunun ne olduğunu bilir. Sayılı insanın bildiği devirlerden bu yana bu ne ilerlemedir! Ama öte yandan, dengelik, bunu yapmak isteyecek hiç kimsenin muhtemelen çıkmayacağını var-saymamızı da belki icap ettirmez miydi?—SK.

herkesin ne *olduğunu* bilir, ve yine de herkes ölümsüzdür ve öyle kalır. Yani onun ölümsüzlüğü hiç de *D. Menschenschrek*'in cesareti gibi hayal mahsulü bir olasılık değildi; ve öte yandan, hayatın tüm dehşeti içinde, ve zamanın ve alışkanlığın sinsiliğine rağmen, ölümsüzlüğe olan inancını kendinde muhafaza eden kişi başka herhangi birinden daha ölümsüz olmaz.

Deneydeki *quidamda* bir parça kendine-eziyetçilik vardır. İlk hareketi iyi ve doğrudur, ama hamle durumunda kalır, bu hareketi tekrar etmek için kendini çabukça geriye, sevinç durumuna çekemez. Velakin, benim onu algılamış olduğum an ayrı zamanda onun kriz anıdır; tüm bir ömrü böyle bir eğitim kursuna münasip addedecek kadar çabucak iş bitirenlerin arasında bir ağırkanlı, ilanıhaye ilerleme kaydedenlerin arasında bir geri zekâlı olarak kalmayı kabullenecek kadar makûl olduğu takdirde, işlerin onun açısından daha kolay gidecek olması mûmkündür. — açılmakta kızın ona yararlı olduğuna hiç şüphe yoktur, ve onun bu kızla olan ilişkisinin, benim bakış açımına göre tam mutlu bir ilişki olduğunu söylemem gerekir; zira kendisine onu geliştirmeye uygun bir kız bulan erkek sevgide dairna mutlu olacak demektir. Velhasıl Sokrates'in Xanthippe ile mutlu bir evliliği vardı, tüm Yunanistan'da onun bir eşini daha bulamazdı; ama ironinin emektar ustasının kendini geliştirecek birine ihtiyacı da yoktu. Dolayısıyla, Xanthippe kendine iftira edildiğini bu dünyada sık sık duymak zorunda kalmış dahi olsa, ben şuna kaniyim ki, yine de o, başı insan güruhlarının arasından yükselen, Xanthippe'in evlerinin, Sokrates'in *pro summis in ironia honoribus*⁶³ ironi yoluyla tartışma yürütmüş ve bu meyanda tartışma yoluyla kendine tüm dünyayı sayesinde galebe çalmış olduğu ironi ustalığı ve dengelilik kazanmış olduğu o mekânın idaresine geçen emeklerine, hiçbir insanın olmayacağı kadar olan borçlu durumda olan Sokrates'in, ironinin ağababasının, iftiharına nail olmuş birisidir. — Velakin kız ona, deneyde olması gerektiği gibi münasiptir. Onu harekete getirecek kadar sevimlidir ama gücünü ona karşı kötüye kullanacak kadar da

⁶³ (Lat.) *En yüksek mertebeye erişmek için—çn.*

acizdir. İlki onu kendine bağlar, sonraki onun derinlere açılmasına yardım eder, ama öte yandan onu selamete çıkarır. Kız tinsel bakımdan daha bir nitelikli, ve kadınca çekicilik bakımından daha nasipsiz olmuş olsaydı, daha bir yüce gönüllü olmuş olsaydı, orada aldatmacanın tam ortasında otururken erkeğe: Sevgilim, bu aldatmacılığınla beni müteessir ediyorsun; seni anlamıyorum, dünyayı tanımak, hayatını yaşamak için beni terk etmek isteyecek kadar pervasız mısın, yoksa benden bir şey mi saklıyorsun ve belki de görüldüğünden daha iyi biri misin bilemiyorum; ama bunların hangisi olursa olsun, senin özgürlüğüne kavuşmanın şart olduğunu da idrak ediyorum; sana bunu veremeyeceğim diye kendimden korkuyorum, ama ben seni, yine de bunu senden esirgeyecek kadar çok seviyorum. Ama peki, al senin olsun, aramızda herhangi bir suçlama olmadan, bir hiddet yaşanmadan, senin tarafından tek teşekkür gelmeden, lakin benim açımdan, yapabileceğimin en iyisini yapmış olduğumun bilinci içinde, al senin olsun demiş olsaydı, eğer bu vuku bulmuş olsaydı, o vakit erkek kahrolmuştu; utançtan yerin dibine geçmişti, zira o kendinin daha iyi olduğunu bildiği vakit, içindeki ihtirasla tüm kötülüklere fevkalade tahammül edebilirdi ama azametini tam da şeytani keskin gözlülükle keşfedeceği böyle bir gönlü büyüklük karşısında borçlu durumuna düştüğünü unutamazdı. Bu ona karşı haksızlık olurdu, zira o da kendi görüş açısından iyi niyet göstermişti. O bu deneyde bir insan tarafından küçük düşürülmüş olmaz ama Tanrı nezdinde küçük düşmüş olur.

Aslında, tantanaya, mizansene, bir sürü tipe, “ve sonra ineklere” hacet görmeksizin, deneysel yolla kategori kurma arzusu ve kabiliyeti olan kişi, bu açıdan erkeği yahut kadını bir parça değiştirmek, ve bunun erkek ve kadın için ne sonuçlar doğurduğunu görmek suretiyle ne kadar çok yeni konstrüksiyonların mümkün olabileceğini, kızı tarumar etmek için (misalen, kızı erkeğin hayatından zalimce mesul kılmış ve belki de onu hiç içinden çıkamayacağı şekilde dehşete düşürmüş olması) ki erkek bunu katiyen yapamaz, erkeğin kendisinin nasıl biri olmuş olabileceğini, yahut ikisinin birden, şimdi olduğu gibi bir ilerleme kaydedecek yerde, tarumar

olması için (misalen, erkeğin inançsal ön koşullardan yoksun ve belki de gururun verdiği çaresizlikle, birlikteliklerini bir intiharla kutlayarak sonuçlandıracak raddeye gelmiş olması) her birinin ne yaradılıştaki olması icap etmiş olacağını görecektir. Tabiatıyla, roman okurlarının daha başka ve daha büyük talepleri vardır, ve onlar her şeyin iki kişinin etrafında dönmek için can sıkıcı olduğunu düşünebilir, ki her şey kategorilere de odaklı değil ise, o vakit aynen öyledir. Durum böyle olunca, zaten bir tanesi de eğlenceli olabilir, ve 6 milyar 477 milyon 378 bin 785 insan da nasıl olsa daha fazlasına odaklanamazdı. Tabiatıyla, bir roman okurunun, kaynayan bir kalabalık görünce dediği gibi, ortada bir şeyler kaynıyorsa, kanı kaynar.

§ 6

Hiçbir Şeye Pişman Olmamak En Yüksek Hikmettir

— Mağfiret

Hiçbir şeye hayranlık beslememek, hiçbir şey ummamak vs. gibi negatif kaidelerle el ele giden bir negatif kaide de: hiçbir şeye pişman olma, yahut etik bakımdan belki o kadar rahat bozucu olmayan bir başka ifade kullanılmak istenirse: hiçbir şeye hayıflanmamaktır. Aslında, bu hikmetin sırtı estetik bir kaidenin allanıp pullanmış ve ona etik bir görüntü kazandırılmış olmasıdır. Bu, etik görüş noktasından estetik anlamda doğrudur, zira haliyle özgür ruh, estetiği tüm kapsamı itibarıyla, bir şeye esef edecek kadar yüksek derecede itibara almamalıdır. Misalen, bir kimse fakir düşmüşse, o vakit şöyle demek münasip olur: Hiçbir şeye hayıflanmamak, yani bu şu demeye gelir: etikten güç alarak hareket etmek, en yüksek hikmettir. O vakit kaide şu anlamı taşır: Şimdide hareket edebilmek için, üstünden geçilen köprüleri hep yıkmak. Eğer sen gayet ihtiyatlıca düşünerek bir plan yapmış da, netice bu planın yanlış olduğunu göstermişse, o vakit mühim olan şey, hiçbir şeyden hayıflanmamak, lakin etikten güç alarak hareket etmektir. Böyle geriye bakışlarla bu dünyada epey zaman harcandığına hiç şüphe yoktur, ve kaide bu cihetle dikkate sayan olabilir.

Ama plan gayet ihtiyatlıca düşünülmemişe, içinde art niyet varsa, ya o vakit? O vakit de mühim olan: gecikmemek için hiçbir şeye pişman olmamak mıdır? Bu insanın hangi gecikmeden korkabilmiş olduğuna bağlıdır. Eğer korkulan şey, giderek daha derine vurmanın gecikmesi ve engellenmesi ise, o vakit tabii en iyisi: Hiçbir şeye pişman olmamalı, diye bağışmak, ve şairin, suçtan dolayı yüzü kızarmayan utanmazlığa dair ettiği şu sözü anlamak olurdu: *nulla pallese culpa*⁶⁴; ama o vakit bu kaide fazla etik dışı olur. Mamafih, vesvesenin verdiği telaşla ömrü bir çırpıda geçip giden çok insan vardır. Onlar hiçbir şeyden diyalektikten daha fazla korkmaz, ve onlar geçmiştekine binaen: pişman olacak hiçbir şey yok, derken, gelecektekine binaen de pekâlâ şunu diyebilirdi: üzerinde enine boyuna düşünecek hiçbir şey yok. Nitekim, Scribe'nin oyunlarından birinde pervasız bir genç: hiç plan kurmadığı için, başarısız kaldığını görme endişesi de hiç olmadığını söylerken, nüktedanlıktan uzak değildir; kadın takımı da çoğu kez böyle temkinsiz hareket eder ve durumu kolay atlatır. Fazla akıllı uslu birinin de temkinsiz yahut bir kıstas edinme telaşıyla bazen başka türlü hareket ettiği olur. İnsan bir şeye takılıp kaldığı ve ne yapacağını bilemez olduğu vakit, her şey müthiş derecede izafi bir hal alıp da insana sanki boğulacakmış gibi geldiği vakit, sırf bir şeyleri harekete getirmek ve o cansız bedene biraz hayatıyet katmak için bir noktada ansızın harekete geçmek münasip olabilir. Misalen, bir sorgucu, akliselim sükut ettiği ve her şey eş ölçüde muhtemel olduğu vakit, soruşturmayı birden tek bir kişiye yönlendirir, ama bu ona karşı en fazla şüphe beslediği için değildir, zira kesin şüphe onda tam da eksik olan şeydir, o bu gelişigüzel ipucunun peşinden tüm ihtirasıyla gider; sonra arada bir ışık çakar, ama başka bir yerde. İnsan hasta mı sağlıklı mı olduğunu bilmediği vakit, bu durum saçma sapan bir hal almaya başladığı vakit, birden her şeyi göze almakla iyi eder. İnsan ihtiyatsız hareket ediyor da olsa, bu yine de bir çeşit ihtiyatlılıktır.

Esasında mühim olan şey diyalektikte, öncelik itibarıyla

⁶⁴ (Lat.) Yüz kızartacak bir suç değil—çn.

ihtiyatlılıkta ve netice itibarıyla pişmanlıkla sebat etmektir. Ancak diyalektiği ihtiyatla tüketmiş olan kişi, ancak o, harekete geçer, ve ancak diyalektiği pişmanlık içinde tüketen kişi, ancak o, pişmanlık duyar. Bu cihetle dev düşünür Fichte'in, harekete geçene pişman olacak vakit kalmayacağını kabullenbilmiş olması izah edilecek gibi değildir, ve dahası, bu enerjik ve soylu Grek anlamıyla dürüst filozof bir insanın işinin sırf içselle olduğu yönünde müthiş bir kanaate sahipti. Bu yine de belki onun, sahip olduğu o enerjiyle, tam da bu içsel eylemin öz itibarıyla bir ızdırap olduğu, ve bu suretle bir insanın en yüksek içsel eyleminin pişmanlık duymak olduğu hususunun (en azından ilk başlarda) dikkatinden kaçmış olmasıyla izah edilebilir. Lakin pişmanlık ne dışa ne ileriye doğru bir pozitif hareket hali değil, içe doğru bir negatif hareket halidir, bir iş görme hali değil, başına bir şey gelmesine *kendi kendine* meydan verme halidir.

Üç varlık alanı vardır: estetik olan, etik olan, dinsel olan. Metafiziksel, bir soyutlamadır, ve metafiziksel olarak var olan hiçbir insan yoktur. Metafiziksel olan, ontolojik olan vardır ama var durumunda değildir, zira estetik olanın, etik olanın, dinsel olanın içinde vardır, ve orada estetik olanın, etik olanın, dinsel olanın abstraksiyonu ya da bunların bir önseli olarak vardır. Etik alan safi geçiş alanıdır, ve bu suretle, pişmanlığın negatif eylem olarak en yüksek ifadesidir. Estetik alan dolaysızlığa, etik alan talebe (ve bu talep o kadar sonsuzdur ki kişi hep sıfırı tüketir), dinsel alan ifa şekline aittir, ne var ki bu, bir zekât kutusuna yahut bir torbaya altın doldurmak gibi bir ifa şekli değildir, zira pişmanlık tam o anda sonsuz bir alan yaratmıştır, ve dolayısıyla dinsel bakımdan çelişki: 70,000 kulaç suda yatarken o arada hâlâ sevinçli olmaktır.

Etik alan bir geçiş — lakin bu yine bir kereye mahsus bir geçiş değildir, pişmanlık da bunu ifadesi olduğuna göre, o vakit pişmanlık en diyalektik olan şeydir. Bu cihetle, insanın ondan korkması hiç şaşırtıcı değildir, zira insan parmağını uzatsa elini kaptırır. Eski Ahitte Yehova'nın ana babanın cürmünü en son nesle kadar çocukların başına doladığı gibi⁶⁵,

⁶⁵ Eski Ahit, Çıkış 20: 5—çn.

pişmanlık da meselenin odağının gerilere uzandığını farz ederek habire geriye gider. Hareketin dürtüsü pişmanlıktadır, ve dolayısıyla her şey terse dönmüştür. Bu dürtünün tam delalet ettiği şey, estetik ile dinsel arasında, dışsal ile içsel arasında olduğu gibi, fark olduğudur. Pişmanlığın bu sonsuz mahvedici gücü, sempatik biçimde diyalektik de olmasından ötürü, gayet iyi görülür. Nadiren itibara alınır. Ben burada muayyen bir harekete pişman olmak ve sonra yine pür neşe biri olmak, ya da pişman olmuş ve affedilmiş olmak istemek gibi süfliliklerden söz etmeyeceğim, mamafih, bu tür her anlatım, kararlının, itimatlının, inançlının anlam denen şeye dair fikri olmadığına yeterli bir kanıttır; ama pişmanlığın daha ehil beyanları bile, durumun sempatikliğe istinaden diyalektik olan yanını göz ardı eder. Şu aydınlatıcı bir örnek olacaktır. Bir kumarcı takılıp kalmıştır, pişmanlık yakasına yapışmıştır, kumardan tümüyle el çeker; dibe vurmasına ramak kalmış da olsa, pişmanlık yine de onu bundan alıkoymuştur, ve işe yaramışa da benzer. Adam şimdi kendi halinde, muhtemelen selamete ermiş olarak yaşayıp giderken, bir gün Seine nehrinden ölü bir adam çıkardıklarını görür; bir intihardır, bu adam, kendisinin vaktiyle olduğu gibi kumar müptelası olarak yaşamış, bu iptilaya karşı koymak istemiş, bu yolda umutsuzca, çaresizce mücadele vermiştir. Adam benim kumarcının sevgi duymuş olduğu biridir, ama kumarcı olduğu için değil, kendinden daha iyi biri olduğu için. Peki ya sonra? İnsanın romanlara ve hikâyelere danuşmasına hacet yoktur, dinî hatip bile herhâlde benim bu anlatımın gerisini çıkarmış ve benim kumarcının, gördüğü manzaradan şok olmuş halde evine dönmesiyle ve onu kurtuluşa erdirdiği için Tanrıya şükretmesiyle sonlandırmıştı. Durun ama! Evvela küçük bir izahat almamız, öbürü hakkında bir hüküm vermemiz icap ederdi; düşünceli olmayan her varlık *eo ipso* dolaylı olarak hüküm vericidir. Öbürü nasırlaşmış olsa, o vakit tabii: kurtuluşa ermek istemedi, sonucuna varabilirdi. Ama öbürü böyle biri değildir. Öyleyse benim kumarcı şu eski kelimayı anlamış biridir: *de te narratur fabula*;⁶⁶ o hiç de, herkesin tüm insanlığı

⁶⁶ (Lat.) Anlatılan senin hikayen — çn.

ilgilendiren ama sırf kendini ilgilendirmeyen bir terane tutturabilmek gibi müthiş objektif bir göreve talip olacağına inanan modern soytarılardan değildir. Şu halde ne hüküm verecektir, ki bunu yapmadan edemez, bu *de te*⁶⁷ onun için hayatın en kutsal kuralıdır, çünkü insanlığın ittifakıdır. Düşünebilmekten yoksun bir dinî hatip yine de bir şeyler konuşabilecek olsa, insan sevgisiyle ve yüreği sızlayarak, yarı yollu kategorilerle ona yardım etmeye kalkmış olsa, o vakit benim kumarcım da bu serabı görecektir olgunluktadır — yani o işin üstesinden gelecektir. Hüküm vereceği anda, eğer kendi selametini umuyorsa, kader doktrininin mütevazı ifadesine (mağrur ifade sahte dinsellikle varaklanmış estetikte yatar) bağlı kalır. Sempatisi olmayan ama sudan korkan kişi başka bir insanın kaderini kendine o denli dert etmeyi tabiatıyla aşırı bulur; ama bunu yapmamak sempatisizlik değildir, ve ancak, sebebi aptallık olduğu ölçüde mazur görülebilir. Hayatın yine de kuralları olmalıdır, etik düzen birinin en kötüsünden hiç zarsız sıyrıldığı, bir öbürünün en iyisinden zarar gördüğü bir curcuna değildir. Şimdi sıra hükümde. Tabiatıyla burada maksat, onu bir şeyler yumurtlama hastası yapan şeyin mahkûm etme tutkusu olduğunu söylemek değildir. Ama kendi de kaza eseri kurtuluşa ermiş olamaz, bu düşüncesizliktir, ve eğer öbürü hakkında: iyi niyetine rağmen dibe vurdu der ise, o vakit kendisi dibi boylar, ve öbürü hakkında: ne de olsa istekli değildi derse o vakit içi ürperir, çünkü öbüründeki iyiliği yine de görür, ve çünkü bu sanki onun kendisini daha iyi yapmış gibi görünür.

Meseleyi mahsus ifrata götürdüm. Aptal olmayan her insan pişmanlıktaki sempatik yönlü diyalektiğin yardımı sayesinde derhal karaya oturur. Ben kumarcı olmasam da, bu mahut fenomen yeterlidir, tabii bir melek değilsem. Eğer vicdanımda azıcık bir suçluluk duygusu dahi olsa, eğer dimağımda bir nebze de olsa düşünce var ise, o vakit tüm insanı örümcek ağları, onun bunun kurtarma safsatası, ben hayatın kuralını bulana dek, dikiş ipliği gibi sökülür. Bir mücrim olmadığı ama saf da olmadığı kategorisi altında gönül rahatlığıyla

⁶⁷ (Lat.) *senin* — çn.

ömür sürmüş bir insan tabiatıyla komiktir, ve estetiğin onu teslim etmesine yardımcı olmak gerekir, eğer ki orada olmak için kaçamak yoldan dinsele sığınıyorsa, o vakit komik muamelenin eline teslim etmek gerekir.

Pişmanlığın sempatik yönlü diyalektiğinin muhakkak farkında olmasa da, buna benzer bir şeyin, bir sempati göstergesinin pekâlâ da farkında olan bir yazar görmek yeterince gülünçtür, böyle bir yazar görmek, hastalığı daha da beter etmek suretiyle, bu ızdıraba derman olur. Börne küçük şehir insanının nasıl kolayca bir insan düşmanına, hatta dahası, Yüce Tanrının ilahi denetimine karşı bir sövücüye ve isyancıya dönüştüğü düşüncesinden yola çıkarak, Paris'te hastalık ve suç istatistiklerinin de insanların üzerinde muhtemelen doğurmuş olduğu etkiden kurtulmasına katkıda bulunduğunu ciddiyle ve biraz da teessürle anlatır, ki bu muhtemelen Börne'nin de bir insan dostu haline gelmesine katkıda bulunmuştur. Evet, istatistik tabloları nasıl da paha biçilmez bir buluştur, kültürün nasıl da muhteşem bir meyvesidir, Antikitenin: *de te narratur fabulasına* nasıl da tipik bir muadildir. Schliermacher ilmin dindarlığa zarar vermediğini, ve dindar kişinin bir yıldırımsavarın başında güvencede oturup Tanrıyı sövmediğini nasıl da coşkuyla ifade eder, lakin istatistik tablolarının yardımıyla hayata tümünden gülüp geçilir. Ve Arşimet'in, hesaplarının içine gömülü halde otururken öldürüldüğünü bile hissetmediği gibi, ben de Börne'nin istatistik tablolarının içine gömülü halde otururken hiçbir şey hissetmem — Ne diyordum, ha! Hassasiyetten uzak bir insan olarak B., hayat ona fazla gelince bunu elbet tespit edecektir, ama insan kendisini felaketten korumuş olduğu sürece (ki B. günahattan da Sokratesçe olmayan bilmezlik sayesinde pekâlâ kolayca korunabilir), dehşeti kendinden uzak tutma çarelerine sahip olmayı tabii kendi rahat ve esenliğine borçludur. İnsan tabii fakire kapısını kapayabilir, ve aklıktan ölenler olmuş olsa, kaç kişi olduğunu tabii yıllık istatistik tablolarına bakıp görebilir — ve kendini avutmuş olur.⁶⁸

⁶⁸ Sempatinin egoizmle birbirine karıştığı gözden kaçamayacak olan bir alaycılığa misalen, bu kısmı aynen nakledeceğim: Burada küçük şehirlerde yaşa-

manın tehlikelerinden söz eder ve şöyle devam eder: "große Verbrechen geschehen so selten, daß wir sie für freie Handlungen erklären, und die Wenigen, die sich ihrer schuldig machen, schonungslos verdammen [Büyük suçlar o kadar ender vuku bulur ki, bunları özgür eylem addederiz, ve suçluların birkaçını acımasızca mahkûm ederiz]. (Mamafih, insan egoistçe ödlele yahut çok aptal olmadıkça bu gereksizdir. Ve ilahi adaleti, isyancıların hepsini infaz edemeyeceği için onları affeden bir divanı harp gibi yıldırma mümkün değildir..... Aber ganz anders ist es in Paris. [Lakin Paris'te durum bambaşkadır] (Yani orada isyanın kurtarıcı gücüne inanılır.) Die Schwächen der Menschen erscheinen dort als Schwächen der Menschheit [İnsanoğlunun acizliği orada tüm insanlığın acizliği sayılır] (tamam, bırakın o alsun, ancak bu, özellikle B. söz ederken, farazi bir nitelik arz eder, ki zahmetsizce en carnaille (Lat. kaba yoldan—çn.) ele alınabilir, zira şu kesin ki B., beşeriyetin, bireylerden ve karşılıklı münasebetten hangi yolla hasıl olduğu şeklindeki zor bir soruyla zahmet verilecek biri değildir; Verbrechen und Mißgeschicke als heilsame Krankheiten, welche die Uebel des ganzen Körpers, diesen zu erhalten, auf einzelne Glieder werfen. [Suçlar ve sakatlıklar tüm vücudun illetlerini, vücudun bütünlüğünü korumak için tekil öğelerin üzerine atan şıfahlı hastalıklar olarak görülür]) (Ve B. demagog diye gadre uğradığına kendini inandırmıştı! O öyle aristokratır ki, halk makamının, bir uzuv illetli ise, tüm bedeninde de illetli olduğuna dair beyanına burada tepeden bakar.) Wir erkennen dort (i Paris) die Naturnothwendigkeit des Bösen [Biz orada (Paris'te) kötünün kaçınılmazlığını idrak ve kabul ederiz.] (Aman Tanrım, Paris'te her şey nasıl da muazzamdır, sıradan olan hiçbir şey yoktur, her şey tam da Dyrehaven vakti olduğu gibidir); und die Nothwendigkeit ist eine beßre Trösterin als die Freiheit [ve kaçınılmazlık, özgürlükten daha iyi bir tesellidir] (bu özellikle, kederlenmeyi bırakmış ve o yüzden teselliye hiç ihtiyacı olmayanlar için böyledir.) Wenn in kleinen Städten ein Selbstmord vorfällt, wie lange wird nicht darüber gesprochen, wie viel wird nicht darüber vernünftelt! [Küçük bir şehirde bir intihar vakası oldu mu bundan ne kadar da uzun uzadıya bahsedilir, ne kadar çok fikir yürütölüp, boş laf edilir!] (Yine de zarfımca, bu bilgeliğe mantık katılması icap etmiş olsa olacağından daha çabuk sona erer. Zavallı Paris! - İntihar edenin başına da, mahşeri kalabalığın arasına, annesinin eteğinin altına saklanan bir velet gibi sinen bir ödleğin, nüktedanca eğlendirici olmakla beraber, bilgiçlik taslayıcı da olan bir şey yazdığı vakit başına gelen şeyin aynısının geldiği — hiç kimsenin onu kale almadığı, acaba doğru değil midir) ... Liest man aber in Paris die amtlichen Berichte über die geschehenen Selbstmorde ... wie so viele aus Liebesnoth sich tödten, so viele aus Armuth, so viele wegen unglücklichen Spiels, so viele aus Ehrgeiz, — so lernt man Selbstmorde als Krankheiten (tabii yukarıda belirtilmiş olduğu veçhile als heilsamen Krankheiten ansehen, die wie Sterbefälle durch Schlagfluß oder Schwindsucht in einem gleichbleibenden Verhältnisse jährlich wiederkehren! [...Eğer Paris'te vuku bulan intihar vakalarına dair resmi ilanlar ne kadar çok insanın aşk illeti yüzünden, ne kadar çok insanın fakirlik, ne kadar çok insanın uğursuz kumar illeti, ne kadar çok insanın hurs yüzünden canına kıydığı, bir okunursa, — o vakit insan intiharı, bulaşıcı hastalık gibi her yıl nükseden bir illet olarak, değişmez bir koşul olarak, addetmeyi öğrenmiş olur!]) Ve insan bunu

Deneyci psikolog istatistik tablolarının bir yararını görmez; ama öbür yandan onun öyle muazzam bir insan izdihamına da ihtiyacı yoktur.

Şimdi dinsele yönelik bir hususu yine deneysel yolla ele alacağım: mağfiret. Dolaysızlığı ve mağfireti dolaysız bir ilişki içine sokmak tabii çoğunun aklına esebilir; bunu söz konusu da edebilirler, neden olmasın, kendilerinin bunu şahsen tecrübe etmiş ve bu şekilde yaşamış olduklarına inanmalarını da sağlayabilirler, hatta belki birçoğunun da aynurı yapmasını ve aynurı yapmış olduğunu sanmasını da sağlayabilirler, neden olmasın! Burada tek güçlük bunun mümkünatının olmamasıdır. Ama mevzubahis olan insanın bedensel faaliyeti olduğu vakit, insanın öyle pek bir hareket serbestiyeti yoktur, ve insan tek kolunun üzerinde yürüdüğünü, ve hatta herkesin de böyle yürüdüğü iddia edecek olsa, insanın onun laf ebesinin teki olduğunu keşfetmesi uzun sürmez, fakat bir davar güdücü tinsel dünyada daha rahattadır.

Dolaysızlıkla mağfiret arasındaki dolaysız ilişki, günahın münferit bir şey olduğu, ve bağışlamanın bu münferit şeyi alıp götürdüğü anlamına gelir. Ancak bu mağfiret değildir. Örneğin, bir çocuk mağfiretin ne olduğunu bilmez, zira bir çocuk kendisinin temelde iyi tatlı bir çocuk olduğuna inanmıştır, bir tek dün öyle olmamıştır, ama bağışlama onu alıp götürmüştür, ve çocuk şimdi iyi bir çocuktur. Lakin günahın köklü olması beklenecekse — ki bunun keşfi daima bağışlamanın önünden giden pişmanlık dolayısıyladır, o vakit bu, dolaysızlığa muteber olmayan şey gözıyla bakılacak olması, ama bu gözle bakılacaksa, o vakit de hükümsüz kılınmış olduğunun yine de farz edilebilmiş olması demektir.

Lakin bir insan böyle bir fikir mucibince, daha bir somut anlamda, var olmaya nasıl muvaffak olur, ne de olsa bir terane tutturmak zor iş değildir! — Ben spekülâtif düşüncelilerin ve tüm insanlığın geleceğini gören kâhin görüşlülerin bana olsa olsa mahalle okullarının müfredatındaki bir ders kitabı-

öğrendi mi, bir hayırsever, Tanrıyı sövmeyen veya dahası, onun bilge düzeyine karşı isyan da etmeyen bir dini bütün olmuş olur. Zira Tanrıya hürmet Paris'i kendine mesken tutmuştur, ve Börne bir ruhani rehberdir! — SK.

na, kateşizme dayalı bir yorum düşebilecek yetenekte bir okul öğrencisi gözüyle bakmak isteyeceğini tabii anlarım. Tamam, olacaksa öyle olsun, bu da yine bir şeydir.

Yeter ki ilahiyat mezunları, sonsuz daha fazla şey biliyorlar diye, beni yine cemiyetlerinden dışlamaya kalkmasın, ve sonunda ben okul çocuğu olmakla iktifa edecek olsam, o vakit de aydın ilahiyat okulu mezunu, dünya tarihinden endişeli kilise kayyumı: bu oğlan da tam manasıyla aptal, ne aptalca sorular soruyor, demeye kalkmasın. Bu beni hiç etkilemez, benim kafamı meşgul eden tek şey, sohbet sayesinde kendimi, hayranı olduğum o Grek bilgeye bir derece yakınlaştırmaktır, ki bu Grek bilge, kafasının erdiği şey için hayatını adamıştı, ve daha fazlasına akıl erdirebilmek için onu bir kere daha seve seve riske atardı, çünkü o yanulgıda olmayı en dehşetlisi sayardı; ve eminim ki Sokrates şöyle demek isterdi: sorduğun şey muhakkak ki zor bir meseledir, o kadar çok insanın böyle bir öğretiye akıl erdirmiş olduğuna inanabilmesi beni hep hayrete düşürmüştür; ama beni daha ziyade hayrete düşürmüş olan şey, bazıların çok daha fazlasına da akıl erdirmiş olmasıdır. Bu son denenleri ben elbet seve seve sohbe te katmak isterdim, ve ziyafetlere ve müzisyenlere para ödeme gibi bir adetim şahsen olmasa dahi, yine de onların sırf insandan üstün değil, âdeta Tanrıdan da üstün olan yüksek bilgeliğine vâkıf olmak için, yine de üç beş kuruşu bir araya getirmiş olmak isterdim. Zira Gorgias ve Polos ve Thrasibolos ve benim zamanımda Atina meydanına tezgâh kurmuş diğerleri, işte bunlar yine de sırf insandan üstün bilgelerdi, tanrılar misali, ama onlar, tanrıları aşanlar, ve bu suretle sırf para almakla kalmayıp, elbette taparcasına hayranlık da toplayanlar, işte bu kişilerden insanın çok şey öğrenebilmesi icap ederdi.

Mağfiretin zorluğu, kâğıt üzerinde kesinleşemez veya şifahî teminat verilemez olması, kendine karşı, kâh neşe, kâh gözyaşıyla şeffaflık kazanacak olması, insanın hiçbir noktada dolaysızlık mucibince, o suretle bambaşka bir insan olmuş olduğunu kimsenin bilmeyeceği şekilde varlığını sürdürmeyeceğidir, zira aksi halde mağfirete dair benim görüş noktam: komik ve trajik unsurların birliğidir.

Fakat dolaysızlık tabii yalın bir şey olmakla beraber son

derece girift bir şey de olduğuna göre, bu tek zorluk (hükümsüz kılınmak), tıpkı ona benzeyen diğeriyle birlikte (dolaysızlığın günah olarak da hükümsüz kılınmış olması), tüm soruları bir tek soruda içeren o en zor soruya sinyali verir: dolaysızlığın ne şekilde geri geleceği (veya dolaysızlığın mevcut kişi için hükümsüz kılınmış olmasının bu kişinin hiçbir suretle var olmadığı anlamına mı geldiği)⁶⁹, böyle bir dolaysızlığın bir öncekinden ne şekilde farklı olduğu, neyin yitirilmiş, neyin kazanılmış olduğu, ilk dolaysızlığın ikincisinin yapmaya cesaret edemediği neyi yapabildiği, ilk dolaysızlıkta ikinci-

⁶⁹ İnsan dolaysızlığın hükümsüz kılındığını yüz defa bile okusa, bir insanın varlığını bu şekilde nasıl sürdürebileceğine dair tek ibareye rastlamaz. O vakit insanın buradan yola çıkarak, bunları yazanların insanı aptal yerine koyduğu ve kendilerinin de öbür tarafta sessiz sedasız, dolaysızlık mucibince varlığını sürdürdüğü, ve üstelik bir de bunun hükümsüz kılındığına dair kitaplar yazdığı yargısına varmaya yüzü olur. Sistemi anlamak belki o kadar da zor değildir, ama bunu benimsemeyi fazlasıyla zorlaştıran şey, insanın tüm orta terimleri, kişinin nasıl aniden bir metafizik ben-benim haline geldiğini, bunun münasip olup olmadığını, bunun hoş görülebilir olup olmadığını, etiğin tümüyle yabana atılmamış olup olmadığını, sistemin ebedî doğruluğunun ön koşul olarak (varoluşçu, psikolojik, etik, dinsel unsurlara istinaden), başka bir başlangıçtan yoksun olmakla, zaruri bir küçük yalan içerip içermediğini, ve sistemin ilahî metrinin izah olarak, oldukça müstehcen notlar kadar, bilge tecrübe sahiplerini en belirleyici olan şey hakkında bile belirleyici bir şey düşünmekten muaf tutan, ne olduğu belirsiz bir gelenek de ihtiva edip etmediğini atlayıp geçmiş olmasıdır. Dolaysız bir üstün zekâ pekâlâ şair olabilir, sanatkâr olabilir, matematikçi olabilir vs., ama düşünen bir kafa, bütün o Almanca kitaplara rağmen (*şey olmayan* arı varlığın yardımıyla) bir hilkat garibesine dönmek istemiyorsa, beşeri yaşamla olan ilişkisini elbet yine de bilmek zorundadır. Metafiziksel olarak kendi içine kapanmanın, hayatın taleplerine — ama onun bahtiyar edici düşüncelerine olana değil, hayal mahsulü *ben-benime* olana da değil, ama onun beşeri olan *senine* olan talebine, hayat onu ister haz ve sevinç ve zevkusefaya, ister dehşet ve titremeye çağırıyor olsun, itibar etmek istememen, etik ve dinsel bakımdan mazur görülebilir olup olmadığını elbet bilmek zorundadır, zira bunları düşüncesizlikle dikkatinden kaçırmış olmak bir o kadar sakattır. Ve o bunları düşüncesizlikle göz ardı edebilirse, o vakit gel bir de böyle bir kafayla deneye tabi tutuver: onu götür Eski Yunan'a koy: ve o, güzel coğrafi konumu açısından şanslı, zengin dili açısından şanslı, erişilmez sanatı açısından şanslı, halkının neşeli mizacı açısından şanslı, güzeller güzeli genç kızları açısından şanslı, ama her şeyden önce, tüm hayatı anlamaya kalkmadan evvel, kendini anlama ve kendini hayatın içinde anlama arayışı ve çabası içinde olan düşünürler açısından şanslı bu seçkin ülkede kahkahalarla alaya alınacaktır—SK.

sinde bulunmayan ne kesinlik bulunduğu, hangisinde diğesinde olmayan sevinç ve neşe olduğu vs. vs., velhasıl bu bitmez tükenmez bir meseledir. Diğer taraftan, eğer insan bir yanılığda olmanın Sokratesçe dehşeti içinde olmayıp, — tıpkı o masalda olduğu misal, insanın belirli kelimeleri söylemekle kuş olması gibi — ne derse o olduğunu sanmak gibi bir modern çılgınlık içindeyse, o vakit kolay tükenir.

Esasında ben, gerçekleşmiş arzudan fayda göreceğimi temenniye meyilli olmadığım gibi, buna inanmak istemekten bile tamamen uzak biri olsam dahi, Sokratesçe titizlikteki birinin böyle bir insan tipini gözlerimizin önünde canlandırmasını, öyle ki onu işiterek görebilmeyi yine de temenni ederdim. Ben, böyle bir anlatıyı 100 defa da okumuş olsam, ben kendim acı çekerek aynı duruma gelmediğim takdirde, bir adım bile ileri gideceğim kanaatinden çok uzaktayım. Tinsel dünyada makul ve adil olanı yapan ve kimsenin hayati tehlikeye düşmesine mahal vermeyen, bir başkasının düşüncesizlikle ve aptallıktan uyuşmuş bir halde edindiği şeyi sefilce edinmesine meydan vermemekte azami çaba gösteren adil yönetime şükürler olsun! Ancak meselenin esası, mağfiret fikri, deneyin üstlendiği vazifenin haricinde kalır, zira onun *quidam* dinsele istinaden şeytansı bir tiptir, ve mesele benim idrakimi ve kapasitemi aşar. Ben şimdi bu sanki benim kağıt üzerinde yoksun olduğum bir yer ve belki zaman ve mekân-mış gibisinden, bunun burada yeri olmadığını söyleyerek, yan çizmeyeceğim, zira bilakis, ben eğer bunu ilk ben kendim idrak etmiş olsaydım, sahneleyecek yer ve zaman ve mekân bulmuştum, diye düşünürüm.

Son Söz

Aziz okurum! — lakin ben kime söz yöneltiyorum? Belki geriye hiç kimse kalmadı. Benim başıma da, o soylu kralın başına gelen şey tam tersinden geldi; üzüntülü haber ona çabuk olmayı öğretmişti, ölüm tehlikesi içindeki sevgilisinin yanına ulaşmak için atını dört nala sürüşü, Skanderborg'dan itibaren onun izleyen 100 genç yaveri, Randbøl Bozkırını onun yanında at sürerek aşan 15'ini kutlayan o unutulmaz balatla unutulmaz kılınmıştı, lakin Ribe Köprüsünden geçerken haşmetmeapları yalnızdı — velakin benim başıma gelen de bu oldu, ama tabii tersinden, ve tam aksi bir sebepten dolayı, bir tek düşüncenin esiri olup yerimden kımlıdamadığım için geldi: herkes yanımdan dört nala geçip gitti. İyi niyetli okur tabii ilk başta hızlı küheylanı dizginledi, ve benim ağır beygirle gittiğimi sandı ama ben yerimden kıpırdamayınca, küheylan sürücüsünün sabrı taşı ve ben geride tek başıma kalıverdim: herkesin yanından dört nala geçip gittiği bir yaya veya bir Pazar binicisi misali.

O halde, acele edilecek hiçbir şey olmadığına göre, vakit de gün de benim emrime amadedir, ve kimseye külfet olmadan, sakın kafayla kendim hakkında kendi kendime konuşabilirim. Dindar olan benim görüşümce: bilge olandır. Ancak öyle olmadığı halde öyle olduğuna kendini inandırmış kişi bir ahmaktır; ama dini imanun tek yanını gören kişi bir sofisttir. Ben de bu sofistlerden biriyim, ama öbürlerini yiyip bitirebilmiş bile olsam semizlemezdim, ki bu eski Mısır'daki cılız ineklerin hali kadar anlaşılmaz değildir¹, zira sofistler dini iman cihetiyle semiz inek değil, sıska hamsidir. Ben dini imanı daima her yanıyla görürüm, ve bu cihetle benim, tek yanıla gören sofistlerde olmayan bir yanım var, ama beni sofist

¹ Eski Ahit, Tekvin 41: 1-4; 17-21; 26-31 — çn.

yapan şey dindar olup çıkmamaktır. Din dünyasında en ufak insan en büyük sofistten de sonsuz daha büyüktür². Bunun acısını Tanrılar bana birçok güzel görüş ihsan ederek ve beni bir miktar nüktedanlıkla teşhizatlandırarak yatıştırmıştır, ama eğer ben bunu dini imana karşı kullanacak olursam, elimden alınacaktır. — Sofistler üç sınıfa ayrılır. 1) Estetikten çıkarak, dini imanla dolaysız bir ilişkiye kavuşanlar. Din burada şiirleşir, tarihleşir; sofist bizatihi dini imana karşı coşkuludur, ama şiiriyat yoluyla coşkuludur, bu coşku içinde her fedakârlıkta bulunmaya hazırdır, hatta hayatını bile gözden çıkarır, ama o bu suretle dindar olmaz. İtibarın doruğundayken kendini bir şey sanır ve bir peygamberle ve bir havariyle birbirine karıştırır. 2) Dolaysız etikten çıkarak dini imanla dolaysız bir ilişkiye adım atanlar. Bunlar için din, pişmanlığın, etiğin en yüksek icraatı olması ve katiyetle negatif olması yerine, pozitif bir yükümlülük doktrini olur. Sofist sonsuz tefekkürde denenmeden kalır, faziletin en mükemmel pozitif timsali olur. Onun coşkusu burada yatar, ve o başkalarını da hüsnüniyetle buna teşvik etmekten bir mutluluk duyar. 3) Metafizikseli dinselle dolaysız bir ilişki içine sokanlar. Din burada tamamen ermiş tarih olur, sofistin dinle işi bitmiştir, ve en azamısından sistem mucidi olur. — Sofistlerin bir sürü insan için hayranlık timsali olmasının nedeni, ilk sınıfa dahil olanların şiirsel önsezi içinde kendini kaybetmesine kıyasla, ikinci sınıfa dahil olanların kendilerine el eden kendi hariçlerindeki bir hedefe doğru pozitif bir çaba içinde olmalarına kıyasla, üçüncü sınıfa dahil olanların, tamamen ermiş olanı toparlayarak elde ettikleri muazzam sonuca kıyasla, — kendilerini cömertçe umursamamalarıdır. Ancak dindarlık tam da insanın dini iman bakımından, günahları için değil, kendisi için sonsuz bir endişe içinde olmasında, pozitif bir amaç için değil, kendisi için sonsuz bir endişe içinde olmasında yatar, ki bu negatiftir ve sonludur, çünkü sonsuz negatif olan, sonsuz olanın tek münasip şeklidir; kendisi için sonsuz bir endişe içinde olmak, ve dolayısıyla kendini kemâle erdirmemiş olduğu kanaatinde olmak, negatiftir ve cehennem azabıdır. —

² Yeni Ahit, Matta İncili 11: 11—çn.

Ben bunu iyi bilirim, ama ben bunu tinsel denge içinde bilirim, ve ben buna binaen öbürleri gibi bir sofistim, zira bu denge, dinsel ilahi iştihakına karşı bir cürümdür. Lakin komik unsurla trajik unsurun birliğindeki bu denge, ki kendinden Grek anlamıyla sonsuz endişede olmaktır (kendinden dindar anlamda sonsuz endişede olmak değil), dinsele ışık tutmak açısından anlam ve önem arz eder. Yani ben bir anlamda dinselikten, buna başlangıç yapmış olan o üç sınıftaki sofistlerin hepsinden çok daha uzak düşerim, ama bir başka anlamda daha yakınum, çünkü ben dini imanının nerede olduğunu daha bariz olarak görürüm, ve dolayısıyla belli bir şeyi kavrarken yanlış kavramam, ama onu kavramamakla yanlış yaparım.

Benim kendimi anlayış şeklim böyledir. En azıyla iktifa etmekle — daha fazlasının belki bir gün bana da bahşedileceğinden ümitvar olarak, tinsel uğraşlarla iştigal ederek, ki kendi kanaatimce, her insan da bundan, en uzun ömre, sırf en uzun günlerden müteşekkil olmuş bile olsa fazlasıyla yetecek kadar pay almış olmalıdır — ben hayatımdan hoşnudum, muhitim olan o küçük dünyadan hoşnudum. Hemşerilerimden bazıları Kopenhag'ın sıkıcı ve ufak bir şehir olduğu kanaatini pekâlâ besleyebilir. Lakin bu şehir benim gözümde, tam tersine, kıyısında uzandığı denizin mis kokusuyla tazelik ve canlılık kazanan, ve kışları bile kayın ormanlarının anılarından kopamayan, yaşamayı temenni edebileceğim en mutluluk verici yaşam mekânıdır. Büyük bir şehir olabilecek kadar büyük, insanlara fiyat biçilemeyecek kadar küçüktür; orada Paris'te filanca sayıda intihar vakası olduğunun istatistiki tesellisi, orada Paris'te filanca sayıda güzide insan olduğunun istatistiki sevinci, kendini tesir edici bir şekilde kabul ettiremez, ve kişiyi alıp, hayatın hiçbir anlam taşımadığı, Şabatının hiçbir teselli sağlamadığı, istirahat günlerinin hiçbir sevinç getirmediği, öyle ki her şeyin bir içeriksizliğin yahut fuzuli içerikliğin içinde harcanıp gittiği bir girdabın içine sürükleyemez. Hemşerilerimin bazıları burada bu şehirde yaşayan insanları pek cıvıl cıvıl, pek duygusal bulmaz. Ben bu fikirde değilim. Paris'teki binlerce insanın, bir tekinin etrafına üşüşmekteki hızı, etrafına üşüşülmüş olanın belki gönlünü

okşayabilir ama acaba bu, tek kişinin de bir anlam taşıdığını o kişiye hissettiren sessiz sakin bir mizacın yokluğunu telafi eder mi? Tam da Paris'te insanlara, bir tek insanı vücuda getirmek için düzinelercesi gerekirmiş gibi fiyat biçilmediği içindir, bereket versin ki halkı, sadece çaresiz ve gözü kamaşmış olanların gönlünü okşayan yarım saatlik bilgelik dersini akıllı almayacak kadar kalın kafalı olduğu için, tam da bunun içindir ki, bu başşehirde hayat, insanlardan zevk almasını bilene o kadar eğlenceli gelir, ki daha iyi dayanır ve bin kişiye yarım saat kendini göklere çıkarttırmaktan daha verimli ürün sağlar. Belki burada hata daha ziyade şudur; bir kişi yabancı diyarların hayalini kurar, bir diğer kişi kendine dalıp gitmiştir, bir üçüncü kişi katı kalplidir ve insanlardan uzaktır vs., yani bütün bu kişiler tüm insanlara bol bol sunulan şeyi kabul etmekten, arandığı vakit bol bol olan şeyi bulmaktan kendini alıkoymuştur. Hiçbir işe kalkmak istemeyen kişi, uyanık gözlü olmuş olsa, sırf başkalarını itibara alarak da keyif dolu bir hayat sürebilirdi; ve iş sahibi olan kişi de kuyruğu fazla kaptırmamak için kendini itibara almakla tabii iyi eder. Ama bedava olan, hiç giriş ücreti, şölen masrafı, üyelik aidatı, zahmeti ve sıkıntısı olmayan, en zengini için bedeli neyse en fakiri için olduğu kadar cüzi olan, ve yine de en zengin haz olan şeyi birçok insanın kaçırmış olması ne üzücüdür, bildik bir akıl hocasından değil de, herhangi birinden, muhabbet esnasında tesadüfen irtibat kurulmuş bilinmedik birinden alınacak dersi kaçırmış olması ne üzücüdür. İnsan kitaplarda boşuna arayıp durduğu şeyi, bir hizmetçi kızın başka bir hizmetçi kızla sohbet ederken söylediğini duyunca, insanın birden kafasına dank eder; insan bulmak için sözlükleri, bilim akademisinininde bile boş yere karıştırıp kafa patlattığı bir ibareyi hiçbir sözlükte, bilim akademisinininde bile, bulamaz, ve sonra rastgele bir neferin bunu dediğini duyuverir, ama onun ne zengin bir kişilik sahibi olduğu hayalinden bile geçmez. Ve o, koca ormanda, her şeyden hayrete düşerek ilerleyen, bazen bir dal, bazen bir yaprak koparan, bazen bir çiçeğin üzerine eğilen, o anda bir kuş çığlığı duyan biri gibi, insan kalabalığının arasından söz dilinin muhteşem armağanı karşısında hayret içinde ilerler, sonra rastgele bir başka ifade yakalar, bun-

dan sevinç duyar, ve o vakit bunu kime borçlu olduğunu unutacak kadar nankör olmaz; insan mahşeri kalabalığının arasından da böyle ilerler, kâh bir ruh halının kâh bir öbürünün ifadesini görür, öğrenir de öğrenir ve öğrendikçe öğreneceği gelir. O vakit insan, nadiren beşeri görünen kitapların dediğine aldanmaz, o vakit insan bunu gazetelerden okumaz; ve yine de, anlatımın en iyi, en sevillebilir yanının, küçücük bir ruhsal boyutun muhafaza edilmediği olur.

Hemşerilerimin bazıları anadilin zor düşünceleri ifade etmek için yeterince kifayetli olmadığı kanaatindedir. Bu bana yadırgatıcı ve nankör bir kanaat gibi geldiği gibi, özgürlüğün hakkını savunmakta bundan zevk almayı neredeyse unutacak kadar aşırı hevesli olmak, bu heves insanın kendini zaten önceden bağımlı hissettiğini ihsas eder gibi görünecek kadar, öyle ki nihayetinde, iç açıcı olan şey dil zevki değil de, dik sözlerin keyfiymiş gibi gelecek kadar aşırı bir hevesle savunmak da bana yadırgatıcı ve mübalağalı görünür. Ben anadilime, belki çok az insan gibi, Adem'in Havva'ya başka hiç kadın olmadığı için bağlı olduğu gibi, başka bir dil öğrenmenin benim için mümkünatı olmamış ve böylece doğal dilimle gurur duymaya ve gösteriş yapmaya özenmenin de mümkünatı olmamış olduğu için bağlı olmaktan mutluluk duyarım, lakin anadilime, ruhu genişleten zengin bir içsel özgünlüğe ve kulağı okşayan tatlı bir tınıya sahip olduğu için bağlı olmak da bana mutluluk verir; bir ana dil ki, zor düşünceye esir düşüp inim inim inlemez, ve belki de bazılarının, onun bunu ifade edememesinin, bunu dile getirmenin güçlüğü kolaylaştıracığından olduğunu sanması bundandır; bir anadil ki, sözle anlatılamaz olanın karşısında oflayıp puflamaz ve kulağa yorgun gelmez, ama onu ama şaka ama ciddi kelimeleştirmeye uğraşır; bir ana dil ki, yakındakini ta uzakta bulmaz, veya el altında olanı ta derinde aramaz, çünkü o, odak noktasıyla mutlu bir ilişki içinde olarak, bir cin gibi girip çıkar, ve onu, yerinde bir lafın bir çocuğun ağzından tam ne olduğunu bilmeden çıkıvermesi gibi gün yüzüne çıkarır; bir anadil ki, doğru sevgilinin, dildeki kadınca ihtirası erkekçe körüklemesini her sefer bildiği gibi, coşkulu ve dokunaklıdır; doğru hükümlerinin öncülük etmesini her sefer bildiği gibi, tartışmada ısrar-

cı ve muzafferdir; doğru düşünürün onu ve düşünceyi elden bırakmamayı her sefer bildiği gibi, pehlivan gibi kıvraktır; bir anadil ki, belli bir noktada fakir gibi de gelse, aslında öyle olmayıp, son derece değerli olan, ve hepsinden önce harci-lem olmayan kanaatkâr bir sevgili gibi küçümsenmiştir; bir anadil ki, en büyük olanın, belirleyici olanın, üstün olanın ifadesinden mahrum değildir, ama yine de ara düşüncelere ve yan kavramlara, ve sıfatlara, ve ruh hallerinin hoşbeşine, ve geçişlerin vınlıtısına, çekimlerin içtenliğine ve saklanan esenliğin gizli bereketine karşı hoş ve sevimli ve neşe dolu bir zaaf besler; bir dil ki, şakayı neredeyse ciddiyetten daha iyi anlar; bir ana dil ki, evlatlarını, “taşınması kolay - evet! ama koparması güç olan” bir zincirle tutsak eder. — Hemşerilerimin bazıları Danimarka’nın eski anıları tükettiği kanaatindedir. Bu bana, aksi ve gönülsüz olmaktansa munis ve hoşnut olmayı yeğleyen hiç kimsenin tasvip edemeyeceği kadar yadırgatıcı ve nankör bir kanaat gibi görünür, zira asıl tüketen şey budur. Diğerleriyse Danimarka’yı eşsiz bir geleceğin beklediği kanısındadır; kendinin yanlış tanınıp takdir edilmediğini sanan bazıları da daha iyi bir gelecek fikriyle avunur. Ancak hâlihazırdakiyle mutlu ve yaratıcılıkta ehil olan kişinin ne de olsa eşsiz beklentiler için fazla vakti yoktur, ve o bunları, peşlerinden koştuktan bir nebze daha fazla kendine dert etmeye meydan vermez. Ve çağdaşlarından takdir görmediğini düşünen kişi, daha iyi bir gelecek kuşak vaat etmekle gariplik etmiş olur. Eğer bu böyle olmuş olsa, eğer o yanlış tanınmış da olsa, onu metheden bir gelecek kuşakta ün salmış da olsa, gelecek kuşağın daha iyi olduğunu, yani sırf onun hakkında daha iyi şeyler düşündüğü için hâlihazırdakinden daha iyi olduğunu söylemek yine de haksızlıktır ve peşin hükümdür. Bir kuşakla diğeri arasında o kadar büyük fark yoktur, ne de olsa, tam onun kınadığı kuşak bu durumda, evvelki bir çağdaş kuşağın yanlış tanınmış olduğu bir kuşağı methetmiş olur. — Hemşerilerimin bazıları, Danimarka’da yazarlığın az para getiren, sefilane bir iş olduğu kanaatindedir. Onlar bunun sırf benim gibi, çok az okuru olan ve bunların da ancak tek tükünün kitabın ortasına gelebildiği — ki onlar bunların hükmünü kale bile almaz — müphem bir yazar için

değil, sivrilmiş olanları için de böyle olduğu kanaatindedir. Tabii, ne de olsa ufacık bir ülkedir. Ama Eski Yunanda yargı erkânı olmanın bedeli pahalı olsa bile, naçizane bir işti! Farzımuhal durum böyle olsaydı, farzımuhal bu hale gelmiş olsaydı da, Danimarka'daki bir yazarın akıbeti de yazar olmak için her yıl bir miktar bedel ödemek olsaydı; peki de, ya şöyle bir durum da olmuş olsaydı, ya yabancılar: Danimarka'da yazar olmak tam bir masraf kapısı, onun için öyle bir alay yazar da yok, ama onlarda biz ecnebilerin: *stüberfänger*³ dediği şey de yok, hatta Danimarka edebiyatı bundan o kadar bihaber ki, dillerinde bunun için bir kelime bile yok, diyebilecek olsaydı! — Hani olur da, benim varsaymamış olduğum şey tasavvur edilebilir olsaydı — ki ben bunu tasavvur edemem, şöyle ki bir okur sebat etmiş ve bu yazdığımın tamamını okumaya muvaffak olmuş olsaydı, zira o vakit bunu yazmaya kalkmazdım, hani olur da, burada okuduklarını başkalarına bahsetmiş olsaydı, o vakit belki hemşerilerimden bazılarının: böyle bir yazara ehemmiyet verilmez, lafına da kulak asılmaz, o baştan çıkarıcının tekidir, diyeceği gelirdi. Ve bu "bazılarının" arasından bir tekinin, lafın sonunu şöyle getiresi de gelirdi: "Umumiyet itibarıyla, bir baştan çıkarıcı ancak bir kadının karşısında düşünülebilen bir şey, ve bu şekilde bile insan onu genelde çılgın bir şeytani ihtiras içinde, zımnı ve kurnaz biri olarak canlandırır. Ama bu, kadına istinaden bile tehlikeli tür bir baştan çıkarıcılık olmaz. Hayır, ben böyle birini tahayyül edeceksem olsam, muhayyilesi geniş ve zeki yaradılışlı bir genç erkek düşünmek isterim. O hiçbir kadının lütfuna nail olma hevesi peşinden koşmaz, ve bu kayıtsızlık o gizli ihtiras için bir kılıf değildir, haşa; o hiçbir genç kızın ardına düşmez, ama ateşli bir hayalperesttir. Kızlarla dansa gitmez, bu cihetle fersah fersah geridedir, ama dans salonunun yan kabinini ve oturma odasının kuytu bir köşesini kendine yer edinme peşindedir. Kızcağızlar danstan bir parça yorulduğu, veya akşam karanlığı çöktüğü, sıra dinlenmeye geldiği ve düşünceler hercaice pır pır etmek istediği vakit, o oradaki yerinde oturuyor olur, şimdi vakit onundur. Sonra onun sözlerine

³ (Alm.) fırsatçı, para babası—çn.

kulak verirler, ve o, hayal gücüyle onları alır, ayartıcı idealle-
re doğru sürükler, ve o konuştuğça, hırslı ruhun beklentisi ve
sezginin çağrısı güçlenir. O kendisi hiçbir şeye tamah etmez.
Ve onlar tekrar dansın keyfine geri dönerler ve meşgale tekrar
baştan başlar, ama onlar onun söylediklerini yine de gizli gizli
düşünüp dururlar, ve o baş döndürücü aldatmacaya tekrar
dalmanın hasretini duyarlar. O kendisi değişmeden kalır, zira
onun zevki, sözün ve düşüncenin hayalî ideale olan hasretin-
den ibarettir. Ve sustuğu vakit, ona sanki ruhunda derin bir
keder varmış gibi gelir, kasvet içinde kendisini, sözün onu bir
çocuk gibi elinden tutup hayatta yol gösterdiği kör bir ihtiyar
gibi hisseder. Sonra genç kızlar yine onu dinlerler, ve yavaş
yavaş tahrik olurlar, onun dile getirdiği şeyi boşuna ararlar,
bunu onda boşuna ararlar, kendilerinde boşuna ararlar, ve
gene de onun sözlerine hasret duyarlar, ve onu dinleyerek
yaşlanırlar. Ve ihtiyar teyze hanım kızlara az evvel: Aman
kendinize mukayyet olun yavrularım, onun sözüne kulak
asmayın, o bir baştan çıkarıcı, demişse, onlar bu söze gülüm-
semiş ve şu karşılığı vermiştir: o mu! o insanların en iyisi, be-
raberken bize karşı o kadar temkinli, o kadar mesafeliydi ki,
sanki gözleri bizi görmüyor gibiydi, yahut bizden korkar gi-
biydi, ve söylediği şeyler öyle güzel ki! ah, hem de o kadar
güzel ki! Böyle bir baştan çıkarıcı bir şair olabilir. Lakin, bu
yazarda tabii bu tür güçler olmadığı gibi, o, kadınların ardına
da düşmez, ama o, farklı bir sahada yine de bir baştan çıkarı-
cıdır. Esasında o hiçbir şey demez, tehlikeli olmaktan çok
uzaktır, ona karşı uyarıda bulunmam bunun için değildir, zi-
ra derinlemesine felsefi düşünen bir dostumun bana demiş
olduğu gibi: Onu gerçek spekülâtif bakışla nazara alan her
kimse, onun sade gözlemci olmakla bizzat hayatın oyununa
gelmiş biri olarak, aldatıcı değil, aldatıcılık, nesnel yanılsama,
saf yadsıma haline gelmiş olduğunu yarı gözle görür. Ancak
duyguların, “bizden yana olmayan bize karşıdır” ilkesi⁴ iki
misli muteber olacak bir şiddetle uyarılmış olduğu bir çağda,
bireylerin ancak, karşılaştıkları büyük krizlerle ve büyük ka-
rarlarla potansiyel edilmiş olarak, en ehemmiyetsiz şeyden bi-

⁴ Yeni Ahit, Matta İncili 12: 30-32—çn.

le o denli kolay hasar görebildiği bir çağda, ancak böyle bir çağda insan ona karşı uyarıcı bir kelime sarf etmeye özenebilirdi, tabii buna hacet olmuş olsaydı. O farklı bir sahada baştan çıkarıcıdır. İstihzaya bürünmüş ve bu suretle aldatıcı olarak, o, yüreğinin en derininde hevesli bir hayalperesttir. Zaten nerede bir topluluk varsa o hep oraya yakın bir yere oturmuştur, ve o, acemi genç kulakların onun yanlış derslerine susadığı vakitki o daha sessiz deme sevgi duyar. Kendisi rüyalarla mest olmuş ve hayalî fikirlerle güçlenmiş, bir gözlemci olarak tükenmiş halde, hepsini, her birinin sonsuz bir anlam taşıdığına, hayatın hükmünün bu olduğuna inandırmaya bakar. Onun için siz ona kulak vermeyin, zira onun, herhangi bir kötü maksadı olmasa da, yapmak istediği şey, sizleri ayartarak, bir mayalanma sürecinde, sakinciliğin bağımsız mülkiyetinde, herkesin kendi işine bakması gerektiği şeklindeki o nafile görüş içinde hiç kıılmadan oturmaya özendirme; onun istediği şey sizleri ayartıp, ortak güç icap ettirse de, herkesi bol bol da mükâfatlandıran güçlü görevleri ihmal etmeye özendirme. Bakın şöyle! O bunu idrak etmemiş olduğu için, ciddiyet ve pozitiflikten yoksun olduğu için, onun varlığı bir göz aldatmacasından ibarettir, onun müşahedesi nihayetinde bir hayaletinki gibi aciz ve koftur, ve tüm görüşleri nihayetinde, şairin dediği gibi, köhne bir cümle kapısının üzerindeki inci rengi gibidir, yaz vaktindeki kar tanesi gibidir. Ama siz, hayatta olanlar, siz zamane çocukları, hayatın titrediğinin farkında değil misiniz, marş müziğinin dalgalanan sesini duymaz mısınız, sizler şu arın, saat akrebini bile ayak uyduramadığı telaşını hissetmez misiniz! Bu köpürme de nereden, eğer derinlerde bir kaynama yoksa; bu korkunç doğum sancıları da nereden, eğer zaman gebe değilse! Velhasıl siz ona inanmayın, ona kulak vermeyin, çünkü o herhalde Sokratesçe olması gereken o alaycı ve karalayıcı tarzıyla, insanın karnı boş olduğu vakit, doğum sancılarından yola çıkarak doğruca doğum olacağı sonucuna varmanın pek ihtimali olmadığını söyler, zira doğum sancısı da, mide bulantısı gibi, karnı boş olduğu vakit en beterdir. Ancak bu, kabızlıktan karnı davul gibi olmuş herkesin doğum yapmak üzere olduğu neticesini doğuramazdı, zira durum gayet de

farklı olabilirdi, ortada karın zarı iltihabından mütevellit bir şişkinlik de olabilirdi, nitekim Suetonius, Roma imparatorlarından birine istinaden *vultus erat nitentis*⁵ derken bu hususa dikkatimizi çekmiştir. Velhasıl ona hiç aldırış etmeyin, ondan hiç rahatsız olmayın, o kendini bu zamanda yetkili kılamamış biridir; o bu zamanın talep edebileceği en ufacık şeyi bile akıl edebilecek bir insan değildir, o bir tek öneride bulunabilmekten, ya da şu anki güçlü görev düşüncesiyle alakalı bir tutum içinde, pozitif bir ciddiyetle öne çıkabilmekten aciz biridir; ama onu körüklemeyin, zira o pekâlâ tehlikeli de olabilir, onu ne ise o olarak bırakın, *in uno* alaycı ve hevesli bir hayalperest, *in toto* bir küçük burjuva, bir aldatıcı, saf yadsıma olarak. Bunu yaparsanız, o vakit o hiç baştan çıkarıcı olmaz.” Ah! Ah! Ah! insanın, yazdığını baştan sona okuyan hiç okuru olmaması ne şanstır, ve olmuş da olsa, insanın göreceği tek hasarın, yılan balığını gerisin geri suya fırlatan Molsluların⁶ verdiği ceza gibi, insanın tek dilediği şey olan kendi haline bırakılmak olacak olması ne şanstır. *Dixi*.

⁵ (Lat.) *yüzün kaskatı kesilmiş*—çn.

⁶ (Mols, Danimarka'nın Jutland yarımadasının doğu kıyısında bulunan bir yerleşim yeri olup, buranın insanı öteden beri, bizim Karadeniz hikâyelerimiz ruhunda, taşlamalı hikâyelere konu olmuştur. Yazarın gönderme yaptığı hikâyeye özetle şöyledir: Bir grup Molslu ringa balığı avlamayı beklerken oltalarına yılan balığı takıldığını görünce sinirlenip, onu suya fırlatıp atarlar, ve yılan balığı suya kavuşmanın hazzıyla, yilankavi hareketlerle yüzmeye başlayınca, bu hareketleri can çekişmeye benzetirler—çn.

SUÇLU MU? SUÇSUZ MU?

Bir Izdırap Hikayesi

SØREN KIERKEGAARD

Önceki metinlerde farklı farklı mahlas isimlerle karşımıza çıkan Kierkegaard, bu kez Frater Taciturnus kişiliğiyle sahne alıyor; derin bir aşka tutulmuş ama bu tutkudan da kurtulmak zorunda hissediyor. Çektiği ızdırabı anlatmadan duramıyor, ve bu anlatı psikolojik bir deneye dönüşüyor.

ISBN : 978-605-7768-81-0

60 t(K.D.V.'den muaftır)

 pinhanyayincilik.com

 [/pinhanyayincilik](https://www.facebook.com/pinhanyayincilik)

 [/pinhankitap](https://twitter.com/pinhankitap)